

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Nová složka
(2)\Remarque_E_M-Jiskra_zivota.PDB

PDB Name: Remarque_E_M-Jiskra_zivota
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXT
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 17.12.2005
Modification Date: 17.12.2005
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Erich Maria Remarque

Jiska života

Čs. vydání - Naše vojsko - 1989

Digitalizoval Anakin

I.

509 pomalu zvedl hlavu a otevřel oči. Nevěděl, jestli omdlel, nebo jenom usnul. Mezi jedním a druhým zmizely skoro všechny rozdíly; hlad a vyčerpanost se o to už dávno postaraly. Obojí mu pokaždé připadalo, jako by se potápěl do bahnitých hlubin, odkud se už neměl nikdy vrátit. 509 chvíli tiše ležel a naslouchal. Byla v tom stará táborová zkušenost; člověk nikdy nevěděl, z které strany hrozí nebezpečí, a dokud zůstával nehybný, měl stále naději, že bude přehlédnut nebo považován za mrtvého - prostý přírodní zákon, který zná každý brouk.

Neslyšel nic podezřelého. Stráže na kulometných věžích podřimovaly, a taky za ním byl všude klid. Opatrně otočil hlavu a pohlédl dozadu.

Koncentrační tábor Mellern pokojně dřímал na slunci. Velký apelploc, kterému SS s humorem říkali taneční parket, byl skoro prázdný. Jenom na silných kůlech napravo od brány viseli čtyři lidé s rukama svázanými za zády. Byli na provaze vytaženi tak vysoko, že se nohama nedotýkali země. Paže měli vykloubeny.

Dva topiči z krematoria se bavili tím, že po nich z okna házeli kousky uhlí; ale nikdo z těch čtyř se nehýbal. Viseli na křížích už půl hodiny a byli teď v bezvědomí. Baráky pracovního tábora byly opuštěny; aussenkomanda se ještě nevrátila. Uličkami se mihlo několik lidí, kteří měli službu na světnici. Vlevo od velké brány, před trestním bunkrem, seděl SS scharführer Breuer. Dal si vynést na slunce kulatý stolek a proutěnou židli a popíjel kávu. Na jaře 1945 byla dobrá zrnková káva vzácností; Breuer však před chvílí zardousil dva židy, kteří už šest týdnů zaživa hnili v bunkru, a pokládal to za humánní čin, který zasluhoval odměny. Kápo z kuchyně mu ke kávě poslal i talíř s kousky bábovky.

Breuer jedl pomalu, s požitkem; potrpěl si na rozinky bez jadérek, kterých bylo v těstě plno. Se starším židem moc zábavy neužil; to mladší se držel líp; dost dlouho sebou házel a chroptěl. Breuer se ospale usmál a zaposlouchal se do zvuků táborové kapely, která zkoušela za zahradnictvím. Hrála valčík „Růže z jihu“ - oblíbený kousek velitele tábora, obersturmbannführera Neubauera.

509 ležel na protější straně tábora, blízko bloku dřevěných baráků, oddělených plotem z ostnatého drátu od velkého pracovního tábora. Říkal se jim malý tábor. Byli v něm věžňové, kteří zeslábli natolik, že nemohli pracovat. Čekali tam na smrt. Skoro všichni rychle umírali; ale noví přicházeli dřív, než staří ještě stačili zemřít, a tak byly baráky neustále přeplněny. Umírající leželi často jeden přes druhého i na chodbách nebo dodělávali prostě venku, před baráky. V Mellernu nebyly plynové komory. Na to byl velitel obzvlášť hrdý. S oblibou prohlašoval, že v Mellernu se umírá přirozenou smrtí. Úředně se nazýval malý tábor rekonvalescenční oddělení - ale bylo tu jen málo takových, kteří se vzchopili natolik, aby vydrželi rekonvalescenci déle než jeden dva týdny. Malá skupinka těch, kteří ji až dosud přežili, bydlela v baráku 22. Se zbytkem šibeničního humoru si říkali veteráni. 509 patřil k nim. Přišel do malého tábora před čtyřmi měsíci, a připadalo mu samotnému jako zázrak, že ještě žije. Z krematoria se sem hnál černý kouř. Vítr jej stlačil nad tábor a chuchvalce dýmu se ploužily nízko nad baráky. Páchly masně a nasládle a dráždily ke zvracení. 509 si na dým nezvykl - ani po deseti letech v táboře. Dnes v něm byly i ostatky dvou veteránů: hodináře Jana Sibelského a univerzitního profesora Joela Buchsbauma. Oba zemřeli v baráku 22 a v poledne byli odvezeni do krematoria.

Buchsbaum ovšem nebyl celý: chyběly mu tři prsty, sedmáct zubů, nehty na prstech na nohou a část přirození. O to všechno přišel během své převýchovy v užitečného člověka. Na kulturních večírcích v kasárnách SS býval ten kousek s přirozením zdrojem velké švandy. Vymyslel si ho scharführer Günther Steinbrenner, který přišel do tábora teprve nedávno. Nápad byl prostinký jako všechna velkolepá vnuknutí - pouhá injekce koncentrované kyseliny solné. Steinbrenner si tím rázem získal úctu svých přátel.

Břežnové odpoledne bylo vlhké a slunce už začínalo slabě hřát, 509 však bylo zima, třebaže měl na sobě kromě

vlastních šatů věci tří jiných - blůzu Josefa Buchera, plášť vetešníka Lebenthala a roztrhaný svetr Joela Buchsbauma, který zachránili, než byla mrtvola odvezena. Ale člověka, který měřil metr osmdesát a přitom vážil sotva víc než třicet kilo, by už asi nezahřály ani kožešiny.

509 měl nárok ležet půl hodiny na slunci. Pak se musel vrátit do baráku a odevzdat vypůjčené věci. navíc svou vlastní blůzu, a na řadu přišel další. Tak si to mezi sebou dojednali veteráni od té doby, co pominuly mrazy. Někteří se nezúčastnili. Byli příliš vyčerpaní a chtěli po zimním utrpení už jen v klidu zemřít v barácích; ale Berger, který byl stubenältester, trval na tom, aby všichni, kdo se ještě mohli pohybovat, vycházeli teď po chvilkách na čerstvý vzduch. Na řadě byl Westhof; po něm měl jít Bucher. Lebenthal odřekl; měl něco lepšího na práci.

..*

509 se opět zadíval před sebe. Tábor byl zřízen na kopci a ostatním drátem bylo vidět město. Leželo v údolí, hluboko pod táborem, a nad změtí střeš se tyčily věže kostelů. Bylo to staré město; bylo v něm plno kostelů a hradeb, lipových alejí a krivolakých uliček. Na severu byla nová čtvrť se širšími ulicemi, hlavním nádražím, činžáky, továrnami, měďárnou a železárnami, kde pracovaly skupiny vězňů z tábora. Širokým obloukem protékala městem řeka, ospale zrcadlící mosty a oblaka.

509 sklonil hlavu. Dokázal ji udržet pozvednutou jen chvíli. Pro krční svalstvo, které se scvrklo na pár provázků, byla lebka příliš těžká - a pohled na kouřící komíny v údolí v něm probouzel jen ještě větší hlad. A hlad zachvacoval nejen žaludek, ale taky mozek. Za léta si žaludek už zvykl a nebyl schopen jiného pocitu než ustavičné, tupé lačnosti. S hladovým mozkiem to bylo horší. Hlad probouzel halucinace a nikdy se neunavil. Ve spánku se sám sžíral. V zimě to 509 trvalo tři měsíce, než se zbavil představy smažených brambor. Cítil je všude, dokonce i ve smradu latrín. Teď zase všude cítil slaninu. Slaninu se sázenými vejci.

Pohlédl na niklové hodinky, které ležely vedle něho na zemi. Půjčil mu je Lebenthal. Celý barák o ně pečoval jako o drahocennost; do tábora je před lety propašoval Polák Julius Silber, který byl už dávno mrtvý. 509 viděl, že mu zbývá ještě deset minut; přesto se rozhodl, že poleze zpátky k baráku. Nechtěl znovu usnout. Člověk nikdy nevěděl, jestli by se znova probudil. Opatrně se rozhlédl po hlavní táborové ulici. Ani teď nespatřil nic, z čeho by hrozilo nebezpečí. Vlastně ani nic neočekával. Opatrnost pramenila spíš ze zvyku starého mazáka než ze skutečného strachu. Malý tábor byl kvůli úplavici pod jakousi karanténou a SS sem přicházeli jen zřídka. Kromě toho se dozor v posledních letech v celém táboře značně uvolnil. Válka se projevovala stále důrazněji a i SS, kteří až dosud hrdinně vraždili a mučili nevinné vězně, byli konečně posláni na frontu. Teď, na jaře 1945, byla v táboře jen třetina dřívější posádky SS. Skoro celá vnitřní správa přešla dávno do rukou vězňů. Každý barák měl svého blockältestra a několik stubenältestrů; pracovní oddíly, arbeitskomanda, podléhaly kápům a předákům, celý tábor pak lagerältestrovi. Tyto funkce zastávali vězňové. Kontrolovali je lagerführeri, blockführeri a komandoführeri, všichni jen samí esesáci. Zpočátku byli v táboře jen političtí vězňové; během let k nim houfně přibývali obyčejní zločinci z přeplněných městských a okresních věznic. Skupiny vězňů se od sebe lišily barvou trojúhelníku z látky, který měli všichni přišitý na šatech vedle čísla. Političtí měli červený, trestanci zelený. Židi měli jeden žlutý trojúhelník navíc, takže oba dohromady tvořily Davidovu hvězdu. 509 sebral Lebenthalův plášť a blůzu Josefa Buchera, přehodil si je přes záda a začal se plazit k baráku. Cítil, že je unavenější než jindy. Už i lézt mu bylo zatěžko. Po chvíli se pod ním začala země otáčet. Zastavil se, zavřel oči a zhluboka se nadechl, aby se vzpamatoval. V tom okamžiku se rozječely ve městě sirény.

Zprvu jen dvě. Ale za několik vteřin se přidaly další, a vzápětí už se zdálo, jako by se dole rozeřvalo celé město. Řvalo ze střeš a z ulic. z věží a továren; leželo bezbranné na slunci, nic se v něm nepohnulo, jen najednou začalo řvát jako ochromené zvíře, které vidí přicházet smrt a nemůže utéct; řvalo sirénami a parními píšťalami k nebi, které bylo zcela tiché.

509 se v mžiku přikrčil. Při leteckém poplachu nesměl být nikdo venku. Byl by se mohl pokusit vstát a běžet, ale byl příliš zesláblý. aby se rychle někam dostal, a barák byl příliš daleko; mezitím by po něm třeba začal nějaký znervóznělý nováček na stráž střílet. Odlezl proto co nejrychleji pár metrů zpátky k ploché prohlubni v zemi. vmáčkl se do ní a přehodil přes sebe vypůjčené šaty. Vypadalo to, jako by se tam byl někdo zhroutil a zůstal ležet mrtvý. To se stávalo často a nebude to tedy podezřelé. Poplach beztak nepotrvá dlouho. V posledních měsících ječely v městě sirény obden, a nikdy se nic nepříhodovalo. Letadla prolétávala dál na Hannover a na Berlín.

Teď se rozječely taky sirény v táboře. Po chvíli začal hlavní poplach - vyty kolísalo, jako by někdo přehrával pokřivené desky na obrovském gramofonu. Letadla se blížila k městu. I to už 509 znal. Netýkalo se ho to. Jeho nepřítelem byl strážný na nejbližší kulometné věži, který by mohl rozeznat, že tu neleží žádná mrtvola. Co se dělo venku za ostatním drátem, to mu bylo jedno.

Namáhavě dýchal. Pod pláštěm se dusný vzduch měnil v černou vatu, která stále houstla a zavalovala jej. Ležel v prohlubni jako v hrobě-a pomalu mu začalo připadat, že je to opravdu jeho hrob, - že už nikdy nevstane, že tentokrát je to konec a že tu zůstane ležet a zemře, přemožen nakonec poslední slabostí, proti které tak dlouho bojoval. Pokusil se vzchopit, ale moc to nepomohlo; spíš ještě citelněji cítil podivně odevzdané čekání, které se v něm šířilo, uvnitř a pak dál ven. jako by pojednou čekalo všechno - i město, jako by čekal vzduch, jako by čekalo samo světlo. Bylo to, jako když začíná zatmění slunce a barvy už dostávají nádech olovené šedi ve vzdálené předtuše jakéhosi mrtvého světa bez slunce, - bylo to jako vzduchoprázdno, bezdeché čekání, jestli smrt ještě jednou přejde kolem, nebo ne.

..*

Úder nebyl prudký, ale neočekávaný. Přišel ze strany, která se zdála chráněnější než ostatní. 509 jej ucítil na žaludku

jako tvrdý otřes, přicházející z hloubi země. Současně prot'al vyti nad městem vysoký, ocelový jekot, který hrozivě sílil, podoben řevu sirén, a přece docela jiný. 509 nevěděl, co přišlo dřív, jestli úder ze země, nebo jekot a po něm výbuch, -ale věděl, že jedno ani druhé tu při žádném dřívějším poplachu neexistovalo, a jak se to teď opakovalo, blíž a silněji, nad ním i pod ním, pochopil, co to je: poprvé neletěla letadla dál. Město bylo bombardováno.

Země se opět zachvěla. 509 se zdálo, jako by do něho z podzemí bušily obrovské gumové obušky. Náhle byl zcela při smyslech. Smrtná mdloba se rozplynula jako dým ve vichřici. Každý otřes země se mu přenášel do mozku. Chvilí ještě ležel nehybně. - pak, takřka aniž si toho byl vědom, vysunul opatrně ruku a nadzvedl plášť před obličejem, aby mohl mezerou vyhlížet dolů na město.

Právě se před ním jako hračka rozsypávalo nádraží a zvedlo se do vzduchu. Pozlacená kopule přeplula skoro pŕvabně nad stromy městského sadu a zmizela za nimi. Zdálo se, jako by dunivé exploze k tomu nepatřily - na to bylo všechno příliš pomalé a palba protiletadlových děl se v rachotu utápěla jako ňafání teriéra v basovém štěkotu velké dogy. Při dalším mocném zachvěvu se začala naklánět jedna z věží kostela svatě Kateřiny. I ta padala velmi pomalu a v pádu se ladně rozlomila na několik kusů - jako by to všechno byl zpomalený film a ne skutečnost. Mezi domy začaly teď vyrůstat hřibovité sloupy dýmu. 509 ještě stále neměl pocit zkázy; tam dole si prostě hráli neviditelní obři. V nezasažených čtvrtích dál pokojně stoupal kouř z komínů; řeka dál zrcadlila oblaka a obláčky vybuchlých protiletadlových střel lemovaly oblohu, jako by to byla neškodná poduška, z níž všemi prasklými švy vyřázely šedobílé chomáčky bavlny.

Jedna z bomb dopadla daleko za město do luk, která se táhla nahoru k táboru. 509 dosud stále nepocíťoval strach; všechno bylo příliš vzdáleno tomuto uzounkému světu, který jedině ještě znal.

Strach mohl mít leda z hořících cigaret v očích a na varlatech. z týdnů v hladomorně, v kamenné rakvi bunkru, kde se nedalo ani stát ani ležet, z kozy, na které mu mohli rozmlátit ledviny, z mučírny v levém křídle vedle brány, - ze Steinbrennera. z Breuera, z lagerführera Webera, - ale i tohle už trochu vybledlo od té doby, kdy ho přemístili do malého tábora. Musel se naučit rychle zapomínat, aby dokázal sebrat síly k dalšímu životu. Kromě toho se koncentrační tábor Mellern deseti lety mučení trochu unavil; - i čerstvého esesáka, plného ideálů, časem znudilo trýznit kostlivce. Málo vydrželi a nic s nimi nebylo. Jen když přišly přírůstky, silné a schopné snášet utrpení, vzplála někdy vlastenecká horlivost. Pak vypadali o něco občerstvenější, jako po dobré vepřové s brambory a červeným zelím. Jinak však byly německé tábory v průběhu válečných let čím dál tím humánnější. Už se jen zplynovávalo, utloukalo a střílelo, nebo se lidé sedřeli k smrti a pak se nechali pojit hladu. Že tu a tam byl v krematoriu spalen i živý, to zavinilo spíš pracovní přetížení a skutečnost, že někteří kostlivci se už ani nehýbali, než nějaký zlý úmysl. Docházelo k tomu taky jenom tenkrát, když bylo nutno získat místo pro nové transporty: hromadnými likvidacemi. Práce neschopní byli ponecháni, aby pošli hladem, ale ani to se v Mellernu surově nepřehánělo; i v malém táboře se vždycky našlo něco k snědku a veteráni jako 509 tak dokázali zlomit všechny rekordy a udržet se naživu.

..*

Bombardování náhle ustalo. Jen protiletadlová děla ještě běsnila. 509 nadzvedl plášť, aby viděl na nejbližší kulometnou věž. Stanoviště bylo prázdné. Podíval se dál vpravo a pak nalevo. Ani tam nebyly stráže na věžích. Esesáci všude slezli a utekli do bezpečí; měli dobré úkryty poblíž kasáren. 509 shodil plášť a přilezl až k ostatnému drátu. Vzepřel se na loktech a zadíval se dolů do údolí.

Hořelo teď celé město. Co předtím vypadalo jako hra, to se mezitím proměnilo a ukázalo svou pravou tvář. Jako obrovsky všeničící měkkýš dřepěl v ulicích černý a žlutý kouř a požíral domy. Z nádraží vylétl do výše snop jisker. Preražená věž kostela sv. Kateřiny zaplápolala a začaly ji olizovat ohnivé jazyky, podobné sinalým bleskům. Bezstarostně, jako by se nic nestalo, stálo za vším slunce v zlaté záři a působilo skoro příšerně, že modré a bílé nebe bylo stejně jásavé jako před chvílí a že lesy a pohoří kolem dokola ležely klidně a neúčastně dál v něžném oparu. - iako by jen město samo proklel nějaký neznámý, temný ortel. 509 pohlížel dolů. Zapomněl na všechnu opatrnost a hleděl upřeně dolu. Neznal město jinak než skrz ostatný drát a nikdy v něm nebyl. Ale za těch deset let, která strávil v táboře, stalo se mu něčím víc než pouhým městem.

Zpočátku mu bylo skoro nesnesitelným obrazem ztracené svobody. Den co den na ně shlížel - viděl jeho bezstarostný život, když se vracel od lagerführera Webera zbitý tak, že sotva lezl; vídal jeho kostely a domy, když visel s vykloubenými pažemi na kříži; vídal bílé čluny na řece a auta vyjíždějící do jarní přírody, zatímco močil krev z rozmlácených ledvin; oči mu plály, když se na ně díval, a vidět je bylo pro něho dalším utrpením vedle těch všech, která tábor přinášel.

Pak začal město nenávidět. Čas plynul a v městě se nic neměnilo, ať se tady nahoře dělo cokoli. Dál stoupal každý den kouř z jeho kamen a krbů, jako by neexistoval dým z krematoria - hřiště a parky bývaly plny radostného ruchu, zatímco v táboře dodělávaly na tanečním parketu stovky uštváných ubožáků; - v létě putovaly houfy výletníků do lesů, zatímco kolony vězňů se vracely z kamenolomů a vlekly s sebou své mrtvé a povražděné druhy; nenáviděl město, protože byl přesvědčen, že navždy zapomnělo na něj i na ostatní vězně.

Nakonec i nenávisť pohasla. Boj o kůrku chleba byl důležitější než všechno ostatní - a taky poznání, že nenávisť a vzpomínky by mohly zničit jeho duši stejně jako bolest. 509 se naučil stáhnout se do sebe. zapomenout a nestarat se o nic než o svůj holý život z hodiny na hodinu. Město mu začalo být lhostejné a jeho neměnicí se obraz byl mu jen symbolem toho, že se už ani jeho vlastní osud nezmění.

..*

Ted' hořelo. Cítil, jak se mu třesou paže. Pokusil se to potlačit, ale marně; ještě to zesílilo. Všechno se v něm náhle uvolnilo a nějak rozpojilo. Hlava ho bolela, jako by ji měl dutou a někdo mu v ní bubnoval. Zavřel oči. O tohle nestál. Nechtěl, aby v něm znovu něco vyrostlo. Rozdupal a zničil všechnu naději. Nechal ruce sklouznout na zem a položil si na ně obličej. Město se ho netýkalo. Nechtěl, aby se ho nějak týkalo. Chtěl, aby mu zase jako dřív svítilo netečné slunce na špinavý pergamen, který mu místo kůže potahoval lebku, chtěl dýchat, zabíjet vši, nemyslet -jak už se tomu dávno naučil.

Nešlo to. Chvění v něm neustávalo. Převalil se na záda a natáhl se na zemi. Nad sebou měl oblohu s obláčky výbuchů protiletadlových granátů. Rychle se rozplývaly a vítr je odháněl. Tak ležel chvíli, ale pak nevydržel ani ležet. Obloha se proměnila v modrobílou propast a jemu se zdálo, že se do ní řítí. Otočil se a posadil se. Na město už nepohlédl. Díval se na tábor a poprvé se na něj díval tak, jako by odtamtud očekával pomoc. Baráky dřímaly na slunci stejně jako předtím. Na tanečním parketu viseli dosud čtyři vězňové na křížích. Scharführer Breuer zmizel, ale z krematoria dál stoupal dým; jen trochu zřídil. Buď právě spalovali děti, nebo dostali rozkaz zastavit práci.

509 se přinutil, aby si všechno dobře prohlédl. Toto byl jeho svět. Žádná bomba ho nezasáhla. Byl tu, neúprosný jako vždycky. Jen tento svět měl nad ním moc; to, co bylo venku, za ostnatým drátem, to se ho netýkalo. V tom okamžiku utichla protiletadlová děla. Jako kdyby praskla obruč hluku, která ho těsně obepínala. Na okamžik si pomyslel, že se mu všechno jenom zdálo a že se zrovna probudil. Prudce se otočil. Nezdálo se mu to. Pod ním skutečně leželo hořící město. Pod ním byl dým a zkáza, a přece jen se ho to trochu týkalo. Už se nedalo rozeznat, co bylo zasaženo, viděl jen kouř a oheň, všechno ostatní zmizelo, ale to nebylo důležité; hořelo město, to město, které se zdálo být nezměnitelné - nezměnitelné a nezničitelné jako tábor.

..*

Přepadla ho hrůza. Náhle mu bylo, jako by na něho zezadu byly namířeny ze všech věží všechny kulomety v táboře. Rychle se ohlédl. Nic se nedělo. Věže byly prázdné jako předtím. Ani v uličkách nebylo nikoho vidět. A přece to nepomohlo; jako pěst mu zničehonic dopadl na šíji divoký strach a zalomcoval jím. Nechtěl zemřít! Ted' ne! Ve spěchu posbíral kusy šatstva a lezl zpátky. Přitom se zapletl do Lebenthalova pláště, hekal, klel a rval jej zpod kolen a plazil se dál k baráku, chvatně, hluboce rozčilen a zmaten -jako by prchal ještě před něčím jiným než před smrtí.

II.

Barák 22 měl dvě křídla, z nichž každému veleli dva stubenältestři. Ve druhém oddělení druhého křídla bydleli veteráni. Byla to nejtěsnější a nejvlhčí část baráku, ale jim to nevadilo, hlavně že mohli být pohromadě. Dodávalo to každému z nich víc odolnosti. Umírání bylo právě tak nakažlivé jako tyfus a osamocení jednotlivce lehko posel ve všeobecném mření, ať chtěl nebo nechtěl. Skupina se už ubránila líp. Když se jeden chtěl vzdát, druhové mu pomohli přežít. Veteráni v malém táboře nezůstávali naživu déle proto, že by měli víc jídla; žili, protože si dokázali uchovat zoufalý zbytek odhodlání vydržet.

V rohu veteránů leželo v té době sto třiadvaceticet kostlivců. Místa tu bylo jen pro čtyřicet. Prkenné pryčny stály po čtyřech nad sebou. Byly holé nebo pokryté starou, hniijící slámou. Bylo tam jen pár špinavých dek, o které se vždycky, když jejich majitelé zemřeli, rozhořčeně bojovalo. Na každé pryčně leželi tři až čtyři lidé. Tady bylo těsně i pro kostlivce; ramenní a pánevní kosti se totiž nesesyčaly. Měli jen o něco víc místa, když si lehli na bok, namačkaní jako sardinky; i tak však bylo v noci častokrát slyšet dutou ránu, jak někdo ve spánku spadl z pryčny. Mnozí spávali skrčeni na bobku a štěstí měl ten, komu zemřeli spolunocležníci večer. Vynesli je ven, takže se mohl na jednu noc pohodlněji natáhnout, než přišel nový přírůstek.

Veteráni si zajistili kout vlevo od dveří. Zbývalo jich dvanáct. Před dvěma měsíci jich bylo čtyřadvacet. Měla je na svědomí zima. Všichni věděli, že jsou v posledním tažení; dávky jídla se stále snižovaly a někdy nebylo jeden i dva dny vůbec co jíst; venku pak ležely vždy kupy mrtvol.

Jeden z dvanácti veteránů zešílel a představoval si, že je vlčák. Neměl uši; urvali mu je psi, které na něm cvičili esesáci. Nejmladší se jmenoval Karel a byl to chlapec z Československa. Jeho rodiče byli mrtvi, pobožný sedlák ve vesnici Westlage jimi pohnojil bramboriště. V krematoriu se totiž popel spálených sypal do pytlů a prodával jako umělé hnojivo. Obsahoval hodně fosforu a vápna. Karel nosil na mundúru červené označení politického vězně. Bylo mu jedenáct let. Nejstaršímu veteránovi bylo dvaasedmdesát. Byl to žid, který bojoval o svůj vous. Vous patřil k jeho náboženství. Esesáci mu ho zakázali nosit, ale on se znovu a znovu pokoušel, aby mu narostl. V pracovním táboře se za to pokaždé octl na koze a dostal výprask. V malém táboře měl štěstí. Esesáci se tu tolik nestarali o dodržování táborového řádu a taky na kontrolu chodívali zřídka; báli se totiž vši, úplavice, tyfu a tuberkulózy. Polák Julius Silber začal říkat starému židovi Ahasver, protože prošel už skoro tuctem holandských, polských, rakouských a německých koncentračních táborů. Silber mezitím zemřel na tyfus a kvetl v podobě trsu petrklíčů v zahradě velitele Neubauera, který dostával popel z mrtvol zdarma; ale jméno Ahasver zůstalo. V malém táboře se starci sevrkli obličej, vous mu však vyrostl a stal se domovem a lesem celým generacím statných vši.

Stubenältester tohoto oddělení byl bývalý lékař dr. Ephraim Berger. Byl důležitým pomocníkem v boji proti smrti, která obléhala barák ze všech stran. V zimě, když kostlivci upadli na náledí a zlomili si kosti, dal některým zlomeninu do dlah a zachránil je. Nemocnice nepřijímala nikoho z malého tábora; sloužila jen těm, co byli práce schopní, a prominentům. Ve velkém táboře nebývalo v zimě náledí tak nebezpečné; když už to bylo opravdu zlé, posypaly se uličky popelem z krematoria. Nikoli z ohledu na vězně - ale aby byly zachovány potřebné pracovní síly. Od doby, kdy byl koncentrační tábor začleněn do totálního pracovního nasazení, se na to dbalo mnohem víc. O to dřív se ovšem zase udřeli k smrti. Na

úbytku nezáleželo; denně bylo zatčeno dost jiných lidí.

Berger byl jedním z mála vězňů, kteří měli povolení opustit malý tábor. Už několik týdnů byl zaměstnán v umrlčí komoře krematoria. Stubenálestři nemuseli zpravidla pracovat, ale lékařů byl velký nedostatek. Proto byl Berger přidělen na práci. Baráku to skýtalo mnohé výhody. Od kápa z lazaretu, kterého Berger znal z dřívějška, mohl občas kostlivcům sehnat trochu lyzolu, vaty, aspirinu a podobně. Měl taky lahvičku jodu, která byla ukryta pod slámou na jeho pryčně. Nejvýznamnějším veteránem však byl Leo Lebenthal. Měl tajná spojení s pokoutním kšeftováním v pracovním táboře a říkalo se, že jeho spojení dokonce sahají i mimo tábor. Jak to dělal, to nikdo přesně nevěděl. Jenom se proslýchalo, že jsou do toho zapojeny i dvě lehké holky z podniku U netopýra, který byl kousek za městem. Snad i jeden esesák byl do toho zapojen; o tom však nevěděl nikdo nic určitého. A Lebenthal mlčel.

Obchodoval se vším. Dovedl opatřit špačka cigarety, mrkev, někdy i brambory, odpadky z kuchyně, nějakou kost a tu a tam krajíc chleba. Nikoho neošidil; staral se jen o to, aby zboží kolovalo. Nikdy ho nenapadlo obstarat si potají něco sám pro sebe. Naživu ho udržoval obchod; ne to, čím obchodoval.

..*

509 prolezl dveřmi. Zezadu na něj šikmo dopadlo slunce a prosvěcovalo mu uši. Na okamžik zasvítily po obou stranách temné hlavy voskovou žlutí. „Bombardovali město.“ řekl ztěžka oddychuje.

Nikdo neodpověděl. 509 nic nerozeznával; přišel ze světla venku a v baráku byla tma. Zavřel oči a opět je otevřel.

„Bombardovali město,“ opakoval. „Neslyšeli jste to?“ Ani tentokrát nikdo nic neřekl. 509 spatřil teď u dveří Ahasvera.

Seděl na zemi a hladil Vlčáka. Vlčák kňučel: měl strach. Rozcuchané vlasy mu visely přes zjizvený obličej a za nimi jiskřily vyděšené oči. „To byla bouřka,“ zamumlal Ahasver. „To byla jenom bouřka! Lež, Vlu - lež!“ 509 lezl dál do baráku. Nechápal, že ostatní mohou být tak lhostejní. „Kde je Berger?“ zeptal se.

„V krematoriu.“

Položil plášť a blůzu na zem. „Nechcete jít někdo ven?“

Pohlédl na Westhofa a Buchera. Neodpověděli. „Víš přece, že je to zakázáno,“ řekl konečně Ahasver. „Dokud je poplach.“

„Už je po poplachu.“

„Ještě ne.“

„Ale je. Letadla jsou pryč. Bombardovali město.“

„Však už jsi nám to říkal.“ zavrčel někdo ze tmy.

Ahasver vzhlédl. „Možná že nás teď pár desítek v odvetu za to postřílí.“

„Postřílí!“ Westhof se zachechtal. „Odkdy se tady střílí?“

Vlčák zaštěkal. Ahasver ho pevně přidržel. „V Holandsku postříleli po náletu zpravidla deset dvacet politických vězňů.

Aby prý neměli mylné představy.“

„Tady ale nejsme v Holandsku.“

„To vím. Jen jsem povídal, že se v Holandsku střílelo.“

„Postřílí!“ Westhof pohrdavě zafuněl. „Jsi snad voják, že máš takovéhle požadavky? Tady se věší a ubíjí.“

„Pro změnu by nás mohli postřílet.“

„Zavřete ty zatracené huby.“ zvolal člověk, který se už před chvílí ozval ze tmy.

509 si dřepel vedle Buchera a zavřel oči. Ještě pořád viděl kouř nad hořícím městem a cítil temné dunění výbuchů.

„Co myslíte, dostaneme dneska večer jídlo?“ zeptal se Ahasver.

„Jdi se vycpat!“ odpověděl hlas ze tmy. „Co bys ještě chtěl? Napřed chceš, aby tě zastřelili, a pak se ptáš, jestli bude jídlo?“

„Člověk musí mít naději.“

„Naděje!“ Westhof se opět rozchechtal.

„Co jiného?“ zeptal se klidně Ahasver.

Westhof se zakuckal a najednou začal vzlykat. Už několik dní trpěl chorobnou popudlivostí z dlouhého pobytu v baráku.

509 otevřel oči. „Možná že nám dneska večer nedají jíst,“ řekl. „Z trestu za to bombardování.“

„Ty s tím svým bombardováním,“ houkl muž ve tmě. „Zavři už konečně hubu!“

„Má tu někdo ještě něco k jídlu?“ zeptal se Ahasver. „Proboha!“ Muž ve tmě se málem zalkl nad tímhle dalším idiotstvím.

Ahasver toho nedbal. „V terezínském lágru měl jednou jeden kus čokolády, a nevěděl o ní. Ukryl ji za převozu a pak na ni zapomněl. Byla to mléčná čokoláda z automatu, s obrázkem, na kterém byl Hindenburg.“

„A co ještě?“ zakrákoral hlas vzađu. „Pas?“

„Pas ne. Ale z té čokolády jsme byli živi dva dny.“

„Kdo to tam tak křičí?“ zeptal se 509 Buchera.

„Jeden z těch, co přišli včera. Je nový. Však ho to přejde.“ Ahasver se náhle zaposlouchal. „Už je po tom -“

„Po čem?“

„Tam venku. To byl konec výstrahy. Poslední houkání.“ Náhle všechno utichlo. Potom se ozvaly kroky. „Schovejte Vlčáka.“ zašeptal Bucher.

Ahasver strčil pomateného mezi pryčny. „Lehni! Ticho!“ Vycvičil ho tak, že poslouchal na povel. Kdyby ho našli SS, dostal by pomatený okamžitě benzínovou injekci. Bucher se vrátil od dveří. „Je to Berger.“

..*

Doktor Ephraim Berger byl malý mužik se svislými rameny a úplně holou, vejčitou hlavou. Měl zanícené a uslzené oči.

„Město hoří," řekl, když vešel.

509 se napřímil. „Co tomu říkají tam na druhé straně?"

„Nevím."

„Jak to? Přece jsi musel něco slyšet."

„Ne," odpověděl Berger unaveně. „Přestali spalovat, jakmile začal poplach."

„Proč?"

„Jak to mám vědět? Prostě přišel rozkaz a bylo to."

„A co esesáci? Viděls je?"

„Ne."

Berger procházel řadami pryčen dozadu, 509 se za ním díval. Čekal na Bergera, aby si s ním promluvil, a Berger se teď tvářil právě tak lhostejně jako ostatní. Tomu nerozuměl. „Nechceš jít ven?" zeptal se Buchera.

„Nechci."

Bucherovi bylo pětadvacet a byl už sedm roků v táboře. Jeho otec byl redaktorem levicových novin, což stačilo, aby syna zavřeli. Jestli se odtud dostane, může žít ještě čtyřicet let. pomyslel si 509. Čtyřicet i padesát. Zato mně už je padesát. Z kapsy vytáhl dřívko a začal je žvýkat. Proč o tom najednou přemýšlím? ptal se sám sebe.

Berger se vrátil. „Chce s tebou mluvit Lohmann."

Lohmann ležel v zadní části baráku na dolním lůžku bez slámy. Chtěl to tak sám. Trpěl těžkou úplavicí a nebyl už schopen vstát. Domníval se, že se takhle aspoň lip zachová čistota. Nezachovala se. Na to ale byli už všichni zvyklí. Téměř každý trpěl větším nebo menším průjmem. Pro Lohmanna to byla muka. Byl v posledním tažení a při každém záchvatu střevních křečí se omlouval. Měl tak popelavý obličej, že vypadal jako vykrvácený černoš. Pohnul rukou a

509 se nad ním sklonil. Lohmannovi se žlutě leskly oční bulvy. „Vidíš to?" zašeptal a otevřel široce ústa.

„Co?" 509 hleděl na zmodralé patro.

„Vpravo vzadu - je tam zlatá korunka."

Lohmann otočil hlavu k úzkému oknu. Z té strany svítilo slunce a do baráku odtud vnikalo slabé, růžové světlo. „Ano." řekl 509. „Vidím ji." Neviděl ji.

„Stáhněte ji."

„Cože?"

„Stáhněte ji!" zašeptal Lohmann netrpělivě.

509 pohlédl na Bergera. Berger zavrtěl hlavou.

„Vždyť sedí pevně." řekl 509.

„Tak vytrhněte zub. Ten moc pevně nesedí. Berger to umí. Vždyť to dělá v krematoriu. Když jste dva, tak vám to půjde snadnějc."

„Proč vůbec chceš, abychom ti ho vytrhli?"

Lohmann zvedl víčka a zase je pomalu spustil. Vypadala jako želví. Nebyly už na nich řasy. ..Vždyť to víte sami. Je to zlato. A za zlato koupíte jídlo. Lebenthal vám korunku vymění."

509 neodpověděl. Sněňovat zlatou korunku bylo riskantní. Při příchodu do tábora se všechny sepisovaly a později v krematoriu vytahovaly a sbíraly. Kdyby esesáci zjistili, že chybí korunka, která byla na soupisce, popohnali by k odpovědnosti celý barák. Nikdo by nedostal jíst. dokud by nebyla korunka odevzdána. Toho. u koho by ji našli, by oběsili.

„Tak ji vytáhněte!" sípal Lohmann. „Půjde to lehko. Kleštěmi. Nebo postačí kus drátu."

„Nemáme kleště."

„Tak drátem. Ohněte na to kus drátu."

„Nemáme ani drát."

Lohmann zavřel oči. Byl vyčerpán. Rty se mu pohybovaly, ale slova už nevycházela. Tělo bylo nehybné a zcela ploché, jen zčernalé, okoralé rty se ještě vraštily - skomírající záchvěv života. do něhož jako olovo vtékal klid.

509 se napřímil a podíval se na Bergera. Lohmann jim nemohl vidět do obličeje; zakrývaly je pelestě horních lůžek. „Jak to s ním vypadá?"

„Už je na všechno pozdě."

509 pokývl hlavou. Tohleto viděl už tak často, že ho to příliš nedojovalo. Slunce šikmo dopadalo na pět lidí, kteří podobní vyzáblým opicím dřepěli na horní pryčn. „Už brzy dodělá?" zeptal se jeden z nich; škrábal se v podpaží a zival.

„Proč?"

„Dostaneme jeho pryčnu. Kaiser a já."

„Však se jí dočkáš."

509 se na okamžik zahleděl do tetelivého světla, jež jako by nepatřilo k smrduté místnosti. Muž, který se ptal, měl kůži jako leopard; byla hustě posetá černými skvrnami. Jedl shnilou slámu. O několik pryčen dál se dva hádali vysokými, ječivými hlasy. Bylo slyšet chabé údery.

509 ucítil slabé škubnutí na noze; Lohmann jej zatahal za nohavici. Znovu se k němu naklonil. „Vytrhněte ho!" zašeptal Lohmann.

509 se posadil na pelest. „Nic za tu korunku nevyměníme. Je to moc riskantní. Nikdo to nebude chtít riskovat."

Lohmannovi se třáslly rty. „Nesměj jí dostat," vyrazil namáhavě, „Tuhletu ne!," Zaplatil jsem za ni pětáctýřicet marek. V

devětadvacátém. Tuhle ne! Vytrhněte ten zub!"

Náhle se celý zkroutil a zaúpěl. Na obličej se mu stahovala kůže jen kolem očí a rtů - ostatní svalstvo, jímž by se mohla bolest projevit, zmizelo.

Po chvíli se natáhl. Z prsou se mu s vytlačeným vzduchem vydralo žalostné zaúpění. „Nic si z toho nedělej," řekl mu Berger. „Máme tu ještě krapet vody. To nic. Uklidíme to."

Lohmann chvíli ležel tiše. „Slibte mi, že ho vytrhnete-než mě odvezou," zašeptal pak. „Až chci pnu. Pak to přece půjde."

„Dobrá," řekl 509. „Nezapsali ji, když jsi přišel?"

„Ne. Slibte mi to! Určitě!"

Lohmannovy oči pohasly a uklidnily se. „Co to bylo - před chvílí - venku?"

„Pumy," řekl Berger. „Bombardovali město. Poprvé. Americká letadla."

„Ach -"

„Ano," řekl Berger tiše a tvrdě. „Už se to blíží. Budeš pomstěn, Lohmanne!"

509 rychle vzhlédl. Berger ještě stál a 509 mu neviděl do obličeje. Viděl jen jeho ruce. Otvíraly se a svíraly, jako by rdousily neviditelné hrdlo a pouštěly je a znovu rdousily.

Lohmann ležel tiše. Opět zavřel oči a těžce dýchal. 509 si pomyslel, že asi ani nerozuměl, co mu Berger říkal. Vstal.

„Umřel?" zeptal se muž na horní pryčně. Ještě pořád se drbal. Ostatní čtyři dřepěli vedle něho jako bez ducha. Cívěli do prázdna.

„Ne."

509 se otočil k Bergerovi. „Proč jsi mu to říkal?"

Bergerovi škublo ve tváři. „Proto! Nechápeš to?"

Sluneční světlo zalilo jeho vejčitou hlavu růžovým oparem. Ve zkaženém, zhoustlém vzduchu to vypadalo, jako by se vypařoval. Oči se mu třpytily. Měl je zalité slzami, ale to mívá skoro pořád; trpěl chronickým zánětem. 509 se domýšlel, proč to Berger říkal. Ale jakou mělo být umírajícímu útěchou, že se dověděl o bombardování? Jen mu to ještě může ztížit konec. Pozoroval, jak se na břidlicově zbarvené oko jednoho z bezduchých na horní pryčně posadila moucha. Muž nepohnul víčky. Třeba to pro něho přece jen znamenalo útěchu, pomyslel si 509. Třeba to byla pro umírajícího člověka jediná útěcha.

Berger se otočil a sunul se úzkou uličkou zpátky. Musel překračovat lidi, kteří leželi na podlaze. Vypadalo to, jako když čáp kráčí močálem. 509 šel za ním.

„Bergere!" zašeptal, když vyšli z uličky.

Berger se zastavil: 509 se náhle nedostávalo dechu. „Opravdu tomu věříš?"

„Čemu?"

509 se nemohl odhodlat, aby to opakoval. Zdálo se mu, že se to tím rozplyne.

„Tomu, co říkal Lohmannovi."

Berger se na něho podíval. „Ne," řekl.

„Ne?"

„Ne. Nevěřím tomu."

„Ale -" 509 se opřel o palandu. „Proč jsi to tedy říkal?"

„Říkal jsem to kvůli Lohmannovi. Já tomu ale nevěřím. Nikdo z nás nebude pomstěn. nikdo - nikdo - nikdo -"

„A co město? Vždyť město hoří."

„Město hoří. Mnoho měst už hořelo. To nic neznamená, vůbec nic -"

„Nic! Nic!" šeptal Berger naléhavě a zoufale jako člověk, který podlehl fantastické naději a vzápětí ji zase pohřbil. Bledá lebka se kývala a ze zarudlých očí se řinuly slzy. „Hoří nějaké městečko. Co to má společného s námi? Nic! Nic se nezmění. Nic!"

„Pár nás postřílejí." ozval se se země Ahasver.

„Zavři kušnu!" vykřikl opět známý hlas ze tmy.

„Zavřete konečně ty zatracené, proklaté rypáky!"

509 dřepěl na svém místě u stěny. Nad jeho hlavou bylo jedno z mála oken, jež barák měl. Bylo úzké a vysoko posazené a v tuto dobu jím proniklo trochu slunce. Světlo dopadalo až na třetí řadu pryčen; za ní byla místnost v ustavičné tmě. Barák byl postaven teprve před rokem. 509 ho pomáhal stavět; tenkrát byl ještě sám v pracovním táboře. Byl to starý dřevěný barák ze zrušeného koncentračního tábora v Polsku. Na nádraží ve městě došly jednou čtyři, rozebrané, na nákladčích byly dopraveny do tábora, kde je postavili. Páchly štenicemi, strachem, špínou a smrtí. Vznikl z nich malý tábor. Nejbližší transport práce neschopných, umírajících vězňů z východu byl sem nahnán a ponechán osudu. Trvalo jen několik dní, než odtud celý transport zase vyházel. Pak se sem už umísťovali nemocní, mrzáci a práce neschopní a malý tábor byl tomuto účelu ponechán.

Slunce vrhalo na stěnu vpravo od okna zkreslený čtyřúhelník světla. Bylo v něm vidět vybledlé nápisy a jména.

Napsali je tam bývalí obyvatelé baráku v Polsku a východním Německu. Byly naškrábány na dřevu tužkou nebo vyryty kousky drátu a hřebíky.

509 jich znal celou řadu. Věděl už, že v rohu čtyřúhelníku právě teď vystoupí ze tmy jméno záramované hlubokými vrypy - Chaim Wolf. 1941. Chaim Wolf je tam asi napsal, když poznal, že musí zemřít, a obtáhl je, aby k němu nemohlo přibýt jméno někoho z jeho rodiny. Chtěl, aby to tak zůstalo jednou provždy, aby to byl jen on a aby zůstal sám. Chaim Wolf. 1941. těsně okolo ostrá čára, aby se nedalo připsat další jméno: - otec, zapřísahající naposled osud v naději, že by se jeho synové mohli zachránit. Ale těsně pod čarou, jako by se jí chtěla pevně zachytit, byla dvě další jména:

Ruben Wolf a Moische Wolf. První kostrbatým, nemotorným školáckým písmem; druhé skloněným a uhlazeným,

rezignovaným a bez síly. Jiná ruka vedle napsala: Všichni šli do plynu.

Stranou pod tím bylo přes suk ve stěně vyryto hřebíkem: Jos Meyer, a k tomu: Lt. d. R. EK I & 2. Znamenalo to: Joseph Meyer, poručík v záloze, nositel Železného kříže první a druhé třídy. Meyer na to zřejmě nemohl zapomenout.

Otravovalo mu to určitě i poslední dny. V první světové válce byl na frontě: byl důstojníkem a dostal vyznamenání; protože byl žid- musel pro ně vykonat dvakrát víc než druzí. A protože byl žid, proto ho taky později zavřeli a zničili jako obtížný hmyz. Byl nezvratně přesvědčený, že vzhledem k jeho válečným zásluhám se mu děje větší křivda než ostatním. Mýlil se. O to hůř se mu umíralo. Křivda nevěděla v písmenech, která připojil ke svému jménu. V těch byla pouze zvětřalá ironie.

Obdélník slunečního světla klouzal pomalu dál. Chaim, Ruben a Moische Wolfovi, o něž zavádil jen cípem, zmizeli opět ve tmě. Zato se vynořily na světlo dva nové nápisy. První pozůstával jenom ze dvou písmen: F. M. Ten, kdo je sem vyškrábal hřebíkem, si už na sobě nezakládal tak jako poručík Meyer. Ani na vlastním jménu mu skoro nezáleželo; přesto však nechtěl zmizet docela beze stopy. Pod nimi se ale objevilo zase celé jméno. Tužkou tu bylo napsáno: Tevje Liebesch a rodina. A vedle, už ne tak pečlivě, počátek kaddíše: Jis gadal . . .

509 věděl, že za pár minut světlo dosáhne na další, zpola smazaný nápis: „Pište Leah Sand - New York -“ Ulice už nešla přecházt, pak tam bylo: „Tatín -“ pak prohnité místo ve dřevě a dál: „mrtev. Hledejte Lea.“ Leo asi vyvázl; stejně byl nápis zbytečný. Nikdo z obyvatel baráku neměl příležitost podat zprávu Leah Sandové do New Yorku. Nikdo odtud nevyšel živ.

509 civěl nepřítomně na stěnu. Když tady v baráku lehával ještě Polák Silber se střevním krvácením, říkali jí zeď nářku. Znal i většinu jmen z paměti, a dokonce uzavíral sázky na to, které z nich nejdřív ozáří slunce. Silber zakrátko zemřel; za slunečních dnů se však jména dál probouzela na pár minut k přízračnému životu a pak se opět ponořovala do tmy. V létě, když stávalo slunce výš, bývalo vidět další, vyškrábaná níže, a v zimě se obdélník posunoval víc nahoru. A bylo tu i mnoho dalších, ruských, polských, jež zůstala navždy neviditelná, protože na tahleto světlo nikdy nedopadlo. Barák byl postaven v takovém spěchu, že se esesáci ani nestačili postarat o to, aby byly stěny ohoblovány. Obyvatelé baráku se o to teprve nestarali, zvláště ne o nápisy na místech, jež byla ve tmě. Nikdo se je ani nepokoušel rozluštit. Kdo by taky pošetile obětoval drahocennou zápalku jenom proto, aby byl pak ještě zoufalejší.

509 se odvrátil; nechtěl to teď vidět. Náhle se cítil podivně osamělý, jako by se mu ostatní čímsi neznámým odcizili a jako by si přestali rozumět. Chvilí ještě váhal; ale pak už to nevydržel. Dotápal ke dveřím a vylezl zase ven. Měl teď na sobě jen vlastní hadry a začalo ho zábst. Venku se narovnal, opřel se o zeď baráku a zadíval se na město. Ani nevěděl proč, - ale už nechtěl dřepět na všech čtyřech jako před chvílí, chtěl stát. Strážě z věži malého tábora se dosud nevrátili. Na této straně nebyl dozor tak přísný; kdo sotva chodil, ten už by těžko uprchl. 509 stál u pravého rohu baráku. Odsud se tábor svažoval z kopce a tak bylo z tohoto místa vidět nejenom na město, ale i na kasárna SS. Stála vně ostenatého drátu, za řadou dosud holých stromů. Před nimi pobíhalo několik esesáků. Jiní stáli v hloučcích, zřejmě rozčileni, a dívali se dolů na město. Po cestě do kopce uháněl velký, šedý automobil. Zastavil před bytem velitele tábora, který byl kousek stranou od kasáren. Neubauer už stál venku; ihned nasedl a vůz vyrazil. 509 věděl ještě z dob, kdy býval v pracovním táboře, že velitel má ve městě dům, kde bydlela jeho rodina. Pozorně se zadíval za vozem. Přitom přeslechl, že někdo potichu přichází po cestě mezi baráky. Byl to Handke, blockältester baráku 22. zavalitý chlapík, který se na svých gumových podrážkách neustále plížil někde kolem. Měl zelený trojúhelník zločinců. Býval neškodný, ale když ho popadla zuřivost, tak často někoho bitím až zmrzačil.

Loudavě se blížil. 509 ho zahlédl a mohl by ještě zmizet, ale neudělal to.

„Co tu děláš?“

„Nic.“

„Nic, co?“ Handke plivl 509 pod nohy. „Hovňousi jeden! Už si asi něco představuješ, co?“ Povytáhl obočí, plavé jako len. „Ale nic si nenamlouvej! Odtud se vy nedostanete! Vás politické parchanty přeženou všechny nejdřív komínem.“ Znova si odplivl a odcházel zpátky. 509 zadržel dech. V hlavě mu na okamžik zavlála černá záclona. Handke ho nemohl vystát a 509 se mu obvykle raději vyhnul. Tentokrát zůstal stát. Díval se za ním, dokud Handke nezmizel za záchody. Výhrůžka ho nezalekla; výhrůžky byly v táboře na denním pořádku. Přemýšlel jenom, co za tím vězí. Handke taky zřejmě něco cítil. Jinak by to neříkal. Možná že dokonce zaslechl něco naproti u SS. 509 zhluboka dýchal. Přece jen tedy nebyl takový pošetilec.

Znovu pohlédl na město. Po střechách se válel hustý dým.

Zvonění hasičských aut sem doléhalo jen slabé. Od nádraží zazníval nepřetržitý praskot, jako by tam vybuchovalo střelivo. Vůz velitele tábora vzal dole v kopci zatáčku tak rychle, že dostal smyk. 509 to viděl a v tu chvíli se mu obličej zpitvořil smíchem. Smál se, tiše, křečovitě a dlouho, nepamatoval se, kdy se smál naposled, nemohl přestat, byl to neradostný smích, smál se a opatrně se ohlížel a zvedl slaboučkou ruku a zaťal ji v pěst a smál se, až ho srazil k zemi záchvat kašle.

III.

Mercedeska se řítila do údolí. Obersturmbannführer Neubauer seděl vedle šoféra. Byl to silný muž s houbovitým obličejem pivařů. Bělostné rukavice na jeho velkých rukou svítily ve slunci. Povšiml si toho a svlékl je. Šelma, pomyslel si, Freya! Dům. Nikdo nebral telefon.

„Jed!“ řekl. „Dělej, Alfrede! Přidej!“

Na předměstí ucítili kouř požárů. Jak jeli dál, kouř čpěl a houstl stále víc. Na Novém tržišti uviděli první kráter po

bombě. Spořitelna byla v troskách a hořela. Hasiči už byli na místě a pokoušeli se zachránit sousední domy; ale proudy vody byly podle všeho příliš slabé, aby něco zmohly. Kráter na náměstí páchl ještě sirou a kyselinami. Neubauerovi se křečovitě sevřel žaludek.

„Jed' Hákovou ulicí, Alfrede," řekl. „Tudy neprojdeme."

Ridič obrátil. Vůz projížděl širokým obloukem jižní části města. Domky se zahrádkami se tu pokojně vyhřívaly na slunci. Vitr vál k severu a vzduch byl čistý. Když přejezili přes řeku, ucítili kouř znova, a dým houstl, až ležel v ulicích jako hustá podzimní mlha.

Neubauer si škubal krátce sestřížený knírek, jaký nosil vůdce. Dříve jej mívával nakroucený vzhůru podle Viléma II. Jen kdyby neměl ty křeče v žaludku! Selma! Freya! A ten krásný dům! Celé břicho i hrud se mu svíraly jako žaludek.

Ještě dvakrát museli objíždět. Jednou byl zasažen obchod nábytkem. Přední stěna domu byla utržená; část nábytku stála ještě v poschodích, zbytek hořel roztroušen po sutinách na ulici. Podruhé to bylo kadeřnictví, vosková poprsí, tlakem vzduchu vyvržená na ulici, se roztékala v beztvaré hroudy.

..*

Konečně zahnul vůz do Liebigovy ulice. Neubauer se vyklonil. Jeho dům stál! I se zahrádkou před domem. Byl tu i trpaslík z vypálené hlíny a na trávníku ležel jezevčík z červeného porcelánu. Všechno nepoškozeno! I okna v pořádku! Křeč v žaludku povolila. Vystoupil po schodech a otevřel dveře. To jsem měl štěstí, myslel si. Zatracená klika! Ale tak to taky má být! Proč by se zrovna jemu mělo něco stát?

Pověsil čepici na věšák z jeleních parohů a vstoupil do obývacího pokoje. „Selmo! Freyo! Kde jste?"

Nikdo neodpovídal. Neubauer hmotně přiskočil k oknu a rozrazil je. V zahradě za domem pracovali dva ruští zajatci. Krátce vzhledli a pak ryli horlivě dál.

„Hej! Bolšani!"

Jeden z Rusů přestal pracovat. „Kde jsou všichni?" vykřikl Neubauer.

Zajatec odpovídal něco ruský.

„Kušuj s tou hatmatilkou, blbče! Nerozumíš německy? Mám tam zajít a vtlouct ti to do makovice?"

Rus na něho upřeně hleděl. „Vaše paní je ve sklepě," řekl někdo za Neubauerem.

Otočil se. Byla to služka. „Ve sklepě? Hm, ovšem. A kde jste byla vy?"

„Venku, jen na chvíli!" Děvče stálo ve dveřích se zarudlým obličejem a lesknoucím se očima, jako by přišlo z nějaké svatby. „Už prý je sto mrtvých." brebentila. „Na nádraží a taky v měďárně a v kostele -"

„Mlčte!" okřikl ji Neubauer. „Kdo to říkal?"

„Venku, lidi -"

„Kdo?" Neubauer postoupil o krok dopředu. „To jsou protistátní řeči! Kdo to říkal?"

Děvče couvlo. „Venku - já ne - někdo - všichni -"

„Zrádci! Lumpové!" Neubauer zuřil. Konečně mohl dát průchod nahromaděnému napětí. „Holota! Darebáci! Žvanilové! A co vy? Kdo vás poslal ven?"

„Já - nikdo -"

„Utekla jste od práce, co? Roznášet lži a poplašné zprávy! To si ještě zjistíme! To se musí prošetřit! Zatraceně důkladně prošetřit! Už ať jste v kuchyni!"

Děvče vyběhlo. Neubauer zafuněl a zavřel okno. Nic se nestalo, pomyslel si. Jsou ve sklepě, bodejť. To mě mohlo hned napadnout.

Vytáhl doutník a zapálil si. Pak si uhladil plášť, vypjal prsa, podíval se do zrcadla a sešel dolů.

..*

Jeho žena s dcerou se tiskly k sobě na pohovce u zdi. Nad nimi v širokém zlatém rámu barvotiskový portrét vůdce. Sklep byl zařízen jako protiletectký kryt čtyřicátého roku. Neubauer ho dal zřídit z reprezentačních důvodů; k vlastenectví patřilo jít v těchto věcech dobrým příkladem. Nikdo vážně nepomyslel na to, že by Německo mohlo být bombardováno. Každému čestnému Němci stačilo Göringovo prohlášení, že se dá jmenovat třeba papežem, jestliže by nepřátelská letadla tvář v tvář luftwaffe něco podobného dokázala. Bohužel, dopadlo to jinak.

„Bruno!" Selma Neubauerová vstala a rozvzlykala se. Byla plavovlasá a obtioustlá a měla na sobě ranní kabátek z lososově růžového francouzského hedvábí s krajkami. Neubauer jí ho přivezl v jednačtyřicátém z dovolené v Paříži. Trásl se jí tvář a malinkatými ústy přežvykovala nějaká slova.

„Už je to pryč Selmo. Uklidni se."

„Pryč -" přežvykovala dál. jako by se jí slova v ústech měnila v masové knedlíčky. „Na jak - jak dlouho?"

„Navždycky. Jsou pryč. Útok byl odražen. Už se nevrátí."

Selma Neubauerová si svírala kabátek na prsou. „Kdo to říká, Bruno? Odkud to víš?"

„Dobrou polovinu jsme jich sestřelili. Ti si dají pozor, aby se sem znovu nedostali."

„Odkud to víš?"

„Vím to. Tentokrát nás překvapili. Příště už budeme jinak na stráži."

Neubauerová žena přestala přežvykovat. „To je všechno?" zeptala se. „To je všechno, co nám můžeš říct?"

Neubauer chápal, že je to málo, vlastně nic. „Tobě to nestačí?" zeptal se proto příkře.

Jeho žena na něho zírala. Měla vodnaté, bledě modré oči. „Ne!" zavřískla najednou. „Nestačí. Protože je to jenom žvanění. Vůbec nic to neznamená! Co všechno jsme už neslyšeli? Nejdřív nám žvanili, že jsme tak silní, že žádné

neprátelské letadlo nikdy nepronikne nad Německo, a najednou jsou tady! Pak se zase žvaní, že už se nevrátí, od nynějška že je všechny sestřelíme hned na hranicích, a místo toho jich přiletí desetkrát tolik a poplachům není konce. A teď jsme to dostali i my tady a ty si přijdeš v celé slávě a taky žvaníš, že už nepřijdou, sem k nám neproniknou. A tomuhle že má věřit člověk se zdravým rozumem?"

„Selmo!“ Neubauer bezděky pohlédl na vůdceův portrét. „Tak se ksakru seber!“ zasyčel. „Chceš nás všechny přivést do maléru? Zbláznila ses. takhle řvát?“

Stál těsně u ní. Nad jejími masitými rameny vůdce dál odhodlaně upíral zrak na berchtesgadenskou krajinu. Neubauer chvíli málem věřil, že to vůdce všechno slyšel.

Selma vůdce neviděla. „Já že jsem se zbláznila?“ ječela. „Kdo se zbláznil? Já ne! Před válkou jsme si žili nádherně, - a teď? Ted? Ráda bych věděla, kdo se tady zbláznil.“

Neubauer ji uchopil za paže a třásl jí tak, že jí hlava létala sem a tam a nemohla už křičet. Vlasy se jí uvolnily, vypadlo z nich několik hřebínků. zalkla se a začala kašlat. Pustil ji. Svalila se na pohovku jako pytel. „Co je s vámi?“ zeptal se dcery.

„Nech toho. Matka je moc rozčilená.“

„Proč? Vždyť se nic nestalo.“

„Nic se nestalo?“ vyjela jeho žena znovu. „Tobě tam nahoře samozřejmě ne! Ale my tady, samy -“

„Ticho! Hrome! Ne tak nahlas! Copak jsem se dřel patnáct let jenom proto, abys teď tím svým řvaním všechno naráz zničila? Myslíš, že jich nečeká dost na to, aby mi urvali moje místo?“

„Byl to první nálet, papá,“ řekla Freya Neubauerová klidně. „Dosud byly jenom poplachy. Však si matka zvykne.“

„První? Ano, první. Měli bychom být rádi, že se zatím nic nestalo, místo abychom vykřikovali nesmysly.“

„Matka je nervózní. Však si zvykne.“

„Nervózní!“ Neubauera dráždil dceřin klid. „Kdo dnes není nervózní? Myslíš, že já nejsem nervózní? Ale člověk se musí umět ovládat. Kam by to jinam došlo?“

„Tam, kde už jsme!“ zasmála se jeho žena. Ležela na pohovce s nemotorně roztaženými nohama. Na nohou měla trepky z růžového hedvábí. Hedvábí a růžovou barvu považovala za velmi elegantní. „Nervózní! Zvykne si! Tobě se to mluví!“

„Mně? Jak to?“

„Tobě se nic nestane.“

„Cože?“

„Tobě se nic nestane. Ale my tu dřepíme v pasti.“

„Ale to je pitomost! Jsme na tom stejně. Jak to, že mně se nemůže nic stát?“

„Ty jsi v bezpečí, nahoře ve svém táboře!“

„Co si myslíš?“ Neubauer odhodil doutník na zem a rozšlápl ho „My tam nemáme takové sklepy jako vy tady.“ Byla to lež.

„Protože je nepotřebujete. Jste za městem.“

„Jako by na tomhle záleželo. Bomba si nevybírám, kam padne.“

„Tábor nebudou bombardovat.“

„Ale? To je mi novina. Odkudpak to víš, co? Shodili ti Američani o tom zprávu? Nebo ti tohle rozhodnutí extra oznámili rozhlasem?“

Neubauer se podíval na dceru. Očekával, že ocení jeho vtip. Ale Freya šubala třásně plyšového ubrusu na stole vedle pohovky. Zato mu odpověděla žena. „Nebudou bombardovat své vlastní lidi.“

„Blbost! Nemáme tu žádné Američany. Ani Angličany. Jenom Rusy, Poláky, tu balkánskou pakáz a německé vlastizrádce, židy, rozvratníky a zločince.“

„Rusy, Poláky a židy bombardovat nebudou,“ prohlásila Selma s tupou umíněností.

Neubauer se prudce otočil. „Ty toho víš,“ řekl tiše a navztekaně. „Dávej pozor, něco ti teď povím. Oni nemají ponětí, co je tam nahoře za tábor, rozumíš? Vidí jenom baráky. Můžou si klidně myslet, že to jsou vojenské baráky. Vidí kasárna. Kasárna, ve kterých jsme my, SS. Vidí budovy, kde ti z lágru dělají. Pro ně jsou tohle továrny, tedy cíle. Tam nahoře je to stokrát nebezpečnější než tady. Proto jsem nechtěl, abyste tam bydlely. Tady dole nejsou žádná kasárna, ani tu nejsou nablízku nějaké fabriky. Už to chápeš?“

„Ne.“

Neubauer strnule civěl na svou ženu. Taková ještě Selma nikdy nebyla. Nechápal, co to do ní vjelo. Ta troška strachu to určitě nezpůsobila. Náhle cítil, že je svou rodinou opuštěn; a to zrovna ve chvíli, kdy měli držet pohromadě. Zlostně pohlédl na dceru! „A co ty?“ řekl. „Co ty tomu říkáš? Co se neozveš?“

Freya Neubauerová vstala. Bylo jí dvacet, byla tenká, měla nažloutlý obličej a vypouklé čelo a nepodobala se ani matce ani otci. „Myslím, že už se matka uklidnila,“ řekla.

„Co? Jak to?“

„Myslím, že se uklidnila.“

Neubauer chvíli mlčel. Čekal, že snad žena něco řekne. „No dobrá,“ řekl konečně.

„Můžeme jít nahoru?“ zeptala se Freya.

Neubauer vrhl na Selmu podezřívavý pohled. Ještě jí nevěřil. Musí jí vysvětlit, že v žádném případě nesmí s nikým mluvit. Ani se služkou. Především ne se služkou. Dcera zůstala před ním stát. „Nahoře to bude lepší, tati, je tam víc vzduchu.“

Stál pořád nerozhodně. Leží tu jako pytel mouky, pomyslel si. Proč proboha neřekne něco rozumného? „Musím na radnici. Mám tam být v šest. Volal Dietz, má se projednat situace.“

„Nic se nestane, tati. Všechno je v pořádku. Musíme taky ještě připravit večeři.“

„Tak dobře." Neubauer se rozhodl. Dcera si aspoň zachovala jasnou hlavu. Nezapře jeho krev. Přistoupil ke své ženě. „Tak dobrá. Selmo. Zapomeneme na to, ano? To se stává. Koneckonců, vždyť na tom nezáleží." Shlížel na ni s úsměvem a s chladnými očima. „Co říkáš?" opakoval.

Neodpověděla.

Objal ji kolem tlustých ramen a pohládl ji. „Tak, a teď jdi udělat večeři. A uvař něco dobrého, po tom strachu, ano?" Lhostejně přikývla.

„Tak vidíš." Neubauer viděl, že už to přešlo. Dcera měla pravdu. Selma už nebude plácát nesmysly. „Uvařte něco hodně dobrého, děti. Koneckonců. Selmi, dělám to i kvůli vám, abyste tu měly krásný dům s bezpečným sklepem, místo abyste musely bydlet tam nahoře blízko té špinavé chátrý. A párkrát tu taky v týdnu přespím. Je to prašť jako uhoď. Musíme držet pohromadě. Tak udělejte nějakou báječnou večeři. Nechám to už na vás. A vemte nahoru taky lahvičku toho francouzského šampaňského, ano? Máme jich ještě dost. ne?"

„Ano," odpověděla mu žena. „Ještě jich máme dost."

..*

„A ještě něco." prohlásil řezavě gruppenführer Dietz. „Zaslechl jsem, že prý někteří pánové projevíli úmysl poslat své rodiny na venkov. Je na tom něco pravdy?"

Nikdo neodpověděl.

„Nemohu to připustit. My, důstojníci SS, musíme jít příkladem. Vypravíme-li své rodiny z města dřív, než bude vydán rozkaz k všeobecné evakuaci, mohlo by se to špatně vykládat. Okamžitě by toho využili reptalové a poraženci. Proto očekávám, že se bez mého vědomí nic podobného nestane."

Stál před hloučkem, štihlý a vysoký v elegantně střížené uniformě. a prohlížel si je. Všichni se mu dívali směle a nevinně do očí. Skoro každý z nich pomýšlel na to, že pošle rodinu do bezpečí; ale nikdo to ani pohledem nedal najevo. Všichni si mysleli totéž:

Dietzovi se to snadno mluvilo! Nemá tu ve městě rodinu. Přišel ze Saska a má jen jednu ctižádost - vypadat jako pruský gardový důstojník. Jemu se to řekne. Co se člověka netýká, to se pak snadno důrazně prosazuje.

„To je všechno, pánové." řekl Dietz. „Připomeňme si ještě jednou: naše nejnovější tajné zbraně se už vyrábějí hromadně. V-I - třebaže jsou velmi účinné - proti nim neznamenaají nic. Z Londýna je dnes spáleniště. Anglie je pod nepřetržitou palbou. Máme obsazené hlavní přístavy ve Francii. Invazní armáda se potýká s obrovskými potížemi, pokud jde o přísun. Protiúder smete nepřátele do moře. Protiúder můžeme čekat každým okamžikem. Shromáždili jsme mocné zálohy. A naše nové zbraně - víc o tom nesmím říct - mám to však z nejvyššího místa: do tří měsíců je vítězství naše! Do té doby musíme vydržet." Zvedl paži.

„Do práce! Heil Hitler!"

„Heil Hitler!" zahřměl hlouček.

Neubauer odcházel z radnice. O Rusku nic neřekl, myslel si, ani o Rýnu. A o prolomeném „západním valu" teprve nic. Vydržet - tomu se to mluví. Nic nemá. Je to fanatik. Nemá u nádraží obchodní dům jako já. Nevrazil prachy do Mellerer Zeitung, nemovitosti nemá taky žádné. Kdežto já toho všeho mám plno. Když to vyletí do vzduchu - kdo mi za to co dá?

Náhle se ulice hemžila lidmi. Náměstí před radnicí bylo zaplněno do posledního místa. Na schodech před hlavním vchodem instalovali mikrofon. Měl mluvit Dietz. Z průčelí neúčastně shlížely usměvavé kamenné obličejy Karla Velikého a Jindřicha Lva. Neubauer nasedl do mercedesky. „Ulice Hermanna Göringa, Alfrede!"

Neubauerův obchodní dům stál na rohu ulice Hermanna Göringa a Friedrichsallee. Byla to velká budova s prodejem oděvů v přízemí. Obě horní patra zabíraly kanceláře.

Neubauer dal zastavit a obešel dům. Ve dvou výlohách bylo roztříštěné sklo; jinak nebylo nic poškozeno. Vzhlédl ke kancelářím. Byly zamlžené dýmem, valícím se od nádraží; ale nic tam nehořelo. Patrně se i tam vysypalo několik okenních tabulek; ale to bylo taky všechno.

Chvilí stál. Dvě stě tisíc marek, myslel si. Takovou měl obchodní dům přinejmenším cenu, a možná že i víc. Zaplatil za něj pět tisíc. V roce 1933 patřil židu Josefu Blankovi. Blank za něj žádal sto tisíc a nařikal, že i tak dost prodělá, a nemínil slevit. Po čtrnácti dnech v koncentračním táboře jej prodal za pět tisíc marek.

Zachoval jsem se slušně, myslel si Neubauer. Byl bych to mohl dostat zadarmo. Blank by mi to byl daroval, když si s ním SS trochu zalaškovali. Dal jsem mu pět tisíc marek. Pěkné peníze. Samozřejmě že ne hned; tenkrát jsem ještě tolik neměl. Ale zaplatil jsem, jen co došlo první nájemné. Však s tím byl Blank srozuměn. Byl to zákonný prodej.

Dobrovolný. Notářsky ověřený. Že Josef Blank v táboře nešťastně upadl, přišel o oko, zlomil si ruku a způsobil si další zranění, to byla politováníhodná náhoda. Lidé s platfusem snadno upadnou. Neubauer k něčemu takovému rozkaz nedal. Ani u toho nebyl. Dal jen vzít Blanka do ochranné vazby, aby mu nějaký příliš horlivý esesáci neublížili. Ostatní bylo nutno přičíst na vrub lagerführera Webera.

Otočil se. Proč si najednou vzpomněl na tu stalou historii? Co je to s ním? Vždyť tohle je už dávno zapomenuto. Žít se musí. Kdyby nebyl ten dům koupil, byl by ho získal jiný příslušník strany. A za míň. Možná že i zadarmo. Neubauer jednal poctivě, podle zákona. Vůdce sám řekl, že jeho věrní musí být odměněni. A co byla ta trocha, kterou si sehnal on, Bruno Neubauer, proti těm velkým? Například Göring, nebo gauleiter Springer, který se vyšvihl z vrátného v hotelu na milionáře? Neubauer nic neukradl. Jenom levně koupil. Byl krytý: měl stvrzenky. Všechno bylo řádně úředně ověřeno.

..*

Z nádraží vyšlehl plamen. Pak se ozvaly výbuchy. Pravděpodobně vyletěly do vzduchu vagóny s municí. Po zdech domů se kmitaly rudé odlesky, jako by začaly potit krev. Blbost, pomyslel si Neubauer, začínám být nervózní. Na ty židovské advokáty, které tenkrát odtamtud shora vyvlekli, se už dávno zapomnělo. Nasedl opět do vozu. Je to příliš blízko nádraží, - sice skvělá poloha z obchodního hlediska, ale zatraceně nebezpečná při bombardování: - pak nemá být člověk nervózní.

Budova Mellerner Zeitung zůstala zcela nepoškozena. To už se Neubauer dověděl telefonicky. Právě vyšlo zvláštní vydání. Lidé rvali noviny kamelotům z rukou. Neubauer se díval, jak se bílé balíky rychle ztrácejí. Z každého kusu měl jeden feník. Vyšli další kameloti s novými balíky. Rychle se odtud rozjížděli na kolech.

Zvláštní vydání znamenalo výdělek navíc. Každý kamelot měl nejméně dvě stě kusů. Neubauer napočítal sedmnáct kamelotů. To znamenalo čtyřiatřicet marek zisku. Aspoň k něčemu to bylo dobré. Zčásti tím zaplatí rozbitá skla výkladních skříní. Ale co, - vždyť ta byla pojištěna. Ovšem, když zaplatí pojišťovna. Jestli bude moci zaplatit při všech těch škodách. Ale ona zaplatí! Aspoň jemu jistě. Těch čtyřiatřicet marek, to byl čistý zisk.

Koupil si jedno zvláštní vydání. Dietz už v něm měl krátké provolání. Rychlá práce. Dále tam bylo hlášení, že dvě letadla byla sestřelena nad městem, polovina ostatních nad Mindenem, Osnabrückem a Hannoverem. Pak Goebbelsův článek o tom, jakým nelidským barbarstvím je bombardování mírumilovných německých měst. Pár zlatých zrněk z vůdcových projevů. Zpráva, že hitlerjugend se vydala pátrat po lelcích, kteří seskočili padákem. Neubauer odhodil noviny a vešel do nárožní trafiky. „Tři deutsche wacht,“ řekl.

Prodavač mu předložil krabici. Neubauer si bez zájmu vybíral. Doutníky byly mizerné. Právě bukové listí. Doma měl lepší, importované, z Paříže a z Holandska. Požádal o deutsche wacht jenom proto, že mu tento krám patřil. Před převzetím moci patřil židovské vykořisťovatelské firmě Lesser a Sacht. Pak jej pro sebe urval sturmbannführer Freiberg. Neubauer ukousl špičku doutníku. Co měl dělat, když Freiberg v opilosti pronášel zrádcovské řeči proti vůdci? Bylo jeho povinností, aby to jako řádný příslušník strany hlásil. Freiberg pak zmizel a Neubauer koupil obchod od vdovy. Prokázal jí přátelskou službu. Naléhavě jí radil, aby prodala. Že má zprávy, že Freibergův majetek má být zabaven.

Peníze se prý ukryjí líp než obchod. Byla mu vděčná. Prodala. Za čtvrtinu ceny, samozřejmě. Neubauer prohlásil, že víc hotově nemá a že je to třeba provést co nejrychleji. Uznala to. K zabavení majetku nikdy nedošlo. I to jí Neubauer vysvětlil. Uplatnil prý v jejím zájmu svůj vliv. Aby nepřišla o peníze. Jednal přece slušně. Povinnost je povinnost - a obchod by býval skutečně mohl být zkonfiskován. Někdo by ji byl o něj připravil za ještě méně peněz.

Neubauer vyňal doutník z úst. Netáhl. Takové svinstvo. Ale lidé za to platí. Jsou jako diví po všem, z čeho se kouří. Škoda, že je to na příděl. Dalo by se na tom vydělat desateronásobně. Ještě jednou se podíval na svůj obchod. Měl štěstí. Nic se mu nestalo. Odplivl si. Najednou ucítil v ústech ošklivou pachut'. To z toho doutníku. Z čeho jiného? Vždyť se nic nestalo. Nervozita? Proč si jenom začal připomínat ty staré historie? Dávno je po všem. Když opět nasedl do vozu, odhodil doutník a oba zbývající dal šoférovi. „Tu máš, Alfred. Ať se máš dnes večer dobře. A jedeme - na zahradu.“

..*

Zahrada byla Neubauerovou pýchou. Byl to velký pozemek na okraji města. Z větší části byla zahrada osázena zeleninou a ovocnými stromy; kromě toho tu byla i květinová zahrádka a chlívek. Několik ruských zajatců z tábora tu udržovalo pořádek. Nic nestáli a vlastně by měli Neubauerovi ještě zaplatit. Místo aby se plahočili dvanáct až patnáct hodin v měďárně, byli u něho na čerstvém vzduchu a nijak se tu nenadřeli.

Na zahradu padl soumrak. Na této straně bylo nebe jasné a měsíc visel v korunách jabloní. Rozrušená země prudce voněla. V záhonech klíčila první zelenina a na ovocných stromech se nalévaly lepkavé pupeny. Malá japonská třešeň, která byla přes zimu ve skleníku, tu stála v růžovobílém oblaku nesměle se rozvíjejících květů.

Rusové pracovali na protilehlém konci zahrady. Neubauer viděl jejich tmavá, ohnutá záda a siluetu strážného s puškou s nasazeným bodákem trčícím k nebi. Strážný tu byl jen kvůli předpisu;

Rusové neutíkali. Kam by taky utíkali ve svých uniformách a bez znalosti němčiny? Měli velký papírový pytel s popelem z krematoria, kterým posypávali záhony. Pracovali zrovna mezi chřestem a jahodami, které byly Neubauerovou velkou zálibou. Nikdy jich neměl dost. V papírovém pytli byl popel šedesáti lidí, z toho dvanácti dětí.

Švestkově modrou snášející se tmou probleskovaly první petrkliče a narcisy. Byly vysázeny u jižní zdi a přikryty sklem. Neubauer zvedl okno pařeniště a sklonil se nad ně. Narcisy nevoněly. Zato to tu zavonělo fialkami, neviditelnými fialkami soumraku. Zhluboka dýchal. Tohle je jeho zahrada. Zaplatil za ni plnou cenu. Nikomu ji nevzal. Toto je jeho soukromí. Místo, kde se opět stává člověkem po tvrdé službě vlasti a starostech o rodinu. Rozhlédl se s pocitem hlubokého zadostiučinění. Viděl besídku zarostlou kozím listem a popínavými růžemi, viděl živý plot z keřů zimostrázu, viděl umělou jeskyni z tufu, viděl keře šeřiku, cítil syrový vzduch, v němž už byla předtucha jara, něžně ohmatal slámou ovinuté knínky broskvoní a hrušek a pak otevřel dveře do chlívků.

Nešel ke slepicím, které seděly na hradech jako stařeny, ani ke dvěma selatům, která spala na slámě, šel ke králíkům. Byli to bílí a šedí angorští králíci s dlouhou hedvábnou srstí. Spali, a když rozsvítil, začali se pomalu hýbat. Prostrčil prst drátěným pletivem a čečral jim srst. Nikdy nepoznal nic hebkého. Z koše přinesl zelné listy a řepné řízky a strčil je do kotečů. Králíci se sběhli a začali klidně a pomalu žrát růžovými tlamičkami.

Teplo ve chlívků uspávalo. Pach zvířat mu připomínal zapomenutou nevinnost. Byl to malý svět sám o sobě, žijící skoro svým vlastním životem, daleko od bomb, intrik a existenčního zápasu, - svět zelných listů a řepy, uskutečňující se v chlupatém plození, stříhání srsti a rození. Neubauer prodával vlnu; ale nikdy nedal žádného králíka zabít. „Pojď, no pojď, na,“ lákal je znovu.

Velký bílý samec mu vzal hebkými pysky z ruky zelný list. Červené oči svítily jako jasné rubíny. Neubauer ho pošimral za krkem. Jak se shýbal, zavržaly mu holínky. Co to Selma říkála? V bezpečí? Tam v táboře jste v bezpečí? Tam a v bezpečí? Kdy byl vůbec v bezpečí?

Prostrčil pletivem další zelné listy. Dvanáct let, pomyslel si. Před převzetím moci jsem byl tajemníkem na poště s bídnými dvěma sty markami měsíčně. K životu to bylo málo, a na umření to nestačilo. Teď konečně něco mám. Nechci o to zase přijít. Hleděl do červených očí samce. Dnes šlo všechno dobře. Dobře to půjde i zítra, pozítří. Možná že k tomu bombardování došlo jen nedopatřením. Taková věc se stává čerstvě nasazeným jednotkám. Město je bezvýznamné, jinak by se je byli pokusili zničit už dřív. Neubauer cítil, jak se uklidňuje. „No, pojď. pojď.“ řekl a myslel si: V bezpečí? Ovšemže v bezpečí! Kdo by taky chtěl přijít v poslední chvíli o život?

IV.

„Zatracená svoloč! Ještě jednou odpočítat!“

Arbeitskomanda z velkého tábora stála na nástupišti, přesně vyřízena v desetistupech a seřazena podle bloků. Byla už tma a v tlumeném světle vypadali vězňové ve svých pruhovaných mundúrech jako strašidelné stádo k smrti vyčerpaných zeber.

Apel trval už déle než hodinu, ale počty stále nesouhlasily. Zavinilo to bombardování. Komanda, která pracovala v měďárně, utrpěla ztráty. Do některých dílen padla bomba a mnoho lidí bylo zabito a raněno. Kromě toho začali dozírající SS, když se vzpamatovali z úleku, střílet do vězňů, kteří se chtěli ukrýt; obávali se, že se snad pokoušejí uprchnout. Tak přišel o život další půl tucet lidí.

Po náletu vyprostili věžňové zpod trosek a sutin své mrtvé, nebo aspoň to, co z nich zbylo. Bylo to důležité kvůli sčítání u apelu. I když se život vězně cenil sebevíc a esesmani se k tomu stavěli zcela lhostejně, přece jen: živí nebo mrtví, u apelu museli být všichni. Byrokracie se nezastavila ani před mrtvolami.

Komanda s sebou vzala všechno, co se našlo; někteří nesli ruce, jiní nohy a urvané hlavy. Několika nosítek, jež se jim podařilo stlouci, použili pro raněné, kteří přišli o některý úd, nebo měli roztrhané břicho. Zbytek raněných podpírali kamarádi a vlekli je s sebou, jak jen to šlo. Obvazů se mnoho nadělat nedalo; nebylo z čeho. Krvácející podvázali z nouze dráty a provazy. Ranění na nosítkách, kteří měli roztržené břicho, si museli přidržovat vnitřnosti vlastníma rukama. Oddíly vězňů namáhavě stoupaly na kopec. Cestou zemřeli další dva. I mrtvé je táhli s sebou. Přitom došlo k příhodě, při které se scharführer Steinbrenner značně blamoval. U vstupní brány tábora stála jako obvykle kapela a vyhrávala pochod Fridericus Rex. Zazněl rozkaz k slavnostnímu pochodu a komanda s pohledem vpravo a vyhazující nohy do výše pochodovala kolem SS lagerführera Webera a jeho štábu. I těžce ranění na nosítkách otočili hlavy vpravo a i v umírání se pokusili držet se víc zpřímá. Jen mrtví už nezdravili. Steinbrenner si povšiml, že muž, kterého vlekli dva jiní, nechal svěšenou hlavu, ale nevšiml si, že taky věžňovy nohy se plouhají po zemi, vrhl se mezi pochodující a udeřil jej revolverem mezi oči. Steinbrenner byl mladý a horlivý a ve spěchu jej považoval jen za omdlelého. Hlava mrtvého se úderem zvrátila a čelist mu poklesla; vypadalo to, jako by zkrvavená ústa chňapla posledním groteskním pohybem lebky po revolveru. Ostatní esesáci se hlučně smáli a Steinbrenner zuřil. Cítil, že opět ztratil část pověsti, již si získal použitím kyselinové léčby na Joelu Buchsbaumovi. Při nejbližší příležitosti ji bude muset znovu získat.

Pochod z měďarny nahoru do tábora trval dlouho a apel začal později než obvykle. Mrtví a ranění leželi v pečlivě vojensky vyřízených řadách na zemi vedle bloků, k nimž patřili. Ani těžce ranění nebyli odneseni do nemocnice a nebyli ani obvázáni; sčítací apel byl důležitější.

„Tak honem! Znova! Jestli to nebude ani teď souhlasit, tak vám pomůžeme!“

SS lagerführer Weber seděl obkročmo na židli, kterou si dal vynést na apelplac. Bylo mu pětatřicet let, byl středně vysoký a podsaditý. Měl široký snědý obličej a od pravého koutku úst přes bradu se mu táhla hluboká jizva, památka na sálovou rvačku s reichsbannerovci v roce devatenáct set dvacet devět. Weber se opíral o lenoch židle a unuděně hleděl na trestance, mezi nimiž za bití a křiku pobíhali esesáci, blockálestři a kápoové. Blockálestři se potili a nechávali pořád znovu odpočítávat. Monotónně odznívaly hlasy: „Jeden-dva-tři -“ Zmatek nastal kvůli těm, které to v měďárně úplně roztrhalo. Věžňové, pokud to šlo, shledali hlavy, paže a těla; ale všechno nenašli. Ať dělali co dělali, dva zřejmě chyběli.

Za soumraku se strhla mezi komandy dokonce pranice o jednotlivé kusy těl: především samozřejmě o hlavy. Každý blok chtěl být pokud možno úplný, aby ušel přísným trestům, kdyby při hlášení počet nesouhlasil. Tahali se a strkali o zkrvavené údy. Dokud nezazněl povel: „Pozor!“ Blockálestřům se v tom spěchu nepodařilo všechno urovnat; a tak dvě těla chyběla. Asi je puma roztrhala na kusy, které se rozlétly po zdech anebo se válely v cárech po střeších měďárny.

K Weberovi přišel rapportführer. „Už chybí jen jeden a půl. Rusové měli u jednoho tři nohy a Poláci měli jednu ruku navíc.“

Weber zívá. „Dejte vyvolávat jména a zjistěte, kdo chybí.“

Řadami vězňů proběhlo sotva pozorovatelné zakolísání. Vyvolávat jména znamenalo, že tu budou stát ještě hodinu, dvě a možná i víc - u Rusů a Poláků, kteří nerozuměli německy, se jména věčně pletla. Začalo se vyvolávat. Zaznívaly hlasy; pak bylo slyšet nadávky a rány. Podráždění esesáci bili vězně ze vzteku, že přicházejí o svůj volný čas. Kápoové a blockálestři bili ze strachu. Tu a tam se někdo skácel a pod raněnými se pomalu šířily kaluže krve. Jejich šedobílé obličeje špičatěly a mrtvolně se leskly v houstnoucí tmě. Odevzdaně vzhlíželi ke svým kamarádům, kteří stáli s rukama

na švech kalhot a nesměli krvácejícím pomoci. Pro některé byl tento les špinavých pruhovaných nohou to poslední, co na tomto světě ještě zahlédli.

Za krematorium vycházel měsíc; vzduch byl sychravý a kolem měsíce byl velký kruh. Chvilí stál přesně za komínem a zaléval jej třípytívním světlem, takže to vypadalo, jako by v pecích byli spalováni duchové a z komína šlehal přízračný, studený oheň. Pak pomalu vystupoval výš a komín s tupou špičkou se změnil v minomet vrhající kolmo vzhůru do nebe rudou kouli.

V prvním desetistupu třináctého bloku stál vězeň Goldstein. Byl poslední na levém křídle a vedle něho leželi ranění a mrtví z jeho bloku. Mezi raněnými byl Goldsteinův přítel Scheller. Ležel hned vedle něho. Goldstein zahlédl koutkem oka, že se temná skvrna pod Schellerovou rozervanou nohou začala náhle rychle zvětšovat. Chatrný obvaz se uvolnil a Schellerovi hrozilo, že vykrvácí. Goldstein strčil do svého souseda Münzera; pak se skácel na bok, jako by omdlel. Stočil se tak, aby padl zpola přes Schellera. To, co dělal, bylo nebezpečné. Zuřící blockführer obíhal kolem řad vězňů jako vzteklý ovčácký pes. Pořádný kopanec jeho těžkou holínkou do spánku by Goldsteina sprovodil ze světa. Vězňové, kteří stáli blízko, se ani nepohnuli, ale zpozorovali, oč jde. Blockführer byl právě s blockálestrem na druhém konci tvaru. Blockálestler mu tam něco hlásil. I on zpozoroval Goldsteinův manévra a pokoušel se scharführera na chvíli zadržet. Goldstein hmatl pod sebou po provaze, kterým měl Scheller podvázanou nohu. Těsně před očima viděl krev a cítil živé maso. „Nech toho,“ zašeptal Scheller.

Goldstein nahmatal sesmeknutý uzel a rozvázal ho. Krev vytryskla silněji. „Beztak mi píchnou injekci,“ zašeptal Scheller, „S tímhle ...“

Noha visela jen na několika šlachách a cérech kůže. Goldstein ji svým pádem posunul, takže ležela podivně nakřivo se zkrouceným chodidlem, jako by měla tři klouby. Goldstein měl ruce mokré od krve. Utáhl smyčku, ale provaz se znovu sesmekl. Scheller ušklubl. „Nech toho -“ Goldstein musel uzel znovu rozvázat. Prsty se dotýkal roztržité kosti. Zvedl se mu žaludek. Polkl, zašmátral po kluzkém mase. našel zas obvaz, posunul jej nahoru a ztuhl. Münzer ho kopl do nohy. To byla výstražná: žene se sem blockführer. „Zas jedno hovado! Co je s ním?“

„Praštil sebou, pane scharführer.“ Blockálestler stál vedle něho.

„Vstávej, mrcho líná!“ zařval na Goldsteina a nakopl ho do žeber. Nakopnutí vypadalo daleko hůř, než skutečně bylo. Blockálestler nohu v posledním okamžiku zabrzdil. Kopl ještě jednou. Předešel tak kopanci od scharführera. Goldstein se nepohnul. Do obličeje mu stříkala Schellerova krev.

„Jdem, rychle! Nechte ho ležet!“ Blockführer šel dál. „Ksaku. kdy tu budem hotovi?“ Goldstein vteřinu vyčkal: pak omotal Schellerovi obvaz kolem nohy. utáhl jej, zavázal a pevně zatočil dřevěný roubík, který se předtím uvolnil. Krev přestala črčet. Jen trochu prosakovala obvazem Goldstein opatrně odtáhl ruce. Obvaz držel.

Vyvolávání skončilo. Došlo se k tomu, že chyběly tři čtvrtiny jednoho Rusa a trup trestance Sibelského z pátého baráku. Nebylo to tak docela pravda. Ze Sibelského přinesli paže. Vlastnil je barák sedmáct, kde je vydávali za pozůstatky Josefa Binswagera, z kterého se nenašlo nic. Zato zase ukradli dva vězňové z pátého baráku dolní část Rusa. kterou pak vydávali za Sibelského, protože nohy šlo beztak těžko rozlišit. Naštěstí přebývalo pár údů, které bylo možno přičíst k těm pěti čtvrtinám, které chyběly, Z toho jasně vyplynulo, že žádný vězeň v chaosu při náletu neuprchl. Nicméně bylo docela možné, že tu všichni budou stát na apelpacu až do rána a pak půjdou hledat do měďárny další pozůstatky: celý tábor tak stál před pár týdny nastoupen celé dva dny, dokud se nenašel vězeň, který spáchal v prasečinci sebevraždu. Weber seděl klidně na židli, bradu stále opřenou na rukou. Za celou dobu se skoro ani nepohnul. Po hlášení se pomalu zvedl a protáhl se. - „Už stojej dost dlouho. Potřebujou pohyb. Procvičte s nima zeměpis.“

Prostranstvím zahlaholily povely: „Ruce za hlavu! V kolenou pokrčit! Poskoky v podřepu - vpřed!“

Dlouhé řady uposlechly. S pokrčenými koleny poskakovaly pomalu vpřed. Měsíc zatím vystoupil výš a zesvětlal. Svítíl teď na část apelpacu. Druhá část ležela ve stínu budov. Na zemi se ostře rýsovaly obrysy krematoria, brány a i šibenice.

„Poskoky - zpět!“

Řady odskákaly ze světla zpět do tmy. Lidé padali k zemi. SS, kápoové a blockálestři je bitím stavěli znovu na nohy. Křik skoro nepřehlušil šoupání spousty nohou.

„Vpřed! Zpátky! Vpřed Zpátky! Stát!“

Teď začal vlastní zeměpis. Spočíval v tom, že se vězňové museli vrhnout na zem. plazit se, vyskočit, znovu se vrhnout k zemi a plazit se dál. Seznámili se tak tvrdě a bolestně s půdou tanečního parketu do všech podrobností. Zakrátko se prostranství změnilo v pomíchané hemžení velkých pruhovaných červů, kteří se už jen málo podobali lidem. Raněné chránili, jak mohli: ale v tom divokém zmatku to vždycky nešlo.

Po čtvrt hodině nařídil Weber konec. Čtvrt hodiny způsobilo ovšem v řadách vyčerpaných vězňů spoušť. Kolem leželi ti, kteří už nemohli dál.

„Podle bloků - nastoupit!“

Vězňové se vlekli zpátky. Brali s sebou ty, kteří se zhroutili, a pevně mezi sebou podpírali ty, kteří ještě mohli stát. Ostatní pokládali k raněným. Tábor ztichl. Předstoupil Weber. „To, co jste teď dělali, dělali jste ve vlastním zájmu. Naučili jste se, jak se krýt při náletu.“ Několik esesmanů se uchechtlo. Weber k nim pohlédl a pokračoval: „Dneska jste zakusili na vlastním těle, jakého nelidského nepřítele proti sobě máme. Německo, které chtělo vždycky jenom mír, bylo surově napadeno. Nepřítel, který byl poražen na všech frontách, sahá v zoufalství k poslednímu prostředku: v rozporu se všemi zásadami lidskosti zbaběle bombarduje otevřená, pokojná německá města. Ničí kostely a nemocnice. Vraždí bezbranné ženy a děti. Od podlidi a zhovadilců se to dalo očekávat. My však nezůstaneme odpověď dlužní. Od zítřka nařizuje velitelství tábora zvýšené pracovní úsilí. K odstraňování trosk vyrazí komanda o hodinu dřív. Až na další odpadá nedělní volno. Židi nedostanou dva dni chleba. Poděkujte se za to nepřátelským žhářům,“ Weber se odmlčel.

Nikdo se ani nepohnul. Bylo slyšet vysoký bzukot silného vozu vyjíždějícího do kopce; rychle se blížil. Neubauer přijížděl ve své mercedesce. „Zpívat!“ zavelel Weber. „Deutschland. Deutschland überall.“ Nastoupené bloky nespustily ihned. Vězňové byli překvapeni. V posledních měsících nedostávali zrovna často rozkaz ke zpěvu. - a když, tak to bývaly vždy jen národní písně. Obvykle museli zpívat, když někdo z trestu dostával výprask. K řevu týraných byli ostatní trestanci nuceni prozpěvovat lyrické sloky. Léta však už nedostali příkaz ke zpěvu staré národní hymny ještě z dob před příchodem nacistů.

„Tak spust' te, dobytčové!“

V třináctém bloku začal zpívat Münzer. Ostatní se přidávali. Kdo už neznal slova, aspoň předstíral, že zpívá. Hlavně že se všechna ústa otvírala.

„K čemu to?“ zašeptal po chvíli Münzer k svému sousedu Wernerovi, aniž pohnul hlavou, a zdánlivě zpíval dál.

„Co?“

Nápěv přešel do tenkého skřehotání. Nasadili dost nízko a hlasy, které nemohly vytáhnout vysoké, jásavé tóny závěru, se lámaly a odpadávaly. Vězňům už taky docházel dech.

„Co je to za prasečí kvikot!“ zařval druhý lagerführer. „Znovu od začátku! Jestli to nepůjde ani teď, zůstanete tu celou noc!“

Vězňové nasadili níž. Tentokrát to šlo líp. „Co?“ opakoval Werner.

„Proč zrovna Deutschland. Deutschland über alles-?“ Werner zchytrale přimhouřil oči. „Asi už tak docela - nevěří svým vlastním nacistickým písničkám - po tom dnešku -,“ zazpíval.

Všichni zírali strnule před sebe. Werner cítil, jak v něm vzrůstá zvláštní napětí. Náhle měl dojem, že je necítí jen on sám, - že je cítí i Münzer. že je cítí i Goldstein na zemi, že je cítí mnoho dalších a že je dokonce cítí i esesáci. Píseň najednou zazněla jinak, než jak ji vězňové jindy zpívali. Silněji, a až vyzývavě ironicky, a její slova s tím už neměla co dělat. Snad si toho Weber nevšimne, pomyslel si. dívaje se na lagerführera, - jinak bude mrtvých ještě víc, než co už tady leží.

Goldstein, ležící na zemi, měl obličej těsně u obličeje Schellerova. Scheller pohnul rty. Goldstein nerozuměl, co říká: viděl však přivírající se oči a vytušil, oč jde. „Hloupost!“ řekl. „Kápo na marodce je náš člověk. Nějak to zaonačí.

Dostaneš se z toho.“

Scheller něco odpovídal. „Nemel!“ houkl na něj Goldstein do zpěvu hymny. „Dostaneš se z toho a basta!“ Zblízka viděl šedou pórovitou pleť. „Však ti ji nepíchnu!“ zahučel místo slov posledních taktů. „Kápo na marodce je náš! Doktora podmaže!“

„Pozor!“

Zpěv ztichl. Na apelák přišel velitel tábora. Weber podával hlášení. „Měl jsem k chlapcům menší kázání a makat budou denně o hodinu víc.“

Neubauera to nezajímalo. Zavětril ve vzduchu a vzhlédl k noční obloze. „Co myslíte, přijdou ti gauneři v noci znova?“

Weber se ušklíbl. „Podle posledních zpráv jsme jich devadesát procent sestřelili.“

Neubauerovi to nepřipadalo jako vtip. Taky nemá co ztratit. pomyslel si. Dietz v malém, žoldák, nic víc. „Dejte jim rozchod. až to skončíte,“ prohlásil najednou nevlídně.

„Rozchod po blocích!“

Bloky pochodovaly k barákům. Vzali s sebou své raněné a mrtvé. Než byli mrtví odvezeni do krematoria, bylo nutno je ohlásit a zapsat do seznamů. Když Werner. Münzer a Goldstein zvedali Schellera, měl obličej špičatý jako trpaslík. Nevypadal na to, že přežije noc. Goldstein dostal při zeměpise ránu do nosu. Jak pochodoval, začal krvácet. V sinalém světle se mu na bradě temně třpytila krev.

Zahnuli do uličky, která vedla k jejich baráku. Vítr, vanoucí sem od města, zesílil a opřel se do nich naplno, když vyšli za roh. Přinášel s sebou kouř hořícího města. Obličej vězňů se změnil.

„Taky to cítíte?“ zeptal se Werner.

„Ano.“ Münzer zvedl hlavu.

Goldstein ucítil na rtech sladkou chuť krve. Odplivl si a snažil se čichat kouř otevřenými ústy.

„Je to cítit, jako by už hořelo i tady -“

„Ano.“

Teď už kouř dokonce i viděli. Jako lehounká bílá mlha vál z údolí ulicemi nahoru a záhy se válel všude mezi baráky. Wernerovi se na okamžik zdálo zvláštní a skoro nepochopitelné, že ho ostnatý drát nezadržel. - jako by tábor náhle nebyl už tak odříznutý a nepřístupný jako dřív.

Scházeli dolů uličkou. Procházeli kouřem. Přidali do kroku a napřímili se v ramenou. Schellera nesli velice opatrně.

Goldstein se k němu naklonil. „Čichej! Tak čichej to taky!“ říkal tiše, zoufale a naléhavě ztrhanému obličej.

Ale Scheller byl už dávno v bezvědomí.

V.

V páchnoucím baráku byla tma. Už dlouho se večer nesvítilo. „509.“ zašeptal Berger. „Chce s tebou mluvit Lohmann.“ „Už je to tak daleko?“

„Ještě ne!“

509 se došmátral úzkými uličkami k palandě, u níž slabě prosvítal obdélník okna. „Lohmanne?“

Něco zaharašilo. „Berger je tu taky?“ zeptal se Lohmann.

„Ne.“

„Přived' ho."

„Proč?"

„Přived' ho!"

509 šmátral zpátky. Léčaly za ním kletby. Zakopával o těla ležící v uličkách. Kdosi se mu zakousl do lýtky. Tloukl do něčí hlavy, až zuby povolily.

Za několik minut se vrátil s Bergerem. „Jsme tady. Co nám chceš?"

„Tady máš!" Lohmann vztáhl ruku.

„Co?" zeptal se 509.

„Drž svou ruku pod mou. Otevři ji. Opatrně."

509 ucítil vyhublou Lohmannovu pěst. Byla suchá jako hadí kůže. Pomalu se otvírala. Do ruky 509 spadlo něco malého a těžkého. „Máš to?"

„Ano. Co to je? To je -"

„Ano," zašeptal Lohmann. „Můj zub."

„Cože?" Berger se přitáhl blíž. „Kdo to udělal?"

Lohmann se začal pochechtávat. Téměř bezhlasým, příšerným smíchem. „Já."

„Ty? A jak?"

Cítili usmíření umírajícího. Vypadal dětinsky pyšně a zcela vyrovnaně. „Hřebíkem. Za dvě hodiny. Obyčejným hřebíkem. Našel jsem ho a vydlobul jsem jím zub."

„Kde máš ten hřebík?"

Lohmann sáhl vedle sebe a podal jej Bergerovi. Berger jej zvedl k oknu a pak ohmatával. „Samá špína a rez. Krvácelo to?"

Lohmann se opět zasmál. „Bergere," řekl, „já už můžu riskovat otravu krve."

„Počkej." Berger něco hledal v kapse. „Nemáte někdo zápalku?"

Zápalky byly vzácností. „Já nemám," odpověděl 509.

„Tady máš," ozval se někdo z prostřední pryčny.

Berger škrtl. Zápalka vzplanula. Berger a 509 měli zavřené oči. aby nebyli oslněni. Získali tak několik vteřin, o které dřív uvidí. „Otevři ústa," řekl Berger. Lohmann na něho zíral. „Neblázní." zašeptal. „To zlato prodejte."

„Otevři ústa."

Lohmannovým obličejem se kmitalo cosi, co snad mělo být úsměvem. „Dej mi pokoj. Jsem rád, že jsem vás oba ještě uviděl při světle."

„Potřu ti to jodem. Dojdu si pro lahvičku."

Berger dal zápalku 509 a tápal ke své pryčně. „Zhasni to!" zakrákoral někdo.

„Nekecej!" odpověděl člověk, který dal před chvílí zápalku.

„Zhasni to!" zaskuhral hlas znovu. „Chceš, aby nás strážé postřílely?"

509 se postavil tak, aby sehnutým tělem stínil zápalku ode zdi. Muž z prostřední pryčny přidržoval na okně pokrývku a 509 zaclánil plamínek ze strany svou blůzou. Lohmann měl docela jasné oči. Až příliš jasné. 509 pohlédl na zbytek zápalky, který ještě nedohořel, pak na Lohmanna a pomyslel si, že zná Lohmanna sedm let, a uvědomil si, že tentokrát jej vidí naposledy naživu. Viděl příliš mnoho takových obličejů, aby to nepoznal.

Cítil, jak mu plamínek spaluje prsty, ale držel zápalku, jak jen nejdéle dokázal. Slyšel přicházet Bergera. Pak se náhle udělala tma, jako by oslepl. „Máš ještě zápalku?" zeptal se člověka na prostřední pryčně.

„Tu máš." muž mu jednu podával. „Poslední."

Poslední, pomyslel si 509. Patnáct vteřin světla. Patnáct vteřin pro těch pětadvacet let, která se ještě nazývají Lohmann. Posledních patnáct vteřin.

Malý, mihotavý kruh. „Zhasni to, hergot! Vyrazte mu toz ruky!"

„Blbče! Vždyť to ty mrchy nemůžou vidět."

509 podržel zápalku níž. Berger stál vedle něho s lahvičkou jodu v ruce. „Otevři ús-" Zarazil se. I on teď spatřil Lohmanna zřetelně. Docela zbytečně šel pro jód. Koneckonců, šel taky proto, aby vůbec něco udělal. Pomalu zastrkoval lahvičku do kapsy. Lohmann na něho hleděl klidně, bez jediného mrknutí. 509 se odvrátil. Otevřel ruku a viděl, jak se v ní zaleskla zlatá hrudka. Pak pohlédl znovu na Lohmanna. Plamínek mu připaloval prsty. Z boku ho nějaký stín udeřil po paži. Světlo zhaslo.

„Dobrou noc, Lohmanne," řekl 509.

„Zastavím se u tebe ještě později," dodal Berger.

„Není třeba." zašeptal Lohmann. „Teď už - to půjde lehko -"

„Třeba seženeme ještě pár zápalek."

Lohmann už neodpověděl.

..*

509 cítil v dlani tvrdou a těžkou korunkou. „Pojď ven," zašeptal Bergerovi. „Venku si o tom budeme moct líp promluvit. Budeme tam sami."

Došmátral se ke dveřím a zašli na tu stranu baráku, která byla chráněna před větrem. Město bylo zatemněné a většina požárů uhašena. Jenom věž kostela sv. Kateřiny dosud hořela jako obrovská pochodeň. Byla stará a plná vyschlého trámů; hasičské hadice s ní nic nepořídily, a tak ji museli nechat vyhořet.

Dřepli si na zem. „Co budeme dělat?" zeptal se 509.

Berger si mnul zanícené oči. „Jestli mají korunku zaznamenanou v písárně, tak jsme ztraceni. Budou po ní pátrat a pár nás pověsí. Mě prvního.“

„Říkal, že ji nezaznamenávali. Když sem přišel, tak se to ještě nedělalo. Je v táboře sedm let. Tenkrát zlaté zuby vyráželi, ale nezaznamenávali. S tím začali až později.“

„Víš to určitě?“

509 pokrčil rameny.

Chvilí mlčeli. „Ještě pořád můžeme říct pravdu a korunku odevzdat. Nebo mu ji strčit do úst, až umře,“ řekl konečně 509. V ruce pevně sevřel zlatou hrušku. „Jsi pro?“

Berger zavrtěl hlavou. Zlato znamenalo několik dní života. Oba věděli, že teď, když je mají, je už neodevzdají.

„Nemohl si ten zub třeba vylomit už před lety a sám ho prodat?“ zeptal se 509.

Berger se na něho podíval. „Ty si myslíš, že by tomuhle SS věřili?“

„Máš pravdu. Zvlášť když najdou v ústech čerstvou ránu.“

„To už by tolik nevadilo. Jestli ještě nějakou dobu vydrží, rána se zahojí. Kromě toho je stolička vzadu: těžko se to bude kontrolovat, až mrtvola ztuhne. Jestli umře dnes večer, bude už zítra dopoledne tuhý. Když umře zítra ráno, musíme si ho tu nechat, dokud neztuhne. Půjde to. Však Handkeho při ranním apelu nějak podfoukneme.“ 509 pohlédl na Bergera.

„Budeme tomuset riskovat. Potřebujeme peníze. Zvlášť teď.“

„To ano. Beztoho nemůžeme jinak nic dělat. Kdo ten zub zašmelí?“

„Lebenthal. Ten jediný se v tom vyzná.“

Za nimi se otevřely dveře baráku. Několik vězňů vytáhlo za ruce a nohy nějaké tělo a vlekli je na hromadu u uličky.

Leželi na ní mrtví, kteří zemřeli od večerního apelu.

„To už je Lohmann?“

„Ne. To nejsou naši. To jsou muslimi.“

Nechali mrtvého na hromadě a potáceli se zpátky do baráku.

„Všiml si někdo, že máme ten zub?“ zeptal se Berger.

„Myslím, že ne. Leží tam skoro sami muslimi. Leda snad ten, co nám dal zápalky.“

„Říkal něco?“

„Ne. Zatím ne. Ale vždycky ještě může přijít a žádat svůj podíl.“

„To je to nejmenší. Hlavně jestli si nemyslí, že by vydělal víc, kdyby nás prásknul.“

509 se zamyslel. Věděl, že někteří lidé byli za kus chleba schopni všeho. „Nevypadal na to,“ řekl nakonec. „Proč by nám jinak dával zápalky?“

„To s tím nemá co dělat. Musíme být opatrní. Nebo nás oba odrovnají. A Lebenthala taky.“ I tohle si 509 uvědomoval.

Viděl už některé lidi viset za menší věci. „Musíme si na něho dávat pozor.“ prohlásil. „Aspoň tak dlouho, dokud Lohmanna nespálí a Lebenthal nezašmelí zub. Pak už mu to nebude nic platné.“

Berger přikývl. „Podívám se ještě dovnitř. Třeba tam na něco přijdu.“

Dobrá. Zůstanu tady a počkám na Lea. Asi je ještě v pracovním táboře.“

Berger vstal a zamířil k baráku. On i 509 by nasadili bez váhání své životy, kdyby bylo možno Lohmanna ještě nějak zachránit. Ale Lohmannovi už nebylo pomoci. Proto o něm mluvili jako o kusu hlíny. Léta v táboře je naučila dívat se na věci tak, jak byly.

..*

509 se krčil ve stínu latríny. Bylo to příhodné místo; tady mu nikdo nevěnoval pozornost. Všechny baráky malého tábora měly jednu velkou společnou latrínu, která stála na hranici obou táborů a k níž se od baráků se sténáním neustále ploužil nekonečný proud kostlivců. Skoro všichni trpěli průjmou nebo i něčím horším; mnozí se cestou zhroutili, polehávali tu okolo a čekali, až zase nabudou síly, aby mohli klopytat dál. Po obou stranách latríny se táhl plot z ostnatého drátu, oddělující malý tábor od pracovního tábora. 509 si dřepel tak, aby viděl na průchod v ostnatém drátě. Používali ho SS blockführeri, blockálestři, nosiči jídla a mrtvol a vůz, kterým se mrtvoly odvážely. Z baráku 22 jím směl procházet jen Berger, když šel do krematoria. Všichni ostatní to měli přísně zakázané. Polák Silber ho nazval branou smrti, protože vězňové, přeložení do malého tábora, se tudy vraceli jen jako mrtvoly. Každý strážný mohl střílet po vězni, který by se pokoušel dostat do pracovního tábora. Skoro nikdo se o to nepokusil. Ani z pracovního tábora sem nikdy nepřišel nikdo kromě těch, kdo měli službu. Nejenom že byl malý tábor pod jakousi karanténou; i jinak nad ním ostatní vězňové udělali kříž a považovali ho pouze za cosi jako hřbitov, kde mrtví ještě krátkou dobu po své smrti vrávorají sem a tam.

509 pocítil až v kostech chlad noci. Zezadu se na něho hrmulo sténání a reptání jako kalná povodeň, hrozící, že se v ní utopí. Sváděla jej. aby se zřekl sám sebe, bylo to pokušení, proti němuž veteráni tak zoufale bojovali. 509 se mimoděk pohnul a otočil hlavu, aby se ubezpečil, že ještě žije a že má vlastní vůli. Pak uslyšel z pracovního tábora pískat večerku. Baráky tam měly vlastní záchody a na noc se zavíraly. Skupinky v uličkách se rozešly. Lidé zmizeli. Za necelou minutu se tam všechno vyprázdnilo a zůstal jen žalostný průvod stínů v malém táboře, zapomenutých svými druhy na druhé straně ostnatého drátu; odepsaný, osamocený zbytek třesoucího se života na území jisté smrti.

..*

Lebenthal neprošel průchodem. 509 ho náhle zahlédl přecházet přes prostranství stranou před sebou. Dostal se sem zřejmě někudy za latrínu. Nikdo nevěděl, jak vždy proklouzl; 509 by vůbec nepřekvapilo, kdyby k tomu používal pásky

předáka nebo dokonce kápa.

„Leo!”

Lebenthal se zastavil. „Co je? Bacha, na druhé straně jsou ještě esesáci. Pojd' odtud.” Kráčeli k barákům. „Sehnals něco?” zeptal se 509.

„Co?”

„Jídlo. Co jiného?”

Lebenthal pokrčil rameny. „Jak si to představuješ? Copak jsem kuchyňský kápo?”

„Ne.”

„No tak! Co tedy po mně chceš!”

„Nic. Jenom jsem se tě zeptal, jestli jsi sehnal něco k jídlu.”

Lebenthal se zastavil. „K jídlu,” řekl trpce. „Víš, že v celém táboře nedostanou židi dva dny chleba? Na Weberův rozkaz.”

509 se na něho upřeně zadíval. „Je to pravda?”

„Ne. Vymyslel jsem si to. Já si pořád něco vymýšlím. Pro legraci.”

„Proboha! To bude mrtvých!”

„Jo. Hromady. A tebe zajímá, jestli jsem sehnal něco k jídlu -”

„Uklidni se, Leo. Posad' se semhle. To je ale nadělení. Zrovna teď! Teď, když potřebujeme všechno žrádlo, co můžeme dostat!”

„Tak? Nakonec za to ještě můžu já, ne?” Lebenthal se roztřásl. Třásl se vždycky, když byl rozčilený, a rozčilil se lehko; byl velmi nedůtklivý. Třásl se prostě tak, jako někdo jiný třeba bubnuje prsty na stůl. Pocházelo to od ustavičného hladu. Ten zvětšoval a zmenšoval všechny pocity. Hysterie a netečnost chodily v táboře ruku v ruce. „Dělal jsem, co jsem mohl,” nařikal tiše Lebenthal vysokým, přeskakujícím hlasem. „Sháněl jsem a riskoval a obstarával, a ty si přijdeš a vykládáš mi tu, že potřebujeme -”

Jeho hlas se utopil v rozbředlém, nesrozumitelném klokotu. Bylo to, jako když vysadí tlampač táborového rozhlasu. Lebenthal jezdil rukama po zemi kolem sebe. Jeho obličej náhle ztratil výraz uražené umrlčí hlavy; zůstalo čelo s nosem a žabima očima a pod tím chuchvalec ochablé kůže s otvorem uprostřed. Konečně našel na zemi svůj umělý chrup, otřel jej o blůzu a vsunul zpátky do úst.

Tlampač byl znovu zapojen a pokračoval vysokým, nařikavým hlasem.

509 ho nechal bédovat, aniž mu naslouchal. Lebenthal si to uvědomil a přestal. „Vždyť už jsme byli tolikrát bez chleba,” řekl nakonec sklíčeně. „a déle než dva dny. Co to do tebe vjelo, že dnes kvůli tomu děláš takový rámus?”

509 se na něho chvíli díval. Pak ukázal na město a na hořící kostel. „Co do mě vjelo? Tamhleto, Leo -”

„Co?”

„Tamhleto dole. Jak to bylo tenkrát ve Starém zákoně?”

„Co máš se Starým zákonem?”

„Nebylo tam něco takového za Mojžíše? Ohnivý sloup, který vyvedl lidi z otroctví?”

Lebenthal zamžikal. „Ve dne v sloupu oblakovém, v noci pak v sloupu ohnivém,” řekl a nenařikal. „To jsi myslel?”

„Ano. A nebyl v něm Bůh?”

„Jehova.”

„Dobrá. Jehova. A tamhle to dole-víš, co to je?” 509 okamžik vyčkával. „To je něco podobného,” řekl potom. „To je naděje, Leo. naše naděje! Sakra, copak to nikdo z vás nechápe?”

Lebenthal neodpověděl. Seděl schoulený do sebe a díval se dolů na město. 509 se opět pohodlně opřel. Konečně to tedy poprvé vyslovil. Stěží se to dá vyřknout, myslel si, člověka to nesmírné slovo málem zabije. Vyhýbal jsem se mu celá ta léta, bylo by mě nahlodalo, kdybych byl na nemyslel: - ale teď přišlo znova, dnes, ještě se to neodvažuji domyslet do důsledků, ale je to tu, a buď mě to tentokrát zničí, nebo se to stane.

„Leo,” řekl. „Tamhle to dole znamená, že se to rozsype i tady u nás.”

Lebenthal se pohnul. „Pakliže prohrajou válku,” zašeptal. „Jedině tehdy. Jenže kdo to ví?” Bezděčně se bojácně ohlédl. V prvních letech byl tábor poměrně slušně informován o průběhu války. Avšak později, jak zprávy o vítězstvích řídly, zakázal Neubauer přinášet noviny a vysílat zprávy o ústupu táborovým rozhlasem. Od té doby kolovaly po barácích nejdivočejší pověsti a nakonec už nikdo nevěděl, čemu má opravdu věřit. Vědělo se, že to jde s válkou z kopce: ale revoluce, na kterou mnozí roky čekali. nepřicházela.

„Leo,” řekl 509. „Prohrávají. Tohle je konec. Kdyby se bylo to tam dole stalo v prvním roce války, nebylo by to nic znamenalo. Ale že se to stalo teď. pět let od začátku války, znamená, že ti druzí vyhrávají.”

Lebenthal se znova ohlédl. „Proč o tom mluvíš?”

509 znal barákovou pověřivost. Co se vysloví, ztratí na jistotě a síle - a zklamaná naděje vždycky zasadila těžkou ránu odolnosti a houževnatosti. To bylo taky důvodem opatrnosti ostatních. „Mluví o tom, protože teď o tom musíme mluvit,” řekl. „Už k tomu nadešla pravá chvíle. Pomůže nám to vydržet. Tentokrát nejde o planou šuškanu. Už to nebude dlouho trvat. Musíme -” Hlas se mu zadrhl.

„Co?” zeptal se Lebenthal.

509 sám dost dobře nevěděl. Dostat se odtud, myslel si. Dostat se odtud a ještě něco víc. „Je to závod,” řekl potom.

„Dostihy. Leo, dostihy - se -” se smrtí, pomyslel si; ale neřekl to. Ukázal ke kasárnám SS. „Tam s těmi! Teď už nesmíme prohrát. Konec je na dohled, Leo!” Popadl Lebenthala za ruku. „Teď musíme udělat všechno -”

„A co můžeme dělat?”

509 cítil, jako by se s ním všechno točilo, jako by byl pil. Za tu dobu tady si odvykl přemýšlet i mluvit. A už dlouho se tolik nenapřemýšlel jako dnes. „Třeba tohle.” řekl a vytáhl z kapsy zlatý zub. „Od Lohmanna. Asi nebude zaznamenan.

Co kdybychom ho prodali?"

Lebenthal potěškával v dlani zlatou hrudku. Neprojevili překvapení. „To je nebezpečné. Šlo by to zařídit jen přes někoho, kdo může z tábora ven nebo má ven spojení."

„Nezáleží na tom, jak se to udělá. Co bychom za to mohli dostat? Je třeba to udělat rychle."

„Tak rychle to zas nepůjde. Taková věc se musí nejdřív oúkat. Na to se musí vzít rozum do hrsti, jinak se octneme na šibenici, nebo o to přijdeme a nezískáme ani feník."

„Nemohl bys to zařídit ještě dnes večer?"

Lebenthal svěsil ruku se zubem. „509," řekl, „ještě včera jsi měl rozum."

„Včera, to už je dávno."

Z města zazněl rachot a vzápětí jasný, zvučný úder zvonu. Oheň prohlodal trámový kostelní věž a zvon se zřítíl.

Lebenthal se poděšeně přikrčil. „Co to bylo?" zeptal se.

„Znamení," 509 se pousmál. „Znamení, Leo, že včera je už dávno."

„To byl zvon. Jak to, že na tom kostele dole měli ještě zvon? Vždyť všechny zvony roztavili na děla."

„To nevím. Třeba na tenhle zapomněli. Tak co bude dnes večer s tím zubem? Potřebujeme jídlo na ty dny, co nebude chleba."

Lebenthal zavrtěl hlavou. „Dneska to nejde. Zrovna dneska to nejde. Dneska je čtvrtek. To bývá v kasárnách esesácký večírek."

„No tak. Dnes chodí ty kurvy?"

Lebenthal vzhlédl. „Ty to víš? Odkud?"

„Na tom nesejde. Vím to já, ví to Berger, ví to Bucher a ví to Ahasver."

„Kdo ještě?"

„Už nikdo."

„Tak vy to tedy víte! Ani jsem si nevšiml, že mě šmírujete. Budu si muset dávat lepší pozor. Dobrá, proto to tedy dnes večer nejde."

„Leo," řekl 509, „pokus se dnes večer zbavit toho zubu. To je důležitější. To druhé za tebe vyřídím já. Dej mi peníze; já už si s tím poradím. Nic na tom není."

„Viš, jak se to dělá?"

„Ano, z jámy -"

Lebenthal se zamyslel. „Vím o jednom kápovi u nákladních aut," řekl pak.

„Ráno jede do města. Mohl bych zkusit, jestli zabere. Tak budiž. A snad se ještě vrátím včas. abych to tady zařídil sám"

Podal zub 509.

„Co s tím?" zeptal se 509 užasle. „Ty si ho přece musíš vzít s sebou -"

Lebenthal pokýval pohrdlivě hlavou. „To je vidět, jak rozumíš. kšeftu! Myslíš si snad, že bych za něj něco dostal, kdyby ho nějaký chlápek dostal do pracek? To se dělá jinak. Jestli všechno půjde dobře, tak se pro něj vrátím. Zatím ho schovej. A teď dávej pozor -"

..*

509 ležel v prohlubni v zemi, kus od ostnatého drátu, ale přece jen blíže, než bylo povoleno. Kolová hradba tu zahýbala a místo se dalo z kulometných věží těžko uhlídat - zvláště v noci a za mlhy. Veteráni to tu už dávno objevili. Ale teprve Lebenthal toho dokázal před několika týdny využít k vlastnímu prospěchu.

Celé území v okruhu několika set metrů kolem tábora bylo zakázaným pásmem, kam byl vstup možný jen na zvláštní povolení SS. Široký pruh tohoto pásma byl zbaven všeho křoví a byl pod kulometnou ostrahou.

Lebenthal, který měl šestý smysl pro všechno, co souviselo s jídlem, si všiml, že už několik měsíců o čtvrtečních večerech používají jakési dvě dívky části široké cesty vedoucí kolem malého tábora. Byly z křemý U netopýra, pochybného podniku za městem a chodily hostovat na zábavní část kulturních večerů SS. Esesáci jim rytířsky povolili procházet zakázaným pásmem; ušetřily si tak skoro dvouhodinovou zacházku. Z opatrnosti býval během té krátké doby, co tudy procházely, vypínán proud na straně malého tábora. Táborová správa o tom nevěděla; ve všeobecném zmatku posledních měsíců to esesáci dělali na vlastní pěst. Nic tím neriskovali; v malém táboře nebyl nikdo schopen útěku.

Jedna z kurev hodila jednou v návalu dobromyslnosti přes dráty kus chleba, zrovna když byl nablízku Lebenthal. Několik ve tmě zašeptaných slov a nabídka, že zaplatí, postačily. - od té doby děvčata leckdy s sebou něco přinesla, zvláště za deštivého nebo mlhavého počasí. Házely to drátěným plotem a předstíraly, že si spravují podvazky nebo vytřepávají písek ze střevíců. Tábor byl úplně zatemněn a stráž na této straně často podřimovaly; ale i kdyby snad někdo pojal podezření, na děvčata by nikdo nevystřelil, a než by se došel podívat, co se tam děje, byly by všechny stopy dávno odklizeny.

..*

509 uslyšel, jak se ve městě zřítíla celá věž. Do vzduchu vylétl snop jisker a zase se rozplynul. Pak k němu dolehly vzdálené hasičské signály.

Nevěděl, jak dlouho už čeká; čas se stal v táboře bezvýznamným pojmem. Ale najednou zaslechl v neklidné tmě hlasy a potom kroky. Popolezl pod Lebenthalovým pláštěm blíž k drátům a naslouchal. Zleva se blížily lehké kroky. Ohlédl se;

tábor byl utopen větrně a neviděl ani musulmany vlekoucí se na latrínu. Zato slyšel, jak jeden strážný volá něco za děvčaty: „Ve dvanáct mě vystřídají. To vás ještě zastihnu, ne?“

„To víš, že jo, Arture.“

Kroky se blížily. Trvalo ještě chvíli, než 509 rozeznal nejasné proti obloze siluety děvčat. Pohlédl na druhou stranu na kulometné věže. Bylo mlhavo a taková tma, že ani nerozeznal strážce, a ty ho tedy taky neviděly. Opatrně zasykl.

Děvčata se zastavila. „Kde jsi?“ zašeptala jedna.

509 zvedl ruku a kývl na ni.

„Jo tady. Máš peníze?“

„Ano. Nesete?“

„Napřed naval prachy. Tři marky.“

Peníze byly v sáčku přivázaném na motouze, který dlouhou tyčí podstrčil pod ostnatý drát až na cestu sám Lebenthal. Jedna z dívek se sehnula, vyňala je ze sáčku a rychle přepočítala. Pak řekla: „A teď dávej pozor!“

Obě vytahovaly z kapes kabátů brambory a házely je skrz dráty. 509 se je snažil pochytat do Lebenthalova pláště. „A teď chleba.“ řeklo tlustší děvče.

509 viděl, jak krajíce létají skrz ostnatý drát. Rychle je pochytal.

„Tak, a to je všechno.“ Děvčata chtěla jít dál.

„Nemohly byste ještě něco donést?“

„Příští týden.“

„Ne, až se budete vracet z kasáren. Dají vám tam přece všechno, co budete chtít.“

„Ty jsi ten, co tu bývá vždycky?“ zeptalo se tlusté děvče a naklonilo se kupředu.

„Ale vždyť vypadají všichni stejně. Fritz,“ řekla ta druhá.

„Počkal bych tu,“ řekl 509. „Mám ještě peníze.“

„Kolik?“

„Tři.“

„Pojď už. Fritz.“ řekl druhé děvče. Celou tu dobu šlapaly na místě, aby strážce nepostřehly, že stojí.

„Počkám tu třeba celou noc. Pět marek.“

„Ty jsi nějaký nový, co?“ zeptala se Fritz. „Kde je ten druhý? Umřel?“

„Je nemocný. Poslal mě sem. Pět marek. Možná víc.“

„Jdeme. Fritz. Nemůžeme tu tak dlouho zůstat.“

„Dobrá. Uvidíme. Když chceš, tak tu čekej.“

Děvčata pokračovala v chůzi. 509 slyšel, jak jim šustí kabáty. Odlezl zpátky, přitáhl za sebou kabát a vyčerpaně ulehl. Měl pocit, že je celý zpocený: ale byl suchý.

Když se otočil, uviděl Lebenthala. „Vyšlo to?“ zeptal se Leo.

„Ano. Tady jsou brambory a chleba.“

Lebenthal se shýbl. „Ty mrchy.“ řekl po chvíli. „Jsou to ale pijavice. Vždyť to jsou ceny skoro jako tady v táboře!“

Marka padesát by byla až moc. Za tři marky by k tomu musel být i salám. Že si to člověk radši neobstará sám.“

509 ho neposlouchal. „Pojď to rozdělit. Leo.“ řekl.

Zalezli za barák a rozložili brambory a chleba po zemi. „Brambory potřebuju já,“ řekl Lebenthal. „Na zítřek na obchodování.“

„Ne, teď potřebujeme všechno sami.“

Lebenthal vzhlédl. „Ale? A odkud věrně peníze na příště?“

„Však ještě něco máš.“

„Co ty všechno nevíš.“

Spustili se proti sobě jako zvířata na všechny čtyři a hleděli si do vpadlých obličejů.

„Až se budou dnes večer vracet, přinesou další,“ řekl 509. „Věci od tamtěch, s kterými se ti bude líp obchodovat. Řekl jsem jim, že máme ještě pět marek.“

„Poslouchej -“ začal Lebenthal. Pak pokrčil rameny. „Jestli máš peníze, je to tvoje věc.“

509 na něho upřeně hleděl. Lebenthal se nakonec odvrátil a opřel se o lokte. „Ty mě zničíš.“ naříkal potichu. „Co vlastně chceš? Proč se najednou do všeho pleteš?“

509 se bránil pokušení nacpat si do úst brambor, a pak další, rychle, všechny, dřív než ho někdo předejde. „Jak si to vůbec představuješ?“ pokračoval Lebenthal šeptem. „Všechno sežrat, peníze blbě utratit - jak potom seženeme jiné?“

Brambory. 509 číchal, jak voní. Chleba. Jeho ruce už odmítaly poslouchat rozum. Žaludek se celý svíral žádostí. Jíst! Jíst! Polykat! Rychle! „Máme ten zub,“ řekl namáhavě a odvrátil hlavu. „Co je s tím zubem? Něco za něj přece dostaneme. Co je s ním?“

„Dnes se nedalo moc dělat. Tak hned se to nezmění. Člověk má jen to, co drží v ruce.“

Copak nemá hlad? pomyslel si 509. Co to mluví? Nerve mu to žaludek? „Leo,“ řekl naběhlým jazykem. „Vzpomeň si na Lohmanna. Až to dojde s námi tak daleko, bude pozdě. Teď záleží na každém dnu. Už nemusíme myslet měsíce dopředu.“

Od ženského tábora k nim zalétl slabý, vysoký křik, - jako úzkostlivé ptačí pípání. Stál tam musulman na jedné noze a vztahoval paže k nebi. Druhý se ho snažil zadržet. Proti obzoru to vypadalo, jako by spolu tančili groteskní pas de deux. Vzápětí se zhroutili na zemi a křik umkl.

509 se zase obrátil. „Až budeme jako tam ti, nic už nám nepomůže,“ řekl. „Pak budeme nadobro vyřízeni. Musíme se bránit, Leo.“

„Bránit-jak?“

„Bránit," opakoval 509 klidněji. Záchvat už pominul. Opět viděl. Vůně chleba ho už neoslepovala. Přiblížil hlavu k Lebenthalovu uchu. „Pro to, co přijde -" řekl skoro nehlasně. „Abychom se pomstili -" Lebenthal sebou trhl. „S tím nechci nic mít." 509 se slabě usmál. „Vždyť taky nemusíš. Starej se jen o žrádlo." Lebenthal chvíli mlčel. Pak sáhl do kapsy, odpočítal těsně u očí peníze a podal je 509. „Tady máš tři marky. Poslední. Tak - a jsi spokojen?" 509 přijal peníze bez odpovědi. Lebenthal rozložil chleba a brambory. „Dvanáct dílů. Za ty prachy je toho zatraceně málo." Začal odpočítávat. „Jedenáct. Lohmann už nebude chtít. Ani už nepotřebuje." „Dobrá. Jedenáct." „Zanes to dovnitř Bergerovi, Leo. Čekají." „Dobrá. Tady je tvůj příděl. Zůstaneš tu, dokud se ty dvě nevrátí?" „Zůstanu." „Ještě je čas. Nepůjdou dřív jak v jednu nebo ve dvě." „To nevadí. Zůstanu tady." Lebenthal pokrčil rameny. „Jestli nepřinesou víc než předtím, tak bys tu nemusel vůbec čekat. Za ty peníze bych sehnal něco i ve velkém táboře. Ty mrchy mají šmelinářské ceny!" „Dobrá. Leo. Vynasnažím se, abych dostal víc."

..*

509 zalezl opět pod pláště. Záblo ho. Brambory a svůj kousek chleba držel v ruce. Chleba strčil do kapsy. Dnes večer nebudu jíst, myslěl si. Počkám do zítřka. Když to dokážu, pak - nevěděl, co by mělo být pak. Cokoli. Něco důležitého. Snažil se něco vymyslet. Nešlo to. Brambory ještě držel v ruce. Jeden velký a jeden malý. Bylo to na něho příliš mnoho. Snědl je. Ten malý spolkl naráz; velký brambor dlouho žvýkal. Netušil, že se hlad potom ještě zhorší. Měl to vědět; bylo to tak vždycky, ale při každé nové příležitosti na to raději zapomněl. Olízal si prsty a pak se kousl do ruky, aby ji zadržel před chlebem v kapse. Nesmím chleba hned zhltnout, myslěl si. Až zítra ho smím sníst. Dnes večer jsem vyhrál nad Lebenthalem. Napůl jsem ho přesvědčil. Nechtěl, ale přece mi dal tři marky. Ještě není po mně. Ještě mám vůli. Když vydržím s chlebem do zítřka - bylo mu, jako by mu v hlavě krápal černý déšť - pak - sevřel pěsti a hleděl na hořící kostel - konečně to přišlo - pak nejsem zvíře. Nejsem muslim. Nejsem jenom stroj na žrádlo. Pak mám, to je - opět ho přepadla slabost a žaludek se mu sevřel žádostivostí - to je - před chvílí jsem to říkal Lebenthalovi. ale to jsem neměl v kapse chleba - lehko se řekne - to je - odhodlání vydržet - to je jako být znova člověkem - začátek.

VI.

Neubauer seděl ve své kanceláři. Proti němu seděl štábní lékař Wiese, pihovatý opičí mužik s rozčepýřeným, nazrzlým knírkem.

Neubauer byl v špatné náladě. Měl právě jeden z těch dnů, kdy se nic nedařilo. Zprávy v novinách byly víc než opatrné; Selma doma jenom pořád vrčela; Freya se ploužila po bytě se zarudlýma očima; dva advokáti, kteří měli kanceláře v jeho obchodním domě, dali výpověď; - a teď ještě k tomu všemu přijel tenhle mizerný felčar se svou žádostí.

„Kolik lidí byste tedy chtěl?" zeptal se mrzutě.

„Zatím by stačilo šest. Fyzicky hodně sešlých."

Wiese nepatřil k táboru. Za městem měl malý špitál a trpěl chorobnou ctižádostí stát se vědcem. Podobně jako někteří jiní lékaři dělal i on pokusy na živých lidech a tábor mu k tomu několikrát dodal živé vězně. Přátelil se s bývalým krajským gauleiterem a nikdo se proto moc nevyptával, nač ty lidi potřebuje. Mrtvolky bývaly pak řádně poslány do krematoria a to stačilo.

„A ty lidi potřebujete ke klinickým pokusům?" zeptal se Neubauer.

„Ano. Pokusy pro armádu. Prozatím je ovšem všechno tajné." Wiese se usmál. Pod knírkem měl nápadně velké zuby.

„Hm, tajné -" Neubauer posupně zafuněl. Tyhle nafoukané akademiky nesnášel. Do všeho se pletou a vytlačují svým naparováním staré bojovníky. „Můžete jich mít, kolik chcete," řekl. „Budeme rádi, když budou ještě k něčemu užiteční. Stačí, když dostaneme rozkaz k převodu."

Wiese překvapeně vzhlédl. „Rozkaz k převodu?"

„Ovšem. Rozkaz od mého nadřízeného úřadu."

„Ale jak to - tomu nerozumím -"

Neubauer potlačil své zadostiučinění. Očekával, že tím Wieseho překvapí. „Tomu opravdu nerozumím," opakoval doktor. „Dosud jsem přece nic podobného nepotřeboval."

Tohle věděl Neubauer taky. Wiese nic nepotřeboval, protože se znal s gauleiterem. Ale gauleitera mezitím odveleli pro jakousi nejasnou záležitost na frontu, což Neubauerovi poskytlo vítanou příležitost, aby teď dělal lékaři potíže.

„Je to všechno čistě formalita," pravil vlídně. „Když vám dá armáda doporučení k převodu, dostanete lidi bez dalšího prodlení."

Tohle Wieseho příliš nezajímalo; armády použil jen jako záminky. To věděl Neubauer rovněž. Wiese si nervózně škubal

knírek. „Tomu prostě nerozumím. Zatím jsem vždycky dostával lidi beze všeho.“

„K pokusům? Ode mne?“

„Tady z tábora.“

„To bude zřejmě omyl.“ Neubauer sáhl po telefonu. „Přeptám se na to.“

Nemusel se ptát, věděl dobře, jak to bylo. Po několika otázkách zavěsil. „Jak jsem předpokládal, pane doktore. Dřív jste žádal o lidi na lehkou práci a dostával jste je. Takovou věc vyřizuje náš pracovní úřad neprodleně. Denně obstaráváme Arbeitskomanda desítkám závodů. Přitom zůstávají vězňové podřízeni táboru. Váš dnešní případ, - to je něco jiného. Žádáte tentokrát lidi ke klinickým pokusům. K tomu je zapotřebí převodu. Úředně tím totiž ti lidé opouštějí tábor. A k tomu musím mít rozkaz.“

Wiese zavrtěl hlavou. „Vždyť je to prašť jako uhoď“, prohlásil popuzeně. „Dřív se ti lidé používali k pokusům stejně jako teď.“

„O tom nic nevím.“ Neubauer se pohodlně opřel. „Vím jen to, co je v dokladech. A myslím, že bude líp, když u toho zůstane. Jistě nemáte zájem obracet pozornost úřadů k takovému omylu.“

Wiese chvíli mlčel. Uvědomil si, že se dal sám nachytat. „Dostal bych lidi, kdybych je žádal na lehkou práci?“ zeptal se po chvíli.

„Jistě. Od toho je tu náš pracovní úřad.“

„Dobrá. Pak prosím šest lidí na lehkou práci.“

„Ale, pane štábní!“ Neubauer vychutnával situaci vyčítavým triumfem. „Mám-li být upřímný, nechápu důvody tak náhlé změny vaší žádosti. Napřed jste chtěl lidi pokud možno fyzicky sešlé, a pak je zase chcete na lehkou práci. V tom je přece rozpor! Věřte, že naši tělesně sešlí nejsou schopni ani spravovat punčochy. Náš výchovný a pracovní tábor je veden v duchu zásad pruského pořádku -“

Wiese polkl, prudce vstal a sáhl po čepici. Neubauer se taky zvedl. Byl spokojen, že Wieseho dopálil. Nestál o to, aby si z toho člověka udělal úplného nepřítel. Nikdo neví, jestli nebude bývalý gauleiter jednoho dne opět vzat na milost.

„Měl bych jiný návrh, pane doktore,“ řekl proto.

Wiese se otočil. Byl bledý. Pihy ostře vystupovaly z jeho syrového obličeje. „Prosím?“

„Jestli ty lidi potřebujete tak nezbytně, můžete se zeptat po dobrovolnících. Tím by odpadly všechny formality. Chce-li některý vězeň posloužit vědě, nebudeme mít námitky. Sice to neodpovídá předpisům, ale to už vezmu na sebe, zvláště, pokud se to bude týkat těch darmožroutů z malého tábora. Podepišu potom jen příslušné prohlášení.“

Wiese hned neodpověděl.

„V takovém případě nebude ani třeba platit za pracovní výkony,“ řekl Neubauer srdečně. „Oficiálně zůstanou ti lidé v pracovním táboře. Vidíte, že dělám, co mohu.“

Wiese mu ještě stále nedůvěřoval. „Nechápu, proč děláte najednou obstrukce. Sloužím vlasti -“

„To sloužíme všichni. A žádné obstrukce nedělám, prostě dbám na pořádek. A držím se úředního postupu. Vám, jako vědeckému géniovi, se to zdá být zbytečné. Jenže na tom stojí polovina našeho světa.“

„Mohu tedy dostat šest dobrovolníků?“

„Šest i víc, když budete chtít. A pošlu s vámi našeho prvního lagerführera; dovede vás do malého tábora. Je to sturmbannführer Weber. Velice schopný člověk.“

„Dobrá. Děkuji.“

„Není zač. Bylo mi potěšením.“

Wiese odešel. Neubauer sáhl po telefonu a dal instrukce Weberovi. „Pořádně ho zkoupejte. Nic na rozkaz! Jen dobrovolníky. Ať si třeba vymluví vole. Když nebude nikdo chtít, je nám líto, nemůžeme posloužit.“

Usmál se a zavěsil. Špatná nálada zmizela. Udělalo mu dobře, když mohl tomu nafoukanému inteligentovi ukázat, že si nemůže dovolit, co se mu zamane. S těmi dobrovolníky to byl obzvlášť šťastný nápad. Wiese těžko někoho sežene. Vězňové hned poznají, kolik uhodilo. I táborový lékař, který se rovněž považuje za vědce, musí své oběti lovit po ulicích, když potřebuje k pokusům zdravé lidi. Neubauer se zašklebil a rozhodl se, že si později ověří, jak to všechno dopadlo.

..*

„Je tu ránu vidět?“ zeptal se Lebenthal.

„Těžko,“ řekl Berger. „Esesáci ji určitě neuvidí. Byla to předposlední stolička. Čelist už ztvrdla.“

Položil Lohmannovu mrtvolu před barák. Bylo po ranním apelu. Čekali, až přijede vůz, aby odvezl mrtvé.

Ahasver stál vedle 509. Pohyboval rty. „Za tohle nemusíš říkat kaddiš, starý,“ naklonil se k němu 509. „Tehle byl protestant.“

Ahasver vzhlédl. „Neuškodí mu to,“ řekl klidně a brumlal dál.

Objevil se Bucher. Za ním přicházel Karel, chlapec z Československa. Nohy měl tenké jako hůlky a proti příliš velké lebce měl obličej maličký jako pěst. Vrávorál.

„Vrať se dovnitř, Karle,“ řekl 509. „Bude ti tu zima.“

Hoch zavrtěl hlavou a přistoupil blíž. 509 věděl, proč tu chce zůstat. Lohmann mu někdy dával chleba ze svého. A toto byl Lohmannův pohřeb: to byla cesta na hřbitov, věnce a květiny s nahořklou vůní, modlitby a nářek; to jediné, čím ho mohli naposled uctít bylo toto: stát tady a dívat se suchýma očima na tělo ležící v ranním slunci.

„Už jede auto,“ řekl Berger.

Dřív bývali v táboře jen nosiči mrtvol; když pak počet mrtvých vzrůstal, přibyl k nim vůz tažený běloušem. Bělouš posel a po něm nastoupilo vysloužilé nákladní auto s plošinou a laťkovými postranicemi, jakých se používá k přepravě

dobytka určeného na porážku. Jezdilo od baráku k baráku a sbíralo mrtvé.

„Jedou s ním nosiči?“

„Ne.“

„Tak to ho budeme muset naložit sami. Dojděte pro Westhofa a Meyera.“

„Boty,“ zašeptal náhle rozčileně Lebenthal. „Ksakru, na ty jsme zapomněli. Dají se ještě upotřebit.“

„To jo. Ale něco na nohou mít musí. Máme něco?“

„V baráku je ještě jeden roztrhaný pár po Buchsbaumovi. Dojdu pro ně.“

„Postavte se kolem dokola,“ řekl 509. „Rychle! Dávejte pozor, aby na mě nebylo vidět.“

Přiklekl k Lohmannovi. Ostatní se postavili tak, aby byl skryt před nákladním autem, které zastavilo u baráku 17, a před strážnými na vedlejších věžích. Boty stáhl snadno; byly Lohmannovi hodně velké. Lohmann měl nohy kost a kůže.

„Kde je ten druhý pár bot? Rychle, Leo!“

„Hned.“

Lebenthal vyšel z baráku. Roztrhané boty nesl pod blůzou. Postavil se mezi ostatní a natočil se tak, aby je mohl upustit před 509. 509 mu podal ty, které zul Lohmannovi, a Lebenthal je schoval pod blůzu. Pak se vrátil zpět do baráku. 509 obul Lohmannovi roztrhané Buchsbaumovy boty a potácivě vstal. Auto právě zastavilo před barákem 18.

„Kdo jede?“

„Sám kápo. Strohschneider.“

Lebenthal se vrátil. „Jak jen jsme na to mohli zapomenout!“ obrátil se k 509.

„Podrážky jsou ještě dobré.“

„Dají se prodat?“

„Vyměnit.“

„Dobrá.“

Auto se blížilo. Lohmann ležel na slunci. Ústa byla sešklebena a pootevřena a jedno oko se lesklo žlutě jako kostěný knoflík. Nikdo nepromluvil. Všichni na něj jen hleděli. Byl od nich nekonečně daleko.

Mrtvol z oddělení B a C už byly naloženy. „Dělejte!“ křičel Strohschneider. „Chcete k tomu ještě kázání? Hodte tam ty smradlochy.“

Oddělení D mělo toho rána jen čtyři mrtvol. Pro první tři se místo ještě našlo. Tím ale byl vůz naplněn. Veteráni nevěděli, kam uložit Lohmanna. Ostatní mrtvol ležely jedna přes druhou až nahoru. Většinou byly ztuhlé. „Tak až nahoru!“ křičel Strohschneider. „Mám vás prohnat? Tak tam nahoru dva vylezte.“

svině liný. Vždyť už nic jiného nemáte na práci. Jen chci pat

a nakládat.“

Zdola zvednout Lohmanna na vůz nedokázali. „Bucher! Westhof!“ řekl 509. „Pojďte!“

Položili mrtvolu zase na zem. Lebenthal, 509, Ahasver a Berger pomáhali Bucherovi a Westhofovi vylézt na vůz. Když byl Bucher skoro až nahoře, smekl se a zavravoral. Vztáhl ruku po něčem, čeho by se zachytil. Ale mrtvola, které se zachytil, nebyla ještě tuhá. Uvolnila se a sklouzla i s ním dolů. Klouzala na zem s hrůznou pokorou a bez odporu, jakoby se skládala jen z kloubů.

„Sakra!“ zařval Strohschneider. „Coje to za bordel!“

„Rychle, Buchere! Znova!“ zašeptal Berger.

Supěli a strkali Buchera zase nahoru. Tentokrát se mu podařilo zachytit se. „Napřed tu druhou.“ řekl 509. „Je ještě vláčná. Půjde tam líc vystrčit.“

Bylo to ženské tělo. Byla těžší, než mrtvol v táboře obvykle bývaly. Měla i rty. Nezemřela hladu. Měla i prsy, nejen záhyby vyschlé kůže. Nebyla z ženského oddělení, které přiléhalo k malému táboru; to by byla hubenější. Zřejmě ji naložili ve výměnném táboře židů, kteří měli jihoafrická vystěhovalecká víza; tam byly ještě rodiny pohromadě.

Strohschneider slezl ze sedadla a prohlížel si onu ženu. „Chcete si zasvínačit. kozlové jedni, co?“

Říčet smíchy nad svým vtípem. Jako kápo komanda nosičů mrtvol nemusel sám jezdit s vozem; přesto si to nedal vzít, protože to přece jen bylo auto. Dříve býval řidičem a jezdil při každé příležitosti. Když seděl za volantem, míval taky vždy dobrou náladu.

Těm osmi se konečně podařilo dostat vláčné tělo zpět nahoru. Třáslí se vyčerpáním. Pak naložili Lohmanna, zatímco po nich Strohschneider plival šťávu ze žvýkacího tabáku. Ve srovnání se ženou jim Lohmann připadal lehounký.

„Pořádně ho přichyťte,“ zašeptal Berger Bucherovi a Westhofovi. „Zaklesněte ho tam s někým za paži.“

Podařilo se jim prostrčit Lohmannovu paži latkovou postranicí vozu. Paže visela ven, ale příčka přidržovala tělo v podpaží.

„Hotovo,“ řekl Bucher a spustil se dolů.

„Hotovo, vy kobylky?“

Strohschneider se smál. Deset pachticích se kostlivců mu připomínalo obrovské kobylky, vláčející sem a tam ztuhlou jedenáctou. „Vy kobylky,“ opakoval a prohlížel si veterány. Nikdo se tomu nezasmál. Jen těžce funěli a zírali na konec nákladáku, z něhož trčely nohy mrtvých. Hodně nohou. Byly mezi nimi i jedny dětské v zašpiněných bílých botičkách.

„Tak co,“ řekl Strohschneider, když lezl za volant. „Který z vás tyfusáků je teď na řadě?“

Nikdo neodpověděl. Strohschneiderova dobrá nálada zmizela. „Sráči,“ zavrčel, „na to jste ještě moc blbí.“

Prudce šlápl na plyn. Motor zarachotil jako kulomet. Kostlivci odskočili. Strohschneider pobaveně pokýval hlavou a otočil vůz.

Zahalil je modrý kouř z výfuku. Lebenthal se rozkašlal. „To tlusté, vyžrané prase,“ nadával.

509 zůstal stát v dýmu. „Třeba to bude dobré na vši.“

Vůz sjížděl ke krematoriu. Ze strany vyčnívala Lohmannova paže. Vůz poskakoval na nerovné cestě a paže se klátila,

jako by kynula, 509 se za ní díval. V kapse nahnatal zlatou korunku. Chvilí měl pocit, jako by zub mizel spolu s Lohmannem. Lebenthal ještě pořád kašlal. 509 se obrátil. V kapse taky nahnátl kus chleba od minulého večera. Ještě jej nesnědl. Cítil jej v ruce a připadalo mu to jako bezvýznamná útěcha. „Co říkáš těm botám, Leo?“ zeptal se. „Mají nějakou cenu?“

Berger byl právě na cestě do krematoria, když uviděl Webera a Wieseho. Hned se odbelhal zpátky. „Jde Weber! Je s ním Handke a nějaký civil! Myslím, že je to kryší doktor. Pozor!“

V barácích nastal rozruch. Vyšší esesáckí důstojníci do malého tábora nikdy nepřicházeli. Každý věděl, že to musí mít nějaký neobyčejný důvod. „Ahasvere!“ zvolal 509. „Schovej Vlčáka.“

„Myslíš, že chtějí dělat revizi baráků?“

„Snad ne. Je s nimi nějaký civil.“

„Kde jsou?“ zeptal se Ahasver. „Máme ještě čas?“

„Ano. Pospěšme si.“

Vlčák poslušně ulehl, a zatímco ho Ahasver hladil, svazoval mu 509 ruce a nohy, aby nevyběhl ven. Až dosud to nikdy neudělal; ale tentokrát šlo o neobvyklou návštěvu a bylo lepší nic neriskovat. Ahasver mu nacpal do úst kus hadru tak, aby mohl dýchat, ale neštekát. Pak ho strčili do nejtemnějšího kouta. „Tady zůstaneš!“ Ahasver mu pohrozil.

„Ticho! No tak!“ Vlčák se snažil vstát. „Lehni! Tak! Zůstat!“ Pomatený sklesl zase zpátky.

„Všichni ven! Nastoupit!“ křičel venku Handke.

Kostlivci se tlačili ven a stavěli se do řad. Kdo nemohl chodit, toho podpírali nebo vynesli ven a položili na zem. Byl to ubohý houf polomrtvých a vyhladovělých lidí. Weber se otočil k Wiesemu. „Vyhovuje vám to takhle?“

Wiesemu se chvělo chrčící, jako by čichal pečínku. „Nádherné kusy,“ zabručel. Pak si nasadil kostěné brýle a blahovolně si začal prohlížet nastoupené řady.

„Chcete si vybrat?“ zeptal se Weber.

Wiese si odkašlal. „Ano - tedy, při hlášení se říkalo něco, jako že - dobrovolně -“

„No třeba,“ odpověděl Weber. „Jak chcete. Šest mužů na lehkou práci - vystoupit!“

Nikdo se nehnul. Weber zrudl. Blockálestři předávali rozkaz s křikem dál a chvatně začali vystrkovat lidi kupředu.

Weber krácel znuděně podle řad a náhle objevil v zadním šiku baráku 22 Ahasvera. „Tenhle tady! Ten s vousama!“ vykřikl. „Vystup! Nevíš, že je zakázáno chodit s tímhle tím? Blockálestester! Jak si to představujete? Od čeho jste vůbec tady? Ať ten chlap okamžitě předstoupí!“

Ahasver předstoupil. „Moc starý,“ zabručel Wiese a zadržel Webera. „Okamžik. Myslím, že bychom to mohli udělat jinak.“

„Lidi,“ řekl pak mírně. „Vy patříte do nemocnice. Všichni. V táborovém lazaretě už není místo. Šest z vás můžu uložit jinde. Potřebujete polévky, maso a vydatnou stravu. Ať předstoupí šest lidí, kteří to potřebují nejnutněji.“

Nikdo nepředstoupil. Takovým pohádkám nikdo v táboře nevěřil. Kromě toho veteráni Wieseho dobře znali. Věděli, že už si několikrát odvedl lidi. Nikdo z nich už se pak nevrátil.

„Máte asi pořád ještě moc žrádla, co?“ vyštěkl na ně Weber. „Tak to se tedy změní. Šest mužů vystoupit, a honem!“

Z oddělení B vyvrávoral kostlivce a zůstal stát. „Dobrá,“ řekl Wiese a změřil si ho pohledem. „Vy jste rozumný, příteli. Však vás už vykrmíme.“

Vystoupil druhý. Pak ještě jeden. Přišli teprve nedávno. „Tak rychle. Ještě tři!“ vykřikl Weber zlostně. Domníval se, že na ten nápad s dobrovolným hlášením přišel Neubauer v ožralosti. Stačí dát příkaz písmeně a ta už se postará, aby bylo dodáno šest lidí.

Wiesemu škubalo v koutech úst. „Osobně vám zaručuji dobrou stravu, lidi. Maso, kakao, výživné polévky.“

„Pane štábní,“ řekl Weber, „tahle holota nerozumí, když se s ní mluví takhle.“

„Maso?“ zeptal se kostlivce Vasja, stojící jako zhypnotizovaný vedle 509.

„Ovšem, kamaráde.“ Wiese se k němu otočil. „Denně. Denně maso.“

Vasja naprázdno přezvykoval. 509 do něho varovně strčil loktem.

Byl to docela nepatrný pohyb, ale Weber jej přesto zpozoroval.

„Ty svině!“ Kopl 509 do břicha. Kopanec nebyl nijak zvlášť silný; podle Weberova mínění to byl spíš kopanec pro výstrahu než z trestu. Ale 509 se skácel.

„Vstaň, simulante!“

„To ne, to ne,“ mumlal Wiese a zadržel Webera. „Musím je dostat zdravé.“

Sklonil se k 509 a ohmatal ho. 509 po chvíli otevřel oči. Nedíval se na Wieseho. Díval se na Webera.

Wiese se napřimil. „Musíte do nemocnice, můj milý. Postaráme se o vás.“

„Nejsem zraněn.“ zasípal 509 a namáhavě povstal.

Wiese se usmál. „To musím jako lékař vědět líp.“ Obrátil se k Weberovi: „To by byli další dva. Teď ještě posledního. Někoho mladšího.“ Ukázal na Buchera, který stál z druhé strany vedle 509. „Co toho -“

„Vystup, dělej!“

Bucher si stoupl vedle 509 a ostatních. Weber zahlédl vzniklou mezerou českého chlapce Karla. „Ještě by tu byla půl porce. Nechcete ji jako přívazek?“

„Děkuji. Potřebuji pouze dospělé. Tihle mi stačí.“

„Dobrá. Těch šest se během patnácti minut hlásí v písmárně! Blockálestester! Poznamenejte si čísla. A umyjte se, dobytkové!“

..*

Stáli jako zasažení bleskem. Nikdo nepromluvil. Věděli, co to znamená. Jen Vasja se šklebil. Hlady zhloupl a uvěřil tomu, co Wiese říkal. Tři noví civilé tupě do prázdna; byli by slepě uposlechli každý rozkaz, i kdyby jim poručil, aby vběhli do elektrinou nabitých drátů. Ahasver ležel na zemi a sténal. Když Weber a Wiese odešli, zmlátil ho Handke klackem.

„Josefe!“ Z ženského tábora sem zalétl slabý hlas.

Bucher se nepohnul. Berger do něho strčil. „Je tam Ruth Hollandová.“

Ženský tábor stál vlevo od malého tábora a byl od něho oddělen dvojítm, nenabítm ostnatým drátem. Byly to jen dva malé baráky, které byly postaveny za války, když začalo znovu masové zatýkání. Dříve ženy v táboře nebývaly. Před dvěma roky tam Bucher pracoval po několik týdnů jako truhlář. Seznámil se přitom s Ruth Hollandovou. Občas se mohli tajně vídat a krátce spolu promluvit; pak byl Bucher přeložen k jinému komandu. Uviděli se, až když se octl v malém táboře. Někdy v noci nebo na mlhy pak spolu šeptem rozmlouvali.

Ruth Hollandová stála za ostnatým drátem, dělicím od sebe oba tábory. Pruhovaný mundúr jí ve větru vlál kolem tenkých nohou. „Josefe!“ zvolala znovu.

Bucher zvedl hlavu. „Jdi od drátu! Uvidí tě!“

„Všechno jsem slyšela. Nedělej to!“

„Jdi od drátu, Ruth. Strážný může střílet!“

Zavrtěla hlavou. Měla krátké a úplně šedivé vlasy. „Ty ne! Zůstaň tady! Nechod! Zůstaň tady, Josefe!“

Bucher bezmocně pohlédl na 509. „Vrátíme se,“ řekl 509 za něj.

„Nevrátí se. Já to vím. A ty to víš taky.“ Rukama roztahovala dráty od sebe. „Nikdo se nikdy nevrátí.“

„Běž zpátky, Ruth.“ Bucher se podíval po stojkách. „Je to nebezpečné, stát tady.“

„Nevrátí se! Všichni to víte!“

509 neodpověděl. Nebylo co odpovědět. Sám v sobě otupěl. Nic už necítil. Ani k jiným, ani k sobě. Bylo po všem, uvědomoval si to, cítil jen, že nic necítí.

„Nevrátí se,“ opakovala Ruth Hollandová. „Ať nechodí.“

Bucher se díval do země. Byl vším příliš omráčen, aby ještě odpovídal. „Ať nechodí,“ říkala Ruth Hollandová. Znělo to jako litanie, jednotvárně, nevzrušivě. „Ať jde někdo jiný. Je mladý. Ať jde místo něj někdo jiný -“

Nikdo ani nehlesl. Každý věděl, že Bucher jít musí. Handke si sepsal čísla. A kdo jiný by byl ochoten jít místo něj? Stáli a dívali se na sebe. Ti, kteří měli jít, a ti, kteří zůstali. Dívali se na sebe. Kdyby byl udeřil blesk a zabil Buchera a 509, bývalo by to bylo snesitelnější. Bylo to nesnesitelné, protože i v tomto posledním pohledu byla lež, mlčenlivá otázka: Proč to mám být já? Zrovna já? na jedné straně - a tichý, nehlasný výkřik: Chválabohu, že to nejsem já! na straně druhé.

Ahasver se pomalu sebral ze země. Ještě chvíli omámeně civil před sebe; pak se rozpomněl. Něco zašeptal.

Berger se otočil. „Já za to můžu,“ zabodoval stařec. „Já-můj vous - proto je teď tady! Jinak by byl zůstal, kde byl. Oj -“

Oběma rukama si začal škubat vous. Po obličejí se mu řinuly slzy. Byl příliš zesláblý, aby si vousy vyrval. Seděl na zemi, a jak za něj škubal, kývala se mu hlava ze strany na stranu.

„Běž do baráku,“ řekl 509 ostře.

Ahasver se na něho zahleděl. Pak se zvrátil kupředu na obličej a skučel.

„Musíme jít,“ řekl 509.

„Kde máš zub?“ zeptal se Lebenthal.

509 sáhl do kapsy a podal jej Lebenthalovi. „Tady -“

Lebenthal jej vzal. Trásl se. „To je ten tvůj Bůh!“ zajíkl se a máchl rukou k městu a vypálenému kostelu. „Tvoje znamení! Tvůj ohnivý sloup!“

509 znovu zalovil v kapse. Když vyndával zub, nahnátl tam kus chleba. Co mu bylo teď platné, že jej nesnědl? Podával jej Lebenthalovi.

„Sněz si ho,“ řekl Lebenthal s bezmocným vztekem. „Je to tvoje.“

„Pro mě už nemá cenu.“

Jakýsi muslim zhlédl chleba. Rychle přiklopýtal, sevřel 509 paži a chňapl po chlebu. 509 jej odstrčil a vsunul chleba do ruky Karlovi, který stál po celou dobu mlčky vedle něho. Muslim se sápal po Karlovi. Chlapec ho kopl do holeně. Muslim se zapotácel a ostatní ho odstrčili.

Karel se podíval na 509. „Pošlou vás do plynu?“ zeptal se věčně.

„Tady nejsou plynové komory, Karle. To bys měl vědět,“ řekl hněvivě Berger.

„To nám říkali v Birkenau taky. Když vám dají ručníky a řeknou, že se půjdete vykoupat, tak to jdete do plynu.“

Berger ho lehce odstrčil. „Jdi si sníst chleba, nebo ti ho někdo vezme.“

„Však si dám pozor.“ Karel si nacpal chleba do úst. Nemyslel svou otázkou nic zlého; ptal se jen, jako se člověk ptá druhého, kam cestuje. Vyrostl v koncentračních táborech a nic jiného neznal.

„Pojďte -“ řekl 509.

Ruth Hollandová se rozplakala. Její ruce se držely ostnatého drátu jako ptačí drápky. Cenila zuby a sténala. Slzy jí netekly.

„Pojďte -“ opakoval 509. Klouzal očima po těch, kteří zůstávali. Většina už jich lhostejně zase zalezla do baráku. Stáli tu jen veteráni a pár ostatních. Náhle 509 napadlo, že by měl říct něco nesmírně důležitého, na čem by všechno záviselo. Namáhal se seč byl, ale nepodařilo se mu to proměnit v myšlenky a slova. „Na tohle nezapomeňte,“ to bylo vše, co nakonec řekl.

Nikdo neodpověděl. Viděl, že zapomenou. Příliš často už viděli podobné scény. Bucher by na to snad nezapomněl, byl dost mladý; ale ten šel taky.

Klopýtali po cestě. Neumyli se. Byl to jen Weberův vtíp; v táboře byl neustále nedostatek vody. Kráčeli kupředu.

Neohlíželi se. Prošli průchodem v ostatním drátě, oddělujícím malý tábor. Branou smrti. Vasja pomlaskával. Tři noví kráčeli jako natažené stroje. Procházeli kolem prvních baráků pracovního tábora. Komanda už dávno odešla do práce. Baráky byly prázdné a bezútěšné; ale 509 teď připadaly nejžádoucnější na světě. Náhle mu byly ztělesněním bezpečí, života a jistoty. Chtěl by tam zalézt a ukrýt se, daleko od tohoto nemilosrdného pochodu smrti. Na dva měsíce, pomyslel si otupěle. Snad jen na dva týdny. Všechno nadarmo. Nadarmo.

„Příteli,“ řekl náhle někdo vedle něho. Bylo to před barákem 13. Muž stál před dveřmi; obličej měl zarostlý černým strništěm. 509 vzhledl. „Nezapomeňte na to,“ zamumlal. Neznal toho muže.

„Nezapomeneme,“ odpověděl muž. „Kam jdete?“

Lidé, kteří zůstali v táboře, zahlédli Webera a Wieseho. Věděli, že to znamená něco mimořádného.

509 se zastavil. Podíval se na muže. Najednou z něho otupělost spadla. Znovu pocítil to důležité, co ještě musí říct, to, co se nesmí ztratit. „Nezapomeňte na to,“ zašeptal důtklivě. „Nikdy! Nikdy!“

„Nikdy!“ opakoval muž pevným hlasem. „Kam to jdete?“

„Do nějaké nemocnice. Jako pokusní králíci. Nezapomeňte na to. Jak se jmenuješ?“

„Lewinsky, Stanislav.“

„Nezapomeň na to. Lewinsky.“ řekl 509. Připadlo mu, že jménem to nabude větší síly. „Lewinsky, nezapomeň na to.“

„Nezapomenu na to.“

Lewinsky se dotkl rukou ramene 509. 509 ten dotek cítil dál než jen na rameně. Ještě jednou se podíval na Lewinského.

Lewinsky přikývl. Jeho obličej byl jiný než tváře v malém táboře. 509 cítil, že mu porozuměl. Sel dál.

Bucher na něho čekal. Dohonili skupinu čtyř ostatních, kteří je předešli.

„Maso,“ brumlal Vasja. „Polévku a-maso.“

..*

Písárna páchla studenou zatuchlostí a krémem na boty. Kápo už měl lejstra připravená. Bezvýrazně pohlédl na šest příchozích. „Tohle máte podepsat.“

509 pohlédl na stůl. Nechápal, co má podepsat. Věznům se zpravidla rozkázalo a tím byla věc vyřízena. Pak ucítil, že se na něho někdo dívá. Byl to jeden z písařů, sedící za kápem. Měl zrzavé vlasy. Když uviděl, že si ho 509 všiml, pohnul skoro neznatelně hlavou zprava doleva a hned se zase zadíval před sebe na stůl.

Vstoupil Weber. Všechno ztuhlo v pozoru. „Pokračujte!“ zavelel a sebral ze stolu listiny. „Ještě to není hotovo? Tak rychle, podepište to!“

„Já neumím psát,“ řekl Vasja, stojící nejbliž.

„Tak udělej tři křížky.“

Vasja udělal tři křížky.

Tři noví přistoupili jeden po druhém. 509 se křečovitě snažil sebrat se. Připadlo mu, že někde musí být ještě nějaké východisko. Znovu zalétl očima k písaři; ale ten nevzhledl. „Teď ty!“ zavrčel Weber. „Hod' sebou! Asi se ti něco zdá, ne?“

509 vzal lístek. Kalil se mu zrak. Několik řádek psaných strojem nechtělo zůstat stát. „Ještě si to čti!“ Weber do něho rýpl. „Podepiš to, všiváku!“

509 přečetl dost. Přečetl slova: „tímto dobrovolně prohlašuji -“ Pustil list na stůl. To byla zoufalá, poslední příležitost! Tohle zřejmě myslel písař.

„Tak dělej, posero! Mám ti vést ruku?“

„Nehlásím se dobrovolně,“ řekl 509.

Kápo na něho strnule upřel oči. Písaři zvedli hlavy a hned je zase sklonili nad svá lejstra. Chvilku bylo hrobové ticho.

„Cože?“ zeptal se pak Weber nevěřičně.

509 zadržel dech. „Nehlásím se dobrovolně.“

„Zdráháš se to podepsat?“

„Ano.“

Weber si olízl rty. „Tak ty to tedy nepodepíšeš?“ Popadl 509 za levou paži, zkroutil mu ji a trhl ji do výše za zády. 509 upadl na zem. Weber mu dál svíral zkroucenou ruku, zvedl za ni 509, prohnul ho a šlápl mu na záda. 509 zařval a ztichl. Weber ho popadl druhou rukou za límec a zase ho postavil na nohy. 509 se skácel. „Sračko!“ zavrčel Weber. Pak otevřel jedny dveře. „Kleinert! Michel! Odneste toho poseru naproti a rozeberte ho. Nechtě ho tam. Já tam přijdu.“ Vyklekli 509.

„Teď ty!“ řekl Weber Bucherovi. „Podepiš!“

Bucher se trásl. Nechtěl se trást, ale ztratil nad sebou vládu. Náhle byl sám. 509 už tu nebyl. Všechno v něm sláblo. Musí udělat rychle to, co udělal 509, jinak bude pozdě a provede jako automat všechno, co mu rozkážou.

„Já to taky nepodepišu,“ vykoktal.

Weber se ušklíbl. „To se podívejme! Ještě jeden! To je ale jako za těch starých, krásných časů, když jsme tu začínali.“ Bucher ránu skoro nepocítil. S třeskutím jej zaplavila tma. Když se probral, stál nad ním Weber. 509, pomyslel si otupěle, 509 je o dvacet let starší než já. S ním udělal totéž. Musím to vydržet. Pocítil trhnutí, oheň, nože v ramenou, neslyšel, jak křičí - pak na něj opět padla tma.

Když se probral podruhé, ležel mokrá vedle 509 na betonové podlaze v jiné místnosti. Šuměním k němu doléhal Weberův hlas. „Mohl jsem to za vás dát podepsat a bylo by to vyřízeno; ale to neudělám. Nejprv hezky polehoučku zlomím tu vaši zatvrzelost. Podepíšete to sami. Na kolenou mě budete prosit, abyste směli podepsat, jestli ovšem budete pak ještě vůbec s to.“

509 viděl Weberovu hlavu, temně se rýsující proti oknu. Hlava vypadala velmi velká proti obloze v pozadí. Hlava znamenala smrt a z oblohy za ní se najednou stal život, život, docela jedno, kde a jaký, zavšivený, umlácený, krvácející život navzdory všemu, na prchavý okamžik, - pak se v něm znovu rozlila zdřevěnělá otupělost, nervy opět milosrdně pohasly a zůstalo jen neurčité brnění. Proč se bráním, pomyslelo si v něm cosi kalně, když se zase probíral, - vždyť je to jedno, být tady ubit, nebo podepsat a být odpraven injekcí, rychleji než tady, méně bolestně, - pak vedle sebe uslyšel hlas. svůj vlastní hlas, zdálo se, že s ním jiný hlas mluví, - „ne - nepodepíšu - i kdybyste mě umlátili k smrti -“ Weber se zasmál. „To bys tak chtěl, co, chčipáku! Abys to už měl za sebou, co? Než tě umlátíme k smrti, to si ještě pár týdnů počkáš. Teprve jsme začali.“

Opět zvedl opasek. Rána zasáhla 509 přes oči. Nezranila je; byly příliš hluboko zapadlé. Druhá rána zasáhla rty. Praskly jako vyschlý pergamen. Po několika dalších ranách sponou opasku přes hlavu upadl znovu do bezvědomí.

Weber jej odvalil stranou a začal mlátit Buchera. Bucher se snažil schoulit se před ranami, ale byl příliš pomalý. Rána ho zasáhla do nosu. Svinul se a Weber ho kopl mezi nohy. Bucher zařval. Ještě cítil, jak se mu spona opasku několikrát zasekla do týlu, pak se znovu zřítíl do víru tmy.

Slyšel zmatené hlasy, ale nepohnul se. Dokud bude předstírat, že je v bezvědomí, nebudou ho dál bít. Hlasy si ho nevšímaly, letěly přes něj. Pokoušel se neposlušovat je, ale přiblížily se a bodaly ho do uší a do mozku.

„Lituju, pane doktore, ale jestli nechtějí ti lidé dobrovolně. - vidíte sám, že jim Weber důrazně domlouval.“

Neubauer byl ve skvělé náladě. To, co se stalo, předčilo daleko všechna jeho očekávání. „Tohleto jste si vyžádal?“ zeptal se Wieseho.

„Samozřejmě že ne.“

Bucher se pokusil opatrně pootevřít oči. Ale nedokázal ovládnout víčka. Prudce se zvedla jako víčka panenky s otvíracíma očima. Spatřil Wieseho a Neubauera. Pak uviděl 509. Taký 509 měl otevřené oči. Weber tu už nebyl.

„Samozřejmě že ne,“ opakoval Wiese znovu. „Jako kulturní člověk.“

„Jako kulturní člověk,“ přerušil ho Neubauer, „potřebujete tyhle lidi ke svým experimentům, ne?“

„Je to vědecká záležitost. Naše pokusy zachraňují desetitisícům jiných lidí život. Snad to nechápete.“

„Ale ano. Ale vy asi nechápete tohle. To je prostě věc disciplíny. Rovněž náramně důležitá.“

„Každý to chápe po svém,“ prohlásil Wiese hrdě.

„Jistě, jistě. Lituji, že jsem vám nemohl být lépe nápomocen. A zdá se, že tihle lidé mají nechut' k tomu, aby opustili tábor.“ Obrátil se k 509 a Bucherovi. „Chcete tedy raději zůstat v táboře?“

509 pohnul rty.

„Co?“ zeptal se Neubauer ostře.

„Ano,“ řekl 509.

„A co ty?“

„Já taky,“ zašeptal Bucher.

„Slyšíte, pane štábní?“ Neubauer se usmíval. „Těm lidem se tu líbí. Nedá se nic dělat.“

Wiese se neusmíval. „Pitomci,“ řekl opovržlivě směrem k 509 a Bucherovi. „Tentokrát jsme opravdu nechtěli dělat nic jiného než pokusy s výkrmem.“

Neubauer odfoukl kouř z doutníku. „Tím líp. Dvojitý trest za neposlušnost. Buď jak buď. Jestli se chcete ještě pokusit najít v táboře jiné, -jak libo, pane doktore.“

„Děkuji,“ řekl Wiese chladně.

Neubauer za ním zavřel dveře a vrátil se do místnosti. Kolem něho se vznášel vonný, namodralý oblak tabákového kouře. 509 čichal vůni a pocítil náhle v plicích prudkou žádost. Nepatřila k němu; byla to cizí, samostatná lačnost, která mu začala drápy do plic. Nevědomky zhluboka dýchal a větil kouř a současně pozoroval Neubauera. Na okamžik mu nebylo jasné, proč nebyl spolu s Bucherem poslán pryč s Wiesem; ale pak to pochopil. Bylo pro to jen jedno vysvětlení. Neuposlechli důstojníka SS a za to budou potrestáni v táboře. Trest nebylo těžké uhodnout, - i ti, kdo neuposlechli jenom kápa, bývali pověšeni. Náhle pocítil, že nebylo dobře, že nepodepsali. U Wieseho by snad ještě měli jakousi šanci. Takhle byli ztraceni.

Zaplavila ho svíraná lítost. Stlačovala mu žaludek, drala se mu zezadu do očí a on ostře a nevysvětlitelně pocítoval zároveň zběsilou žádost po tabákovém dýmu. Neubauer si všiml čísla na prsou 509. Bylo to nízké číslo.

„Jak už jsi tady dlouho?“ zeptal se.

„Deset let, herr obersturmbannführer.“

Deset let. Neubauer vůbec netušil, že tu jsou ještě nějací vězňové ze začátků tábora. Vlastně je to důkaz mé mírnosti, pomyslel si. Určitě není moc táborů, kde by měli takové rarity. Potáhl z doutníku. Taková věc se ale může jednou docela dobře hodit. Člověk nikdy neví, co přijde.

Vstoupil Weber. Neubauer vyndal doutník z úst a říhl. Měl k snídani tlačenu a míchaná vajíčka, -jedno ze svých oblíbených jídel. „Sturmbannführere Webere,“ řekl. „k tomuhle jste nedostal rozkaz.“

Weber na něj pohlédl. Čekal na vtip, který měl následovat. Ale vtip nepřicházel. „Pověsíme je dnes večer u apelu,“ řekl pak.

Neubauer znovu škytl. „Nedostal jste rozkaz,“ opakoval. „Ostatně, proč děláte takové věci sám?“

Weber hned neodpověděl. Nechápal, proč Neubauer kvůli takovým maličkostem ztrácí slovo. „Na to máme přece dost lidí,“ řekl Neubauer. Weber v poslední době značně zesamostatněl. Neuškodí, když si i on zapamatuje, kdo tu rozkazuje.

„Co je s vámi. Webere? Povolily vám nervy?“

„Ne.“

Neubauer se opět obrátil k 509 a Bucherovi. Pověsit, říkal Weber. Vlastně by to bylo správné. Ale proč? Den se vydařil líp, než se dalo předpokládat. A kromě toho bude docela dobré Weberovi ukázat, že se nemusí všechno stát, jak si on

usmyslí.

„Nebylo to přímé neuposlechnutí rozkazu," pravil. „Nařídil jsem, aby se hlásili dobrovolně. Tohle na to nevypadá. Dejte jim dva dny bunkr, víc nic. Víc nic, Webere, rozumíte? Byl bych rád, kdyby se dbalo mých rozkazů!"

„Ano."

Neubauer odcházel. Cítil, že s převahou vyhrál, a byl spokojen. Weber se za ním pohrdlivě podíval. Nervy, myslel si. Komu tady povolují nervy, co? A kdo tu měkne? Dva dny bunkr! Vztekla se otočil. Pruh slunce dopadal na rozbitý obličej 509. Weber se na něj důkladně zahleděl. „Tebe přece znám. Odkud?"

„Nevím, herr sturmbannführer."

509 věděl docela přesně. Doufal, že se Weber nerozpomene.

„Odněkud tě znám. Však na to přijdu. Kde ses zranil?"

„Upadl jsem, herr sturmbannführer"

509 si vydechl. To už byla zase stará rutina. Vtip ještě z dob, kdy se tu začínalo. Nikdo nesměl kdysi přiznat, že byl bit. Weber se na něho ještě jednou podíval. „Odněkud tu tvou dršťku znám," bručel si. Pak otevřel dveře. „Tyhle dva tady strčte do bunkru. Dva dny." Obrátil se znovu k 509 a Bucherovi. „Jen si nemyslete, že jste vyklouzli, hajzlové. Však vás ještě pověším!"

Vyvlekli je ven. 509 zavřel bolestí oči. Pak ucítil, že je na čerstvém vzduchu. Opět otevřel oči. Nad ním se klenulo nebe. Modré a nekonečné. Otočil hlavu k Bucherovi a pohlédl na něj. Vyvázli z toho. Aspoň prozatím. Ani tomu nechtěli věřit.

VII.

Vypadli z bunkru, když dal scharführer Breuer za dva dny nato otevřít dveře. V posledních třiceti hodinách se oba potáceli mezi částečným a úplným bezvědomím. První den se ještě chvílemi dorozumívali klepáním; pak už ne.

Vynesli je ven. Leželi na tanečním parketu u zdi, která se táhla kolem krematoria. Spatřily je stovky lidí; nikdo se jich nedotkl. Nikdo je neodnesl. Nikdo nedal najevo, že si jich všiml. Nebyl vydán rozkaz, co se má s nimi stát; proto neexistovali. Kdo by na ně sáhl, octl by se sám v bunkru.

Za dvě hodiny nato byli ke krematoriu přivezeni poslední mrtví z toho dne. „Co s těmhle?" zeptal se líně esesák, který měl dozor. „Přijdou taky dovnitř?"

„To jsou dva z bunkru."

„Natáhli už brka?"

„Asi jo."

Esesák si všiml, jak se ruka 509 pomalu sevřela v pěst a zase rozevřela. „Docela ještě ne," řekl. Bolelo ho v zádech. Včera v noci si U netopýra s Fritzi důkladně zařadil. Zavřel oči. Vyhrál nad Hoffmannem. Nad Hoffmannem s Wilmou.

Láhev koňaku. Dobrého koňaku. „Zeptejte se v bunkru nebo v písárně, kam patří," řekl jednomu z nosičů mrtvol.

Muž se vrátil. S ním přispěchal zrzavý písař. „Tihle oba byli propuštěni z bunkru," hlásil. „Patří do malého tábora. Měli být propuštěni už dnes v poledne. Je to rozkaz velitelství."

„Tak je odtud odnesté." Esesák se líně díval do svého seznamu. „Mám osmatřicet odepsaných." Spočítal mrtvol, ležící v řadách před vchodem. „Osmatřicet. Správně. Zmizte s těmhle tady. nebo se to všechno zase jenom poplete."

„Čtyři muži! Odnést oba do malého tábora!" zvolal kápo nosičů mrtvol.

Čtyři lidé se jich chopili. „Sem," zašeptal zrzavý písař. „Rychle. Pryč od mrtvých. Sem!"

„Stejně tam za chvíli budou taky," řekl jeden nosič.

„Drž hubu! Dělejte!"

Odnesli 509 a Buchera od zdi. Písař se k nim sklonil a naslouchal. „Nejsou mrtví. Přineste nosítka. Rychle!"

Ohlédl se. Obával se, aby nepřišel Weber, nerozpomněl se a nedal oba oběsit. Stál, dokud nepřišli ti čtyři s nosítky.

Byla to hrubě přitesána prkna, na kterých se obvykle přenášely mrtvol.

„Položte je na ně, rychle!"

Prostor kolem brány a okolí krematoria byly vždy nebezpečné. Potloukali se tu esesáci a nablízku byl i scharführer Breuer. Neraď nechával někoho vyvážnout z bunkru živého. Neubauerův rozkaz byl propuštěním proveden a splněn a 509 a Bucher se opět stali lovnou zvěří. Kdokoli si na nich mohl zchladit žáhu; - nemluvě vůbec o Weberovi, pro něhož by bývalo takřka otázkou cti, aby je dal odpravit, kdyby se byl dověděl, že ještě žijí.

„To je ale hloupost!" řekl jeden z nosičů mrtvol nevrle. „Potáhneme je celou cestu do malého tábora a zítra ráno je budou určitě muset zase přinést zpátky. Tihle dva přece nevydrží ani pár hodin."

„Coje ti po tom, blbče?" vyprskl zrzavý písař vztekla. „Popadni nosítka a jde se! Copak z toho nikdo nemáte rozum?"

„Já," řekl starší muž, který zvedal nosítka, na nichž ležel 509. „Co je s nimi? Něco zvláštního?"

„To jsou dva z baráku 22." Písař se ohlédl a přistoupil těsně k nosiči. „To jsou ti dva, co před dvěma dny odmítli podepsat."

„Co nechtěli podepsat?"

„Prohlášení pro krysiho doktora. Ostatní čtyři si odvedl."

„Cože? A to tyhle neoběsí?"

„Ne." Písař ušel ještě několik kroků vedle nosítek. „Mají se vrátit do baráku. Tak zněl rozkaz. Proto sebou hodte, než se tu někdo objeví."

„A tak. Rozumím."

Nosič vykročil najednou tak prudce, že vrazil přednímu nosítka pod kolena. „Co je?“ zeptal se zlostně. „Zbláznil ses?“ „Nezbláznil, ale musíme ty dva odtud co nejrychleji odnést. Pak ti povím proč.“

Písař zůstal vzadu. Čtyři nosiči pochodovali mlčky a spěšně, až minuli správní budovu. Slunce zapadalo. 509 a Bucher byli v bunkru o půl dne déle, než bylo nařízeno. Toto nepatrné prodloužení si nenechal Breuer vzít.

Přední nosič se otočil. „Tak co je! Jsou to nějaká velká zvířata či co?“

„Ne, jsou to dva z těch šesti, které Weber v pátek přivedl z malého tábora.“

„Co s nimi dělali? Vypadají, jako by je zmlátili.“

„Taky že jo. Protože odepřeli jít se stabsarztem, který byl u toho. Zrzavý písař říká, že je to ten, co má za městem pokusnou stanici. Už si několikrát odvedl lidi . . .“

Nosič vpředu hvízdal překvapením. „Sakra, a to tihle jsou ještě naživu?“

„No, vždyť vidíš.“

První zavrtěl hlavou. „A teď je z bunkru posílají dokonce zpátky? A neoběsí je? Něco takového jsem už dávno nezažil.“

Přicházeli k prvním barákům. Byla neděle. Arbeitskomanda pracovala celý den a před chvílí se vrátila. Ulice byly plné vězňů. Zpráva se bleskurychle rozšířila.

V táboře se vědělo, za jakým účelem bylo oněch šest mužů odvedeno. Taky se vědělo, že 509 a Bucher jsou v bunkru; přes písařnu se to rychle rozneslo a zase se na to zapomnělo. Nikdo nečekal, že by se vrátili živí. Teď se však vraceli - a dokonce i ti, kteří se v tom všem nevyznali, chápali, že se nevracejí proto, že nebyli k potřebě, - jinak by je nebyli tak zmasakrovali.

„Počkej,“ řekl někdo v davu zadnímu nosiči. „Pomůžu ti nést. Půjde to lip.“

Uchopil jedny držadla nosítek. Tu přistoupil jiný a vzal druhé, přední držadlo. Hned nato nesli už každá nosítka čtyři vězňové. Nebylo to třeba, 509 a Bucher nebyli těžcí; ale vězňové pro ně chtěli něco udělat a v tu chvíli jinak pomoci nemohli. Nesli nosítka, jako by byla ze skla. a jako vítr před nimi letěla zpráva; dva, kteří se vzepřeli rozkazu, se navracejí živí. Dva z malého tábora. Dva z baráků umírajících muslimů. To bylo neslýchané. Nikdo nevěděl, že za to vděčili jen Neubauerovu rozmaru, - a ani to nebylo důležité. Důležité bylo, že se vzepřeli a vrátili se živí.

Lewinsky stál před barákem 13 dávno předtím, než se nosítka přiblížila. „Je to pravda?“ ptal se už zdaleka.

„Ano. Jsou to přece oni, nebo ne?“

Lewinsky přistoupil blíž a sehnul se k nosítkám.

„Myslím, že ano, - ano, tohle je ten, s kterým jsem mluvil. Ti čtyři ostatní jsou mrtvi.“

„V bunkru byli jen tihle dva. Písař říkal, že ostatní odešli. Tihle ne. Odepřeli.“

Lewinsky se pomalu narovnal. Vedle sebe uviděl Goldsteina. „Odepřeli. Byl by sis to pomyslel?“

„Ne. Rozhodně ne o lidech z malého tábora.“

„To nemyslím. Myslím to, že je zase pustili.“

Goldstein a Lewinsky na sebe pohlédli. Přes ulici k nim přicházel Münzer. „Zdá se, že tisíciletí hošani měknou,“ řekl.

„Cože?“ Lewinsky se otočil. Münzer řekl přesně to, co si s Goldsteinem mysleli. „Jak jsi na to přišel?“

„Nařídil to sám starý,“ řekl Münzer. „Weber je chtěl dát pověsit.“

„Odkud to víš?“

„Vyprávěl to zrzavý písař. Slyšel to.“

Lewinsky okamžik stál velmi ztichle, pak se obrátil k jakémusi šedému mužíkovi. „Jdi za Wernerem!“ zašeptal. „Řekni mu to. Řekni mu, že ten, co chtěl, abychom na to nezapomněli, je tu taky.“

Mužík přikývl a protlačil se kolem baráku. Nosiči s nosítky šli zatím dál. Ze dveří vycházelo stále víc vězňů. Po jednom přistupovali plaše a chvatně k nosítkám, aby se podívali na obě těla. 509 spadla paže s nosítkem a vlekla se po zemi; dva muži přiskočili a opatrně ji položili zpět na nosítka.

Lewinsky a Goldstein hleděli za nosítky. „Je to ale odvaha od těch živoucích mrtvol tak prostě se vzepřít, odmítnout, co?“ řekl Goldstein. „To bych od nikoho z toho chcípáckého oddělení nikdy nečekal.“

„Já taky ne.“ Lewinsky stále ještě upřeně hleděl dolů ulicí. „Musí zůstat naživu.“ řekl po chvíli. „Nesměji zahynout. Víš proč?“

„Můžu si to domyslet. Chceš říct, že pak to teprve bude něco znamenat.“

„Ano. kdyby zemřeli, tak by se na to už zítra zapomnělo. Když nezemrou ...“

Když nezemrou, pak budou pro celý tábor důkazem toho, že se cosi změnilo, myslel si Lewinsky. Ale nevyslovil to. „To se nám hodí,“ řekl místo toho. „Právě teď.“

Goldstein přikývl.

Nosiči kráčeli dál k malému táboru. Na nebi plály červánky. První řada baráků pracovního tábora byla jimi osvětlena; levá ležela v modravém stínu. Obličje před okny a dveřmi na té straně, kde byl stín, byly bledé a nevýrazné jako vždy; avšak obličje na druhé straně byly zalité prudkým světlem, jako by to byl mocný příval vypůjčeného života. Nosiči šli středem cesty ve světle. Dopadalo na těla na nosítkách, pomazaná krví a špinou, - a najednou se zdálo, že to tu nevělelou zpátky jen dva ubité vězně, ale že je to skoro jakýsi žalostný triumfální průvod. Vydrželi. Ještě dýchali. Nebyli poraženi.

Berger o ně pečoval. Lebenthal zase obstaral tuřínovou polévku. Napili se vody a zpola v bezvědomí opět usnuli. Po nějakém čase ucítil 509 v pomalu ustupujícím strnutí něco teplého na ruce. Prchavá, plachá vzpomínka. Daleko, daleko. Teplo. Otevřel oči.

Vlčák mu lízal ruku. „Vodu,“ zašeptal 509.

Berger jim potíral odřený klouby jódem. Vzhledl, přinesl plecháč s polévkou a přidržel jej 509 u úst. „Tady máš, napij se dost.“

509 pil. „Co je s Bucherem?“ zeptal se namáhavě.

„Leží vedle tebe.“

509 se chtěl ještě na něco zeptat. „Ano, žije,“ řekl Berger. „Odpočiň si.“

Při apelu je museli vynést ven. Položili je na zem před barák k nemocným, kteří už nemohli chodit. Bylo už tma a byla jasná noc.

Apel přejímal blockführer Bolte. Pozoroval obličej 509 a Buchera, jako by si prohlížel rozšlápnutý hmyz. „Oba jsou mrtví,“ řekl. „Proč leží, tady, u nemocných?“

„Nejsou mrtví, herr scharführer.“

„Ještě ne,“ prohlásil blockältester Handke.

„Zítřka budou. Vyletí komínem. Na to můžete vsadit krk.“

Bolte chvátal pryč. Měl v kapse peníze a chtěl zkusit štěstí v kartách. „Rozchod!“ křičeli blockältestři. „Nosiči jídla nastoupit!“

Veteráni odnášeli opatrně 509 a Buchera zpátky. Handke to zahlédl a ušklíbl se. „Copak jsou ti dva z porcelánu?“

Nikdo mu neodpověděl. Ještě chvíli postával kolem a pak taky odešel.

„Ta svině!“ zavrčel Westhof a odplivl si. „Ta špinavá svině!“

Berger ho pozorně sledoval. Westhof byl už nějakou dobu až chorobně popudlivý. Byl neklidný, pořád nad něčím dumal, mluvil sám se sebou a začínal hádky. „Uklidni se,“ řekl Berger zostrá. „Nepovykuj. Všichni víme, co je Handke zač.“

Westhof na něho třeštil oči. „Je to vězeň jako my. A taková svině. To je -“

„To ví každý. Desítky ostatních jsou ještě horší. Kdo má moc, zesuroví, to jsi měl už dávno pochopit. A teď je pomoz uložit.“

Uvolnili 509 a Bucherovi každému jedno lůžko, šest lidí spalo kvůli tomu na zemi. Jedním z nich byl taky Karel, chlapec z Československa. Pomáhal oba dopravit dovnitř. „Scharführer ničemu nerozumí,“ řekl Bergerovi.

„Myslíš?“

„Ti nevyletí komínem. Zaručeně ne zítřka. Klidně jsme se mohli vsadit.“

Berger na něho pohlédl. Malý, drobný obličejíček se tvářil zcela věčně. Vyletět komínem - to v táboře znamenalo dostat se do krematoria. „Poslyš, Karle,“ řekl Berger, „s esesáky se člověk může sázet jenom tenkrát, když ví, že prohraje. A ani pak radši ne.“

„Zítřka nevyletí komínem. Ti dva ne. Tamhleti jo.“ Karel ukázal na tři muslimany ležící na zemi.

Berger se na něho podíval. „Máš pravdu,“ řekl.

Karel přikývl, aniž byl na to nějak hrdý. Na tyhle věci byl odborník. Příští den večer už mohli mluvit. Měli tak vyzábělé obličej, že na nich nemělo ani co otéct. Byly zbarveny domodra a dočerna, ale oči byly nezraněny a rty měli jen popraskané.

„Nehýbejte jimi, když mluvíte,“ řekl jim Berger.

Nebylo to nic těžkého. Během těch let v táboře se tomu už naučili. Každý, kdo tu byl delší dobu, uměl mluvit, aniž pohnul jediným svalem ve tváři.

Po jídle zaklepal někdo na dveře. Na okamžik se všem zastavilo srdce. - každý se v duchu ptal, jestli si přece jen nepřicházejí pro ty dva.

Opatrně, sotva slyšitelné zaklepání se ozvalo znova. „509! Buchere!“ zasykl Ahasver. „Dělejte, že jste mrtví.“

„Otevři. Leo,“ zašeptal 509. „To nejsou esesáci. Ti chodí -jinak -“

Klepání ustalo. Za několik vteřin se v bledém světle za oknem vynořil stín a pokynul rukou.

„Otevři, Leo,“ řekl 509. „To je jeden z pracovního tábora.“

Lebenthal otevřel dveře a jakýsi stín proklouzl dovnitř. „Lewinsky,“ řekl do tmy. „Stanislav. Kdo je vzhůru?“

„Všichni. Tady.“

Lewinsky sáhl po Bergerovi, který promluvil. „Kde? Ať na nikoho nešlápnu.“

„Zůstaň stát.“

Berger k němu přišel. „Tady. Sem se posaď.“

„Ti dva žijí?“

„Ano, leží vlevo vedle tebe.“

Lewinsky strčil něco Bergerovi do ruky. „Tady máte -“

„Co je to?“

„Jód, aspirin a vata. A tady ještě balíček gázy. A tohle je kyslíčnick vodičítý.“

„To je hotová lékárna.“ řekl Berger užasle. „Kdes to všechno vzal?“

„Je to kradené. Z nemocnice. Od nás tam jeden uklízí.“

„Dobrá. To se nám moc hodí.“

„Tady je cukr. Rozlámaný. Dávejte jim ho do vody. Cukr moc pomůže.“

„Cukr?“ řekl Lebenthal. „Kdes ho. prosím tě, sebral?“

„To je jedno. Ty jsi Lebenthal, co?“ zeptal se Lewinsky do tmy.

„Ano, proč?“

„Že se tak ptáš.“

„Proto jsem se neptal,“ řekl Lebenthal dotčeně. „Nemůžu ti říct, odkud ten cukr je. Přinesl ho jeden z devítky. Pro ty dva tady. A tady je ještě kousek sýra. Těchhle šest cigaret je z jedenáctky.“

Cigarety! Šest cigaret! Nepředstavitelný poklad. Všichni na chvíli ztichli.

„Leo,“ řekl pak Ahasver. „Ten je lepší než ty.“

„Hloupost.“ Lewinsky mluvil trhaně a překotně, jako by nemohl popadnout dech. „Přinesli to, ještě než se zavřely

baráky. Věděli, že sem půjdu, až bude všude čistý vzduch."
„Lewinsky," zašeptal 509. „Jsi to ty?" „Ano-"
„Ty můžeš ven?"
„Ovšem. Jak jinak bych se sem dostal? Jsem mechanik. Stačí mi kousek drátu. V zámcích se vyznám. Kromě toho - oknem to jde vždycky. Jak vy to tu děláte?"
„Tady se nezamyká. Záchody jsou venku," odpověděl Berger. „Jo tak, to ano. Na to jsem zapomněl." Lewinsky se na chvilku odmlčel. „Ostatní podepsali?" zeptal se pak směrem k 509.
„Ti, co byli s vámi?" „Ano -" „A vy ne?"
„My ne."
Lewinsky se předklonil. „Nechtělo se nám věřit, že se z toho dostanete."
„Mně taky ne."
„Nemyslím jenom, že jste to vydrželi. Chci říct taky to, že se vám víc nestalo."
„To jsem myslel taky."
„Nech je odpočívat," řekl Berger. „Jsou zesláblí. Nač to chceš všechno tak přesně vědět?"
Lewinsky sebou ve tmě pohnul. „Je to důležitější, než si myslíš." Vstal. „Musím zase zpátky. Ale brzy zase přijdu. Něco ještě přinesu. Chci si taky ještě o něčem s vámi promluvit."
„Dobrá."
„Bývá tu často v noci kontrola?" „K čemu? Aby počítali mrtvé?"
„Dobrá. Tedy nebývá." „Lewinsky -" zašeptal 509.
„Copak-"
„Určitě zase přijdeš?"
„Určitě."
„Poslyš-" 509 hledal rozčileně slova. „My ještě nejsme -ještě nejsme vyřízeni - ještě se k něčemu - můžeme hodit -"
„Však proto taky zas přijdu. Nejen z lásky k bližnímu, to mi věř."
„Dobře. Tak je to v pořádku - přijdeš určitě -"
„Určitě -"
„Nezapomeňte na nás -"
„To jsi mi jednou říkal. Nezapomněl jsem. Proto jsem sem přišel. Přijdu zase."
Lewinsky šmátral zpátky ke vchodu. Lebenthal za ním opatrně zavíral dveře. „Počkat," zašeptal zvenčí Lewinsky. „Na něco bych málem zapomněl. Tu máš -"
„Nemohl bys zjistit, odkud je ten cukr?" zeptal se Lebenthal.
„To nevím. Ale uvidíme!" Lewinsky stále ještě mluvil přerývaně a bez dechu. „Tady máš. vezmi si to - přečti si to - dnes jsem to dostal."
Strčil Lebenthalovi do ruky složený papírek a vyklouzl ven, do stínu baráku.
Lebenthal zavřel dveře. „Cukr," řekl Ahasver. „Dejte mi kousek ohmatat. Jen ohmatat, nic víc." „Je tam ještě voda?" zeptal se Berger. „Tu máš -" Lebenthal mu podal odlivku. Berger vzal dva kousky cukru a nechal je ve vodě rozpustit. Pak přešel k 509 a Bucherovi. „Vypijte to. Pomalu. Každý střídavě jeden lok."
„Kdo tu jí?" zeptal se někdo z prostřední pryčny. „Nikdo. Kdo by jedl?"
„Slyším někoho polykat."
„To se ti něco zdá, Ammersi," řekl Berger.
„Nezdá. Chci svůj díl. Vy mi ho sežerete, vy tam dole! Chci svůj díl!"
„Počkej do zítřka."
„Do zítřka všechno sežerete. Vždycky to tak dopadne. Pokaždé dostanu nejmenší. Na mě -" Ammers se rozvzlykal. Nikoho se to nedotklo. Byl už několik dní nemocný a byl přesvědčený, že ho ostatní podvádějí.
Lebenthal dotápal k 509. „Pokud jde o ten cukr před chvílí," šeptal rozpačitě, „tak to jsem se neptal, že bych s ním chtěl kšeftovat. Chtěl jsem jenom obstarat ještě víc, pro vás."
„Ano-"
„Taky mám ještě ten zub. Ještě jsem ho neprodal. Čekal jsem. Teprve teď to dojednám."
„Dobrá. Leo. Co ti ještě dal Lewinsky? Tam u dveří?"
„Kus papíru. Peníze to nejsou." Lebenthal jej ohmatal. „Vypadá to na dotek jako kus novin."
„Novin?"
„Vypadá to tak."
„Cože?" řekl Berger. „Ty máš kus novin?"
„Prohlídni to," řekl 509.
Lebenthal odleží ke dveřím a otevřel je. „Jak jsem říkal. Je to kus novin. Vytržený."
„Můžeš to přečíst?"
„Ted?"
„Kdy jindy?" řekl Berger.
Lebenthal zvedl útržek do výšky. „Je málo vidět."
„Tak otevři víc dveře. Vylez ven. Venku svítí měsíc."
Lebenthal otevřel dveře a venku se skrčil. Podržel utržený kus novin v mlžném světle. Dlouho jej četl. „Zdá se, že je to vojenská zpráva -" řekl po chvíli.

„Čti!" zašeptal 509. „Tak to přečti, člověče!"
„Nemá tu někdo zápalku?" zeptal se Berger.
„Remagen -" řekl Lebenthal. „Na Rýně -"
„Co?"
„Američané jsou u Remagenu - překročili Rýn."
„Cože? Leo? Četl jsi dobře? Překročili Rýn? Není tam něco jiného? Nějaká francouzská řeka?"
„Ne - Rýn - u Remagenu - Američani -"
„Nemluv nesmysly! Čti pořádně! Přečti to proboha pořádně, Leo!"
„Je to tak," řekl Lebenthal. „Je to tu napsáno. Teď to vidím docela zřetelně."
„Přešli přes Rýn? Jak je to možné? Pak jsou tedy v Německu! Tak čti dál! Čti! Čti!"
Přidušeně překřikovali jeden druhého. 509 ani necítil, že mu opět praskly rty.
„Přes Rýn? Ale jak? Letadly? Čluny? Jak? Parašutisti? Tak čti, Leo!"
„Most." Lebenthal slabikoval, „překročili - most - most - je pod - těžkou dělostřeleckou - palbou - z německé strany -"
„Most?" zeptal se Berger nevěřicně.
„Ano, most - u Remagenu -"
„Most," opakoval 509. „Most - přes Rýn? To znamená, že německá armáda - čti dál, Leo! Musí tam ještě něco být!"
„Je to tu malým písmem, nemůžu to přečíst."
„Copak nemá nikdo zápalku?" zeptal se Berger zoufale.
„Tady -" odpověděl někdo ze tmy. „Tady jsou Ještě dvě."
„Pojď dovnitř, Leo."
Shlukli se u dveří. „Cukr." naříkal Ammers. „Já vím, že máte cukr. Slyšel jsem to. Chci svůj díl!"
„Dej tomu zatracenému kňouralovi kousek, Bergere," zašeptal 509 netrpělivě.
„Ne." Berger nahmatával škrátka. „Držte na oknech deky a blůzy. Zalez do rohu pod deku, Leo, honem!"
Škrtl zápalkou. Lebenthal začal číst. tak rychle, jak jen mohl. Byly to obvyklé zastírací žvásty. Most je prý bez významu, Američané prý jsou pod silnou palbou, odříznuti na břehu, který dosáhli, a oddíl, který most nezničil, čeká válečný soud -
Zápalka zhasla. „Nezničili most -" řekl 509. „To jej tedy - přešli neporušený. Víte, co to znamená?"
„Překvapili je -"
„To znamená, že západní val je prolomen," řekl Berger tak opatrně, jako by se domníval, že se mu to zdá. „Západní val prolomen! Prorazili!"
„Určitě pěchota! To nebyla výsadková jednotka. Výsadkáři by seskočili za Rýnem."
„Panebože - a my jsme nic nevěděli! Mysleli jsme si, že Němci mají ještě část Francie!"
„Přečti to ještě jednou. Leo," řekl 509. „Musíme to vědět úplně přesně a jistě. Ze kdy že to je? Je tam datum?"
Berger rozškrtl druhou zápalku. „Zhasnout!" vykřikl někdo.
Lebenthal už četl. „Ze kdy?" přerušil ho 509.
Lebenthal hledal. „11. března 1945."
„Jedenáctého března čtyřicet pět. A co je dnes?"
Nikdo přesně nevěděl, je-li konec března nebo začátek dubna. V malém táboře se odnaučili počítat. Ale věděli, že 11. března bylo už před nějakou dobou. „Ukažte, ať se na to podívám, rychle," řekl 509.
Nevšimaje si bolesti přilezl do kouta, kde přidržovali deku. Lebenthal mu uhnul. 509 pohlédl na papír a četl. Skomírající světýlko dohasínající zápalky osvětlovalo už právě jen nadpis. „Zapal cigaretu, Bergere, rychle!"
Berger ji vkleče zapálil. „Proč jsi sem lezl?" zeptal se a vsunul mu cigaretu do úst. Zápalka zhasla.
„Dej mi ty noviny," řekl 509 Lebenthalovi.
Lebenthal mu je podal. 509 noviny složil a zastrčil za košili. Pak si potáhl z cigarety. „Tumáš - dej to dál."
„Kdo to tu kouří?" zeptal se člověk, který jim dal zápalky.
„Taky se na vás dostane. Každý si potáhne."
„Já nechci kouřit," bědoval Ammers. „Já chci cukr."
509 lezl zpátky na své lůžko. Berger a Lebenthal mu pomáhali. „Bergere," zašeptal po chvíli. „Už tomu věříš?"
„Ano -"
„Přece to tedy byla pravda s tím městem a bombardováním -"
„Ano."
„Ty taky, Leo?"
„Ano -"
„Odejdemo odtud, - musíme -"
„Zítra si o tom pohovoříme," řekl Berger. „Teď spi."
509 ulehl. Jímala ho závrať. Napadlo ho, že to má asi z toho, jak si potáhl z cigarety. Malý, rudě žhnoucí bod putoval barákem. zastíňován dlaněmi. „Tumáš." řekl Berger, „napij se ještě vody s cukrem."
509 se napil. „Schovejte ty ostatní kousky," zašeptal. „Nerozpouštějte je. Vyměníme je za jídlo. Pořádné jídlo je důležitější."
„Těch cigaret bylo víc," zaskuhral někdo. „Navalte sem ty ostatní!"
„Žádné už nejsou." odpověděl Berger.
„Nežvaň. Určitě ještě nějaké máte. Dej je sem!"
„To, co sem přinesli, je pro ty dva z bunkru."
„Nekecej! Je to pro všechny! Naval je!"

„Pozor, Bergere!“ zašeptal 509. „Vezmi si klacek. Cigarety musíme vyměnit za jídlo. Ty si dej taky pozor. Leo.“

„O mě se neboj.“

Bylo slyšet, jak se veteráni slézají k sobě. Tápali ve tmě, padali, nadávali, tloukli se a křičeli. Na pryčnách začali jiní skuhrat a povykovat.

Berger chvíli vyčkával. „Esesáci jdou!“ zvolal potom.

Ještě bylo slyšet soupání, drncání a sténání - a pak všechno utichlo.

„Neměli jste kouřit,“ řekl Lebenthal.

„Máš pravdu. Schovali jste ostatní cigarety?“

„I tu první jsme měli ušetřit. Ale když se stane taková věc -“ 509 cítil, jak se s ním začíná všechno rychleji točit; jsou za Rýnem, pomyslel si a v plicích cítil kouř cigaret. Nedávno měl zrovna tentýž pocit, rozpomínal se - kdy jen to bylo? Trýznivě, neodolatelně se vtírající kouř, vyvolávající nutkavou žádost. Byl to Neubauer, ano, Neubauer, kouř z doutníku, když ležel na mokré podlaze. Připadalo mu to dávno a daleko, jen na okamžik ho sevřela úzkost, pak se všechno rozplynulo a ucítil jiný kouř, kouř města, pronikající ostatním drátem, kouř města, kouř od Rýna, - a náhle mu bylo, jako by ležel na louce, po níž se válela mlha, louka se svažovala a svažovala a všechno se přitlumovalo a poprvé, beze strachu, docela potmělo.

VIII.

Latrína byla přečpaná kostlivci. Řada jich postávala venku a pokřikovala na ostatní, aby si pospíšili. Část čekajících ležela na zemi a svíjela se v křečích. Jiní postrašeně dřepěli kolem zdí a vyprazdňovali se, když už to nemohli vydržet. Vzpřímen jako čáp. s jednou kostnatou nohou skrčenou a paží opřen o zeď baráku, stál tu muž, hledící s otevřenými ústy do dálky. Tak stál chvíli; pak se svalil mrtev. To se stávalo; kostlivci, kteří už stěží lezli, se najednou s námahou narovnali, chvíli tak stáli a civěli do prázdna a pak se svalili mrtví, - jako by bylo jejich posledním přáním, než zemřou, stát ještě jednou vzpřímeně jako lidé.

Lebenthal opatrně překročil mrtvého kostlivce a zamířil ke vchodu. Ihned vypuklo rozčilené reptání. Čekající se domnívali, že je chce předběhnout. Tahali ho zpátky a sápli se na něho vyhublými pěstmi. Nikdo se přitom neodvážil vystoupit z řady; ostatní by ho pak už nepustili zpátky na místo. Přesto se podařilo kostlivcům Lebenthala porazit na zem a pošlapat ho. Ani to skoro necítil; neměli sílu. Zvedl se. Nechtěl podvádět. Hledal Bethkeho od dopravního komanda. Bethke pryč šel někam sem. Ještě chvíli vyčkával u východu, vzdálen dostatečně od nadávající řady. Bethke byl zákazník na Lohmannův zub.

Nepřicházel. Lebenthal taky ani nechápal, co by na téhle zadělané latrině pohledával. I tady se sice trochu kšeftovalo, ale takový prominent jako Bethke měl k obchodování docela jiné příležitosti.

Lebenthal se nakonec vzdal čekání a zamířil k umývárnam. Bylo to menší křídlo, přimykající se k záchodům, s dlouhými betonovými žlaby, nad nimiž bylo připevněno vodovodní potrubí s malými otvory. Kolem se tlačili vězňové; většinou se chtěli napít nebo nacytat vodu do plechovek a odnést si ji. K pořádnému umytí tu bylo věčně málo vody. - a kdo se svlékl, aby se o to aspoň pokusil, musel se stále obávat, že mu mezitím jeho věci někdo ukradne.

Umývárna byla místem trochu lepšího černého trhu. Na latrině se obchodovalo nanejvýš chlebovými kůrkami, odpadky a nějakým tím vajglem.

V umýárně však už pracovali malí kapitalisté. Sem taky chodili lidé z pracovního tábora.

Lebenthal se pomalu prodíral dovnitř. „Co máš?“ zeptal se ho někdo.

Leo si muze krátce změřil. Byl to otrhaný vězeň, kterému chybělo jedno oko. „Nic.“

„Mám mrkev.“

„Nemám zájem.“ Lebenthal jednal náhle v umýárně mnohem rozhodněji, než jak ho znali v baráku 22.

„Jsi hlupák.“

„Ty taky.“

Lebenthal znal několik z těch, kdo tu obchodovali. Byl by se o mrkev zajímal, kdyby dnes nesháněl Bethkeho. Za šmelinářské ceny mu bylo ještě nabízeno kyselé zelí, kost a několik brambor: odmítl a tlačil se dál. V nejzazším koutě baráku upozoroval výrostka se zženštilými rysy, který nevypadal na to, že by sem patřil. Lačně něco vyjídal z plechovky a Lebenthal si povšiml, že není jen řídkou polévkou; taky při tom žvýkal. Vedle něho stál asi čtyřicetiletý, dobře živý vězeň, který se sem právě tak málo hodil jako výrostek. Bezpochyby patřil k táborové aristokracii. Holá, masitá hlava se mu blýskala a rukou pomalu přejížděl po výrostkových zádech. Chlapec neměl ostříhané vlasy; měl je pěkně učesané na pěšinku. Taky nebyl špinavý.

Lebenthal se otočil. Chtěl se zrovna zklamaně vrátit k muži, který prodával mrkev, když spatřil vejít Bethkeho, který se začal zcela bezohledně prodírat ke koutu, kde stál chlapec. Lebenthal mu vstoupil do cesty. Bethke jej odstrčil a zastavil se před chlapcem.

„Tak ty ses tedy schoval tady, Ludvíku, ty kurvo jedna. Ale přece jen jsem tě načapal.“

Chlapec se na něho díval a horlivě polykal. Neodpověděl.

„S tím zasraným plešounem z kuchyně!“ dodal Bethke jedovatě.

Kuchař si Bethkeho nevšímal. „Jen jez, chlapče,“ říkal lenivým tónem Ludvíkovi. „Když budeš mít ještě hlad, můžeš dostat víc.“

Bethke zrudl. Udeřil pěstí do plechovky. Obsah vyšpláchl Ludvíkovi do obličeje. Kousek bramboru spadl na zem. Dva kostlivci se po něm vrhli, sebrali jej a začali se o něj prát. Bethke je nakopl. „Nedávám ti snad dost?“ řekl.

Ludvík tiskl plechovku oběma rukama pevně na prsa. Díval se ustrašeně z Bethkeho na plešatce a zase zpátky.

„Zdá se, že ne," prohlásil kuchař na adresu Bethkeho. „Nic si z toho nedělej." Řekl pak chlapci. „Klidně jez, a když nebudeš mít dost, dostaneš ještě. Já tě bít nebudu."

Bethke vypadal, jako by se chtěl na plešatce vrhnout, ale netroufl si. Nevěděl, jak velkou protekci ten chlapík má. To bylo v táboře nesmírně důležité. Kdyby měl plešatec plnou ochranu kuchyňského kápa, mohla by taková rvačka dopadnout pro Bethkeho nedobře. Lidé od kuchyně měli všude znamenité styky a bylo o nich známo, že provozují šmelinu s lagerálestrem a různými esesáky. Naproti tomu Bethkemu jeho vlastní kápo nedůvěřoval, Bethke věděl, že by pro něho nehnul ani prstem: málo ho totiž podmazával. Takových intrik bylo v táboře spousta. Kdyby si nedal Bethke pozor, mohl by rázem přijít o své postavení a stát se obyčejným vězněm. A to by byl konec s výnosnými kšefty mimo tábor, které prováděl během jízd na nádraží a do skladů.

„Co to má znamenat?" zeptal se plešatce o něco klidněji.

„Co je ti do toho?"

Bethke polkl. „Něco mi do toho je." Otočil se k chlapci. „Nesehnal jsem ti snad tohle kvádru?"

Zatímco Bethke mluvil, Ludvík chvatně dojídal. Pak upustil plechovku, nečekaně se mezi oběma hbitě protlačil a dral se k východu. Několik kostlivců se začalo prát o to, aby mohli odhozenou plechovku vyškrábat. „Přijď zas!" zvolal kuchař za chlapcem. „U mne budeš mít vždycky dost." Zasmál se. Bethke se pokusil výrostka zadržet, zakopl však o kostlivce na zemi. Vztek se zvedl a začal dupat po chňapajících prstech. Jeden z kostlivců zapištěl jako myš. Druhý utekl s plechovkou.

Kuchař si začal hvízdát valčík „Růže z jihu" a vyzývavě přešel pomalu kolem Bethkeho. Měl břicho a byl vypasený. Tlustý zadek se mu jen natřásal. Skoro všichni vězňové, kteří pracovali v kuchyni, byli dobře živeni. Bethke si za ním odplivl. Ale plivl tak opatrně, že trefil jen Lebenthala. „Tady jsi," řekl hrubě. „Co chceš? Pojď se mnou. Odkud víš, že jsem tady?"

Lebenthal na žádnou otázku neodpověděl. Šlo mu o obchod; v tom případě nebylo kdy na zbytečné vysvětlování. Na Lohmannův zub měl dva vážné zájemce: Bethkeho a jednoho předáka od komanda, které chodilo pracovat ven. Oba potřebovali peníze. Předák byl oddán jistě Matyldě, která pracovala v těžce továrně jako on a s níž se za úplatek mohl tu a tam setkat o samotě. Vážila skoro metr a připadala mu nadpozemsky krásná; - tělesná váha byla v táboře věčného hladu měřítkem krásy. Nabízel Lebenthalovi několik kilo brambor a půl kila omastku. Lebenthal odmítl a teď si k tomu mohl jen blahopřát. Scénu, která se před chvilkou odehrála, bleskurychle odhadl a sliboval si teď víc od sklíčeného Bethkeho. Věřil, že nepřirozená láskaje schopna větší oběti než přirozená. Po tom, čeho byl svědkem, zvýšil taky okamžitě v duchu cenu, kterou hodlal požadovat.

„Máš s sebou ten zub?" zeptal se Bethke.

„Ne."

Stáli venku. „Nekupuju zajíce v pytli."

„Korunka jako korunka. Stolička. Těžké, poctivé, mírové zlato."

„Kecáš! Nejdřív to musím vidět. Jinak se nedohodnem!"

Lebenthal věděl, že by mu mnohem silnější Bethke zub vzal, jakmile by ho spatřil. Nic by proti tomu nesvedl: kdyby si stěžoval, pověsili by ho. „Když ne, tak ne, jak chceš," řekl klidně. „Jiní jsou ochotnější."

„Jiní! Že žvaníš! Tak mi někoho najdi!"

„Nemusím je hledat. Zrovna teď tu byl jeden."

„Ale? Toho bych rád viděl!" Bethke se pohrdavě rozhlédl. Věděl, že zub může být k užtku jenom tomu, kdo má spojení ven z tábora.

„Před minutou jsi sám viděl mého zájemce," řekl Lebenthal.

Byla to lež.

Bethke se zarazil. „Koho? Kuchaře?"

Lebenthal pokrčil rameny. „Asi tu nějaký důvod bude, že jsem tady, ne? Třeba chce někdo někomu koupit dárek a potřebuje k tomu peníze. Venku jde zlato moc dobře na odbyt. Jídla má na výměnu habaděj."

„Ty darebáku!" řekl Bethke zuřivě. „Ty jsi ale darebák!"

Lebenthal pozvedl těžká víčka a zase je svěsil. „Něco, co se v táboře nesežene," pokračoval nedotčeně. „Třeba něco hedvábného."

Bethke se málem zalkl. „Kolik?" zasípal.

„Pětasedmdesát," prohlásil Lebenthal pevně. „Je to gratis." Původně si chtěl říct třicet.

Bethke se na něho podíval. „Víš, že stačí, abych řekl slovo, a octneš se na šibenici."

„Jistě. Kdybys to mohl prokázat. A co bys z toho měl? Nic! Chceš dostat zub. Mluvme tedy k věci."

Bethke chvilku mlčel. „Peníze ne," řekl pak. „Jídlo."

Lebenthal neodpovídal. „Zajíce." řekl Bethke. „Mrtvého zajíce. Přejetého. Co říkáš?"

„Jakého zajíce? Psa, nebo kočku?"

„Povídám, že zajíce. Sám jsem ho přejel."

„Psa, nebo kočku?"

Chvilí na sebe upřeně hleděli. Lebenthal ani nemrkl. „Psa," řekl Bethke.

„Vlčáka?"

„Vlčáka. Proč ne rovnou slona? Tak středního. Jako teriér. Pěkně tučného."

Lebenthal nedal nic najevo. Pes, to bylo maso. Byla to nesmírně šťastná náhoda.

„Nemůžeme ho uvařit," řekl. „Ani stáhnout. Nic na to nemáme."

„Můžu ho dodat staženého."

Bethke se rozechřival. Byl si vědom toho, že pokud jde o obstarání jídla, kuchař to nad ním u Ludvíka lehce vyhraje. Musí proto sehnat něco venku, aby mu mohl konkurovat. Spodky z umělého hedvábí. To zapůsobí a i jemu to způsobí potěšení. „Dobrá, tak ti ho i uvařím," řekl.

„I tak budou ale potíže. Musíme mít k tomu nůž."

„Nůž? Na co nůž?"

„U nás nikdo nůž nemá. Musíme ho rozřezat. Kuchař mi -"

„Dobrá, dobrá." přerušil ho Bethke netrpělivě. „Nůž tedy k tomu." Spodky by měly být modré. Nebo do fialová. Do fialová by byly lepší. U skladu je obchod, kde něco takového mají. Kápo ho tam jistě pustí. Zub prodá zubaři vedle.

„No buď si, tak i nůž. Ale tím to skončilo."

Lebenthal viděl, že za okamžik už z Bethkeho nic nevyrazí. „Samozřejmě že ještě chleba," řekl. „Chleba k tomu patří, ne? Kdy?"

„Zítřka večer. Až bude tma. Za latrínou. Přines s sebou zub. Jinak -"

„Je ten teriér mladý?"

„Jak to mám vědět? Zbláznil ses? Je tak prostřední. Proč?"

„Jinak se musí vařit dýl."

Bethke se zatvářil, jako by chtěl skočit Lebenthalovi do obličeje. „A co ještě?" zeptal se tiše. „Brusinkový kompot? Kaviár?"

„Chleba."

„Kdo říkal něco o chlebu?"

„Kuchař -"

„Drž hubu. Uvidíme -" Bethke měl najednou naspěch. Chtěl nachytat Ludvíka na spodky. Jen ať si ho kuchař krmí; až bude mít v rezervě spodky, to rozhodne. Ludvík je marnivý. Nůž se dá ukrást. Na chlebu taky tak moc nesejde. A slíbený teriér je jenom jezevčík. „Tak zítřka večer," řekl. „Čekej za latrínou."

Lebenthal kráčel zpátky. Nechtělo se mu věřit v takové štěstí. V baráku poví, že sehnal zajíce. Ne snad proto, že by to byl pes, to by nikoho nepoděsilo, - vyskytli se už i takoví, co se pokoušeli jíst maso z mrtvol - ale protože k radostem kšeftování patří i přehánění. Kromě toho měl Lohmanna rád; - proto měl být jeho zub vyměněn za něco kromobyčejného. Nůž se dá v táboře lehko prodat. Budou za něj peníze k dalšímu obchodování.

..*

Obchod byl uzavřen. Navečer padla mlha a táhla se táborem v bílých cárech. Lebenthal se tmou plížil zpátky. Psa a chleba nesl ukryté pod blůzou. Nedaleko baráku zpozoroval stín, vrávorající prostředkem ulice. Na první pohled viděl, že to není nikdo z obyčejných trestanců; ti se takhle nepohybovali. Okamžik nato rozeznal blockálestera z dvaadvacítky. Handke šel jako po palubě lodi. Lebenthal okamžitě pochopil, co to znamená. Handke měl svůj den; někde zřejmě sehnal kořalku. Ted' už nešlo projít nepozorovaně kolem něho a zmizet v baráku, schovat psa a varovat ostatní. Lebenthal proto tiše vklouzl za zadní stěnu baráku a ukryl se ve stínu.

Prvního potkal Handke Westhofa. „Hej, ty tam!" vykřikl. Westhof se zastavil. „Proč nejsi v baráku?"

„Jdu zrovna na záchod."

„Tam bys patřil. Pojď sem!"

Westhof přistoupil blíž. V mlze viděl Handkemu jen nezřetelně do obličeje.

„Jak se jmenuješ?"

„Westhof."

Handke se zapotácel. „Ty se nejmenuješ Westhof. Ty se jmenuješ smradlavej židák! Jak se jmenuješ?"

„Nejsem žid."

„Co?" Handke ho praštil do obličeje. „Z kterého jsi bloku?"

„Dvacet dva."

„Ještě tohle! Z mého vlastního! Darebáku! Která světnice?"

„Světnice D!"

„Lehni!"

Westhof se nevrhl na zem. Zůstal stát. Handke postoupil o krok vpřed. Westhof spatřil jeho obličej a chtěl utéct.

Handke ho kopl do holeně. Jako blockálestera byl dobře živený a mnohem silnější než kdokoli z malého tábora.

Westhof se svalil a Handke ho kopl do prsou. „Lehni, svině židovská!"

Westhof se položil na zem.

„Světnice D nastoupit před barákem!" zařval Handke.

Kostlivci vyšli ven. Věděli už, co se stane. Jeden z nich bude zmlácen. Kdykoli byl Handke ožralý, vždycky takhle končival svůj den. „Jsou tu všichni?" blábolil Handke. „Služba!"

„Ano!" hlásil se Berger.

Handke hleděl mlhavou tmou na řady před sebou. Bucher a 509 stáli mezi ostatními. S námahou už zase dokázali chodit a stát. Ahasver chyběl. Zůstal v baráku s Vlčákem. Kdyby se Handke zeptal, Berger by ohlásil, že je mrtev. Ale Handke byl opilý a i kdyby byl střizlivý, stejně by na to nepřišel. Nerad chodil do baráků, bál se úplavice a tyfu.

„Kdo se tu chce ještě protivit poslušnosti?" Handkemu ztěžkl jazyk. „Vši-šiváci židovský!"

Nikdo neodpověděl. „Stůjte v pozoru! Jako ci-civilizovaný lidi!"

Postavili se do pozoru. Handke na ně chvíli tupě čučel, pak se obrátil a začal kopat Westhofa, který dosud ležel na zemi. Westhof si rukama chránil hlavu. Handke do něho chvíli kopal. Bylo ticho a nebylo slyšet nic jiného než tupě

úderý Handkeho holínek do Westhofových žeber. 509 ucítil, jak se vedle něho Bucher pohnul. Sevřel ho za loket a pevně jej držel. Bucher škulb rukou. Ale 509 nepovolil. Handke kopal Westhofa tvrdošíjně dál. Konečně se unavil a skočil Westhofovi několikrát na záda. Westhof se nehýbal. Handke se obrátil. Obličej měl zalitý potem.

„Židáci!“ řekl. „Jako po všech se po vás musí šlapat. Co jste?“ Nejistým prstem ukázal na kostlivce.

„Židáci,“ odpověděl 509.

Handke přikývl a chvíli hleděl zadumaně na zem. Pak se obrátil a šel k drátěnému plotu, oddělujícímu ženský tábor. Zastavil se u něho a bylo slyšet, jak tam heká. Dřív byl knihtiskařem a za zločin proti mravopověstnosti se dostal do tábora; rok už byl blockálestrem. Za několik minut se vrátil, a aniž se o někoho staral, kráčel toporně ulicí zpátky. Berger a Karel obrátili Westhofa. Byl v bezvědomí. „Zlámá mu žebra?“ zeptal se Berger.

„Ne. Ještě ne.“

„Kopal ho do hlavy,“ odpověděl Karel. „Viděl jsem to.“

„Máme ho odnést dovnitř?“

„Ne,“ řekl Berger. „Nechte ho tady. Zatím se mu leží lip tady. Uvnitř je málo místa. Je tam ještě voda?“

V plechovce od konzervy měli vodu. Berger rozepjal Westhofovi blůzu. „Neměli bychom ho raději přece jen odnést dovnitř?“ zeptal se Berger. „Ten hajzl se může ještě jednou vrátit.“

„Ten už se nevrátí. Já ho znám. Už se vyzuřil.“

Lebenthal vyklouzl za barákem. „Je mrtvý?“

„Kopal,“ řekl Berger. „Obvykle jenom bije. Dostal asi víc kořalky než jindy.“

Lebenthal tiskl paži k blůze. „Mám jídlo.“

„Tiše. Ať to neslyší celý barák. Co máš?“

„Maso,“ zašeptal Lebenthal. „Za ten zub.“

„Maso?“

„Ano. Hodně. A chleba.“

O zajíci se už nezmínil. Nebylo to třeba. Díval se na temný obrys těla na zemi, vedle něhož klečel Berger. „Snad bude moct kousek sníst,“ řekl. „Je to uvařené.“

..*

Mlha zhoustla. Bucher stál u dvojitého drátěného plotu, který odděloval ženské baráky. „Ruth!“ zašeptal. „Ruth!“ K plotu se přiblížil stín. Upřeně se tam zadíval, ale nemohl postavu rozeznat. „Ruth,“ zašeptal znova. „Jsi to ty?“

„Ano.“

„Vidíš mě?“

„Ano.“

„Mám něco k jídlu. Vidíš mou ruku?“

„Ano, ano.“

„Je to maso. Hodím ti to tam. Teď.“

Hodil kousek masa přes oba ploty z ostnatého drátu. Byla to půlka dílu, který na něj připadl. Zaslechl, jak dopadl na druhé straně. Stín se sehnul a hledal po zemi. „Vlevo! Vlevo od tebe,“ šeptal Bucher. „Musíš to ležet asi metr vlevo od tebe. Našla jsi to?“

„Ne.“

„Vlevo. O metr dál. Vařené maso! Hledej, Ruth!“

Stín se zastavil. „Máš?“

„Ano.“

„Dobře. Sněz to hned. Je to dobré.“

„Ano. Máš ještě?“

Bucher se zarazil. „Ne, svůj díl jsem už snědl.“

„Ještě něco máš! Hod' to sem!“

Bucher přistoupil tak těsně k drátu, že se mu až ostny zadíraly do kůže. V táboře nebyly vnitřní ploty nabity elektrinou.

„Ty nejsi Ruth! Je to Ruth?“

„Ano, Ruth. Ještě! Hod'!“

Najednou si uvědomil, že to není Ruth. Ruth by tohle všechno neřekla. Mlha, rozrušení, stín a šepot jej oklamaly. „Ty nejsi Ruth! Řekni, jak se jmenuju!“

„Pst! Tiše! Hod'!“

„Jak se jmenuju? Jak se jmenuju?“ Stín neodpovídal. „To maso je pro Ruth! Pro Ruth!“ šeptal Bucher. „Dej jí to! Rozumíš? Dej jí to!“

„Ano, ano. Máš ještě něco?“

„Ne! Dej jí to! Patří jí to! Ne tobě! Jí!“

„Ano. ovšem -“

„Dej jí to! Nebo - nebo -“

Zarazil se. Co může dělat? Věděl, že stín už dávno kousek masa spolkl. Zoufale klesl na zem, jako by ho srazila neviditelná pěst. „Ach ty - zatracená mrcho - chcípnout bys měla - udávit se tím -“

To bylo příliš. Po tolika měsících získat kousek masa a tak idiotsky je ztratit! Vzlykal beze slz.

Stín za plotem šeptal: „Dej mi ještě - ukáži ti - podívej -“

Vypadalo to, jako když si zvedá sukni. Pohyby byly zkreslovány bolavými závoji mlhy, jako by tam za plotem metala

kozlece jakási groteskní, člověku nepodobná postava. „Ty mrcho!“ šeptal Bucher. „Ty mrcho, udav se tím! Já blbec - já blbec -!“

Měl se napřed důkladně zeptat, než hodil maso; - nebo měl počkat, až se vyjasní; ale do té doby už by byl asi snědl maso sám. Chtěl je dát co nejrychleji Ruth. To, že byla mlha, mu připadalo jako šťastná náhoda. A zatím, - sténal a tloukl pěstmi do země. „Já blbec! Co jsem to udělal!“ Kus masa byl kus života. Div se nepozvracel, jak ho to zničilo. Probudil ho noční chlad. Klopýtal zpátky. Před barákem přes někoho upadl. Pak poznal 509.

„Kdo je to tu? Westhof?“ zeptal se.

„Ano.“

„Je mrtvý?“

„Ano.“

Bucher se sklonil těsně k obličejí na zemi. Byl vlhký od mlhy a byly na něm temné skvrny po Handkových kopancích. Díval se na obličej a vzpomněl si na ten ztracený kus masa a napadlo ho, že obojí spolu souvisí. „Hrome,“ řekl. „Proč jsme mu nešli na pomoc?“

509 vzhlédl. „Co to blábolíš za nesmysly? Copak jsme mohli?“

„Ano. Snad. Proč ne? Dokázali jsme jiné věci.“

509 mlčel. Bucher si dřepěl vedle něho na zem, „Vyvázli jsme od Webera.“ řekl.

509 se zadíval do mlhy. Už je to tu zase, pomyslel si. Falešné hrdinství. Stará bolest. Tenhle chlapec zažil poprvé za léta zoufale nepatrný náznak vzpoury, která dobře dopadla, - a za pár dní už se rozlétává fantazie k romantickému zkruslování, zapomínajíc na to, co bylo v sázce.

„Ty si myslíš, že když jsme vyvázli u samého lagerführera, tak že by nám to u nějakého ožralého blockálestera taky prošlo, co?“

„Jistě, proč ne?“

„A co jsme měli podle tebe dělat?“

„Nevím. Něco jsme ale měli podniknout. Westhofajme však neměli nechat ukopat k smrti.“

„Protože nás bylo šest nebo osm, byli bychom se měli na Handkeho vrhnout? To sis myslíš?“

„Tak co jsme tedy měli udělat? Domluvit mu? Říct mu, aby měl rozum?“

Bucher neodpověděl. Uvědomoval si, že ani to by nebylo bývalo nic platné. 509 ho chvíli pozoroval. „Poslouchej,“ řekl pak. „U Webera jsme neměli co ztratit. Vzepřeli jsme se a měli jsme přitom neuvěřitelné štěstí. Kdybychom se však byli dnes večer odvážili něčeho proti Handkemu, byl by umlátel ještě dva další a udal by celý barák pro vzpouru. Bergera a pár vězňů by navíc ještě oběsili. Westhofa v každém případě. Tebe pravděpodobně taky. K tomu by nám na pár dní zarazili všem jídlo. Což by znamenalo zase několik desítek mrtvých. Je to tak?“

Bucher váhal. „Snad,“ řekl po chvíli.

„Věděl bys něco lepšího?“

Bucher se zamyslel. „Ne.“

„Já taky ne. Westhofa popadl táborový rapl, stejně jako Handkeho. Kdyby byl řekl to, co od něho Handke chtěl, byl by z toho vyšel z pouhým výpraskem. Byl to dobrý chlap. Byli bychom ho potřebovali. Byl blázen.“ 509 se obrátil k Bucherovi. Hlas měl plný hořkosti. „Myslíš si, že tu jsi jediný, kdo tady sedí a myslí na něho?“

„Ne.“

„Možná že by byl držel hubu a byl by ještě naživu, kdybychom my dva nebyli vyvázli od Webera. Snad právě proto nebyl dnes opatrný. Myslels už i na tohle?“

„Ne.“ Bucher se strnule zadíval na 509. „Ty bys tomu věřil?“

„Možné to je. Už jsem zažil větší bláznovství. A udělali je lepší chlapi. A čím lepší chlapi tu byli, tím větších bláznovství se dopustili, když si začali myslet, že musí ukázat odvahu. To všechno jsou pitomé, čítankové žvásty! Znáš Wagnera z baráku 21?“

„Ano.“

„Je z něho troska. Kdysi to byl ale chlap a měl odvahu. Až moc. Nechtěl se dát. Dva roky byl potěšením esesáků. Weber ho skoro miloval. Pak byl vyřízen. Navždy. A k čemu to bylo? Byli bychom ho mohli dobře potřebovat. Ale nedokázal udržet na uzdě tu svou odvahu. Takových bylo hodně. Málo z nich je ještě tady. A ještě mň těch, s kterými není konec. Proto jsem tě dnes večer zadržel, když Handke kopal do Westhofa. A proto jsem taky odpověděl, když se zeptal, co jsme. Už to chápeš?“

„Ty myslíš, že Westhof-?“

„Na tom už nezáleží. Westhof je mrtev -“

Bucher mlčel. Viděl teď 509 zřetelněji. Mlha se trochu zvedla a v jednom místě ji prosakovalo měsíční světlo. 509 se vztyčil. Obličej měl černý a modrý a zelený podlitinami. Bucher se rozpomněl na všechno, co slyšel vypravovat o něm a Weberovi. Byl zřejmě kdysi sám jedním z těch, o kterých před chvílí mluvil.

„Poslouchej,“ řekl 509. „A poslouchej dobře. To je pitomá románová fráze, že se duch nedá zlomit. Znal jsem skvělé lidi, ze kterých se stala jenom vřetící zvířata. Skoro každý odpor se dá zlomit; jen je k tomu zapotřebí dostatek času a příležitosti. Toho tamti -“ mávl rukou směrem ke kasárnám SS - „tamti jsou si toho moc dobře vědomi. A pořád se toho drží. Při odporu záleží jenom na tom, čeho se tím dosáhne; ne jak to vypadá. Nesmyslná odvaha znamená jistou sebevraždu. Ta trocha vůle k odporu je však to jediné, co ještě máme. Musíme ji skrýt tak, aby ji neobjevili, -použít ji jen v nejvyšší nouzi, -tak, jak jsme to udělali u Webera. Jinak -“

Měsíční světlo zasáhlo Westhofovo tělo. Sklouzlo mu po obličejí a po týlu. „Několik z nás musí přežít,“ zašeptal 509.

„Pro pozdější dobu. Tohle všechno nesmí být pro nic za nic. Několik s nimiž ještě není konec.“

Vyčerpaně opět klesl na zem. Myšlení vyčerpávalo stejně jako běh. Většinou se pro hlad a zesláblost nedalo myslet;

ale někdy hlad a slabost překonala podivuhodná lehkost, kdy pak bylo všechno nesmírně jasné a nakrátko bylo daleko vidět, - než zase mlha únavy všechno zastřela.

„Několik takových, kteří nejsou se silami u konce a kteří nechtějí zapomenout." řekl 509. Podíval se na Buchera. Je o víc než dvacet let mladší než já, pomyslel si. Ještě toho může hodně udělat. Ještě s ním není konec. A já? Čas. pomyslel si, a najednou pocítil zoufalost. Čas užívá a užívá. Pozná se to. až tohle všechno jednou skončí. Až bude chtít člověk venku začít zase znova, pak teprve pozná, jestli je s ním konec. Těch deset let v táboře zanechá na každém stopy a vydají za dvakrát i třikrát tolik let. Kdo má ještě dostatek sil? A začínat znova, k tomu bude zapotřebí spousta sil. „Nebudou před námi padat na kolena, až odtud vyjdeme," řekl. „Budou se snažit všechno zapít a zapomenout na to, co bylo. I na nás. I mnozí z nás na to budou chtít zapomenout."

„Já na to nezapomenu," odpověděl Bucher zasmušile. „Ani na tohle, ani na všechno ostatní."

„Dobře." Vlna vyčerpanosti sílila. 509 zavřel oči, ale vzápětí je zase otevřel. Ještě je tu něco, co musí vyslovit, než to zase ztratí.

Bucher by to měl vědět. Možná že on jediný odtud vyvázne. Je důležité, aby to věděl. „Handke není nácek," řekl namáhavě. „Je to vězeň jako my. Venku by asi nikdy nikoho nezabil. Tady to udělá, protože má k tomu moc. Ví dobře, že nám není nic platné stěžovat si. Jemu se totiž nic nestane. Nemá odpovědnost. Tak to je. Moc a žádná odpovědnost, - příliš mnoho moci, ve špatných rukou, příliš mnoho moci vůbec - v kterýchkoli rukou - rozumíš -"

„Rozumím," řekl Bucher.

509 přikývl. „Tohle a to druhé - lhostejnost srdce - strach - zbabělost svědomí - to je naše bolest - o tom jsem dnes - přemýšlel celý večer -"

Únava na něho sedala jako ohlušující černý mrak. 509 vytáhl z kapsy kus chleba. „Tu máš -já ho nepotřebuju - měl jsem maso - dej ho Ruth -"

Bucher se na něho díval a nehýbal se. „Všechno jsem to před chvílí slyšel," řekl 509 hlasem, který klesal pod tíží vyčerpání. „Dej jí to - to se -" hlava mu poklesla, ale ještě jednou ji zvedl a lebka, posetá pestrými podlitinami, se usmála - „taky musí - něco - dát -"

Bucher vzal chleba a odešel k plotu, který odděloval ženský tábor. Mlha se teď vznášela ve výši hlavy. Níž bylo jasno. Vypadalo to strašidelně, jak bezhlaví muslimani klopytali na latrínu. Po chvíli přišla Ruth. Nebylo jí vidět hlavu. „Sehni se," zašeptal Bucher.

Oba usedli na zem. Bucher hodil chleba na druhou stranu. Rozvažoval, jestli jí má říct, že měl pro ni maso. Neřekl jí to. „Ruth," řekl, „myslím, že se odtud přece jen dostaneme."

Neodpověděla mu, měla plná ústa chleba. Oči se jí prudce rozšířily a zadívala se na něj. „Teď už tomu najisto věřím," řekl Bucher.

Nevěděl, proč tomu věřil. Nějak to souviselo s 509 a s tím, co říkal. Vrátil se. 509 už tvrdě spal. Jeho hlava ležela těsně vedle hlavy Westhofovy. Oba obličejové byly plné podlitin a Bucher jen stěží rozeznal, který z nich ještě dýchá. Nebudil 509. Věděl, že už dva dny tu venku čeká na Lewinského. Noc nebyla příliš chladná: přesto však Bucher stáhl Westhofovi a dvěma jiným mrtvolám blůzy a přikryl jimi 509.

IX.

Za dva dny nato přišel další nálet. Sirény se rozječely v osm hodin večer. Krátce poté dopadly první bomby. Padaly hustě jako liják a výbuchy se ztrácely v protiletadlové palbě. Až ke konci došlo na velké ráže.

Tentokrát zvláštní vydání Mellerer Zeitung nevyšlo. Budova stála v plamenech. Stroje se roztékaly. Válce papíru s praskotem šlehalý k černému nebi a dům se pomalu rozsypával.

Sto tisíc marek, myslel si Neubauer. Tady hoří sto tisíc marek, které mi patří. Sto tisíc marek. Nikdy by mě nenapadlo, že tolik peněz může tak lehce shořet. Ty svině! Kdybych to byl věděl, koupil bych si nějaké důlní podíly. Jenže doly hoří taky. Taky je bombardují. Ani ty už nejsou jisté. Poruší má být proměněno v poušť. Co je ještě jisté?

Uniformu měl zšedlou sazemi z papíru. Oči měl zarudlé kouřem. Z protější trafiky, která mu rovněž patřila, zbyly trosky. Včera ještě zlatý důl, dnes hromada popela. Dalších třicet tisíc marek. Možná že dokonce čtyřicet. Za jeden večer se dá přijít o hodně peněz. Strana? Každý myslí sám na sebe. Pojišťovna? Ta by zbankrotovala, kdyby měla zaplatit všechno, co bylo dnes večer zničeno. Kromě toho pojistil všechno příliš nízkou. Šetřil na nesprávném místě. Nadto je nepravděpodobné, že by byly uznány škody vzniklé bombardováním. Po válce nastane velké účtování, tak se vždycky říkalo, po vítězství; protivník bude muset všechno zaplatit. Tyhle sliby si může strčit za klobouk. To by se asi načekal. A teď zrovna ještě něco začínat? K čemu? Co bude hořet zítra?

Zíral na zčernalé, rozpukané zdi trafiky. Deutsche Wacht, pět tisíc doutníků značky Deutsche Wacht tam shořelo. To je naděle- ní. No co. Proč tenkrát udával sturmbannführera Freiberga? Povinnost? Kecy, povinnost! Tady hoří jeho povinnost. Už shořela. Celkem sto třicet tisíc marek. Ještě jeden takový požár, pár pum na obchodní dům Josefa Blanka, pár na jeho zahradu a na jeho vlastní domek - a to může už zítra - a bude zase tam, kde začínal. Nebo ani to ne. Je o pár let starší. Bude na tom hůř! Protože - němě jej to zavalilo, něco, co pořád někde číhalo, v koutech, zaplašeno, odehnáno, co si nepřipouštěl, dokud nebyl dotčen jeho vlastní majetek, - pochyby, úzkost, které dosud držel na uzdě jiný, silnější strach - náhle razily ze svých skrýší a zíraly na něj, posedávaly v sutinách trafiky, poletovaly ve zříceninách Mellerer Zeitung, šklebily se na něj a jejich drápy hrozily do budoucnosti. Neubauerovi se zapotil tučný rudý zátylek, váhavě couval a na okamžik neviděl nic jiného; byl si toho vědom, a přesto si to nechtěl přiznat: že válka se už nedá vyhrát.

„Ne," řekl nahlas. „Ne, ne, - musí ještě - vůdce - nějaký zázrak - přece všechno - samozřejmě -"
Ohlédl se. Nikdo tam nebyl. Ani nikdo, kdo by hasil.

..*

Selma Neubauerová konečně zmlkla. Obličej měla nateklý, hedvábný francouzský ranní kabátek byl pln stop po slzách a tlusté ruce se jí chvěly.

„Dnes v noci se už nevrátí," řekl Neubauer nepřesvědčivě. „Vždyť hoří celé město. Co by tu chtěli ještě bombardovat?"

„Tvůj domek, tvůj obchodní dům. Tvou zahradu. To všechno ještě stojí, ne?"

Neubauer přemohl zlost a náhlý úlek, že by se to mohlo stát. „Hloupost! Kvůli tomu sem přece znova nepřiletí."

„Jsou ještě jiné domy. Jiné obchody. Jiné továrny. Ještě jich stojí dost."

„Selmo -"

Přerušila ho. „Říkej si, co chceš! Půjdu tam nahoru!" Obličej jí znovu zčervenal. „Půjdu nahoru za tebou do tábora, i kdybych měla spát s vězni. Tady v městě nezůstanu! V téhle pasti na myši! Nechci zahynout. Tobě je to ovšem jedno, jenom když ty jsi v bezpečí. Daleko mimo dostřel. Jako vždy! My to můžeme slíznout. Takový jsi býval vždycky!"

Neubauer na ni uraženě pohlédl. „Nikdy jsem takový nebyl. A ty to víš. Jen se podívej na své šaty! Na své boty! Na ten ranní župánek! Všechno je to z Paříže! Kdo ti je obstaral? Já! Jaké máš krajky! Nejjemnější z Belgie! Pro tebe jsem je koupil! A co tvůj kožich? Tvá kožešinová přikrývka? Dal jsem ti je dovézt z Varšavy! A podívej se dolů do sklepa na zásoby. Na svůj dům? Dobře jsem se o tebe staral!"

„Ale na jednu věc jsi zapomněl. Na rakev. Koukej ji ještě co nejrychleji sehnat. Zítra ráno rakve podrazí. Sotva nějaké v Německu zbyly. Ale můžeš ji dát udělat tam u tebe nahoře, v lágru. Máš na to přece dost lidí."

„Tak? To je tedy díky za to všechno? Díky za všechno, pro co jsem riskoval život? To je díky?!"

Selma neustala na Neubauera dorážet. „Nechci uhořet! Nedám se roztrhat na kousky!" Obrátila se ke své dceři. „Freyo! Slyšíš svého otce? Svého rodného otce? Vždyť nechceme nic jiného, než abychom mohly přespat tam nahoře v jeho domě. Nic jiného. Zachránit si život. A on se zdráhá. Prý strana. Co by tomu řekl Dietz? Co říká Dietz těm bombám? Proč strana nic nepodnikne? Strana -"

„Bud' zticha. Selmo!"

„Bud' zticha. Selmo! Slyšíš to, Freyo? Ticho! Pozor! Tiše zemřít! Bud' zticha. Selmo, to je všechno, co zná!"

„Pařesát tisíc lidí je ve stejné situaci," řekl Neubauer unaveně. „Všichni -"

„Pařesát tisíc lidí mě vůbec nezajímá. Pařesát tisíc lidí se taky nestará, kdy pojedeme. Nech si svou statistiku na projevy."

„Proboha -"

„Pro Boha? Kde je Bůh? Vy jste ho vyhnali! Nechoď na mě s Bohem -"

Proč jí jednu nevrazím? pomyslel si Neubauer. Proč jsem najednou tak unavený? Měl bych jí jednu vrazit! Energicky zakročit! Sto třicet tisíc marek je v tahu! A tahle urvaná ženská! Energicky na ni! Ano! Zachránit! Co? Co zachraňovat? Kam?

Usedl na židli. Nevěděl, že je to vzácné gobelínové křesílko z 18. století, pocházející z domu komtesy Lambertové, - pro něho to byla jenom židle, která vypadala přepychově. Proto ji spolu s několika jinými kusy koupil před pár lety od jednoho majora, který přijel z Paříže.

„Přines mi láhev piva. Freyo!"

„Dones mu láhev šampaňského. Freyo! Ať si ho vypije, než vyletí do vzduchu. Prásk! Ať bouchají zátky! Vítězství se musí zapíjet!"

„Nech toho. Selmo -"

Dcera šla do kuchyně. Jeho manželka se zvedla. „Tak tedy - ano. nebo ne? Půjdeme dnes večer k tobě nahoru, nebo ne?"

Neubauer hleděl na své holínky. Měl je celé od popela. Za sto třicet tisíc marek popela. „Kdybychom to udělali teď zničehonic, byly by z toho řeči. Ne že by to nebylo dovoleno, ale dosud jsme nic podobného neudělali. Řeklo by se, že využívám výhod proti ostatním, kteří musí zůstat tady dole. A nahoře je to v těchto chvílích nebezpečnější než tady.

Příště budou bombardovat tábor. Máme tam přece válečně důležité provozy."

Něco pravdy na tom bylo; ale vlastním důvodem Neubauerova zdráhání bylo, že chtěl zůstat sám. Tam nahoře měl své soukromí, jak tomu říkával. Noviny, koňak, a tu a tam ženskou, která vážila o třicet kilo méně než Selma, - někoho, kdo mu naslouchal, když řečnil, a kdo ho obdivoval jako myslitele, muže a jemného rytíře. Nevinné potěšení, které potřeboval jako úlevu po boji o živobytí.

„Ať si říkají, co chtějí!" prohlásila Selma. „Musíš se starat o svou rodinu!"

„Později si o tom můžeme ještě promluvit. Teď musím na sekretariát. Musím zjistit, o čem tam rozhodli. Možná že už byly učiněny přípravy k ubytování lidí na vesnicích. Jistě se to bude vztahovat na ty, kteří přišli o byty. Snad byste i vy -"

„Žádné snad! Jestli zůstanu ve městě, budu tu běhat a křičet, běhat a křičet -" Freya přinesla pivo. Nebylo studené.

Neubauer je okusil, ovládl se a vstal.

„Tak ano. nebo ne?" zeptala se Selma.

„Vrátím se. Pak si o tom pohovoříme. Napřed musím vědět, o čem se rozhodlo."

„Ano, nebo ne?"

Neubauer spatřil, jak Freya za matčinými zády přikyvuje a posunkem mu ukazuje, aby zatím přisvědčil.

„Tak dobrá - ano.“ řekl mrzutě.

Selma Neubauerová otevřela ústa. Napětí z ní uniklo jako plyn z balónku. Svalila se na pohovku, která patřila ke křesilku z 18. století. Najednou z ní byla jen hromada rozměkklého masa, otrásající se vzlykotem. „Nechci pojit - nechci - máme tolik krásných věcí - teď ne -“

Nad jejími rozcuchanými vlasy hleděli z gobelínového potahu pastýři a pastýřky s ironickým úsměvem 18. století vesele a lhostejně do prázdna.

Neubauer ji se znechucením pozoroval. Pro ni je to lehké: řve a skučí, - ale kdo se zajímá o to, co se děje v něm? On musí všechno spolknout, on musí důvěřovat; skála v moři. Sto třicet tisíc marek. Aní se na to nezeptala.

„Dohlédni na ni,“ řekl krátce Freyi a odešel.

..*

V zahradě za domem stáli dva ruští zajatci. Ještě pracovali. ačkoli už byla tma. Neubauer to před několika dny nařídil. Chtěl, aby mu narychlo zryli kus půdy. Chtěl tam vysázet tulipány. Tulipány a nějakou petržel, majoránku, bazalku a jiná kuchyňská koření. Měl rád kořeněné saláty a omáčky. To bylo před několika dny. Od té doby uplynula věčnost. Teď si sem může nasázet ty spálené doutníky a roztavené olovo z tiskárny.

Když uviděli zajatci přicházet Neubauera, sehnuli se nad rýči. „Co čumíte?“ zeptal se. Nadržený vztek se v něm náhle provalil.

Starší z nich odpověděl něco ruský.

„Povídám, že jste čuměli! Ještě teď čumíš, ty bolševická svině! Ještě buď drzý! To máš asi radost, že je ničen soukromý majetek počestných občanů, co?“

Rus neodpověděl.

„Tak sebou hodte, do práce, darebáci líní!“

Rusové mu nerozuměli. Zírali na něj a snažili se uhodnout, co chce. Neubauer se rozmáchl a kopl jednoho z nich do břicha. Muž se skácel a pomalu zase povstal. Opíral se přitom o svůj rýč a pak jej sevřel. Neubauer uviděl jeho oči a ruce svírající lopatu. Pociťl strach jako bodnutí nožem do žaludku a sáhl po svém revolveru. „Lumpe! Chceš se mi protivit, co?“

Pažbou revolveru ho udeřil mezi oči. Rus se skácel a už nevstal. Neubauer prudce oddechoval. „Mohl jsem tě zastřelit,“ sípál. „Stavět se na odpor! Chtěl zvednout rýč a praštit mě! Zastřelit! Člověk je moc slušný, to je to. Jiný by ho na mém místě zastřelil!“

Pohlédl na strážného, který stál v pozoru opodál. „Jiný by ho zastřelil. Viděl jste, jak chtěl zvednout rýč?“

„Ano, herr obersturmbannführer.“

„No dobře. Vylejte mu na hlavu konev vody.“

Neubauer se podíval na druhého Rusa. Ryl, hluboko skloněn nad rýčem. Jeho obličej nedával nic najevo. Ze sousedního pozemku sem zalehl zuřivý štěkot psa. Ve větru se tam třepotalo prádlo. Neubauer pociťl v ústech sucho. Odcházel ze zahrady. Ruce se mu třáslly. Co je to se mnou, pomyslel si. Strach? Přece nemám strach. Já ne! Určitě ne z nějakého pitomého Rusa. Tak z čeho? Co se to se mnou děje? Nic se se mnou neděje! Jsem jenom moc slušný, to je všechno. Weber by toho chlapa umlátí k smrti. Dietz by ho na místě zastřelil. Já ne. Jsem příliš sentimentální a to je moje chyba. To je moje chyba při všem. I pokud jde o Selmu.

Venku už čekal vůz. Neubauer se vypjal. „K novému sekretariátu, Alfrede. Dá se tam projet?“

„Jenom když objedeme město.“

„Dobrá. Jedte tedy kolem města.“

Vůz obracel. Neubauer zahlédl řidičův obličej. „Stalo se něco, Alfrede?“

„Zabilo to mou matku.“

Neubauer se celý nesvůj zavrtěl. Ještě tohle! Sto třicet tisíc marek, Selmin povyk, a teď aby ještě utěšoval svého šoféra. „Upřímnou soustrast, Alfrede,“ řekl stroze a vojensky, aby to měl rychle za sebou. „Dobytek jeden! Vrahové žen a dětí!“

„My jsme je taky bombardovali.“ Alfred se díval na silnici před sebou. „My první. Byl jsem při tom. Ve Varšavě, v Rotterdamu a v Coventry. Než jsem ji dostal a propustili mě.“

Neubauer se na něho překvapeně zadíval. Co se to jenom dneska děje? Napřed Selma a teď řidič! Copak se všichni zbláznili? „To bylo něco jiného, Alfrede,“ řekl. „Něco úplně jiného. To byly strategické nutnosti. Kdežto tohle je vyložené vraždění.“

Alfred neodpověděl. Myslel na svou matku, na Varšavu, na Coventry a na tlustého maršála, a strhl vůz kolem rohu.

„Takhle člověk nesmí myslet. Alfrede. To už hraničí s velezradou! Chápu to ve chvíli vaší bolesti, ale nicméně je to zakázáno. Jako bych to neslyšel. Rozkaz je rozkaz, to našemu svědomí stačí. Němci nesluší lítost. Ani nesprávné názory. Vůdce dobře ví, co dělá. My ho prostě následujeme. Těm hromadným vrahům to ještě oplatí stejnou mincí! Dvojnásobně a trojnásobně! Našími tajnými zbraněmi! Přimáčkeme je k zemi! Už teď ostřelujeme Anglii ve dne v noci našimi V-l. Těmi novými vynálezy, které máme. obrátíme celý ten jejich ostrov v prach a popel. I Ameriku! Musí pykat! Zaplatí to dvojnásobně a trojnásobně! Dvojnásobně a trojnásobně!“ opakoval Neubauer, nadechl se a začal skoro sám věřit tomu, o čem řečnil.

Vytáhl z koženého pouzdra doutník a ukousl špičku. Chtěl ještě mluvit. Pociťl náhle takovou potřebu, - ale mlčel, když uviděl Alfredovy sevřené rty. Kdopak se o mě zajímá, každý se teď stará jen sám o sebe, myslel si. Měl jsem jet na svou zahradu za městem. Králíci, měkoučci a hebeci, s červenýma očima v šeru. Vždycky, už od dětství toužil po králících. Otec mu to nedovoloval. Teď je má. Pach sena a kožešiny a čerstvého chrástu. Skrytý koutek chlapeckých vzpomínek.

Zapomenuté sny. Někdy bývá člověk tak zatraceně sám. Sto třicet tisíc marek. Nejvíce, když byl ještě jako hoch, měl sedmdesát pět feniků. Za dva dny mu je pak někdo ukradl.

..*

Vyšlehoval požár za požárem. Stará část města hořela jako troud. Byla skoro celá z dřevěných domů. Řeka zrcadlila plameny, jako by hořela i ona. Veteráni, kteří mohli chodit, dřepěli v temném koutu před barákem. V rudé tmě bylo vidět, že posty u kulometů na věžích jsou ještě prázdné. Nebe bylo zataženo; načechraná, šedivá vrstva mraků byla ozářena jako peří plameňáka. Požár jiskřil i v očích mrtvých, kteří leželi za věžemi, naskládání jeden na druhém.

Slabý šramot vzbudil pozornost 509. Od země se zvedl obličej Lewinského. 509 se zhluboka nadechl a vstal. Na tento okamžik čekal od chvíle, kdy byl opět schopen se hýbat. Mohl zůstat sedět, ale vstal; chtěl ukázat Lewinskému, že může chodit a že není mrzák.

„Všechno zase v pořádku?“ zeptal se Lewinsky. „Samozřejmě. Tak lehko se oddělat nedáme.“ Lewinsky přikývl:

„Můžeme si někde pohovořit?“

Zašli na druhou stranu hromady mrtvol. Lewinsky se rychle rozhlédl. „U vás ještě nejsou stráže zpátky -“

„Tady toho moc na hlídání není. U nás nikdo neutíká.“

„To věřím. A v noci vás nekontrolují?“

„Skoro nikdy.“

„A jak je to ve dne? Přicházejí esesáci do baráků často?“

„Málokdy. Mají strach ze vší, z úplavice a tyfu.“

„A váš blockführer?“

„Ten chodí jen na apely. Jinak se o nás moc nezajímá.“

„Jak se jmenuje?“

„Bolte, scharführer.“

Lewinsky přikývl. „Blockálestřítě tedy nespí v barácích, co? Jen stubenálestřítě. Jaký je ten váš?“

„Nedávno jsi s ním mluvil. Berger. Lepšího mít nemůžeme.“

„To je ten lékař, co teď pracuje v krematoriu?“

„Ano. Znáš to tu dobře.“

„Přeptali jsme se na to. Kdo je vaším blockálestřím?“

„Handke. Zelený. Před několika dny jednoho od nás ukopal.“

„Ostrý?“

„Ne. Sprosták a surovec. Ale ví o nás málo. Má taky strach, aby se něčím nenakazil. Zná jen několik z nás. Obličej se příliš rychle střídá. Blockführer toho ví ještě méně. Kontrola závisí na stubenálestřích. Dá se tu udělat ledacos. To jsi chtěl vědět, ne?“

„Ano. to jsem chtěl vědět. Rozuměls mi.“ Lewinsky se překvapeně zadíval na červený trojúhelník na blůze 509. Tolik neočekával.

„Komunista?“

509 zavrtěl hlavou.

„Sociální demokrat?“

„Ne.“

„Co tedy. Něco přece musíš být.“

509 vzhlédl. Kůže kolem jeho očí byla ještě zbarvena podlitinami. Oči tím zjasněly; ve světle požáru se leskly skoro průhledně, jako by nepatřily k temnému, zrasovanému obličejí. „Tak trochu člověk, - jestli ti to stačí.“

„Cože?“

„Už nic.“

Lewinsky byl na okamžik zaražen. „A tak-idealista,“ řekl pak dobromyslně, ale trochu pohrdavě. „No, pro mě za mě, buď si. Jen když se na vás můžeme spolehnout.“

„To můžete. Můžete na naši partu. To jsou ti, co tamhle sedí. Jsou tu nejdýl.“ 509 se ušklíbl. „Veteráni.“

„A ti druzí?“

„Ti jsou stejně spolehliví. Musulmani. Spolehliví jako mrtví. Rvou se už jen o kus žrádla a o to, aby mohli umřít vleže. Nemají už sílu, aby zrazovali.“

Lewinsky se podíval na 509. „To by šlo u vás na nějakou dobu někoho skrýt, co? Nebylo by to nijak nápadné. Aspoň na pár dní?“

„To by šlo. Jen jestli není moc tlustý.“

Lewinsky přeslechl ironii. Přisunul se blíž. „U nás visí něco ve vzduchu. V různých barácích byli červení blockálestřítě nahrazeni zelenými. Mluví se o transportech do neznáma. Víš, co to znamená -“

„Vím. Transporty do vyhlazovacích lágrů.“

„Správně. Taky se šušká o hromadných likvidacích. Přišli s tím lidé, kteří přišli z jiných táborů. Musíme udělat něco pro naši bezpečnost. Zorganizovat obranu. Esesáci jen tak neodtáhnou. Dosud jsme při tom na vás nepomysleli -“

„Mysleli jste si, že tu chcípáme jako leklé ryby, co?“

„Tak nějak. Teď už ale ne. Můžeme vás potřebovat. Mohli by tady u vás zmizet lidé, na kterých záleží, kdyby se to u nás přiostrilo.“

„Lazaret už není bezpečný?“

Lewinsky opět vzhlédl. „I tohleto víš?“

„Ano, to ještě vím.“
„Byls tam u nás zapojen?“
„Na tom nezáleží,“ řekl 509. „Jak to vypadá teď?“
„S lazaretem,“ odpověděl Lewinsky změněným tónem, „už to není takové jako dřív. Dosud tam máme několik svých lidí: jenže od nějaké doby se tam zostřil dozor.“
„Jak to vypadá na odděleních břišního a skvrnitého tyfu?“
„Tahle oddělení ještě máme, ale to nestačí. Potřebujeme další možnosti, kde bychom mohli ukrývat naše lidi. V našem baráku to jde vždycky jen na pár dní. Musíme taky ustavičně počítat s tím, že nás v noci překvapí kontrola esesáků.“
„Chápu,“ řekl 509. „Potřebujete místo, jako je tady, kde se všechno rychle mění a kde skoro žádná kontrola není.“
„Přesně tak. A kde má dozor několik lidí, na které se můžeme spolehnout.“
„To máte tady u nás.“
Vychvaluje malý tábor jako nějaké hokynářství, pomyslel si 509 a řekl: „Co to bylo s Bergerem, jak jste se na něho přeptávali?“
„To bylo kvůli jeho službě v krematoriu. Nikoho tam nemáme. Mohl by pro nás získávat zprávy.“
„To by mohl. Vyrhává v krematoriu zuby a podepisuje úmrtní listy nebo něco takového. Je tam už dva měsíce. Bývalý vězeňský lékař byl při posledním střídání poslán se spalovacím oddílem s transportem do neznáma. Pak tam byl na pár dní nějaký dentista, který umřel. Pak povolali Bergera.“
Lewinsky přikývl. „Tak to má vystaráno na dva až tři měsíce. To by stačilo.“
„Jistě, to by stačilo.“ 509 pozvedl nazelenalý a zmordovaný obličej. Věděl, že ti, kteří měli službu v krematoriu, bývali vždycky za čtyři nebo pět měsíců vystřídáni a posláni pak s transportem do vyhlazovacího tábora, kde skončili v plynu. Byl to nejjednodušší způsob, jak se zbavit svědků, kteří příliš mnoho viděli. Berger měl proto před sebou pravděpodobně nejvýš čtvrt roku života. Ale čtvrt roku, to byla dlouhá doba. Hodně se mohlo stát. Zvláště za pomoci pracovního tábora. „A co můžeme očekávat od vás my. Lewinsky?“ zeptal se 509.
„Totéž, co my od vás.“
„To pro nás není tak důležité. Zatím nepotřebujeme nikoho ukrývat. Hlavně potřebujeme žrádlo. Žrádlo!“
Lewinsky chvíli mlčel. „Nemůžeme zaopatřit celý váš barák.“ řekl pak. „To jistě chápeš.“
„O tom nikdo nemluví. Je nás dvacet. Musulmany už nezachráníme.“
„Sami máme málo. Jinak by sem denně nepřicházeli noví.“
„To vím taky. Nemluví o tom, abychom se najedli dosyta, jenom nechceme pojit hlad.“
„Co nám zbyde, potřebujeme pro ty, které u nás už teď ukrýváme. Pro ty přiděl nedostáváme. Ale uděláme pro vás, co budeme moci. Stačí to?“
509 si pomyslel, že je to dost, a přitom skoro nic. Sliby, - ale nemohl nic požadovat, dokud službu barák neoplatil.
„Stačí,“ řekl proto.
„Dobrá. Teď si ještě promluvíme s Bergerem. Může být vaší spojkou. Smí přece chodit do našeho tábora. To bude nejjednodušší. Ostatní od vás můžeš pak převzít ty. Bude lepší, když jich o mně bude vědět co nejméně. Mezi jednotlivými skupinami vždycky jenom jedna spojka. A jeden náhradník. Stará základní pravidla; však to znáš, ne?“
Lewinsky se na 509 pátravě zadíval. „Ano, znám,“ odpověděl 509.

..*

Lewinsky lezl dál rudou tmou, zadem kolem baráku a latriny k východu. 509 tápavě šmátral zpátky. Najednou na něj padla únava. Bylo mu, jako by byl celý den mluvil a usilovně přemýšlel.
Od té doby, co se vrátil z bunkru, vkládal všechny své naděje do tohoto rozhovoru. Hlava se mu točila. Dole žhnulo město jako obrovská výheň. Přilezl k Bergerovi. „Ephraime,“ řekl. „Myslím, že jsme z toho venku.“
Ahasver přitáhl k nim. „Mluvil jsi s ním?“
„Ano, starý. Chtějí nám pomoci. A my jim.“
„My jim?“
„Ovšem,“ řekl 509 a napřímil se. Hlava se mu už netočila. „My jim taky. Něco za něco.“
V jeho hlase zazněla jakási pošetilá pýcha. Nedostávají nic darem; dávají něco oplátkou. Ještě jsou k něčemu užiteční. Mohou pomoci dokonce i velkému táboru. Při jejich tělesné zchátralosti by je odfoukl silnější vítr. Tak byli zesláblí - ale v tomto okamžiku to necítili.
„Jsme z toho venku,“ řekl 509. „Máme zase spojení. Už nejsme odříznuti. Karanténa je proražena.“ Bylo to, jako by byl řekl: nejsme už odsouzeni k smrti: přece jen máme nějaké vyhlídky. V tom byl celý ten obrovský rozdíl mezi zoufalstvím a nadějí.
„Teď na to musíme neustále myslet.“ řekl. „Musíme se tím sytit. Jako chlebem. Jako masem. Spěje to ke konci. O tom už není pochyb. A my se odtud přece jen dostaneme. Dřív by nás to bylo zničilo. Bylo to příliš daleko. Zažili jsme příliš mnoho zklamání. Ale ta už jsou za námi. Teď je to tu. Teď nám to musí pomoci. Musíme si tím nasytit mozky. Je to jako maso.“
„Přinesl nějaké zprávy?“ zeptal se Lebenthal. „Kus novin nebo něco?“
„Ne. Všechno tohle je zakázáno. Ale sestrojili si tajně rádio. Z odpadků a nakradených součástek. Za několik dní bude fungovat. Možná že to rádio ukryjí tady, u nás. Pak budeme vědět, co se děje.“
509 vyndal z kapsy dva kusy chleba; nechal je tu Lewinsky. Dal je Bergerovi. „Tady máš, Ephraime. Rozděl je. Přinese zase.“
Každý si vzal svůj kousek. Jedli pomalu. Hluboko dole hořelo město. Za nimi leželi mrtví. Mlčky seděli ve skupince

jeden vedle druhého a jedli chleba, který chutnal jinak než všechen, který kdy jedli. Bylo to jako zvláštní přijímání, jež je odlišovalo od ostatních v baráku. Od muslimů. Pustili se do boje. Našli druhy. Měli cíl. Dívali se na pole a hory a město a noc kolem. - a nikdo z nich v tu chvíli neviděl ostatní drát a kulometné věže.

X.

Neubauer vzal znovu papír, který ležel na jeho psacím stole. Hoši to mají jednoduché, pomyslel si. Jedno z těch nařízení, která se dají vykládat různě, - když to člověk čte, vypadá to bezelstně, ale ve skutečnosti to bylo myšleno docela jinak. Má se prý vyhotovit seznam významnějších politických vězňů, - pakliže ještě nějací jsou v táboře, jak bylo připojeno. A právě v tom byl háček. Srozumitelný pokyn. Dnešní ranní porady s Dietzem k tomu už nebylo vůbec zapotřebí. Dietzovi se to mluví. Odstraňte. co je nebezpečné, prohlásil, - v těchto těžkých dobách si nemůžeme dovolit mít v zádech vyložené vlastizrádce, a dokonce je ještě žít. Takové věci se lehko řeknou; někdo je však potom musí provést, a to je něco jiného. Věci tohoto druhu by měl člověk dostat zcela přesně a černě na bílém. Dietz nic písemně nedal, - a tenhle zatracený dotazník ve skutečnosti nic nerozkazuje; ponechává na člověku všechnu odpovědnost. Neubauer odsunul listinu stranou a vzal si doutník. Doutníků už je taky poskrovnu. Ještě má čtyři plné krabice; pak zůstanou jen deutsche wacht, a ani těch už není moc. Skoro všechno to shořelo. Měl se líp zásobit, dokud si ještě žil v dostatku, - ale koho by bylo napadlo, že to jednou takhle dopadne?

Weber vstoupil. Po krátkém zaváhání k němu přisunul Neubauer krabici. „Poslužte si.“ řekl s předstíranou srdečností.

„Rarita. Prává partaga.“

„Děkuji. Kouřím jen cigarety.“

„Pravda. Vždycky na to zapomenou. Tak jenom si kuřte ty své hřebíky do rakve.“

Weber potlačil úšklebek. Starý má jisté těžkosti; je pohostinný. Vytáhl z kapsy ploché zlaté pouzdro a sklepal si cigaretu. Tabatěrka patřila v roce 1933 soudnímu radovi Aronu Weizenblutovi. Byl to šťastný náález. Monogram se hodil: Anton Weber. Byla to jediná kořist, které se za všechna ta léta zmocnil; nepotřeboval mnoho a nestál o majetek.

„Přišlo nařízení,“ řekl Neubauer. „Tu máte, přečtěte si to.“

Weber zvedl listinu. Četl pomalu a dlouho. Neubauer začal být netrpělivý. „To ostatní není důležité,“ řekl. „V úvahu přichází jenom ta stat', která se týká politických vězňů. Kolik jich tu ještě asi máme?“

Weber položil papír zpátky na stůl. Sklouzl po leštěné ploše ke skleněné vázičce s fialkami. „Hned na místě to přece říct nemůžu,“ odpověděl. „Bude to asi tak polovina vězňů. Snad o něco víc nebo méně. Všichni, co mají červený trojúhelník; nehledě ovšem k cizincům. Druhá polovina jsou zločinci, vykladači Písma, teplouši a tak.“

Neubauer vzhledl. Nevěděl, dělá-li ze sebe Weber úmyslně hloupého; Weberův obličej nic neprozrazoval. „Tak to nemyslím. Ti s červeným trojúhelníkem nejsou přece všichni političtí. Aspoň ne ve smyslu tohoto nařízení.“

„Ovšem, že ne. Červený trojúhelník je jen jakési hromadné označení. Jsou mezi nimi židé, katolíci, demokraté, komunisté a kdoví co ještě.“

To věděl Neubauer taky. O tom ho nemusel Weber po deseti letech poučovat. Měl nejistý pocit, že si z něho jeho lagerführer zase jednou utahuje. „Jak to vypadá s těmi opravdu politickými?“ zeptal se, aniž dal co najevo.

„Většinou to jsou komunisti.“

„To se snad dá přesně zjistit, ne?“

„Dost přesně. Mají to v papírech.“

„Máme tu kromě nich ještě nějaké významné politické?“

„Mohu to dát vyšetřit. Snad tu budou nějací od novin, sociální demokrati a demokrati.“

Neubauer odfoukl kouř svého partaga. Zvláštní, jak rychle takový doutník člověka vždycky uklidní a probudí v něm optimismus. „Dobrá.“ řekl srdečně. „Tak si to tedy nejdřív zjistíme. Dejte probrat seznamy. Stejně si to pak ještě budeme moct upravit podle toho, kolik lidí budeme chtít mít v našem hlášení. Nemyslíte?“

„Jistě.“

„Nijak to nespěchá. Máme na to dobrých čtrnáct dní. To je docela slušná doba, aby se dalo něco vyřídit, ne?“

„Jistě.“

„Kromě toho se dá leccos stanovit předem; myslím jako to, co se tak jako tak zaručeně stane. Není třeba zabývat se už jmény lidí, kteří budou muset být co nejdřív odepsáni. To by byla zbytečná práce. Byly by z toho leda bezúčelné dotazy.“

„Jistě.“

„Příliš mnoho těch lidí mít nebudeme, - myslím tolik, že by to bylo nápadné.“

„Není třeba jich tolik mít,“ řekl Weber klidně.

Věděl, co měl na mysli Neubauer, a Neubauer zas věděl, že mu Weber rozumí. „Nenápadně, ovšem,“ řekl. „Zařídíme to co možná nenápadně. V tom se na vás mohu jistě spolehnout -“

Vstal a začal opatrně dloubat do špičky doutníku narovnanou kancelářskou sponkou. Příliš chvatně předtím špičku ukousl a doutník teď přestal táhnout. Dobré doutníky se nemají nikdy ukusovat; vždycky jen opatrně provrtat nebo nanejvýš odříznout ostrým nožkem. Jak to vypadá s prací? Máme dost co dělat?“

„Měďárna byla bombardováním téměř vyřazena z provozu. Naši to tam vyklízejí. Ostatní komanda pracují skoro všechna jako dřív.“

„Vyklízejí? Dobrý nápad.“ Doutník zase táhl. „Dnes se mnou o tom mluvil Dietz. Mají se vyčistit ulice, strhnout zasažené domy - město potřebuje stovky lidí. Je jich naléhavě třeba, a my máme přece nejlevnější pracovní síly. Dietz

byl pro. Já taky souhlasím. Není důvodu proti, ne?"

„Ne.“

Neubauer se postavil k oknu a vyhlížel ven. „Přišel ještě jeden dotazník; týká se zásob potravin. Máme něco ušetřit. Jak se to dá zařídit?"

„Vydávat méně potravin," odpověděl Weber lakonicky.

„To je možné jen do jisté míry. Když nám lidi padnou hlady, nebudou pak moct dělat.“

„Můžeme ušetřit na malém táboře. Je tam spousta darmožroutů. Kdo umře, ten už nejí.“

Neubauer přikývl. „Přesto, - znáte mé heslo: Vždy lidsky, pokud to jde. Když už to ovšem nejde - rozkaz je rozkaz -“

Ted' stáli u okna oba a kouřili. Rozmlouvali klidně a věcně jako dva počestní obchodníci dobyt看em na jatkách. Venku obdělávali vězňové záhony, obklopující velitelův dům. „Dám to dokola osázet kosatci a narcisy.“ řekl Neubauer. „Žlutá a modrá, - barvy budou krásně ladit.“

„Ano.“ odvětil suše Weber.

Neubauer se zasmál. „Vás to asi moc nezajímá, co?"

„Moc ne. Já koulím kuželky.“

„Taky pěkná zábava.“ Neubauer ještě chvíli pozoroval dělníky. „Co vůbec dělá táborová hudba? Ti chlapi mají zatraceně pohodlný život.“

„Hrají při příchodu a odchodu a dvakrát týdně i odpoledne.“

„Odpoledne z toho arbeitskomanda nic nemají. Zařídte, aby vyhrávali hodinu po večerním apelu. Lidem to udělá dobře. Přivede je to na jině myšlenky. Zvláště když budeme muset šetřit na jídle.“

„Zařídím to.“

„Takže jsme všechno projednali a rozumíme si.“

Neubauer se vrátil k psacímu stolu. Otevřel zásuvku a vyňal z ní malé pouzdro. „Tady mám pro vás ještě překvapení, Webere. Dneska to přišlo. Myslel jsem si, že vám to udělá radost.“

Weber otevřel pouzdro. Byl v něm válečný kříž za zásluhu. Neubauer s úžasem viděl, že se Weber začervenal. Očekával všechno, ale tohle ne. „Tady je k tomu potvrzení.“ prohlásil. „Už jste ho měl dávno dostat. Vždyť jsme tu svým způsobem taky na frontě. Ale už o tom ani slovo.“ Podal Weberovi ruku. „Těžké časy. Musíme je přestát.“

Weber odešel. Neubauer zavrtěl hlavou. Malý trik s řádem zaučinkoval lip, než předpokládal. Každý má někde svou slabou stránku. Na chvíli se zastavil před velkou strakatou mapou Evropy, která visela na zdi naproti Hitlerovu obrazu. Vlajčky na ní se už neshodovaly se skutečností. Trčely ještě hluboko v nitru Ruska. Neubauer je tam nechal vězet v jakési pověřivé naději, že by snad mohly ještě jednou platit. Vzdychl, vrátil se k psacímu stolu, pozvedl skleněnou vázu s fialkami a čichal nasládlou vůni. Napadla ho jakási nejasná myšlenka. Takoví jsme my nejlepší. pomyslel si skoro rozechvěle. Do naší duše se vejde všechno. Železná kázeň při historických nutnostech a zároveň nejhlubší cit.

Vůdcova láska k dětem. Göring, milovník zvířet. Opět přivoněl k fialkám. Sto třicet tisíc marek ztratil, a přesto je už zase svůj. Není ho možné zničit! Už zase má smysl pro krásno! Ten nápad s táborovou hudbou byl dobrý. Selma a Freya přijdou dnes večer nahoru. Udělá to na ně skvělý dojem. Posadil se k psacímu stroji a dvěma prsty vyt'ukal rozkaz pro táborovou hudbu. Tento rozkaz byl pro jeho soukromé spisy. Připojil k němu ustanovení, aby slabí vězňové byli od práce osvobozeni. Bylo sice myšleno jinak, ale on mu porozuměl prostě takhle. Co udělá Weber, to bude jeho věc. Však on už něco udělá; záslužný kříž přišel právě včas. Soukromé spisy obsahovaly řadu důkazů Neubauerovy mírnosti a péče. Kromě toho ovšem běžný usvědčující materiál proti nadřizeným a soukmenovcům. Kdo stojí v palbě, musí se důkladně starat, aby se kryl.

Neubauer spokojeně sklapl modré desky na spisy a sáhl po telefonu. Jeho právník mu dal výtečný tip: kupovat vybombardované pozemky. Jsou laciné. Nevybombardované taky. Dají se tím zacelit vlastní ztráty. Pozemky si zachovají svou hodnotu, i kdyby byly stokrát wbombardované. Je třeba využít momentální paniky.

..*

Vyklizovací komando se vracelo z mědarny. Měli za sebou dvanáct hodin těžké dřiny. Část velké haly se sesula a mnohá oddělení byla těžce poškozena. Nedostávalo se motyk a lopat a většina vězňů musela pracovat holýma rukama. Rozedřené ruce jim krvácely. Všichni byli k smrti utahaní a vyhladovělí. V poledne dostali řídkou polévku, v níž plavaly neznámé byliny. Polévku jim velkomyslně věnovalo ředitelství mědárny. Měla jen jednu přednost, že byla teplá. Zato závodní inženýři a dozorcí honili vězně jako otroky. Byli to civilisté, ale mnozí nebyli o mnoho lepší než esesáci.

Lewinsky pochodoval uprostřed proudu. Vedle něho kráčel Willy Werner. Oběma se podařilo dostat se při rozdělení komanda do téže skupiny. Nebyla vyvolávána jednotlivá čísla; byla jen sestavena skupina čtyř set mužů. Vyklizovací komando čekala těžká práce. Bylo na ni málo dobrovolníků, takže Lewinsky a Werner snadno dosáhli toho, aby byli spolu. Věděli, proč to chtějí. Už to tak předtím udělali několikrát.

Čtyři sta vězňů pochodovalo pomalu. Měli mezi sebou šestnáct těch, kteří se při práci zhroutili. Dvanáct jich mohlo ještě jít, když je podpírali. Ostatní čtyři nesli, dva na hrubě sbitých nosítkách, druhé dva za paže a nohy.

Cesta do tábora byla nekonečná; vězňové byli vedeni oklikou kolem města. Esesáci se tak vyhýbali tomu, aby šli ulicemi. Nechtěli, aby je někdo viděl, a tentokrát rovněž nechtěli, aby vězňové viděli příliš mnoho z té zkázy.

Blížili se k březovému hájku. Kmínky se hedvábně leskly ve skomírajícím světle. Strážní SS a kápoové se rozmístili podél proudu. Esesáci si připravili zbraně k výstřelu. Vězňové jen ztěžka postupovali vpřed. Ve větvoí švitořili ptáci.

Haluzky dýchaly zelení a jarem. Na okrajích příkopů rozkvétaly sněženky a petrklíče. Potok zurčel. Nikdo tomu nevěnoval pozornost. Všichni byli příliš unavení. Pak se znovu objevila pole a stráně se zase stáhly k sobě.

Lewinsky šel těsně vedle Wernera. Byl rozčilen. „Kams to dal?" zeptal se, aniž pohnul rty.

Werner si nepatrným pohybem přitiskl paži k hrudi.

„Kdo to našel?”

„Münzer. Na stejném místě.”

„Stejná značka?”

Werner přikývl.

„Máme teď všechny díly?”

„Ano. Münzer je v táboře složí.”

„Našel jsem hrst nábojů. Nemohl jsem zjistit, jestli se hodí. Musel jsem je rychle schovat. Doufám, že se hodí.”

„Nějak už je upotřebíme.”

„Má někdo ještě něco?”

„Münzer má ještě součást revolveru.”

„Ležely na stejném místě jako včera?”

„Ano.”

„Někdo je tam musel položit.”

„Ovšem. Někdo zvenčí.”

„Některý z dělníků.”

„Ano. Už to tam bylo potřetí. To není náhodou.”

„Mohl to být někdo z našich, co vyklizují v muničárně?”

„Ne. Tam se nedostali. Taky bychom se to dověděli. Musí to být někdo zvenčí.”

Táborové podzemní hnutí se už delší dobu snažilo získat zbraně. Očekávali, že dojde k závěrečnému boji s SS, a nechtěli být tak docela bezbranní. Navázat nějaké spojení bylo téměř vyloučeno, ale od náletu začalo vyklizovací komando nacházet na určitých místech zbraně a součásti zbraní. Bývaly ukryty pod rozvalinami a zřejmě je tam ukrývali dělníci, kteří počítali s tím, že budou ve změní trosk nalezeny. Tyto nálezy způsobily, že se do vyklizovacího komanda začalo najednou hlásit mnohem víc dobrovolníků než předtím. Byli to všechno spolehliví lidé.

Věžňové míjeli louku, oplocenou ostnatým drátem. Dvě funice černobílé krávy se přiblížily k drátu. Jedna zabučela. Oči se jim vlhce leskly. Skoro žádný z vězňů jim nevěnoval pohled; měli jen ještě větší hlad.

„Co myslíš, budou nás dnes před rozchodem prohledávat?”

„Proč? Včera to taky nedělali. Naše komando nebylo v blízkosti zbrojního oddělení. Ty, co vyklizují kolem muničárny, obvykle neprohližejí.”

„Člověk nikdy neví. Kdybychom ty věci museli zahodit.”

Werner pohlédl na oblohu. Zářila růžově, modře a zlatě. „Až přijdeme, bude už tma jak v pytli. Uvidíme, co bude.

Zabalils ty náboje dobře?”

„Ano. Do hadru.”

„Dobře, Kdyby něco. tak je dej dozadu Goldsteinovi. Ten je dá dál Münzerovi. Münzer je pošle Remmemu. Jeden z nich je zahodí. Když budeme mít pech a esesáci budou na všech stranách, upustíte je uprostřed čtyři, když to jinak nepůjde. Stranou je neházejte. Nebudou pak moci jít po nikom najisto. Doufám, že komando z lesa přijde zároveň s námi. Müller a Ludwig si už budou umět poradit. Když uvidí, že nás šacují, až budou nastupovat, pochopí jejich oddíl mylně nějaký povel, přiblíží se k nám a převezmou ty věci.”

Silnice se zatačela a blížila se rovnou, dlouhou přímkou opět k městu. Vroubily ji rodinné zahrádky s dřevěnými besídkami. Pracovali na nich lidé v košilích s vyhrnutými rukávy. Jen málo jich vzhledlo od práce. Vězně už dobře znali. Ze zahrádek zavanula vůně zryté země. Zakokrhál kohout. Na okraji cesty stály tabule s dopravními značkami: Pozor, zatačka. Sedmadvacet kilometrů do Holzfelde.

„Co je to tam vzadu?” zeptal se najednou Werner. „Že by to už bylo komando z lesa?”

Daleko před nimi bylo vidět na silnici tmavý zástup lidí. Byl tak daleko, že nešlo rozeznat, kdo to je. „Asi,” řekl Lewinsky. „Jdou dřív než my. Snad je ještě dohoníme.”

Otočil se. Za nimi se potácel Goldstein. Paže měl položeny na ramenou dvou druhů a tak se vlekl. „Pojďte,” řekl Lewinsky těm dvěma, kteří nesli Goldsteina. „Vystřídáme vás. Pak, před táborem, si ho zas vezmete.”

Vzal Goldsteina z jedné strany a Werner ho podepřel z druhé.

„Zatracené srdce,” sípal Goldstein. „Je mi čtyřicet a srdce mám v tahu. To je na prd.”

„Cos s námi chodil?” řekl Lewinsky. „Mohl ses dát přeložit do ševcárny.”

„Chtěl jsem taky vidět, jak to vypadá venku, mimo tábor. Čerstvý vzduch. Byla to chyba.” Goldsteinovým zsedlým obličejem se mihl namáhavý úsměšek.

„Vzpamatuješ se,” řekl Werner. „Klidně se nám pověs na ramena. Uneseme tě, neboj se.”

Z oblohy se vytratil poslední záblesk a nebe zsinalo. Z kopců se valily modré stíny. „Poslyšte,” zašeptal Goldstein.

„Nastrkejte všechno, co máte u sebe, ke mně. Když budou prohlížet, prohledají vás a možná že i nosítka. Ale nás, co jsme se sesypali, prohlížet nebudou. My jsme prostě vyřízeni. Nás propustí jen tak.”

„Když budou prohlížet, tak prohledají všechny,” řekl Werner.

„Ale nás, co jsme se sesypali, ne. Několik jich ještě přibýlo cestou. Strčte mi ty věci za košili.”

Werner a Lewinsky na sebe pohlédli. „Nestarej se, Goldsteine. Však se z toho dostaneme.”

„Ne, dejte mi je.”

Neodpověděli.

„Když mě chytnou, co na tom. Ale vy -”

„Nežvaň.”

„To nemá nic co dělat se sebeobětováním a velikášstvím,” řekl Goldstein s pitvorným úsměvem. „Jen je to praktičtější.

Bez tak už dlouho nevydržím."

„To se všechno uvidí," odpověděl Werner. „Zbývá nám ještě skoro hodina cesty. Před táborem se zase zařadí zpátky na své místo. Když k něčemu dojde, dáme ti to. Předáš to hned dál dozadu Münzerovi. Münzerovi, rozumíš?!"

„Rozumím."

Minula je žena na kole. Byla tlustá, měla brýle a na řídítkách vezla lepenkovou krabici. Dívala se stranou. Nechtěla vězně vidět.

Lewinsky vzhledl a pak se zadíval pozorněji dopředu. „Poslyšte," řekl. „To tam vzadu, to není lesní komando."

Černý zástup před nimi se přiblížil. Nedohnali jej, šel jim vstříc. Teď už taky rozeznávali dlouhý šik lidí, kteří nepochodovali v pravidelném útvaru.

„Další přírůstky?" zeptal se někdo za Lewinským. „Nebo je to transport?"

„Ne. Nejsou u nich esesáci. A nejdou směrem k táboru. Jsou to civilisté."

„Civilové?"

„Vždyť vidíš. Mají klobouky. A jsou tam ženy. I děti. Plno dětí."

Bylo je teď zřetelně vidět. Oba proudy se rychle k sobě blížily. „Uhnout vpravo!" křičeli esesáci. „Uhnout hodně napravo! Do příkopu, krajní řada vpravo. Hněte sebou!"

Dozorci běželi podél proudů vězňů. „Napravo! Rychle, uhněte doprava! Uvolněte levou půlku silnice. Kdo vybočí, bude zastřelen!"

„To jsou vybombardovaní," řekl najednou Werner chvatně a potichu. „Jsou to lidi z města. Uprchlíci."

„Uprchlíci?"

„Uprchlíci," opakoval Werner.

„Myslím, že máš pravdu!" Lewinsky přimhouřil oči. „Skutečně to jsou uprchlíci. Jenže tentokrát němečtí uprchlíci!"

Zpráva se šepem rozléla po zástupech. Uprchlíci! Němečtí uprchlíci! Des réfugiés allemands? Zdálo se to být neslýchané, ale bylo tomu tak: po léta vítězili v Evropě a hnali před sebou lidi, a teď musejí utíkat sami ve vlastní zemi.

Byly to ženy a děti a starší muži. Nesli balíky, tašky, kufrů. Někteří měli svá zavazadla naložená na vozících. Šli nespořádaně a mrzutě jeden za druhým.

Oba proudy byly už docela blízko u sebe. Najednou nastalo ticho. Bylo slyšet jen šoupání nohou na silnici. A aniž bylo řečeno slovo, začal se oddíl vězňů proměňovat. Nedorozuměli se ani pohledy; ale bylo to, jako by někdo dal těmto k smrti unaveným, zchřadlým, vyhladovělým mužům němý rozkaz, jako by jim nějaká jiskra rozlítla krev, probudila mozky a vzbouřila nervy a svaly. Klopýtající oddíl teď začal pochodovat. Nohy se zvedaly, hlavy se napřímily, obličeje ztvrdly a v očích se probudil život. „Pusťte mě," řekl Goldstein. „Nesmysl."

„Pusťte mě! Jen co tihle přejdou!"

Pustili ho. Zapotácel se, stiskl zuby a sebral se. Lewinsky a Werner se k němu přitiskli rameny, ale nemuseli ho už držet. Šel. vmáchnut mezi ně, sám, hlavu zvrácenou dozadu, hlasitě oddychoval, ale šel sám.

Šourání vězňů teď všude přešlo do jakéhosi stejného kroku. Šla s nimi četa Belgičanů a Francouzů a skupina Poláků.

Taky oni teď rázně pochodovali. Proudů se setkaly. Němci se ubírali do okolních vesnic. Vlakem jet nemohli, protože nádraží bylo zničeno, proto museli jít pěšky. Několik civilistů s páskami SA na rukávech řídilo kolonu. Ženy byly unaveny. Některé děti plakaly. Muži zírali před sebe.

„Takhle jsme utíkali z Varšavy," zašeptal za Lewinským nějaký Polák.

„A my z Lutychu," odpověděl Belgičan. „My zrovna tak z Paříže."

„U nás to bylo horší. Daleko horší. Nás hnali jinak." Necítili skoro žádné zadostiučinění z odplaty. Ani nenávisť. Ženy a děti byly všude stejné a záhuba obvykle postihla častěji nevinné než pravé viníky. V tomto unaveném zástupu lidí byli jistě mnozí, kteří vědomě nechtěli a neudělali nic, co by ospravedlňovalo jejich osud. To nepocíťovali ani vězňové.

Cítili něco docela jiného. S jednotlivci to nemělo nic společného; ani nic společného s městem; dokonce to ani nijak nesouviselo se zemí nebo národností; byl to spíš pocit nesmírné, neosobní spravedlnosti, který vytryskl v okamžiku, kdy se oba proudy míjely. Na světě měl být spáchán zločin a málem se to podařilo; zákon života byl poplíván, zbičován a rozstřílen; loupež byla uzákoněna, vražda byla zásluhou, násilí se stalo zákonem; - a teď, najednou, v tomto bezdechém okamžiku, čtyři sta obětí zvuče pocítilo, že to skončilo. - že promluvil hlas a že kyvadlo se zhouplo zpátky. Cítili, že nebudou zachráněny jenom země a národy, ale i samy zásady života. To, co má tolik jmen-a jedno nejstarší a nejprostší: Bůh. A to znamená: člověk.

Proud uprchlíků minul proud vězňů. Vypadalo to, jako by se na několik minut uprchlíci stali vězni a vězňové byli svobodní. Dva žebříňáky, tažené bělouši a naložené ranci, uzavíraly průvod. Esesáci pobíhali nervózně kolem oddílu vězňů, slídili po sebemenším posunku nebo slůvku. Nic se nestalo. Oddíly pochodovaly dál, únav -a se vrátila a Goldstein musel opět položit paže Lewinskému a Wernerovi na ramena; - ale přesto, když se objevila černočervená ohrada u vchodu do tábora a železná vrata se starým pruským heslem „Jedem das Seine", uviděl každý toto heslo, které bylo po léta krutým a hrůzným výsměchem, novými očima.

..*

U brány čekala táborová hudba. Vyhrávala pochod Fredericus Rex. Za ní stáli v hloučku esesáci a druhý lagerführer. Vězňové začali pochodovat.

„Zvedat nohy! Vpravo hled!"

Komando, které kácelo stromy, se ještě nevrátilo. „Stát! Odpočítat!"

Odpočítávali. Lewinsky a Werner pozorovali druhého lagerführera. Zhoupł se v kolenou a vykřikl: „Osobní prohlídka! První četa vystoupit!"

Opatrnými pohyby vklouzly do hadrů zabalené součástky zbraní dozadu do Goldsteinových rukou. Lewinsky cítil, jak mu najednou po těle stéká pot.

SS scharführer Steinbrenner, který stál ve stěhu jako ovčácký pes, zahlédl někde nějaký pohyb. Údery pěstí se protlačil ke Goldsteinovi. Werner stiskl rty: jestli to teď není u Münzera nebo Remmeho, může být po všem.

Než k němu Steinbrenner došel. Goldstein se skácel. Steinbrenner ho kopl do žeber. „Vstávej! Dobytku!”

Goldstein se pokusil vstát. Pozvedl se na kolena, nadzdvihl se, zasténal, náhle se mu u úst objevila pěna a svalil se.

Steinbrenner spatřil sinálý obličej a oči obrácené v sloup. Ještě jednou do Goldsteina kopl a rozvažoval, jestli mu nemá u nosu přidržit hořící zápalku, aby ho přivedl k vědomí. Ale pak ho napadlo, že nedávno zřádkoval mrtvého a zesměšnil se před svými druhy, podruhé se mu něco podobného stát nesmí. Zavřel a ustoupil.

„Cože?” zeptal se otráveně lagerführer komandoführera. „To nejsou ti z muničního závodu?”

„Ne. Tohle je jenom vyklizovací komando.”

„A tak! A kde jsou tedy ti druzí?”

„Zrovna vycházejí do kopce.” řekl SS Oberscharführer, který vedl komando.

„No, dobrá. Tak uvolněte místo. Tyhle mamlasy není třeba prohlížet. Zmizte!”

„První četa zpět! Pochodem v chod!” zavelel Oberscharführer. „Komando, pozor! Vlevo v bok, v chod!”

Goldstein se zvedl. Zapotácel se, ale podařilo se mu udržet se v četě.

„Zahozeno?” zeptal se Werner téměř neslyšně, když se vedle něho objevila Goldsteinova hlava.

„Ne.”

Napětí ve Wernerově obličeji povolilo.

„Určitě ne?”

„Ne.”

Vcházeli do tábora. Esesáci se už o ně nestarali. Za nimi stál oddíl z muničního závodu. Byli podrobně prohledáváni.

„Kdo to má?” zeptal se Werner. „Remme?”

„Já.”

Vpochodovali na apelploc a rozestavili se. „A co kdyby ses byl už nezvedl?” zeptal se Lewinsky. „Jak bychom to byli pak dostali od tebe zpátky, aby to nikdo neviděl?”

„Zvedl bych se.”

„Jak to?”

Goldstein se usmíval. „Kdysi dávno jsem se chtěl stát hercem.”

„Tys to jenom předstíral?”

„Všecko ne. Jen to poslední.”

„Tu pěnu u úst taky?”

„To jsou školácké triky.”

„Přesto jsi to měl dát dál. Proč jsi to neudělal? Proč sis to nechal?”

„Už jsem ti to vyložil předtím.”

„Pozor,” zašeptal Werner. „Esesáci jdou.”

Postavili se do pozoru.

XI.

Nový transport dorazil odpoledne. Cestou do kopce se vleklo asi patnáct set lidí. Měli mezi sebou méně těch, kteří byli chůze neschopní, než se dalo očekávat. Kdo během dlouhé cesty zůstal ležet, byl vždycky okamžitě zastřelen.

Trvalo dlouho, než byli noví převzati. Doprovázející esesáci, kteří je odevzdávali, se pokusili dostat do tábora podvodně i několik desítek mrtvých, které zapoměli odepsat. Jenže táborová byrokracie byli ve stěhu; dali si ukázat každé tělo, ať živé nebo mrtvé, a přijali jen ty, kdo žijí prošli vstupní branou. Při tom se udala příhoda, která způsobila esesákům velké povyražení. Zatímco stál transport před branou, zhroutilo se několik dalších vězňů. Jejich druhové se je snažili odtáhnout s sebou, ale část těch, kteří nebyli schopni chůze, museli ponechat jejich osudu, když esesáci nařídili klus. Na dvě desítky jich zůstalo porůznu ležet na posledních dvou stech metrech silnice. Bědovali a sípali a pípali jako ranění ptáci nebo leželi jen tak s hrůzou vytřeštěnými očima. už příliš zsláblí, aby ještě křičeli. Věděli, co je čeká. Když zůstanou pozadu: za pochodu slyšeli stovky svých druhů zemřít ranou do týla.

SS rychle postřehli směšnost situace. „Podívejte, jak žebrají, aby směli do tábora.” zvolal Steinbrenner.

„Honem! Honem!” křičeli esesáci, kteří předávali transport.

Vězňově se snažili lézt. „Želví dostihy!” chechtal se Steinbrenner. „Já sázím na toho plešouna vprostřed!”

Plešatý lezl kupředu po hladkém asfaltu s roztaženými pažemi a kolena jako zbědovaná žába. Minul jiného vězně, pod nímž stále podklesávaly ruce a který se zase namáhavě zvedal, ale skoro se nehnul z místa. Všichni, kdo leželi, natahovali podivně hlavy. - toužebně vstříc bráně, a zároveň napjatě naslouchali, jestli zezadu nezapraskají výstřely.

„Rychle, přidej, plešoun!”

Esesáci vytvořili špalír. Zezadu zarachotily dva výstřely. Vypálil je SS scharführer z doprovodného oddílu. S úšklebkem zastrkoval revolver do pouzdra. Vystřelil jen do vzduchu.

Vězňů se však zmocnila smrtelná úzkost, když uslyšeli výstřely. Domnívali se, že dva poslední z nich byli zastřeleni. V rozčilení leželi ještě hůř než předtím. Jeden zůstal ležet; vztahoval sepnaté ruce k nebi. Rty se mu třásl a na čele mu vystávaly velké kapky potu. Druhý si klidně a odevzdaně lehl a složil obličej do dlaní. Uložil se k umírání a už se

nepohnul.

„Ještě šedesát vteřin!" křičel Steinbrenner. „Kdo do té doby nebude uvnitř, musí zůstat venku!"

Podíval se na náramkové hodinky a pohnul vraty, jako by je chtěl zavřít. Odpovědi mu bylo zasténání lidského hmyzu. SS scharführer z doprovodného oddílu znovu vystřelil. Věžňové se škrábali kupředu s ještě zoufalejším úsilím. Jen muž s obličejem v dlaních se nepohnul. Byl už se vším smířen.

„Hurá!" křičel Steinbrenner. „Můj plešoun to dokázal!"

Nakopl plešatého povzbudivě do zadku. Zároveň se několika jiným podařilo prolézt branou, avšak víc než polovina jich byla ještě venku.

„Ještě třicet vteřin!" vyvolával Steinbrenner jako nějaký rozhlasový reportér. Šourání a škrabání a úpění zesílilo. Dva věžňové leželi na silnici a mávali bezmocně pažemi a nohama, jako by chtěli plavat. Neměli už sílu se zvednout. Jeden plakal vysokým, fistulovým hlasem.

„Pištiš jako myš," řekl Steinbrenner, který nespouštěl oči z hodinek. „Ještě patnáct vteřin!"

Ozval se další výstřel. Tentokrát to nebylo do vzduchu. Muž, který složil obličej do dlaní, sebou cukl, pak se jako by protáhl a propadl hlouběji do země. Krev se rozlila kolem jeho hlavy v temném tratolišti -jako tmavá svatozář. Modlíci se vězeň vedle něho se pokusil vyskočit. Zvedl se však jen na jedno koleno a převálil se bokem, takže zůstal ležet na zádech. Křečovitě zavřel oči a pohyboval pažemi a nohama, jako by chtěl stále ještě utíkat, a neuvědomoval si, že kope nohama do vzduchu jako kojeneček v kolébce. Jeho zoufalé úsilí provázela bouřlivá chechtota.

„Jak vezmeš tohle, Roberte?" zeptal se jeden esesák scharführera, který zastřelil prvního. „Zezadu skrz prsa, nebo nosem?"

Robert pomalu obcházel vězně mávajícího nohama ve vzduchu. Na okamžik se za ním zamyšleně zastavil, pak mu šikmo ze strany prostřelil hlavu. Zasažený se vzepjal, několikrát ztěžka udeřil botami o silnici a klesl nazpět. Pomalu nakrčil nohu, natáhl ji, znovu ji skrčil, natáhl -

„Toho jsi netrefil přesně. Roberte."

„Ale jo." odvětil Robert lhostejně, aniž věnoval pohled tomu, kdo ho kritizoval. „Tohleto jsou už jenom nervové reflexy."

„Konec!" prohlásil Steinbrenner. „Váš čas vypršel! Zavíráme bránu!"

Strážný začal opravdu pomalu zavírat vrata. Ozval se úzkostný křik. „Jen se tak netlačte, panstvo!" volal Steinbrenner se zářícíma očima. „Račte jeden za druhým! Pak ať někdo říká, že nás tu nemají rádi."

Tři už dál nelezli. Leželi na silnici, vzdálení několik metrů od

sebe. Dva sprovodil Robert ze světa bez obtíží ranami do týla; ale třetí za ním otáčel hlavu. Napůl seděl, a když se Robert za něj postavil, otočil se k němu a hleděl na něj, jako by tak mohl zadržet výstřel. Robert to zkusil dvakrát; pokaždé se vězeň dokázal s vypětím posledních sil otočit tak, aby hleděl na Roberta. Robert nakonec pokrčil rameny.

„Jak je libo," řekl a střelil ho do obličeje.

Zastrčil zbraň do pouzdra. „Tak jich mám přesně čtyřicet."

„Čtyřicet jsi jich oddělal?" zeptal se Steinbrenner. Který k němu přišel.

Robert přikývl. „Během tohleho transportu."

„Hergot, ty jsi ale sekáč!" Steinbrenner na něj hleděl pln obdivu a závisti jako na někoho, kdo vytvořil sportovní rekord.

Robert byl jen o pár let starší než on. „Tomu tedy říkám třída!"

„Jděte mi do háje s tím boucháním," nadával postarší Oberscharführer, který k nim přišel. „Budou zas jen další tahanice kvůli dokladům pro ty odprásknuté. Tady s tím nadělají, jako bysme přivedli samá knížata."

..*

O tři hodiny později, co transport nastoupil k osobnímu převzetí, skácelo se na zem už šestatřicet lidí. Čtyři byli mrtví. Transport nedostal od rána vodu. Když byli esesáci zaměstnáni jinde, pokusili se dva věžňové z šestého bloku donést novým tajně vědro vodv. Byli chyceni a viseli teď s vyvrácenými klouby na křížích u krematoria.

Přejímání jednotlivců pokračovalo. Za dvě hodiny nato bylo sedm mrtvých a přes padesát vězňů leželo v mdlobách. Od šesti hodin to pak šlo rychleji; bylo dvanáct mrtvých a přes osmdesát jich leželo na prostranství. V sedm hodin jich bylo sto dvacet, a kolik bylo mrtvých, se už ani nedalo zjistit. Ti, kteří byli v bezvědomí, hýbali se právě tak málo jako mrtví.

V osm hodin skončilo převzetí těch, kteří se ještě drželi na nohou. Setmělo se a nebe bylo plné stříbřitých beránek.

Vracela se arbeitskomanda. Pracovali přes čas, aby byl nejdřív vyřízen transport. Vyklizovací komando našlo opět zbraně. Už popáté, vždy na téže místě. Tentokrát tam byl i lístek: Myslíme na vás. Už dávno věděli, že zbraně tam pro ně v noci ukrývají dělníci z muničního závodu."

„Podívej se na ten zmatek," zašeptal Werner. „Projdeme."

Lewinsky přitiskl na žebra plochý balíček. „Škoda, že toho nemáme víc. Můžeme počítat ještě se dvěma dny. Pak vyklízení skončí."

„Odchod do baráků!" zavelel Weber. „Apel bude později!"

„Sakra, proč s sebou nemáme dělo," zabručel Goldstein. „Takové štěstí dneska!"

Pochodovali k barákům. „Noví k dezinfekci!" rozkázal Weber. „Nestojíme o to, aby nám sem někdo zavlékl tyfus nebo svrab. Kde je kápo ze skladu?"

Kápo se ohlásil. „Šatstvo těchto lidí se musí dezinfikovat a odvšivit!" řekl Weber. „Máme dost oděvů na výměnu?"

„Rozkaz, herr sturmabführer. Před měsícem jsme dostali další dva tisíce."

„Vida, opravdu." Weber se rozpomněl. Šaty sem poslali z Osvětimi. Ve vyhlazovacích táborech jich měli stále tolik, že je mohli předávat i jiným táborům. „Tak ty chlapy strčte do kádě!"

Zazněl povel. „Svléknout! Připravit se na koupání! Výstroj a prádlo odložit vzadu, osobní věci před sebe!"

Temné řady zakolísaly. Povel mohl opravdu znamenat koupel, ale právě tak dobře plyn. Pod záminkou, že sejdou koupat, bývali ve vyhlazovacích táborech vězňové odváděni do plynových komor. Ale ze sprch u stropů netekla voda; proudil z nich smrtící plyn.

„Co budeme dělat?" zašeptal vězeň Sulzbacher svému sousedu Rosenovi. „Složíme se?"

Svlékli se. Byli si vědomi, že jako už tolikrát předtím se musí v několika vteřinách rozhodnout mezi životem a smrtí.

Tábor neznali; kdyby to byl vyhlazovací tábor s plynovými komorami, bylo by lepší předstírat, že se zhroutili. Tím by získali malou naději, že budou živi o něco déle, protože ti, kteří byli v bezvědomí, nebývali obvykle odvezeni do komor hned s ostatními. Tato naděje se s notnou dávkou štěstí mohla změnit i ve vyhlídku, že přežijí, ani ve vyhlazovacích táborech nebývali usmrceni všichni. Kdyby však v táboře komory nebyly, pak by bylo nebezpečné, kdyby se zhroutili: pak by se mohlo stát, že by jako nepotřební dostali okamžitě benzinovou injekci.

Rosen se podíval tam, kde leželi omdlelí. Všiml si, že se je nikdo nesnaží přivést k sobě. Z toho usoudil, že snad přece jen nepůjdou do plynu; jinak by jich tam nahnali co nejvíce. „Ne," zašeptal. „Ještě ne -"

Řady, které byly předtím temné, teď prosvítily špinavou bělostí. Vězňové tu stáli nazí: každý z nich byl člověk; ale na to už skoro zapoměli.

..*

Transport byl prohnán velkou kádí se silným dezinfekčním roztokem. V oděvním skladu hodili každému několik částí šatstva. Teď stály řady opět na apelplacu.

Spěšně se oblékali. Pokud se to dalo říct, měli štěstí; nedostali se do vyhlazovacího tábora. Věci, které jim dali ve skladu, nikomu nepadly. Sulzbacherovi hodili místo prádla ženské vlněné kalhoty s červeným lemováním; Rosenovi kněžskou albu. Všechno to byly věci po mrtvých. Valbě byla díra po kulce a kolem ní zažloutlá, rozpitá krvavá skvrna. Byla jen povrchně přeprána. Část vězňů dostala dřeváky s ostrými okraji, jež pocházely z rozpuštěného koncentračního tábora v Holandsku. Na krvi naběhlých nohou, nenavyklých na takovou obuv, působily jako mučidla. Mělo začít rozdělení na bloky. Vtom se ve městě ozvaly sirény. Všichni se zahleděli na lagerführera. „Pokračovat!" přeřval Weber vytí sirén.

Esesáci a kápoové běželi podél řad a s křikem opakovali rozkaz. Sami občas vzhledli vzhůru. Jejich hlasy se ztrácely v ječení sirén. Začali používat obušků.

Weber se s rukama v kapsách procházel po okraji prostranství. Nevydával žádné další rozkazy. Neubauer se k němu přitíhl. „Co se děje, Webere? Proč ještě nejsou v barácích?"

„Ještě neskončilo rozdělení," odvětil Weber lhostejně.

„To je jedno! Tady nemůžou zůstat! Na volném prostranství by je mohli považovat za vojenskou jednotku."

Vytí sirén se změnilo. „Už je pozdě," řekl Weber. „V pohybu budou ještě nápadnější."

Zastavil se a podíval se na Neubauera. Neubauerovi to neušlo, věděl, že Weber očekává, že poběží do krytu. Popuzeně se rovněž zastavil. „To byla ale blbost, posílat nám ty chlapy," nadával.

„Tady máme pročesat domáčí, a pak nám ještě hodí na krk celý další transport! Vždyť si to odporuje. Proč ten ksindl neposlali rovnou do vyhlazovacího tábora?"

„Vyhlazovací tábory jsou pravděpodobně příliš daleko na východě."

Neubauer vzhledl. „Jak to myslíte?"

„Příliš daleko na východě. Silnice a železnice se tam musí uvolňovat pro jiné účely."

Neubauer najednou opět pocítil, jak mu na žaludek sáhl ledovou rukou strach. „Samozřejmě," řekl, aby uklidnil sám sebe. „Pro přísun na frontu. Však my jim ještě ukážeme!"

Weber neodpověděl. Neubauer se na něj nevrle podíval.

„Ať si lehnou na zem," řekl. „Nebudou se aspoň tolik podobat vojenskému útvaru."

„Rozkaz!" Weber popošel loudavě pár kroků kupředu. „Lehnout!" zavelel.

„Lehnout!" opakovali esesáci.

Řady se svezly k zemi. Weber se vrátil. Neubauer chtěl odejít do svého domku; nelíbilo se mu však cosi ve Weberově chování. Zůstal stát. Taky taková jedna nevděčná mrcha, pomyslel si. Sotva mu člověk opatří válečný kříž, už je zase drzý. Pěkněj parchant. Co taky může ztratit? Pár kousků plechu na těch svých pitomých hrdinských prsou, nic víc, žoldák jeden!

K náletu nedošlo. Po nějaké době zazněly sirény ohlašující konec poplachu. Neubauer se otočil: „Co možná nejméně světla! Urychlete rozdělení na bloky. Potmě není moc vidět. Zbytek vyřídí zítra blockáleství s písárnou."

„Rozkaz!"

Neubauer zůstal stát. Pozoroval, jak transport odchází. Vězňové se pomalu zvedali. Někteří vyčerpaním usnuli a jejich druzi jimi museli lomcovat, aby se probudili. Jiní leželi zcela u konce sil a nemohli už ani jít.

„Mrtvé do krematoria na dvůr! Ty, co omdleli, vzít s sebou!"

„Rozkaz!"

Kolona se seřadila a pohnula po cestě dolů k barákům.

„Bruno! Bruno!"

Neubauer se prudce obrátil. Od vstupní brány přicházela napříč prostranstvím jeho žena. Byla na pokraji hysterie.

„Bruno! Kde jsi? Stalo se něco? Co -"

Uviděla jej a zarazila se. Dcera šla za ní.

„Co tu děláte?“ zeptal se Neubauer rozzuřeně, ale potichu, protože byl právě nablízku Weber. „Jak jste se sem dostaly?“

„Strážný nás přece zná! Nevracel ses, a tak jsem myslela, že se ti něco stalo. Plno lidí - Selma se rozhlédla, jako by se probudila.

„Neříkal jsem vám, že máte zůstat u mě v bytě?“ řekl Neubauer. stále ještě potichu. „Nezakázal jsem vám sem chodit?“

„Tati.“ řekla Freya, „matka byla strachy bez sebe. Ta velká siréna, co je blízko.“

Transport zahnul na hlavní ulici. Procházel těsně kolem Neubauera a obou žen. „Co je tohle?“ zašeptala Selma.

„Tohle? Nic. Transport, který dnes přibyl.“

„Ale -“

„Žádné ale! Tady nemáte co dělat! Ven!“ Neubauer tlačil svou ženu a dceru stranou. „Tak rychle, jděte!“

„Jak to vypadají!“ Selma zírala na obličeje, procházející pruhem měsíčního světla.

„Jak vypadají? To jsou vězňové! Vlastizrádci! Jak by měli vypadat? Jako obchodní radové?“

„A ti, co je nesou, ti -“

„Už toho mám dost!“ obořil se na ni Neubauer. „Tohle mi ještě chybělo! Takové citlivůstkářské řečičky! Tihle sem přišli dnes. Nemůžeme za to, jak vypadají. Naopak! Tady je máme vykrmit. Nemám pravdu, Weber?“

„Ano, obersturmbannführere.“ Weber zavadil o Freyu trochu pobaveným pohledem a šel dál.

„Tak to vidíte. A teď ven! Sem je vstup zakázán. Tady není zvěřinec.“

Strkal obě ženy před sebou. Báł se, aby Selma neřekla něco nebezpečného. Člověk si musí dávat pozor na všechny strany. Na nikoho není spolehnout, ani na Webera. Že sem musely, sakra, zrovna vlézt, když tu byl transport! Zapomněl jim říct, že mají zůstat ve městě. Selma by tam však beztak nezůstala, když začal poplach. Jinak je to skvělá žena. Ale když spustí siréna - jako chudokrevná žabka.

„Se strážným si ještě promluvíme! Pustí si vás docela prostě dovnitř! Koukněme se! Příště sem pustí kohokoli!“

Freya se otočila. „Moc se jich sem nepohne.“

Neubauer na okamžik zalapal po dechu. Cože? Freya? Zadíval se do Freyina klidného obličeje. Tak to jistě nemyslela.

Ne. myslela to docela nevinně. Náhle se zasmál. „No, to tedy nevím. Tihle, ti z transportu, například žebrali, aby tu mohli zůstat! Žebrali! Brečeli! Co myslíš - jak budou vypadat za dva tři týdny? Nebudou k poznání! Tohle je nejlepší tábor v celém Německu. Jsme tím proslulí. Úplně sanatorium.“

Než došli k malému táboru, zbylo z transportu ještě dvě stě mužů. Byli to ti nejslabší. Vzájemně se podpírali. Sulzbacher a Rosen byli mezi nimi. Bloky stály nastoupeny venku. Věděli, že na rozdělení dohlíží sám Weber. Berger proto poslal 509 a Buchera pro jídlo; chtěl zabránit tomu, aby je lagerführer spatřil; ale z kuchyně je poslali zpátky. Jídlo se prý bude vydávat, až bude transport rozmístěn.

Nikde nesvítilo světlo. Jen Weber a SS scharführer Schulte měli baterky, které občas probleskly tmou. Blockálestři podávali hlášení. „Zbytek strčte sem,“ řekl Weber druhému lagerálestrovi.

Lagerálestester rozdělil vězně. Schulte dohlížel. Weber se lajdal dál. „Proč je jich tady o tolik míň než vedle?“ zeptal se, když došel k oddělení D baráku 22.

Blockálestester Handke se postavil do pozoru. „Je tu menší prostor než v ostatních odděleních, herr sturmabannführer.“

Weberova baterka zazářila. Světlo putovalo po strnulých obličejích. 509 a Bucher stáli v zadní řadě. Světelný pruh sklouzl po 509, oslnil ho, klouzal dál a vrátil se. „Tebe přece znám! Odkud?“

„Jsem už dlouho v táboře, herr sturmabannführer.“

Kruh světla sklouzl dolů na číslo. „Nejvyšší čas, abys pošel!“

„To je jeden z těch, co byli nedávno povoláni do písárny, herr sturmabannführer.“ hlásil Handke.

„A jo, pravda.“ Světelný kruh putoval opět dolů k číslu a pak dál. „Poznamenejte si to číslo. Schulte.“

„Ano,“ ujistil scharführer Schulte svěžím, mladistvým hlasem. „Kolik jich sem přijde?“

„Dvacet. Ne, třicet; ať se smáčkou.“

Schulte a lagerálestester odpočítávali a zapisovali. Ze tmy pozorovaly oči veterána Schulteho tužku. Nezahledly, že by si zapsal číslo 509. Weber mu je neřekl a baterka už zase zhasla. „Hotovo?“ zeptal se Weber.

„Ano.“

„Zbytek písemností vyřídí zítra písárna. Mažte tam! A koukejte chcípnout! Jinak vám pomůžeme!“

Weber si zešíroka a sebevědomě vykračoval táborovou ulicí zpátky. Scharführeri ho následovali. Handke ještě chvíli bloumal kolem. „Nosiči jídla, nastoupit!“ zavrčel pak.

„Zůstaňte tady.“ zašeptal Berger k 509 a Bucherovi. „Můžou jít dva jiní. Uděláte líp, když už Weberovi nevběhnete do rány.“

„Zapsal si Schulte moje číslo?“

„Neviděl jsem to.“

„Ne.“ řekl Lebenthal. „Stál jsem vpředu a dával jsem pozor. V tom spěchu na to zapomněl.“

..*

Třicet nových stálo chvíli takřka nepohnutě ve větrné tmě. „Je v barácích místo?“ zeptal se konečně Sulzbacher.

„Vodu,“ řekl chraptivě muž po jeho boku. „Vodu! Pro smilování boží. dejte nám vodu!“

Někdo přinesl zpola plné vědro vody. Noví se na ně vrhli a převrátili je; na pití neměli než svoje dlaně. Lehli si rychle na zem a pokoušeli se nabrat vodu do rukou. Sténali. Měli zčernalé a ušpiněné rty. Lízali zem.

Berger si všiml, že Sulzbacher a Rosen se na vědro nevrhli. „Vedle latríny je vodovod.“ řekl. „Voda teče jen čůrkem, ale

když se tam chvíli počká, stačí to k napití. Vemte si vědro a dojděte si tam."
Jeden z nových vycenil zuby. „A vy nám zatím sežerete večeři, co?"
„Já tam dojdu." řekl Rosen a vzal vědro.
„Já taky." Sulzbacher uchopil držadlo z druhé strany.
„Ty tu zůstaň." řekl mu Berger. „Půjde s ním Bucher a ukáže mu, kde to je."
Rosen a Bucher odešli. „Já jsem tady stubenältester," řekl Berger novým. „Máme tu ve všem pořádek. Radím vám. Abyste ho dodržovali. Jinak dlouho žít nebudete."
Nikdo neodpověděl. Berger nevěděl, jestli ho vůbec někdo z nich poslouchal.
„Je v barácích místo?" zeptal se Sulzbacher znovu.
„Ne. Musíme se střídat ve spaní. Část musí zůstat venku."
„Bude ještě něco k jídlu? Šli jsme celý den a nic jsme nedostali."
„Nosiči šli do kuchyně." Berger neřekl, co si myslí: že novým nebude jídlo vydáno.
„Jmenuji se Sulzbacher. Je to tady vyhlazovací tábor?"
„Ne."
„Určitě ne?"
„Ne."
„Díky bohu! Nejsou tu plynové komory!"
„Ne."
„Díky bohu." opakoval Sulzbacher.
„Mluvíš, jako bys byl v hotelu," řekl Ahasver. „Jen si počkej. Odkud jste přišli?"
„Jsme pátý den na cestě. Pěšky. Byly nás tři tisíce. Náš tábor zrušili. Kdo nemohl dál, toho zastřelili."
„Odkud jste přišli?"
„Z Lohme."
Část nových ležela ještě na zemi. „Vodu!" zasípal jeden z nich. „Kde ksakru jsou s tou vodou! Asi tam sami chlastaj - svině!"
„Ty bys nechlastal?" zeptal se Lebenthal.
Muž na něj civěl prázdným pohledem. „Vodu!" řekl už klidněji. „Vodu. prosím vás!"
„Vy jste přišli z Lohme?" zeptal se Ahasver.
„Ano."
„Znali jste tam nějakého Martina Schimmela?"
„Ne."
„Nebo Moritze Gewürze? Měl přeražený nos a holou hlavu."
Sulzbacher unaveně přemýšlel. „Ne."
„Nebo třeba Gedajle Golda? Měl jenom jedno ucho," řekl Ahasver nadějně. „To je přece nápadné. Byl na dvanáctém bloku."
„Dvanáctém?"
„Ano. Před čtyřmi roky."
„Proboha!" Sulzbacher se odvrátil. Otázka byla zoufale hloupá. Před čtyřmi roky! Proč ne před sto lety?
„Nech ho být, starý." řekl 509. „Je unavený."
„Byli to mí přátelé," mumlal Ahasver. „Člověk se rád zeptá na přátele."
Bucher a Rosen přinesli vědro. Rosen krvácel. Albu měl na rameni roztrženou; blůzu měl rozhalenou. „Noví se perou o vodu," řekl Bucher. „Mahner nás zachránil. Zjednal tam pořádek. Stojí teď na vodu v řadě. Musí si tu taky tak stoupnout, jinak vědro znovu převrhnu."
Noví vstávali. „Do řady," zvolal Berger. „Na každého se dostane. Máme vodu pro všechny. Kdo se nepostaví do řady, nedostane nic."
Uposlechli až na dva, kteří se drali kupředu. Srazili je k zemi. Pak Ahasver a 509 přinesli své nádoby a jeden po druhém se napili. „Pojďme se podívat, jestli bychom ještě něco někde nesehnali," řekl Bucher Rosenovi a Sulzbacherovi, když bylo vědro prázdné. „Teď už to nebude nebezpečné."
„Bylo nás tři tisíce." řekl Sulzbacher mechanicky a beze smyslu.

..*

Nosiči jídla se vrátili. Pro nové vězně nic nedostali. Rázem nastal poprask. Před oddělením A a B se věžňové rvali. Stubenältestři s nimi mnoho nesvedli. Měli tam skoro samé muslimany. Noví byli hbitější a nepoddávali se ještě tak docela svému osudu.

„Musíme jim něco nechat," řekl Berger tiše 509.
„Leda polívku. Chleba ne. Potřebujeme ho víc než oni. Jsme zesláblejší."
„Právě proto jim musíme něco dát. Jinak si to vezmou sami. Vidíš to tamhle vedle."
„Dobrá, ale jenom polívku. Chleba potřebujeme sami. Promluvme si s tím, co se jmenuje Sulzbacher."
Zavolali ho. „Poslouchej." řekl Berger, „nic jsme pro vás dnes večer nefasovali. Ale rozdělíme se s vámi o polívku."
„Dík," odpověděl Sulzbacher.
„Cože?"
„Dík."
Udivené na něj pohlédli. V táboře se obvykle neděkovalo. „Můžeš nám s tím pomoci?" zeptal se Berger. „Jinak ti vaši

zase všechno rozlijí, a tentokrát už nic místo toho nedostanem. Je tu ještě někdo spolehlivý?"

„Rosen. A ti dva vedle něj."

Veteráni a čtyři noví šli nosičům naproti a shlukli se kolem nich. Berger se předtím postaral o to, aby se ostatní postavili do řady. Teprve pak přinesli jídlo.

Rozestavili se a začali rozdávat. Noví neměli misky. Museli sníst svou porci vstojе a pak misku vrátit. Rosen dohlížel, aby nikdo nepřišel dvakrát. Někteří staří obyvatelé baráku nadávali. „Zítřa vám tu polívku vrátíme," řekl Berger. „Jenom jim ji půjčujeme." Pak se otočil k Sulzbacherovi. „Chleba potřebujeme sami. Naši lidé jsou zesláblejší než vy. Snad zítřa ráno dostanete něco i vy."

„Ano. A díky za polívku. Zítřa vám ji oplatíme. Jak máme spát?"

„Uvolníme několik našich pryčů. Musíte spát vsedě. Ani tak nebude dost místa pro všechny."

„A vy?"

„Zůstaneme tady venku. Později vás vzbudíme a vystřídáme se."

Sulzbacher zavrtěl hlavou. „Jak jednou usnou, tak už je pak ven nedostanete."

Část nových už spala s otevřenými ústy před barákem. „Nechte je ležet," řekl Berger a rozhlédl se. „Kde jsou ostatní?"

„Už si sami našli uvnitř místa," řekl 509. „Potmě je ven nedostaneme. Musíme to pro tentokrát nechat tak. Jak to je."

Berger vzhlédl k nebi. „Snad nebude moc zima. Sesedneme se těsně u zdi. Máme tři deky."

„Zítřa to budeme muset udělat jinak," prohlásil 509. „V tomhle oddělení násilí neplatí."

Přitiskli se k sobě. Skoro všichni veteráni byli venku; taky Ahasver, Karel a Vlčák. Rosen a Sulzbacher a asi deset dalších seděli u nich.

„Mrzí mě to," řekl Sulzbacher.

„Nesmysl. Neodpovídáš za druhé."

„Šel bych hlídat," řekl Karel Bergerovi. „Nejmíň šest našich dnes v noci umře. Leží vpravo dole u dveří. Až budou mrtvi, můžeme je vynést a lehnout si na směny místo nich na jejich pryčny."

„Jak chceš potmě zjistit, jestli jsou mrtvi?"

„To není nic těžkého. Sehnu se těsně k jejich obličejům. To se pozná, že už nedýchají."

„Než je vyneseme, lehne si na jejich místo někdo z těch, co jsou uvnitř," řekl 509.

„To jsem právě myslel," řekl Karel horlivě. „Přijdu vám to povědět. A hned jak vyneseme mrtvého, někdo si tam lehne."

„Dobře, Karle," řekl Berger. „Hlídej."

Ochladilo se. Z baráků se ozývalo sténání a výkřiky děsu ze sna. „Můj ty bože," řekl Sulzbacher 509. „To je ale štěstí!

Mysleli jsme, že jsme se dostali do vyhlazovacího tábora. Jen aby nás neposlali dál."

509 neodpověděl. Štěstí, myslel si. Ale bylo to tak.

..*

„Jaké to bylo u vás?" zeptal se Ahasver po chvíli.

„Postříleli všechny, co nemohli jít. Bylo nás tři tisíce -" „To víme. Už jsi to říkal několikrát."

„Ano -" odpověděl Sulzbacher bezmocně.

„Co jste cestou viděli?" zeptal se 509. „Jak to vypadá v Německu?"

Sulzbacher se na chvíli zamyslel. „Předevčirem večer jsme měli dost vody," řekl potom. „Občas nám lidé něco dali, ale spíš ne. Bylo nás na to moc."

„Kdosi nám v noci přinesl čtyři láhve piva."

„Tohle jsem nemyslel," řekl 509 netrpělivě. „Jak vypadala města? Byla hodně rozbitá?"

„Neprocházeli jsme městy. Pokaždé jsme se jim oklikou vyhnuli."

„Copak jste vůbec nic neviděli?"

Sulzbacher pohlédl na 509. „Když sotva jdeš, tak toho moc nevidíš. A když ještě za tebou střelí. Vlaky jsme vůbec neviděli."

„Proč zrušili váš tábor?"

„Protože se přiblížila fronta."

„Cože? Co o tom víš? Mluv! Tak mluv! Kde je Lohme? Jak daleko od Rýna? Daleko?"

Sulzbacher se snažil udržet oči otevřené. „Ano - dost daleko - padesát - sedmdesát - kilometrů - zítřa -" řekl ještě, pak mu hlava klesla na prsa. „Zítřa - teď už - musím spát -"

„Je to asi sedmdesát kilometrů," řekl Ahasver. „Byl jsem tam."

„Sedmdesát? A odtud?" 509 začal počítat. „Dvě stě - dvě stě padesát -"

„Ahasver pokrčil rameny. „Poslyš, 509," řekl klidně, „ty pořád myslíš na kilometry. Pomyslels už taky na to, že s námi můžou udělat totéž, co s těmi tady? Zrušit tábor - nás poslat pryč - a kam? Co bude s námi pak? My, co jsme tady, už přece žádný pochod nevydržíme."

„Kdo nemůže jít, bude zastřelen -" Rosen se s trhnutím probudil a hned zase usnul.

Všichni mlčeli. Na tohle dosud nepomysleli. Viselo to nad nimi jako těžká hrozba. 509 se díval na stříbrné kupy mraků na nebi. Pak se zahleděl do údolí na silnice, prosvítající v mdlém světle. Neměli jsme jim nechávat polívku, napadlo ho na okamžik. Musíme být schopni pochodu. Ale co by nám to pomohlo? Leda to, že bychom vydrželi jít o pár minut déle. „Třeba u nás nezastřelí ty, co zůstanou pozadu."

„Ne," odpověděl Ahasver pochmurně a výsměšně. „Vykrmí je masem, obléknou je do čistého a ještě jim zamávají na shledanou."

509 na něj pohlédl. Ahasver byl docela klidný. Jeho už sotva mohlo něco poděsit.

„Jde sem Lebenthal." řekl Berger.

Lebenthal se u nich posadil. „Slyšels ještě něco na druhé straně, Leo?" zeptal se 509.

Leo přikývl. „Chtějí se zbavit co možná nejvíc těch z transportu. Lewinsky to má od toho zrzka v písárně. Ale jak se jich chtějí zbavit, to přesně nevěděl. Ale má k tomu dojít brzy; aby mohli uvést, že mrtví zemřeli na následky transportu."

Jeden z nových se vytrhl ze spánku, vyskočil a zakřičel. Pak zase klesl zpátky a začal chrápat se široce otevřenými ústy.

„Chtějí zlikvidovat jen ty z transportu?"

„Lewinsky věděl jenom tohle. Ale vzkazuje nám, abychom si dávali pozor."

„Ovšem, musíme se mít na pozoru." 509 se na okamžik odmlčel.

„To znamená, že máme držet hubu. Tohle tím myslel. Nebo ne?"

„Jasně. Co jiného?"

„Budeme-li nové varovat, budou opatrní," prohlásil Meyer. „A až jich budou chtít esesáci určitý počet oddělat a nenajdou je, vezmou ten zbytek od nás."

„To je pravda." 509 pohlédl na Sulzbachera, který se bezvládně opíral hlavou o Bergerovo rameno. „Co tedy budeme dělat? Držet huby?"

Bylo to těžké rozhodování. Kdyby došlo k prosívání a esesáci by nenašli dost nových, bylo by docela možné, že by počet doplnili vězni z malého tábora; tím spíš, že noví nebyli zdecimováni tak jako ostatní.

Dlouho mlčeli. „Nic nám do nich není," řekl pak Meyer. „Nejprve se musíme postarat sami o sebe."

Berger si mnul zanícené oči. 509 škubal lem své blůzy. Ahasver se otočil k Meyerovi. Sinalé světlo se mu třpytivě odráželo v očích. „Jestli nám do nich nic není," řekl pomalu, „tak taky nikomu není nic do nás."

Berger zvedl hlavu. „Máš pravdu."

Ahasver seděl nehybně opřený o zeď a mlčel. Jako by jeho stará, vyzáblá hlava se zapadlými očima viděla něco, co ostatní neviděli. „Řekneme to tady těm dvěma," prohlásil Berger. „Můžou ostatní varovat. Víc dělat nemůžeme. Vždyť ani nevíme, co bude."

Z baráku vyšel Karel. „Jeden je mrtvý."

509 vstal. „Pojďte ho vynést." Obrátil se k Ahasverovi. „Pojď taky, starý. Zůstaneš tam hned uvnitř spát."

XII.

Bloky stály nastoupeny na apelplacu malého tábora. Scharführer Niemann se blahobytně pohupoval v kolenou. Bylo mu asi třicet let, měl úzký obličej, malé, odstávající uši a dozadu ubíhající bradu. Měl pískově zbarvené vlasy a nosil brýle bez obrouček. Kdyby neměl uniformu, vypadal by jako typický úředník. Tím taky byl, než vstoupil do SS a stal se mužem.

„Pozor!" Niemann měl vysoký, trochu přiškrčený hlas. „Nový transport vystoupit, v chod, v chod!"

„Nedej se!" zamumlal 509 na Sulzbachera. Před Niemannem se seskupil dvojřad. „Nemocní a neschopní napravo vystoupit!" velel.

Dvojřad se zavlhl, ale nikdo nevystoupil. Vězňové nedůvěřovali, už příliš často zažili něco podobného.

„Tak honem! Kdo chce jít k lékaři a dát se obvázat, vystoupí vpravo!"

Několik vězňů váhavě vystoupilo stranou. Niemann přešel k nim. „Co je ti?" zeptal se prvního.

„Mám bolavé nohy a jeden prst zlomený, herr scharführer!"

„A ty?"

„Dvojitou kýlu, herr scharführer."

Niemann se vyptával dál. Pak poslal dva zpátky. Byl to trik, který měl vězně oklamat a uklidnit. Zapůsobil. Ihned se přihlásila řada dalších. Niemann nedbale přikývl. „Předstoupí ti, co mají něco se srdcem! A ti, co nejsou schopni těžké práce, ale mohou ještě spravovat punčochy a krájet kůži na boty."

Opět se jich několik přihlásilo. Niemann měl teď pohromadě asi třicet lidí a viděl, že by jich už víc nezískal. „Ostatním se zřejmě daří výborně!" vyštěkl zlostně. „Tak se na to podívejte! Vpravo v bok! Poklusem - v klus!"

Dvojstup běhal kolem apelplacu. Ztěžka oddychující běhali kolem těch, kteří zbyli. Stáli tu v pozoru, vědomi si toho, že se i nad nimi vznášá nebezpečí. Kdyby se některý z nich skácel, vzal by ho možná Niemann nádavkem bez okolků s sebou. Kromě toho nikdo nevěděl, jestli se Niemann ještě zvláště důkladně nepustí do starých obyvatel malého tábora. Dvojstup přeběhl poštěstě kolem. Začínali klopýtat; ale pochopili, že neběhají proto, aby se zjistilo, jsou-li schopni těžké práce. Běželi o život. Z obličejů jim stékal pot a v očích měli zoufalou, vedoucí smrtelnou úzkost, jakou nezná žádné zvíře, jen člověk. I ti, co se přihlásili, pochopili už, o čem jde. Zneklidnili. Dva se pokusili připojit k běžícímu dvojstupu.

Niemann je zahlédl. „Zpátky! Táhněte zpátky!"

Nedbali ho. Pádili dál, hluší strachem. Dřeváky, které měli na nohou, ihned ztratili. Bosi, se zkrvavenými nohama běželi dál, předchozího večera nedostali punčochy. Niemann je nespouštěl z očí. Chvilí tak běželi s ostatními. Když se pak v jejich znetvořených obličejích objevila dychtivá naděje, že vyvážnou. Niemann klidně pokročil kupředu, a když se klopýtavě hnali kolem něho, nastavil jim nohu. Upadli a chtěli se zvednout. Dvěma kopanci je opět srazil k zemi. Snažili se lézt. „Vstaňte!" zařval svým přiškrčeným tenorem. „Táhněte zpátky!"

Po celou tu dobu byl k baráku 22 obrácen zády. Kolotoč smrti zatím pokračoval. Další čtyři upadli. Leželi na zemi. Dva byli v bezvědomí. Jeden měl na sobě husarskou uniformu, kterou dostal předešlý večer; druhý měl pod jakýmsi ustříženým kaftanem dámskou košili s lacinými krajkami. Kápo ze skladu byl v rozmarne náladě, když rozdělával mezi

věžně šatstvo z Osvětimi. Ještě několik desítek jich tu bylo takhle podstrojeno jako na nějaký karneval. 509 viděl, jak Rosen sehnut klopýtá a zůstává pozadu. Věděl, že za několik vteřin bude zcela vyčerpán a že se svalí. - Nic mi do toho není. říkal si, nic. Nebudu dělat hlouposti. Každý se musí starat sám o sebe. Dvojstup se opět přibližoval k baráku. 509 uviděl, že Rosen už je poslední. Rychle pohlédl na Niemanna, který byl dosud ještě obrácen k baráku zády, a pak se rozhlédl. Žádný blockältester nedával pozor. Všichni se dívali na ty dva, jimž Niemann nastavil nohu. Handke dokonce pokročil s nataženým krkem o krok kupředu. 509 chytil Rosena, vrávorajícího kolem něho, za paži, přitáhl ho a prostrčil řadou dozadu. „Rychle! Do baráku! Schovej se!“

Slyšel, jak za ním Rosen zalapal po dechu, a koutkem oka zahlédl nějaký pohyb a pak už supění neslyšel. Niemann nic nepostřehl. Ještě stále se neobrátil. Ani Handke nic nezpozoroval. 509 věděl, že dveře baráku jsou otevřeny. Doufal, že mu Rosen porozuměl. A doufal, že by ho neprozradil, i kdyby ho přesto chytili. Určitě ví, že by byl tak jako tak ztracen. Niemann si nově nespočítal, takže Rosen má přece jen nějakou vyhlídku. 509 cítil, že se mu třesou kolena a že mu vyschlo v hrdle. V uších mu hučelo.

Opatrně pohlédl na Bergera. Berger nepohnuté pozoroval běžící houf, z něhož odpadávalo stále víc lidí. Jeho napjatý výraz dokazoval, že všechno viděl. Pak 509 uslyšel za sebou zašeptat Lebenthala: „Je tam.“ Kolena se mu roztrásla ještě víc. Musel se opřít o Buchera.

Kolem dokola se povalovaly dřeváky, které dostala část nových ve skladu. Nebyli na ně zvyklí a ztráceli je. Jenom dvěma zůstaly na nohou a s klapotem v nich běželi zoufale dál. Niemann si čistil brýle. Zapotily se mu. Z horka, které pocítil, když viděl, jak věžňové ve smrtelné úzkosti padají, zase se vzbodí, padají, sbírají se a potácejí se dál. Cítil horkost v žaludku a v očích. Poprvé takový pocit zažil, když zabil svého prvního žida. Vlastně ho zabít nechtěl; ale pak ho to přece jen přemohlo. Býval vždy ušlápnutý a odstrčený a zpočátku se skoro bál žida udeřit. Když ho však potom viděl před sebou, jak se plazí po břiše a žebroní o život, pocítil, že se z něho stal někdo jiný, energický, mocnější, pocítil v žilách krev, obzor se rozšířil, zdemolovaný, měšťácký čtyřpokoje byt židovského obchodníka konfekcí, plný zeleně čalouněného nábytku, se změnil v Čingischánovu asijskou poušť; obchodní příručí Niemann se najednou stal pánem nad životem a smrtí, byl mocný, všemohoucí, zmocnilo se ho prudké opojení, které se v něm šířilo a stoupalo, až pak první úder dopadl sám od sebe na měkce poddajnou lebku s řídkými, obarvenými vlasy. - „Stát!“

Věžňové tomu ani nemohli uvěřit. Čekali, že budou muset běhat tak dlouho, až padnou k smrti vysílení. Baráky, prostranství a lidé vířili kolem, před očima se jim zatmívalo. Přidržovali se jeden druhého. Niemann si opět nasadil vyčištěné brýle. Najednou měl naspěch. „Přineste sem mrtvolu.“

Civěli na něj. Zatím tu žádné mrtvolky nebyly. „Ty, co upadli,“ opravil se. „Ty, co zůstali ležet,“

Odpočívající se k omdlelým a uchopili je za ruce a za nohy. Na jednom místě ležel celý chumel lidí. Upadli tam jeden přes druhého. 509 spatřil v té zmrle taky Sulzbachera. Stál zakryt ostatními a kopal nějakého muže, ležícího na zemi. do holení a rval ho za vlasy a za uši. Pak se sehnul a zvedal ho na kolena. Muž se mu v bezvědomí zase skácel. Sulzbacher ho znovu kopl, popadl jej v podpaží a snažil se ho zvednout. Nepodařilo se mu to. Jako šílený začal mlátit pěstmi do omdlelého, až ho jeden blockältester odstrčil. Sulzbacher se dral zase zpátky. Blockältester ho nakopl. Domníval se, že Sulzbacher si chce na omdlelém ještě vylít vztek. „Zatracený hovado!“ zavrčel. „Tak mu dej pokoj. Beztak co nevidět chcípne.“

Průchodem v ostnatém drátě projel s nákladákem, na němž se jinak odvážely mrtvolky, kápo Strohschneider. Motor rachotil jako kulomet. Někteří se ještě pokusili utéct. Opět se probrali z bezvědomí. Ale Niemann teď dával dobrý pozor; nikoho už nepustil, ani nikoho z těch, kteří se přihlásili dobrovolně. „Kdo sem nepatří, odchod!“ vykřikl. „Ti, co se hlásili, že jsou nemocní, naloží zbývajících!“

Věžňové se hrnuli do baráku, jak nejrychleji mohli. Omdlelí byli naloženi na auto. Pak přidal Strohschneider plyn. Jel tak pomalu, aby dobrovolníci mohli jít pěšky za ním. Niemann šel vedle nich. „Tak máte po útrapách,“ řekl změněným, skoro přátelským hlasem svým obětem.

„Kam je odvezou?“ zeptal se jeden z nových v baráku 22.

„Asi na blok 64.“

„Co tam s nimi udělají?“

„Nevím,“ odpověděl 509. Nechtěl říct, co bylo po táboře známo. - že Niemann má v jedné místnosti pokusného bloku 64 konev benzinu a několik injekčních stříkaček a že se nikdo z těch, které si odvedl, už nevrátí. Strohschneider je večer odveze do krematoria.

„Proč jsi toho jednoho ještě tak zmlátil?“ zeptal se 509 Sulzbachera.

Sulzbacher se na něj zadíval a neodpověděl. Dávil se, jako by měl polknout chuchvalec vaty, a potom odešel. „Byl to jeho bratr.“ řekl Rosen.

Sulzbacher zvracel a z úst mu nevyšlo nic než trochu nazelenalé žaludeční šťávy.

..*

„No. to se podívejme! Ještě jsi tady? To na tebe asi zapomněli, co?“ Handke stál před 509 a prohlížel si ho pomaloučku od hlavy až k patě. Bloky stály nastoupeny venku k večernímu apelu. „Vždyť si tě chtěli zapsat. Musím se na to zeptat.“

Pohupoval se na podpatcích a upřeně hleděl na 509 bledě modrými vypoulenými očima. 509 se ani nehnul. „Co?“ zeptal se Handke. 509 mlčel. Bylo by čiré šílenství dráždit něčím blockältestra.

Nejlepší vždy bylo mlčet. Mohl jenom doufat, že na to Handke zase zapomene, nebo že to nemyslí doopravdy. Handke se šklebil.

Měl žluté, skvrnité zuby. „Co?“ opakoval.

„To číslo si tenkrát zapsali," řekl klidně Berger.

„Ale?" Handke se k němu obrátil. „Víš to určitě?"

„Ano. Poznamenal si ho scharführer Schulte. Viděl jsem to."

„Po tmě? No pak je teda všechno v pořádku." Handke se pořád ještě pohupoval. „Pak se teda na to můžu jít klidně zeptat. Nic tím teda nepokazím, co?"

Nikdo neodpověděl. „Můžeš se ještě i nadlábnout," prohlásil Handke blahovlnně. „Povečeřet. Nemá cenu ptát se na tebe blockführera. Zajdu si s tím rovnou na patřičné místo, ty šibeničníku." Ohlédl se. „Pozor!" zařval pak.

Přihrnul se Bolte a měl naspěch jako vždycky. Dvě hodiny už prohrával v kartách a teď mu to zrovna vycházelo.

Otráveně přehlédli mrtvé a zase zmizel. Handke zůstal. Poslal nosiče do kuchyně pro jídlo a odloudal se k ostatnému drátu, oddělujícímu ženské baráky od malého tábora. Tam zůstal stát a díval se na druhou stranu.

„Pojďme do baráku," řekl Berger. „Jeden může zůstat venku a dávat na něho pozor."

„Já," přihlásil se Sulzbacher.

„Řekni, až půjde pryč. Hned!"

V baráku se veteráni sesedli těsně k sobě. Bylo lépe, když je Handke neviděl. „Co budeme dělat?" zeptal se Berger ustaraně. „Co když to ta svině myslela vážně?"

„Třeba na to zase zapomene. Zdá se, že ho drží zas ta jeho vzteklna. Kdybychom tak měli nějaký chlast, abychom ho mohli ožrat."

„Chlast!" Lebenthal si odplivl. „Vyloučeno. Naprosto vyloučeno!"

„Třeba si dělal jen tak legraci," řekl 509. Tak docela tomu ovšem nevěřil; ale v táboře se podobné věci už často staly. Esesáci byli mistři v neustálém nahánění strachu. Mnozí to až do konce nevydrželi. Někteří vběhli do drátů; jiným nakonec selhalo srdce.

Rosen se přisunul k veteránům. „Mám peníze," šeptal 509. „Vezmi si je. Měl jsem je schované a pronesl jsem je sem. Tu máš, je to čtyřicet marek. Dej mu je. Takhle jsme to dělávali u nás."

Vtiskl mu bankovky do ruky. 509 je ucítil, vzal je a přitom skoro ani nevnímal, že je bere. „Nic to nepomůže," řekl.

„Vezme to. strčí do kapsy a pak stejně udělá, co bude chtít."

„Tak mu slib další?"

„A kde vezmeme další?"

„Lebenthal něco má," připojil se Berger. „Vid', Leo?"

„Jo. něco mám. Ale jakmile ho jednou navykne na prachy, bude chodit každý den a bude chtít další a další, až nebudeme mít nic. Pak budeme zase tam, kde jsme byli. Jen peníze budou v tahu."

Všichni mlčeli. Nikomu se nezdál Lebenthalův výklad surový. Byl prostě věcný. Šlo jednoduše o to, jestli se vyplatí vzdát se všech Lebenthalových obchodních zisků jen proto, aby 509 získal několik dní odkladu. Veteráni by dostávali méně jídla, snad dokonce o tolik méně, že by někteří, nebo i všichni, zahynuli. Nikdo z nich by se neváhal zřeknout všeho, kdyby to opravdu mohlo 509 zachránit; ale to nevypadalo pravděpodobné, jestliže Handke myslel své výhrůžky vážně. V tom měl Lebenthal pravdu. A nemělo smysl dávat v sázku životy tučtu lidí, aby jediný z nich zůstal pouze o dva tři dny déle naživu. Řídili se tímto nepsaným, nemilosrdným táborovým zákonem, a proto dosud žili. Všichni ten zákon znali; ale tentokrát jej ještě nechtěli uznat. Hledali nějaké východisko.

„Museli bychom tu bestii umlátit," řekl nakonec Bucher beznadějně.

„Čím?" zeptal se Ahasver. „Vždyť je desetkrát silnější než my."

„Kdybychom všichni naráz jídelními miskami -"

Bucher zmlkl. Věděl dobře, že je to nesmysl. I kdyby se to povedlo, pověsili by spoustu lidí.

„Ještě tam stojí?" zeptal se Berger.

„Pořád. Na stejném místě."

„Třeba na to zapomene."

„To bych nečekal. Říkal, že počká až po jídle."

Ve tmě zavládlo hrobové ticho. „Můžeš mu dát aspoň těch čtyřicet marek," řekl po dlouhé chvíli Rosen 509. „Patří jen tobě. Dávám ti je. Jenom tobě. Nikomu jinému do toho nic není."

„Pravda," prohlásil Lebenthal. „To je pravda."

509 se díval dveřmi ven. Proti šedé obloze viděl temnou postavu Handkeho. Něco mu to připomínalo, taky to takhle nějak bylo - temná hlava se rýsovala proti nebi a on byl přitom ve velkém nebezpečí. Nevěděl přesně, kdy to bylo. Znovu pohlédli dveřmi ven a podivil se, proč se nemůže rozhodnout. Cítil, jak v něm roste nejasný a nepochopitelný odpor. Odpor proti tomu, aby se pokusil podplatit Handkeho. Dřív něco takového neznal; vždycky jen prožíval strach, strach bez jiných pocitů.

„Jdi tam," řekl Rosen. „Dej mu ty peníze a slib mu další."

509 váhal. Nechápal sám sebe. Byl si sice vědom toho, že uplácení nemá mnoho smyslu, jestliže ho chce Handke doopravdy zničit. Podobné případy už v táboře nejednou zažil; takoví jako Handke vzali vězňům všechno, co měli, a pak je zlikvidovali, aby nemohli mluvit. Ale na druhé straně - znamenalo to přece jen další den života - a mezitím se mohlo ledacos stát.

„Už nesou jídlo," hlásil Karel.

„Poslyš," zašeptal Berger 509. „Zkus to. Dej mu ty peníze. Když si přijde pro další, pohrozíme mu, že ho udáme, že bere úplatky. Dvanáct nás to může dosvědčit. To je dost. Všichni řekneme, že jsme to viděli. A něco takového nebude riskovat. Nic jiného udělat nemůžeme."

„Jde sem," zašeptal zvenčí Sulzbacher. Handke se otočil. Zvolna kráčel k oddělení D.

„Kde jsi, šibeničníku?" ptal se.

509 vystoupil. Nemělo smysl se schovávat. „Zde.“

„Dobrá. Tak já jdu. Rozluč se a sepiš závěť. Přijdu si pak pro tebe. Se vši slávou.“

Ušklíbl se. Zmínku o závěti považoval za ohromný vtip. S tou slávou se mu to rovněž povedlo. Berger postrčil 509 a ten postoupil o krok. „Mohl bych s vámi na okamžik mluvit?“

„Ty se mnou? Blbost!“

Handke zamířil k východu. 509 jej následoval. „Mám u sebe peníze,“ řekl do Handkeho zad.

„Peníze? Ale? A kolik?“ Handke šel dál. Neotočil se.

„Dvacet marek.“ 509 chtěl říct čtyřicet; ale zvláštní odpor, který pocíťoval, mu v tom zabránil. Cítil jej jako jakousi umíněnost; nabídl za svůj život polovinu.

„Dvacet marek a dva feniky! Táhni, člověče!“

Handke přidal do kroku. 509 jej dohnal a šel vedle něho. „Dvacet marek je lepší než nic.“

„Prdlajs.“

Nemělo smysl nabízet mu teď čtyřicet. 509 měl pocit, že se dopustil osudné chyby. Měl nabídnout všechno. Žaludek se mu propadl. Odpor, který předtím cítil, zmizel.

„Mám ještě víc peněz,“ řekl spěšně.

„To se podívejme!“ Handke se zastavil. „Kapitalista! Chcípačky kapitalista! Kolikpak ještě máš, co?“

509 zatajil dech. „Pět tisíc švýcarských franků!“

„Cože?!“

„Pět tisíc švýcarských franků. Leží v bankovní přihrádce v Curychu.“

Handke se zasmál. „A to ti mám, ty hadrníku, věřit?“

„Nebyl jsem vždycky hadrník.“

Handke se na 509 upřeně zadíval. „Upíšu vám polovinu těch peněz,“ řekl 509 chvatně. „Stačí napsat příkaz a jsou vaše.“

Dva tisíce pět set švýcarských franků.“ Díval se do tvrdého, bezvýrazného obličeje před sebou. „Válka brzy skončí.“

Peníze ve Švýcarsku se mohou hodit.“ Čekal. Handke stále ještě neodpověděl. „Až bude po prohrané válce.“ dodal pomalu 509.

Handke zvedl hlavu. „Tak?“ řekl tiše. „S tím tedy počítáš? Co? Krásně sis to všechno vymyslel, jen co je pravda. To ti ale důkladně osladíme! Sám ses nachytl! - teď tě má i politické oddělení - zakázaný devizový majetek v zahraničí! To ti ještě přitíží! Člověče, tvou hlavu bych měl nerad na krku.“

„Mít nebo nemít dva tisíce pět set švýcarských franků není jedno a totéž -“

„Pro tebe taky ne. Zmiz!“ zařval pojednou Handke a strčil 509 do prsou tak prudce, až upadl.

509 se pomalu zvedal. Berger běžel k němu. Handke zmizel ve tmě. 509 věděl, že by nemělo smysl běžet za ním. Handke byl už taky příliš daleko. „Co se stalo?“ zeptal se Berger udýchaně.

„Nevzal to.“

Berger na to nic neřekl. Díval se na 509. 509 viděl, že Berger drží v ruce klacek. „Nabídl jsem mu mnohem víc,“ řekl.

„Nechtěl.“ Rozrušeně se rozhlédl. „Zřejmě jsem něco zvorál. Ale co?“

„Co jen proti tobě může mít?“

„Nikdy mě nemohl vystát.“ 509 si přejel rukou po čele. „Už na tom nesejde. Nabízel jsem mu dokonce peníze ve Švýcarsku. Franky. Dva a půl tisíce. Nicht!“

Došli k baráku. Nemuseli nic říkat; ostatní už věděli, co se stalo. Všichni stáli, kde stáli předtím; nikdo se neodtáhl, - ale kolem 509 se vytvořil jakýsi prázdný prostor - neviditelný, nepřekročitelný kruh, který ho odděloval: osamocenost smrti.

„K sakru!“ řekl Rosen.

509 na něj pohlédl. Ráno jej zachránil. Bylo zvláštní, jak to mohl udělat a jak se teď octl někde, kde už nemohl natáhnout ruku. „Dej mi hodinky,“ řekl Lebenthalovi.

„Pojď do baráku,“ řekl Berger. „Musíme si to rozmyslet -“

„Ne. Teď už zbývá jen čekat. Dej mi hodinky. A nechte mě o samotě -“

Seděl sám. Ručičky hodinek zeleně probleskovaly tmou. Třicet minut, pomyslel si. Deset minut ke správním budovám; deset minut na hlášení a rozkazy; deset minut zpátky. Půlkruh, který uběhne velká ručička-to byl teď jeho život. Možná že to bude víc, pomyslel si náhle. Jestliže Handke udá i ty peníze ve Švýcarsku, vloží se do toho politické oddělení.

Budou se snažit peníze získat a nechají ho naživu tak dlouho, dokud je nebudou mít. Na tohle nepomyslel, když to říkal Handkemu; - myslel jen na blockálestrovu hrabivost. Má určitou naději. Není ovšem jisté, že Handke ty peníze oznámí. Třeba ohlásí, že Weber chtěl vidět 509.

Tmou tiše přišel Bucher. „Máme ještě jednu cigaretu,“ řekl váhavě. „Berger chce, abys šel dovnitř a vykouřil ji.“

Cigaretu. Pravda, veteránům ještě jedna zbyla. Jedna z těch, které přinesl Lewinsky, když se vrátil z bunkru. Z bunkru. - uvědomil si, kdo to byl, ta temná postava rýsující se proti nebi, kterou mu připomněl Handke, a kde ji viděl. Byl to Weber, Weber, kterým to všechno začalo.

„Pojď,“ řekl Bucher.

509 zavrtěl hlavou. Cigareta. Poslední jídlo odsouzencovo.

Odsouzencova cigareta. Jak dlouho by ji kouřil? Pět minut? Deset, kdyby kouřil pomalu? To je třetina času, který mu zbývá. Příliš mnoho. Má něco jiného na práci? Ale co? Nedá se nic dělat. V ústech mu vyschlo, jak lačnil po tabáku.

Nechtěl. Kdyby si zakouřil, připustil by, že je ztracen.

„Táhní k čertu!“ zašeptal vztekle. „Táhní s tou zasranou cigaretou!“

Vzpomněl si, kdy naposled tak prudce zatoužil po tabáku. Tentokrát se nemusel dlouho rozpomínat. Neubauerův doutník to byl, tenkrát, když jeho a Buchera Weber zmlátil, opět Weber. Jako vždy. Jako před lety -

Nechtěl myslet na Webera. Ted ne. Pohlédl na hodinky. Uběhlo pět minut. Pohlédl na oblohu. Byla vlháká teplá noc. Noc. v jaké všechno raší. Noc kořenů a pupenů. Jaro. První jaro s nadějí. Byla to rozedraná, zoufalá naděje, jen záblesk naděje, podivná, slabá ozvěna zemřelých let, ale i to bylo něco obrovského, závratného. co všechno změnilo. Così uvnitř mu našeptávalo, že neměl říkat Handkemu, že válka je prohraná.

Pozdě. Už se stalo. Zdálo se, že nebe potemnělo, zuhelnatělo, že se valí mračna prachu, nedohledný, hrozivě klesající příklop. 509 namáhavě oddychoval. Chtěl se odplazit, schovat hlavu do kouta, zahrabat ji do země, zachránit, vyrvat srdce, schovat je. aby bilo dál, až -

Čtrnáct minut. Za ním jednotvárné, zpěvavé, zvláštní mumlání. Ahasver, pomyslel si. Ahasver. Modlí se. Poslouchal a zdálo se mu. že to trvalo hodiny, než si vzpomněl, co to je. Bylo to ono mumlání a prozpěvování, které tak často slychal, - modlitba za mrtvé. „Ještě nejsem mrtev, starý," řekl dozadu. „Ještě dlouho nebudu. Nech toho modlení -"

Někdo odpověděl. Byl to Bucher. „Nemodlí se." řekl.

509 už nic neslyšel. Najednou cítil, jak ho to zavaluje. V životě poznal mnoho bázní, znal děsivý, měkkýšovitý strach nekonečného vězení, znal pronikavý, drásající strach těsně před mučením. znal hluboko uvnitř ukrytou hrůzu z vlastního zoufalství, znal všechny tyto úzkosti a bázně a přestál je, znal je, ale věděl i o jiné, poslední, a věděl, že právě teď na něj dolehla: bázeň nejděsivější, veliká bázeň před smrtí. Léta ji už nepocítil a věřil, že se nikdy nenavrátil, že už jí nepodlehne, že ji utrpení, ustavičná blízkost smrti a odevzdaná lhostejnost vysály. Necítil ji ani tenkrát, když šel s Bucherem do písárny - ale teď cítil, jak mu ledové kapky této úzkosti stékají po obratlích, a věděl, že je to proto, že v sobě opět oživil naději, zachvacovala jej a byla jako led a prázdnota a rozklad a němý výkřik. Opíral se rukama o zem a hleděl strnule do prázdna. Ta smrtonosná, šedá hrůza tam nahoře, která jej chce vtáhnout do svého víru, to už není nebe! Kam zpod ní zmizel život? Kam zmizel sladký dech rašení? Kam se poděly pupeny? Kam ozvěna, tichounká ozvěna naděje? Poslední, ubohá jiskra, žhnoucí kdesi v něm, zaplápolala, uhasínajíc v rozhořčeném smrtelném zápase, zasyčela a svět ztuhl jako olovo a propadl se v hrůze.

Mumlání. Kam se podělo to mumlání? Taký mumlání zmizelo. 509 zvedl pomalounku ruku. Váhal ji otevřít, jako by v ní svíral diamant, který se proměnil v uhel. Povolil prsty a vyčkával, ještě několikrát se nadechl, než se podíval na dvě bledě svítící čárky. vymezující jeho osud.

Pětatřicet minut. Pětatřicet! O pět minut víc než třicet, s nimiž počítal. O pět víc; o pět strašně vzácných, důležitých minut. Ale třeba hlášení na politickém oddělení trvalo o pět minut déle - nebo si třeba dal Handke víc načas.

Dalších sedm minut. 509 seděl nehybně. Dýchal a opět cítil, že dýchá. Dosud nebylo nic slyšet. Ani kroky, ani chrastění zbraní, ani povely. Obloha se zase stala oblohou a ustupovala do výše. Už na něm neležela jako příkrov hrobu. Prodíral se jí vítr.

Dvacet minut. Třicet. Někdo za ním vzdychl. Obloha se jasní. Vzdaluje se. Vrací se ozvěna, zdáli zaznívá tlukot srdce, maličký bubínek tepu, ozvěna se šíří. z rukou se opět stávají ruce, jiskra nezhasla - znovu doutná, silněji než předtím. O trochu silněji. O tolik, co úzkosti přestála. Levá ruka bezvládně upustila hodinky.

„Snad -" zašeptal za 509 Lebenthal a poděšeně, pověřivě zmlkl.

Čas najednou zmizel. Rozplynul se. Rozplynul se na všechny strany. Uplýval s vodou někam z kopce dolů. 509 nepřekvapilo, když Berger zvedl hodinky a řekl: „Hodina a deset minut. Dnes už se nic nestane. Možná že už vůbec ne. Třeba si to rozmyslel."

„Ano," řekl Rosen.

509 se obrátil. „Leo, nepřijdou dnes večer ty holky?"

Lebenthal se na něj strnule zadíval. „Na tohle teď myslíš?"

„Ano."

Na co jiného, pomyslel si 509. Na všechno, co mě odvádí od této úzkosti, která mi rozežírá kosti na dřev. „Máme peníze." řekl. „Nabídl jsem Handkemu jen dvacet marek."

„Tys mu nabídl jen dvacet marek?" řekl Lebenthal nevěřivě.

„Ano. Dvacet nebo čtyřicet, bylo to jedno. Kdyby chtěl, tak to vzal, bez ohledu, jestli je to dvacet nebo čtyřicet."

„A co když přijde zítra?"

„Když přijde, dostane dvacet marek. Když mě udal, přijdou esesáci. Pak už ty peníze nebudu vůbec potřebovat."

„Neudal tě," řekl Rosen. „Určitě ne. Vezme peníze."

Lebenthal se vzpamatoval. „Peníze si nech," prohlásil. „Pro dnes večer mám dost." Zahlédl odmítavý posunek 509.

„Nechci je," řekl rázně. „Mám dost. Dej mi pokoj."

509 pomalu vstal. Když seděl, měl pocit, že už nikdy nevstane a že mu kosti zrosolovatěly. Pohnul se, zahýbal rukama a nohama. Berger šel za ním. Chvilí mlčeli. „Ephraime," řekl pak 509. „Myslíš, že se vůbec kdy zbavíme toho strachu?"

„Bylo to tak zlé?"

„Tak zlé, jak jen je možné. Horší než jindy."

„Bylo to horší, protože jsi víc živ," řekl Berger.

„Myslíš?"

„Ano. Všichni jsme se změnili."

„Ano. Ale zbavíme se kdy v životě toho strachu?"

„To nevím. Tohle ano. To byl rozumný strach. Měl důvod. Toho druhého, toho ustavičného, koncentračnického - to nevím. Zatím musíme myslet na zítřek. Na zítřek a na Handkeho."

„Ale na to já zrovna nechci myslet," řekl 509.

Berger šel do krematoria. Kolem něho pochodovalo družstvo šesti mužů. Jednoho z nich znal. Byl to advokát a jmenoval se Mosse. V roce 1924 se zúčastnil jako zástupce soukromých žalobců soudního procesu proti dvěma nacistům obviněným z vraždy. Nacisté byli zproštěni obžaloby a Mosse se po převzetí moci nacisty dostal okamžitě do koncentračního tábora. Berger ho neviděl od té doby, co byl v malém táboře. Poznal ho podle brýlí, v nichž bylo jen jedno sklíčko. Druhé Mosse nepotřeboval; měl totiž jen jedno oko. Druhé mu v třiatřicátém roce oplátkou za proces vypálili cigaretou.

Mosse šel na okraji zástupu. „Kam?“ zeptal se ho Berger, aniž pohnul rty.

„Do krematoria. Pracovat.“

Družstvo procházelo kolem. Berger zahlédl ještě jednoho, kterého znal; byl to Brede, tajemník sociálně demokratické strany. Bylo mu nápadné, že jsou všichni političtí trestanci. Za nimi kráčel kápo se zeleným trojúhelníkem. Pískal si do kroku nějakou písničku. Berger si vzpomněl, že je to odrhovačka ze staré operety. Bezděčně se mu vynořila v paměti i slova: „Sbohem buď, má malá zvonilko, vrátím se zlíbat tě na čítko.“ Díval se za družstvem. Zvonilko, myslel si podrážděně, zřejmě tím byla miněna telefonistka. Proč ho to najednou napadlo? Proč ještě zná tu flašinetovou melodii, a dokonce i ta pitomá slova? Tolik důležitějších věcí už dávno zapomněl.

Kráčel pomalu a vdechoval svěží ranní vzduch. Tato cesta pracovním táborem mu pokaždé připadala jako nějaká procházka parkem. Ještě pět minut ke zdi lemující krematorium. Pět minut větru a časného jitra.

Viděl, jak družstvo, v němž byli Mosse a Brede, mizí v bráně. Bylo mu divné, že na práci v krematoriu byli určeni noví lidé. Komando pro krematorium bylo sestaveno ze zvláštní skupiny vězňů, kteří bydleli pohromadě. Dostávali lepší stravu než ostatní a požívali i určitých jiných výhod. Zato bývali zpravidla po několika měsících vystřídáni a posláni do plynu. Nynější komando tu však bylo teprve dva měsíce; a jen málokdy k nim byl poslán na práci někdo zvenčí. Berger byl téměř jediný. Zpočátku sem byl poslán na několik dní na výpomoc, a když jeho předchůdce zemřel, vykonával práci dál. Nedostalo se mu lepšího zaopatření, ani nebydlel pohromadě se spalovacím komandem. Proto doufal, že nebude za dva nebo za tři měsíce poslán do neznáma s ostatními. Ale to byla opravdu jen naděje.

Prošel bránou a uviděl oněch šest mužů stát na dvoře v řadě vedle sebe. Stáli opodál šibenice, čnějící uprostřed dvora. Všichni se snažili nevidět dřevěné lešení. Mosseho obličej se změnil. Svým jediným okem hleděl sklem brýlí úzkostně na Bergera. Brede stál s nachýlenou hlavou.

Kápo se obrátil a spatřil Bergera. „Co tu chceš?“

„Přidělen do krematoria. Prohlížet zuby.“

„Zubák? Tak odtud koukej vypadnout! Ostatní pozor!“

Všech šest stanulo v pozoru, ani se nehnuli. Berger prošel těsně kolem nich. Slyšel Mosseho něco zašeptat; ale nerozuměl mu. Nemohl se zastavit; kápo ho pozoroval. Zvláštní, myslel si, že tak malé komando vede kápo - místo předáka.

Ve sklepech krematoria byla po jedné straně velká, šikmá šachta, která vedla ven. Mrtvol, narovnané na dvoře, se házely do této šachty a sjížděly do sklepa. Tam byly svlékány, pokud už nebyly nahé, zapisovány a prohledávány, nemají-li na sobě něco zlatého.

Tady dole měl službu Berger. Vyplňoval úmrtní listy a vytrhával mrtvým zlaté zuby. Zubní technik z Cviková, který to dělal dřív, zemřel na otravu krve.

Kápo, který dole dohlížel, se jmenoval Dreyer. Přišel za několik minut. „Jedem,“ řekl nevrle a posadil se k malému stolku, na němž ležely seznamy.

Kromě Bergera tu byli ještě čtyři vězňové z krematoriového komanda. Rozestavili se kolem šachty. První mrtvý projel skluzem jako obrovský brouk. Betonovou chodbičkou ho odtáhli do středu místnosti. Byl už ztuhlý. Rychle jej svlékali. Stahovali mu blůzu, na které měl číslo a označení. Pravou paží, která odstávala, přidržoval jeden z vězňů, dokud z ní nestáhli rukáv. Pak ji pustil a paže se vymrštila zpět jako větev stromu. Kalhoty se jim svlékaly líp.

Kápo si poznamenal číslo mrtvého. „Prsten?“ zeptal se.

„Ne. Prsten nemá.“

„Zuby?“

Posvítíl baterkou do pootevřených úst, na nichž zaschl tenký proužek krve.

„Vpravo zlatá plomba.“ řekl Berger.

„Dobrá. Ven s ní.“

Berger poklekl s kleštěmi vedle hlavy, kterou jeden z vězňů držel. Druzí už vytáhli další mrtvolu, vyvolali číslo a šaty odhodili k věcem předchozího. S rachotem, jako když se sype vyschlé palivové dříví, sjíždělo teď šachtou stále víc mrtvol. Padaly přes sebe a zaklesávaly se jedna do druhé. Jeden mrtvý sjel nohama napřed a zůstal vzpřímeně stát. Opíral se o skluz se široce rozevřenými očima a sešklebenými ústy. Zkroucené ruce měl napůl sevrány v pěst a z rozhalené košile mu na řetízku visel ven medailónek. Chvilí tak stál. S praskotem přes něj padaly další mrtvol. Byla mezi nimi taky žena s delšími vlasy. Zřejmě se sem dostala z výměnného tábora. Sjela hlavou napřed a její vlasy přepadly přes obličej stojícího. Nakonec, jako by byl unaven tím těžkým břemenem smrti, které mu spočívalo na ramenou, svezl se pomalu ke straně a skácel se. Žena se překotila přes něj. Dreyer si toho povšiml, ušklíbl se a olízl si horní ret. na němž se mu naléval puchýřek.

Zatím Berger vylomil zub. Uložil jej do jedné ze dvou bedniček. Do druhé se dávaly prsteny. Dreyer plumbu zapsal.

„Pozor!“ zvolal náhle jeden z vězňů.

Pět vězňů se strnule napřímilo. Do místnosti vstoupil SS scharführer Schulte. „Pokračujte.“ Schulte se obkročmo posadil na židli, stojící vedle stolku se seznamy. Všiml si hromady mrtvol. „Venku jich shazuje sem dolů osm a to je

moc," řekl. „Zavolejte čtyři dolů. ať tady pomáhají. Třeba ty -" ukázal na jednoho z vězňů. Berger stáhl jedné mrtvole s prstu snubní prsten. To šlo obvykle docela lehce, mrtví mívali prsty tenké. Uložil prsten do druhé bedničky a Dreyer jej zapsal. Mrtvola neměla zuby. Schulte zívá. Podle předpisu se měly mrtvolky pitvat, měla být zjištěna příčina jejich smrti a zanesena do dokladů; ale o to se nikdo nestaral. Táborový lékař sem chodíval zřídka, mrtvé nikdy neprohlížel a příčiny smrti byly uváděny stále tytéž; většinou srdeční slabost, taky Westhof zemřel na srdeční slabost.

Nahá těla, která už byla prohlédnuta a zapsána, pokládali vězňové k výtahu. Vždycky když potřebovali nahoře ve spalovně pro pece nový přísun, vytáhli si výtah k sobě.

Vězeň, kterého Schulte poslal ven, se vrátil se čtyřmi dalšími. Byli z družstva, které potkal Berger cestou. Byli mezi nimi i Mosse a Brede. „Tamhle, dělejte!" řekl Schulte. „Pomáhejte svlékat a třídit věci! Táborové šaty na jednu hromadu, civilní na druhou. boty zvlášť. Tak honem!"

Schultemu bylo třiačtyřicet, byl to plavovlasý mladík, měl šedé oči a jasný, pravidelný obličej. Ještě než se nacisté dostali k moci, byl členem hitlerjugend a tam byl taky vychováván. Naučil se, že lidstvo se dělí na nadlidi a podlidi. a pevně tomu věřil. Poznal rasové teorie a nacistická dogmata, jež se mu staly písmem svatým. Byl poslušným synem svých rodičů, ale byl by udal vlastního otce, kdyby se postavil proti nacistické straně. Stranu považoval za neomylnou; nic jiného neznal. Ti, co byli uvězněni tady v táboře, to byli nepřátelé nacistické strany a státu, a bylo proto vyloučeno, aby k nim cítil nějakou útrpnost nebo lidskost.

Byli méně než zvěř. Jestliže byli zabíjeni, pak to bylo totéž, jako když se zabíjí škodlivý hmyz. Schulte měl naprosto klidné svědomí. Dobře spával a litoval jedině toho, že není na frontě. Tábor ho vyreklamoval kvůli srdeční vadě. Jako přítel byl spolehlivý, měl rád hudbu a poezii, a mučení považoval za nezbytný prostředek, jak získávat od zatčených zprávy, protože všichni nepřátelé strany lhali. Na rozkaz už ve svém životě zabil šest lidí a nikdy o tom nepřemýšlel, - dva z nich pomalu, aby jmenovali své spoluvězně. Byl zamilován do dcery zemského soudního rady a psával jí něžné, trochu romantické dopisy. Ve chvílích volna si rád zazpíval. Měl hezký tenor.

..*

Mosse a Brede odnášeli poslední nahé mrtvolky k výtahu a skládali je tam na sebe. V Mosseho obličej se zračila úleva. Usmál se na Bergera; tam venku měl zbytečný strach. Myslel si, že ho čeká šibenice. Teď pracoval, jak mu bylo nakázáno. Všechno bylo v pořádku. Byl zachráněn. Pracoval hbitě, aby ukázal dobrou vůli.

Otevřely se dveře a vstoupil Weber. „Pozor!"

Všichni vězňové ztuhli v pozoru. Weber ve vyleštěných elegantních holínkách přistoupil ke stolu. Potrpěl si na pěkné holínky; to byla skoro jediná jeho vášeň. Rozvážně oklepal popel z cigarety, kterou si zapálil, aby zapudil zápach z mrtvol. „Hotovo?" otázal se Schulteho.

„Ano. sturmbannführere. Právě jsme skončili. Všechno je zapsáno a uloženo."

Weber nahlédl do bedniček se zlatem. Vytáhl medailónek, který měla na krku stojící mrtvola.

„Co je to?"

„Svatý Kryštof, sturmbannführere," vysvětloval Schulte horlivě. „Medailónek pro štěstí."

Weber se ušklíbl. Schulte si neuvědomil, že to, co řekl, znělo jako vtip. „Pěkné," řekl Weber a položil medailónek zpátky do bedničky. „Kde jsou ti čtyři shora?"

Čtyři, po nichž se ptal, předstoupili. Dveře se opět otevřely a vešel SS scharführer Günther Steinbrenner s oběma vězni, kteří předtím zůstali venku.

„Postavte se k těm čtyřem," řekl Weber. „Ostatní ven! Nahoru!"

Vězňové z krematoriumskommanda rychle zmizeli. Berger odešel s nimi. Weber pozoroval těch šest, kteří tu zůstali.

„Sem ne," řekl. „Postavte se tamhle pod ty háky."

Naproti šachtě byly na stěně místnosti upevněny čtyři silné háky. Byly asi půl metru nad hlavami vězňů, kteří stáli pod nimi. Vedle v pravém rohu stála třínožka; u ní ležely v bedně provazy uvázané na krátké smyčky, na jejichž koncích byly připevněny háky. Weber přistrčil levou holínkou třínožku před prvního vězně. „Vylez na ni!"

Muž se roztřásl a vystoupil na stoličku. Weber pohlédl k bedně s oprátkami. „Tak, Günthere." řekl nato Steinbrennerovi. „Kouzlo může začít. Ukaž. co umíš."

Berger předstíral, že pomáhá nakládat mrtvolky na dvoje nosítka. Tuhle práci jinak nikdy nevykonával; byl na to příliš slabý. Ale když přišli nahoru vězňové vyhnání ze sklepa, zařval na ně předák, aby koukali přiložit ruku k dílu; a proto bylo nejjednodušší předstírat, že rozkazu uposlechl.

Jednou z mrtvol na nosítkách byla ona žena s rozpuštěnými vlasy; na druhých ležel muž, který vypadal jako uhněten ze špinavého vosku. Berger zvedl ženu za ramena a zastrčil vlasy pod ni. Až by ji vsouvali do pece, mohly by v závanu žáru vzplanout, vylétnout zpátky a jemu i ostatním popálit ruce. Kupodivu neměla vlasy ostříhané; dřív stříhali ženám vlasy pravidelně a sbírali je. Pravděpodobně se to už nevyplácelo; v táboře zbylo už jen málo žen.

„Hotovo," řekl ostatním.

Otevřeli dvířka pece. Ovanul je žár. Naráz vsunuli plochá kovová nosítka do ohně. „Zavřít dvířka!" zvolal někdo.

„Zavřít dvířka!"

Dva vězňové přirazili těžká dvířka, ale jedny se opět rozlétly. Berger ještě zahlédl, jak se žena vzpřímila, jako by se probudila. Hořící vlasy jí na okamžik zaplály kolem hlavy jako třepotavá žlutobílá svatozář, pak se dvířka, na jejichž okraji se přiskřípl kousek kostí, zabouchla podruhé a úplně.

„Co to bylo?" zeptal se jeden z vězňů vydešeně. Dosud mrtvolky jen svlékal. „To ještě žila?"

„Kdepak. To je jenom tím žárem." odpověděl Berger sípavě. Od horkého vzduchu mu vyschlo v krku. Taky oči měl jako

by ožehlé. „Vždycky se takhle ještě hýbají.“

„Někdy zatancují i valčík,“ řekl silný chlapík, který patřil ke komandu a šel právě kolem. „Co tady nahoře vůbec děláte, vy příšery ze sklepa?“

„Poslali nás sem.“

Muž se dal do smíchu. „A proč? Máme vás taky šoupnout do pece?“

„Dole jsou noví,“ řekl Berger.

Muž se přestal smát. „Co noví? Nač?“

„To nevím. Je tam šest nových.“

Muž civěl na Bergera. Oči mu bíle svítily ze začerněného obličeje. „To přece není možné! Jsme tu teprve dva měsíce. Ještě nás nemůžou střídat. To nesmějí! Určitě je to pravda?“

„Ano. Sami to říkali.“

„Zjisti to! Nemohl bys to zjistit přesně?“

„Pokusím se,“ řekl Berger. „Máš kus chleba? Nebo něco jiného k jídlu? Vyšetřím ti to.“

Muž vyndal z kapsy kus chleba a rozlomil jej na dva díly. Menší kousek dal Bergerovi. „Tady máš. Ale vyšetři to! Musíme se to dovědět.“

„Jistě.“ Berger chtěl odejít. Zezadu mu někdo poklepal na rameno. Byl to zelený kápo, který přivedl do krematoria Mosseho, Bredeho a čtyři další. „Ty jsi zubák?“

„Ano.“

„Dole je ještě jeden zub. Máš ho přijít vytáhnout.“

Kápo byl velmi bledý a na čele mu stál pot. Opíral se o zeď.

Berger pohlédl na muže, který mu dal chleba, a přimhouřil oko. Muž šel za ním k východu. „Už se to vysvětlilo,“ řekl Berger. „Nebylo to žádné střídání. Jsou mrtví. Musím dolů.“

„Jistě?“

„Ano. Jinak bych dolů nemusel.“

„Díky bohu.“ Muž si oddychl. „Vrať mi ten chleba,“ řekl pak.

„Ne.“ Berger strčil ruku do kapsy a pevně chleba sevřel.

„Troubo! Chci ti jenom dát ten větší kus. Za to to sakra stojí.“

Vyměnili si chleby a Berger šel zpátky do sklepa.

Steinbrenner a Weber tam už nebyli. Zůstali jen Schulte a Dreyer. Na čtyřech hácích viseli čtyři lidé. Jedním z nich byl Mosse. Pověsili ho i s brýlemi. Brede a poslední ze šesti už leželi na podlaze.

„Sundej tamhle toho.“ řekl Schulte nevzrušeně. „Má vpředu zlatou korunku.“

Berger se pokusil muže nadzdvihnout. Nedokázal to. Podařilo se to, až když mu pomohl Dreyer. Muž spadl na zem jako loutka vypaná pilinami. „Je to on?“ zeptal se Schulte.

„Ano.“

Mrtvý měl zlatý špičák. Berger jej vytrhl a položil do bedničky. Dreyer jej zapsal.

„Má ještě některý z těch ostatních něco?“ zeptal se Schulte.

Berger prohledl oba mrtvé, ležící na zemi. Kápo mu svítil baterkou. „Tihle nemají nic. Jeden má cementové a amalgámové plomby.“

„To nepotřebujeme. A co ti, co ještě visí?“

Berger se marně snažil nadzdvihnout Mosseho. „Nech toho,“ prohodil Schulte netrpělivě. „Je to líp vidět, když visí.“

Berger stlačil naběhlý jazyk v široce otevřených ústech Mosseho ke straně. Těsně před sebou měl jeho jediné vyboulené oko se sklíčkem brýlí. Silná čočka oko zvětšovala a zkreslovala. Víčko na druhém, prázdném očním důlku bylo pootevřeno. Vytékly zpod něho slzy. Zamokřily tvář. Kápo stál stranou vedle Bergera. Schulte přímo za ním. Berger cítil na krku Schulteho dech. Voněl po pepermintových pastilkách. „Nic,“ řekl Schulte. „Další.“

Druhého šlo prohlédnout líp; neměl totiž vpředu zuby. Výrazili mu je. Dvě bezcenné amalgámové plomby vpravo dole. Berger znovu ucítil za krkem Schulteho dech. Dech horlivého nacisty, vykonávajícího bez pocitu viny svou povinnost a odhodlaného najít zlaté zuby bez ohledu na to, že před chvílí zavražděná ústa ho mlčky obviňují. Berger měl pocit, že už víc nesnese, nevydrží ten lačný klukovský dech. Jako by vybíral ptačí hnízdo, pomyslel si.

„Hleďme, nic,“ řekl Schulte zklamaně. Vzal ze stolu seznam a bedničku se zlatem a ukázal na šest mrtvých.

„Tyhle dejte vynést, a ať to tu pořádně vydrhnou.“

Vzpřímeně a mladistvě vyšel z místnosti. Berger začal svlékat Bredeho. Šlo to snadno. Stačil na to sám. Mrtvoly byly ještě vláčné. Brede měl na sobě tilko. civilní kalhoty a koženou bundu. Dreyer si zapálil cigaretu. Věděl, že se Schulte už nevrátí.

„Zapomněl na brejle,“ řekl Berger.

„Co?“

Berger ukázal na Mosseho. Dreyer k němu přistoupil. Berger sňal brýle z mrtvého obličeje. Steinbrenner pověsil pro legraci Mosseho i s brýlemi.

„Jedna čočka je celá,“ řekl kápo. „Ale co s takovou čočkou? Ledaže by si z ní děti udělaly zápalné sklíčko.“

„Rámeček není zrovna k zahození.“

Dreyer se sehnul níž. „To je nikl,“ řekl pohrdavě. „Laciný nikl.“

„Kdepak,“ řekl Berger. „Je to bílé zlato.“

„Cože?“

„Bílé zlato.“

Kápo zvedl brýle. „Bílé zlato? Určitě?“

„Zaručeně. Rámeček je zašpiněný. Umyjte ho mýdlem a uvidíte."

Dreyer potězkával na dlani Mosseho brýle. „Takže to má cenu?"

„To má."

„Musíme to zapsat."

„Seznamy tu už nejsou," řekl Berger a díval se přitom na kápa. „Scharführer Schulte si je odnesl."

„Nevadí. Půjdu za ním."

„Ano," řekl Berger a díval se dál na Dreyera. „Scharführer Schulte si brýlí nevšiml. Nebo si myslel, že nemají cenu. Snad ani nemají cenu. Třeba se mýlím; možná že je to opravdu jenom nikl."

Dreyer vzhledl. „Někdo je mohl i zahodit," řekl Berger. „Tamhle na hromadu k těm krámům. Rozbité niklové brejle."

Dreyer položil obroučky na stůl. „Tak už to tu dodělej."

„Sám na to nestačím. Jsou moc těžcí."

„Tak si na to zavolej tři seshora."

Berger odešel a vrátil se s třemi vězni. Sundali Mosseho. Když uvolnili smyčku kolem krku, chrčivě unikl z plic zadržovaný vzduch. Háky na zdi byly umístěny jen tak vysoko, aby pověšení nedosáhli nohama na zem. Umírání tím trvalo značně déle. U obyčejné šibenice si odsouzenec pádem obvykle zlomí vaz. Toto tisíciletá říše změnila. Šibenice byly upraveny pro pomalou smrt zadušením. Nešlo jen o zabíjení, ale taky o to, aby to bylo zabíjení pomalé a bolestné. Jako jedno z prvních kulturních opatření nové vlády byla odstraněna gilotina a místo ní byla opět zavedena sekera.

Mosse ležel nahý na zemi. Měl ulámané nehty na rukou. Zadržel se mu za ně bílý prach z omítky. Jak se škrtl, škrábal nehty po zdi. I na zdi to bylo vidět. Stovky oběšených vydrápaly na tomto místě díry do omítky. Taky tam, kde jim visely nohy.

Berger položil Mosseho šaty a boty na příslušné hromady. Pohlédl na Dreyerův stůl. Brýle už tam neležely. Neležely ani na hromádce papírů, špinavých dopisů a bezcenných drobností, které byly vyňaty mrtvým z kapes.

Dreyer cosi kutil u stolu. Ani nevzhledl.

..*

„Co je to?" zeptala se Ruth Hollandová.

Bucher se zaposlouchal. „To zpívá pták. Asi drozd."

„Drozd?"

„Ano. Tak časně zjara jiný nezpívá. Je to drozd. Pamatuji si to z dřívějšíka."

Dřepěli každý na jedné straně dvojitého ostnatého drátu, který odděloval ženské baráky od malého tábora. Malý tábor byl tak přeplněn, že teď vězňové polehávali a posedávali všude. Kromě toho strážní opustili věže, protože jejich čas služby uplynul. Nečekali, až budou vystřídáni. To se teď v malém táboře občas stávalo. Bylo to zakázané, jenže kázeň už dávno nebyla taková jako dřív.

Slunce stálo nízko nad obzorem. Jeho odlesk rudě zazářil v oknech dole ve městě. Celá jedna ulice, která zůstala nepobořena, planula, jako by v domech hořelo. Řeka zrcadlila plující oblaka.

„Kde to zpívá?"

„Tamhle. Tam, co stojí ty stromy."

Ruth Hollandová se zahleděla přes ostnatý drát tam. Kam Bucher ukázal. Za drátem byla louka, pole, několik stromů, selské stavení s deskovou střechou a dál, na kopečku, bílý, nízký domek se zahradou.

Bucher pohlédl na Ruth. Ve slunci vypadal její vyzáblý obličej měkčeji. Vytáhl z kapsy chlebovou kůrku. „Na, vem si, Ruth-dal mi to pro tebe Berger. Dneska to dostal. Aspoň něco navíc."

Obratně hodil kůrku ostnatým drátem. Ruth zaškubalo v obličej. Kůrka ležela vedle ní. Chvilí neodpověděla. „To je tvoje," řekla potom s přemáháním.

„Ne. Já už jsem kus měl."

Polkla. „To jen tak říkáš -"

„Ne, vážně ne -" Viděl, jak chvatně sevřela kůrku v ruce. „Jez to pomalu," řekl. „Tak to víc vydá."

Přikývla. Už žvýkala. „Musím jíst pomalu. Zase jsem už přišla o zub. Vypadávají samy od sebe. Ani to nebolí. Už šestý."

„Jestli to nebolí, tak to nevádí. Měli jsme tu jednoho, tomu se podebrala celá sanice. Naříkal, až umřel."

„Brzo budu bezzubá."

„Pořídíš si umělé. Lebenthal má taky umělý chrup."

„Já umělé nechci."

„Proč ne? Má je spousta lidí. Vždyť na tom nezáleží. Ruth."

„Nedají mi umělý chrup."

„Tady ne. Ale později si ho dáš udělat. Dělají nádherné umělé chrupy. Daleko lepší, než jaký má Lebenthal. Ten jeho umělý chrup je starý. Má ho už dvacet let. Říkal, že se teď dělají nové, takové, které není ani trošku v ústech cítit. Sedí pevně, a jsou dokonce hezčí než pravé zuby."

Ruth snědla kousek chleba. Obrátila na Buchera zasmušilé oči. „Josefe - opravdu věříš, že se odtud někdy dostaneme?"

„Určitě! Docela určitě! 509 tomu taky věří. Všichni tomu teď věříme."

„A co pak?"

„Pak -" Bucher o tom dosud ještě moc nepřemýšlel. „Pak budeme svobodní," řekl, aniž si to uměl vůbec představit.

„Zase se budeme muset skrývat. Zase nás budou honit. Tak jako nás honili dřív."

„Už nás nebudou honit."

Dlouze se na něj zadívala. „A ty tomu věříš?"

„Věřím."

Zavrtěla hlavou. „Snad nám nějakou dobu dají pokoj. Ale pak nás začnou znova honit. Vždyť ani nic jiného neumějí -" Drozd se dal znovu do zpěvu. Znělo to čistě a krásně a nesnesitelně.

„Už nás nebudou honit," řekl Bucher. „Budeme držet pohromadě. Vyjdeme z tábora. Drátěný plot se strhne. Půjdeme tamhle po cestě a nikdo na nás nebude střílet. Nikdo nás nepřivede zpátky. Půjdeme přes pole a zajdeme do nějakého domku, jako je třeba tamhle ten bílý domek naproti, a sedneme si na židle."

„Židle -"

„Ano, na opravdové židle. Bude tam stůl a porcelánové talíře a oheň v kamnech."

„A lidi, a ti nás vyženou."

„Nevyženou nás. Bude tam postel s příkrývkami a s čistými prostěradly. A chleba a mléko a maso."

Bucher spatřil, jak se Ruth stáhl obličej. „Musíš tomu věřit," řekl bezmocně.

Plakala, ale slzy jí netekly. Pláč byl vidět jen v jejích očích. Zamžily se a něco se v nich jako by zavlnilo. „Tomu se dá tak těžko věřit, Josefe."

„Musíš tomu věřit." opakoval. „Lewinsky přinesl nejnovější zprávy. Američani a Angličan! jsou už daleko za Rýnem. Postupují k nám. Osvobodí nás. Brzo."

Dohasínající den se náhle změnil v soumrak. Slunce dosáhlo okraje pohoří. Město zapadlo do modré tmy. Okna zhasla. Řeka znehybněla. Všechno znehybnělo. I drozd zmlkl. Jen obloha se rozhořela. Oblaka plula jako perleťové koráby, hnané širokými proudy světelných větrů do rudé brány večera. Poslední záblesk naplno ozářil bílý domek na výšině, a zatímco země pohasínala, domek ještě svítil a zdálo se, že je blíž i dál než předtím.

Uviděli ptáka, až když byl těsně u nich. Spatřili malou černou kouli s křídly. Viděli jej na obrovském nebi. letěl vysoko a pak náhle klesl, viděli jej a oba chtěli něco udělat, a neudělali nic; na okamžik, ještě než se snesl k zemi, ho zahlédli celého, hlavičku se žlutým zobáčkem, rozpjatá křídélka a oblou hrud', plnou písní, a pak se ozval slabý praskot a z elektrinou nabitých drátů vylétla v paprscích zapadajícího slunce docela malá a bleďá smrtící jiskra a na nejspodnějším drátě nezůstalo nic než zuhelnatělý chuchvalec, z něhož visela dolů nožička a cár křídla, jež zavadilo o zem a přiválo sem smrt.

„To byl ten drozd, Josefe -"

Bucher viděl v očích Ruth Hollandové hrůzu. „Ne, Ruth," řekl rychle. „To byl jiný pták. To nebyl drozd. A i když byl, tak to nebyl ten. co zpíval - určitě ne. Ruth. - ne ten náš -"

* * *

„Tak si asi myslíš, že jsem na tebe zapomněl, co?" řekl Handke.

„Ne."

„Včera už bylo moc pozdě. Ale na to je vždycky času dost. Dost času, ohlásit tě. Třeba zítra, bude na to celý den." Stál před 509. „Tak ty jsi málem milionář! Švýcarský milionář! Však oni ti už ty prachy vytlučou frank po franku z ledvin!"

„Není třeba ze mě peníze vytloukat," řekl 509. „Jde to udělat jednodušeji. Podepíšu listek a přestanou mi patřit." Pevně hleděl na Handkeho. „Dva tisíce pět set franků. To je hodně peněz."

„Pět tisíc," odpověděl Handke. „Gestapu? Myslíš, že ti se budou dělit?"

„Ne. Gestapu pět tisíc," potvrdil 509.

„A k tomu vyfasuješ výprask na koze a půjdeš na kříž do bunkru a užiješ si Breuerových metod a nakonec skončíš na šibenici."

„To se ještě neví."

Handke se zasmál. „Co jiného? Snad bys nechtěl pochvalné uznání, co? Za zatajené peníze?"

„To taky ne!" 509 se pořád díval na Handkeho. Byl sám překvapen, že už necítí strach, třebaže si byl vědom, že ho má Handke v hrsti; ale všechny ostatní pocity přemohl teď jiný, silnější: nenávist. Nebyla to ta kalná, slepá a nízká, tak obvyklá v táboře, každodenní malicherná a závistivá nenávist, kterou cítil jeden zbědovaný a vyhladovělý tvor k druhému kvůli nějaké výhodě či nevýhodě, - ne, cítil jasnou, chladnou, vědomou nenávist a cítil ji tak silně, že až sklopil oči, protože měl za to, že by to na něm Handke určitě poznal.

„Ale? Tak co asi, ty hlavinko chytrá?"

Na 509 zavanul Handkeho dech. I to bylo pro něho nové; dříve zanikl v puchu malého tábora skoro jakýkoli osobitý pach. 509 si byl taky vědom, že Handkeho dech neucítil proto, že by jeho pach byl silnější než zápach rozkladu kolem; ucítil jej, protože Handkeho nenáviděl.

„Oněměls strachy?"

Handke nakopl 509 do holeně. 509 neucukl. „Nemyslím, že mě budou mučit," řekl klidně a zase se zadíval na Handkeho. „Nemělo by to cenu. Mohl bych esesákům zemřít v rukou. Jsem hodně zesláblý a skoro nic už nevydržím. Za těchto okolností je to moje výhoda. Gestapo radši počká se vším ostatním, dokud nebude mít peníze v ruce. Do té doby mě budou potřebovat. Jedině já totiž mohu těmi penězi disponovat. Do Švýcarska moc gestapa nesáhá. Dokud nebudou mít peníze, budu v bezpečí. A to nějakou chvíli potrvá. Zatím se může stát ledacos."

Handke se zamyslel. V přítmí 509 viděl, jakto v jeho rozplácělém obličejí pracuje. Viděl obličej před sebou zcela zřetelně. Připadal si, jako by měl někde uvnitř hlavy reflektory, které jej očima ozařují. Obličej sám se nezměnil; ale každý rys se v něm jako by zvětšil.

„Pěkně sis to vymyslel, co?“ vyrazil nakonec blockältester.
„Nic jsem si nevymyslel. Prostě to tak je.“
„A co Weber? Ten si s tebou přece chtěl taky promluvit! Ten čekat nebude!“
„Ale bude,“ odpověděl 509 klidně. „Pan sturmbannführer Weber bude muset počkat. O to se už postará gestapo. Pro ně bude určitě důležitější získat švýcarské franky.“

Vyboulené bledě modré Handkeho oči jako by se vyvracely. Jeho ústa přezvykovala. „Z tebe se stal náramný chytrák,“ řekl nakonec. „Dřív ses sotva vysral. Vůbec všichni si tu teďka v poslední době nějak vyskakujete, smradňoši jedni! Však vám to osladí, jen počkejte! Všechny vás ještě přeženou komínem!“ Cvrnkl 509 prstem do prsou. „Kde máš těch dvacet marek?“ vyprskl pak. „Naval je. Rychle!“
509 vytáhl z kapsy bankovku. Na okamžik si v duchu říkal, že to neudělá, ale hned si uvědomil, že by to byla sebevražda. Handke mu vytrhl peníze z ruky. „Můžeš si o jeden den dýl srát,“ prohlásil a nafoukl se. „O jeden den dýl tě nechám žít, ty ubožáčku. O jeden den dýl, do zítřka.“

..*

„O jeden den déle,“ řekl 509.
Lewinsky uvažoval. „Nevěřím, že to udělá,“ řekl pak. „Co by z toho pro sebe vyzískal?“
509 pokrčil rameny. „Nic. Jenže když sežene něco k pití, je nevypočitatelný. Nebo když ho chytne rapl.“
„Musíme ho odstranit.“ Lewinsky se opět zamyslel. „V tuto chvíli nemůžeme proti němu nic moc podniknout. Něco je ve vzduchu. Esesáci probírají seznamy; jdou po jménech. Koho můžeme, toho necháváme zmizet v lazaretu. Co nevidět vám sem budeme muset taky propašovat pár lidí. Půjde to, ne?“
„Ano. Když pro ně seženete jídlo.“
„Samozřejmě. Ale ještě něco. Musíme teď počítat s tím, že budou u nás šňáry a kontroly. Mohli byste schovat pár věcí?“
„Jak velkých?“
„Tak velkých -“ Lewinsky se ohlédl. Dřepěli ve tmě za barákem. Nebylo vidět nic než klopýtající zástup muslimů, vlekoucích se k latríně. „Tak velkých jako třeba revolver -“
509 prudce vdechl. „Revolver?“
„Ano.“
509 okamžik mlčel. „Pod mou pryčnou je v podlaze díra.“ Řekl pak potichu a spěšně. „Prkna kolem ní jsou uvolněná. Šlo by tam ukrýt víc než jeden revolver. Lehko. Tady nebyvají prohlídky.“
Neuvědomil si, že mluví jako někdo, kdo chce druhého přemluvit; ne jako někdo, kdo je sám přemlouván, aby na sebe vzal riziko. „Máš ho u sebe?“ zeptal se.
„Mám.“
„Dej ho sem.“
Lewinsky se ještě jednou ohlédl. „Víš, co to znamená?“
„Ano, ovšem,“ odpověděl netrpělivě 509.
„Těžko jsme ho získávali. Museli jsme moc riskovat.“
„Jistě. Dám pozor. Jen mi ho dej.“
Lewinsky sáhl za blůzu a vsunul 509 zbraň do ruky. 509 ji sevřel. Byla těžší, než očekával. „Co je kolem toho?“ zeptal se.
„Hadr s trochou mastnoty. Je v té díře pod tvou pryčnou sucho?“
„Ano,“ řekl 509. Nebyla to pravda, ale nechtěl zbraň vrátit. „Je u toho střelivo?“
„Ano. Ale ne moc, jen pár nábojů. Kromě toho je nabitý.“
509 strčil revolver za košili a zapjal si přes ni blůzu. Cítil zbraň blízko srdce a po těle ho zamrazilo.
„Tak já jdu,“ řekl Lewinsky. „Dávej na něj dobrý pozor. Hned ho schovej.“ Mluvil o zbrani jako o nějaké důležité osobě. „Až příště přijdu, přijde se mnou někdo od nás. Máte opravdu místo?“
Pohlédl na apelpac, kde ve tmě ležely temné postavy.
„Máme místo,“ odpověděl 509. „Pro vaše lidi máme vždycky místo.“
„Dobrá. Jestli Handke zase přijde, dej mu nějaké peníze. Máte ještě něco?“
„Ještě něco mám. Na jeden den.“
„Vynasnažím se, abychom něco sehnali. Dám to Lebenthalovi. Stačí?“
„Ano.“

Lewinsky zmizel ve stínu vedlejšího baráku. Nahrben jako muslim klopýtal k latríně. 509 zůstal ještě chvíli sedět. Opřel se zády o stěnu baráku. Pravou rukou tiskl revolver k tělu. Odolal pokušení vytáhnout jej, odmotat hadr a ohmatat kov; jenom jej pevně svíral. Cítil obrysy hlavně a pažby a cítil je tak, jako by z nich vycházela mohutná, temná síla. Poprvé po mnoha letech držel a tiskl k sobě něco, čím se mohl bránit. Najednou už nebyl tak docela bezbranný. Nebyl už vydán na milost a nemilost. Byl si vědom, že je to jen zdání a že si nesmí dovolit zbraň použít, stačilo však, že ji měl u sebe. Stačilo to, aby se v něm cosi změnilo. Ten malý nástroj smrti se podobal dynamu života. Celého jej napájel vůlí k odporu. Myslel na Handkeho. Myslel na nenávist, kterou k němu pocítil. Handke dostal peníze; ale ukázal se slabší než 509. Myslel na Rosenu; dokázal jej zachránit. Pak myslel na Webera. Myslel na něho dlouho, na první dobu v táboře. Už léta na to nevzpomínal. Zakázal si vzpomínat; i vzpomínat na to, co bylo, než se dostal do tábora. Dokonce nechtěl slyšet ani své jméno. Přestal být člověkem a nechtěl jím už být; bylo by ho to zlomilo. Stal se číslem, nazýval se a dával se nazývat pouze číslem. Mlčky seděl v noční tmě, oddychoval a svíral pevně zbraň a cítil, jak mnoho se v

posledních týdnech změnilo. Vzpomínky se náhle vrátily a bylo mu, jako by současně jedl a pil něco, co nebylo vidět a co působilo jako silný lék.

Slyšel, jak se střídají strážé. Opatrně vstal. Chvilí vrávorál, jako by se napil vína. Pak pomalu obešel barák. U dveří se někdo krčil. „509“ zašeptal. Byl to Rosen.

509 se ulekl, jako by se probudil z nekonečného, tíživého snu. Pohleděl dolů. „Jmenuji se Koller,“ řekl nepřítomně. „Friedrich Koller.“

„Co?“ zeptal se Rosen nechápavě.

XIV.

„Já chci kněze,“ naříkal Ammers.

Bědoval už celé odpoledne. Pokoušeli se mu to vymluvit, ale marně. Najednou ho to popadlo.

„Jakého kněze?“ zeptal se Lebenthal.

„Katolického. Proč se ptáš, ty žide?“

„Koukněme se.“ Lebenthal zavrtěl hlavou. „Antisemita! To nám tu ještě chybělo.“

„V táboře je jich dost.“ řekl 509.

„Vy jste to zavinili.“ hořekoval Ammers. „Všechno. Kdyby nebylo vás židů, tak bychom tu nebyli.“

„Cože? Jak to že ne?“

„Protože by nebyly ani tábory. Já chci kněze!“

„Styd' se. Ammersi,“ řekl Bucher rozhorleně.

„Nevím, zač bych se měl stydět. Jsem nemocný! Dojděte pro kněze!“

509 hleděl na zmodralé rty a zapadlé oči. „V táboře přece není žádný kněz, Ammersi.“

„Musejí tu nějakého mít! Mám na to právo. Umírám.“

„Nevěřím, že někdy umřeš,“ prohlásil Lebenthal.

„Umírám, protože vy zatracení židi jste sežrali všechno, co mi patřilo. A teď mi nechcete dojit ani pro kněze. Chci se vyzpovídat. O tom vy nemáte ani ponětí. Proč mám být zrovna já v židovském baráku? Mám právo na árijský barák!“

„Tady už ne, Ammersi. Jenom v pracovním táboře. Tady jsou si všichni rovni.“

Ammers vzdychl a obrátil hlavu. Nad jeho zplstěnými vlasy bylo modrou tužkou na stěně napsáno: „Eugen Mayer 1941 tyfus. Pomstěte -“

„Jak to s ním vypadá?“ zeptal se 509 Bergera.

„Měl by být už dávno mrtev. Ale myslím, že dnes je to skutečně jeho poslední den.“

„Vypadá to tak. Už se mu všechno plete.“

„Nic se mu neplete,“ prohlásil Lebenthal. „Víš dobře, co mluví.“

„Doufám, že ne,“ řekl Bucher.

509 se na něj podíval. „Kdysi býval jiný, Buchere,“ řekl tiše.

„Ale rozbili ho. Není už tím, čím kdysi býval. Tohle je jiný člověk, slepený ze zbytků a cárů toho, co bylo. A byly to rozervané cáry.“

Sám jsem to viděl.“

„Kněze!“ zanaříkal Ammers. „Musím se vyzpovídat! Nechci být navěky zatracen!“

509 usedl na okraj pryčny. Vedle Ammerse ležel jeden vězeň z nového transportu; měl vysokou horečku a krátce a rychle dýchal. „To můžeš i bez kněze, Ammersi,“ řekl 509. „Vždyť jsi nic nespáchal. Tady nikdo nemá hříchy. Aspoň nikdo z nás. Všechno si přece hned odpykáme. Lituj, máš-li čeho litovat. To stačí, když se nemůžeš vyzpovídat. Tak to stojí v katechismu.“

Ammers přestal na chvíli chrčeti. „Ty jsi taky katolík?“ zeptal se.

„Ano,“ řekl 509. Nebyla to pravda.

„Tak to přece znáš! Musíš ke mně přijít kněz! Musím se vyzpovídat a přijmout svátost! Nechci hořet na věčnosti!“

Ammers se celý třásl. Oči měl široce rozevřené. Obličej měl jen jako dvě pěsti, takže oči byly k němu příliš veliké.

Trochu mu to propůjčovalo vzhled netopýra. „Když jsi katolík, tak víš, jak to je. Jako krematorium; ale člověk nikdy neuhoří a nikdy neumře. Chceš, aby to tak se mnou dopadlo?“

509 se podíval ke dveřím. Byly otevřené. Jako obraz bylo v nich vidět jasné večerní nebe. Pak se zase zadíval na vyzáblou hlavu, v níž hořel obraz pekla.

„Pro nás tady to neplatí, Ammersi!“ řekl nakonec. „My tam nahoře máme zvláštní postavení. Kus pekla jsme si už užili tady.“

Ammers neklidně pohnul hlavou. „Nerouhej se,“ zašeptal. Pak se namáhavě zvedl, strnule se rozhlédl a náhle vybuchl:

„Vy! Vy! Vy jste zdraví! A já musím chcípnout! Zrovna teď! Jen se smějte! Smějte se! Všechno jsem slyšel, co jste říkali! Chcete odtud! A dostanete se odtud! A já? Já! Do krematoria! Do ohně! Oči! A navždy - hú - hú -!“

Vyl jako pes na měsíc. Vzepjal se a vyl. Z černého otvoru jeho úst vycházelo chraptivé vytí. Sulzbacher vstal. „Jdu.“ řekl. „Zeptám se po nějakém knězi -“

„Kde?“ řekl Lebenthal.

„Kdekoli. V pisárně. U strážé -“

„Neblázni. Tady nejsou knězi. To esesáci netrpí. Strčí tě do bunkru.“

„To nevadí.“

Lebenthal se upřeně zadíval na Sulzbachera. „Bergere, 509," řekl pak. „Slyšeli jste to?" Sulzbacher byl bledý jako stěna. Čelisti mu ostře vystupovaly. Na nikoho se nedíval. „Nedá se nic dělat," řekl mu Berger. „Je to zakázáno. Ani mezi vězni o žádném nevíme. Copak si myslíš, že bychom ho jinak už nepřivedli?" „Jdu," odpověděl Sulzbacher. „Sebevražda!" Lebenthal si vjel do vlasů. „A k tomu pro antisemitu." Sulzbacher pohyboval čelistmi. „Třeba pro antisemitu." „Mešuge! Zase jeden mešuge!" „Třeba mešuge, ale jdu." „Buchere, Bergere, Rosene," řekl 509 tiše. Bucher už stál s klackem za Sulzbacherem. Praštil ho do hlavy. Úder nebyl příliš silný, ale stačil, aby se po něm Sulzbacher zapotácel. Ostatní ho ihned strhli k zemi a svalili se na něj. „Podej nám Vlčákova pouta, Ahasvere," řekl Berger. Spoutali Sulzbacherovi ruce a nohy a pustili ho. „Jestli budeš křičet, budeme ti muset zacpat ústa," řekl 509. „Nechápete mě -" „Ale chápeme. Takhle zůstaneš, dokud tě to nepřejde. Už jsme takhle ztratili dost lidí -" Strčili ho do kouta a víc se o něho nestarali. Rosen se vzpřimil. „Ještě se z toho nevzpamatoval," zamumlal, jako by se za něho omlouval. „Musíte to pochopit. Jeho bratr tenkrát -" Ammers ochraptěl. Už jen šeptal. „Kde vězí? Kde je - ten kněz -?" Všichni už toho začínali mít dost. „Opravdu není v žádném baráku nějaký kněz nebo kostelník nebo ministrant?" zeptal se Bucher. „Prostě kdokoli, jen aby už dal pokoj." „V sedmáctce byli čtyři. Jednoho propustili; dva jsou mrtví, ten, co zbyl, je v bunkru," řekl Lebenthal. „Breuer ho každé ráno zmlátí řetězem. Říká tomu, že s ním slouží mši." „Prosím," šeptal Ammers. „Pro Kristovy rány - přiveďte -" „Myslím, že v B je jeden, co umí latinsky," řekl Ahasver. „Jednou jsem o tom cosi zaslechl. Nemohli bychom ho sem přivést?" „Jak se jmenuje?" „To přesně nevím. Dellbrück nebo Hellbrück nebo tak nějak. Stubenältester to určitě ví." 509 vstal. „To je Mahner. Můžeme se ho zeptat." „To by mohl být Hellwig," řekl Mahner, když k němu s Bergerem přišli. „Ten zná řeči. Je trochu praštěný. Občas tu deklamuje. Je z A." „To bude on." Zašli na oddělení A. Mahner tam promluvil se stubenältestrem, vysokým, hubeným chlapíkem s hruškovitou hlavou. Stubenältester pokrčil nakonec rameny. Mahner vkročil do bludiště pryčen, nohou, paží a sténání a vyvolal jméno. Za několik minut se vrátil, sledován nedůvěřivě se tvářícím mužem. „To je on," řekl Mahner 509. „Pojďme ven. Tady není rozumět ani slovu." 509 vysvětlil Hellwigovi, oč jde. „Umiš latinsky?" zeptal se. „Ano." Hellwigovi nervózně škubalo v tváři. „Víte, že mi teď ukradnou misku na Jídlo?" „Jak to?" „Tady se krade. Včera se mi ztratila lžice, když jsem seděl na záchodě. Měl jsem ji schovanou pod postelí. Teď jsem tam nechal jídelní misku." „Tak si pro ni dojdí." Hellwig beze slova zmizel. „Ten se nevrátí," řekl Mahner. Čekali. Stmívalo se. Ze stínů vylézaly stíny: ze tmy baráků tma. Pak se Heliwig vrátil. Misku si tiskl na prsa. „Nevím, nakolik Ammers rozumí latinsky," řekl 509. „Ale rozhodně ne víc než ego té absolvo. To si asi zapamatoval. Když mu řekneš tohle a ještě něco, co tě napadne -" Hellwigovi se při chůzi podlamovaly dlouhé, tenké nohy. „Vergila?" zeptal se. „Horáce?" „Neznáš něco církevního?" „Credo in unum deum -" „To je výborné." „Nebo Credo quia absurdum -" 509 vzhlédl. Uviděl dvě podivně tékavé oči. „To věříme všichni," řekl. Hellwig se zastavil. Přitom ukázal sukovitým ukazováčkem na 509, jakoby ho chtěl nabodnout. „Je to rouhání, je ti to jasné. Ale udělám to. Nepotřebuje mě. Lítosti a odpuštění hříchů lze dosáhnout i bez zpovědi." „Třeba nemůže litovat, když u toho někdo není." „Dělám to jenom proto, abych mu pomohl. Zatím mi však ukradnou můj přiděl polévky." „Polívku ti Mahner nechá. Ale tu misku mi dej," řekl 509. „Dám ti na ni pozor, zatímco budeš uvnitř." „Proč?" „Snad ti spíš uvěří, když s sebou nebudeš mít jídelní misku." „Dobrá." Vstoupili do dveří. V baráku bylo teď už i vpředu skoro tma. Slyšeli, jak Ammers šeptá. „Tady," řekl 509. „Tak jsme přece jen jednoho našli, Ammersi." Ammers ztichl. „Opravdu?" zeptal se pak zřetelně. „Je tady?" „Ano." Hellwig se uklonil. „Pochválen buď Ježíš Kristus."

„Až na věky, amen," zašeptal Ammers hlasem užaslého dítěte. Začali mezi sebou potichu rozmlouvat. 509 a ostatní vyšli ven. Venku se mrtvě vznášel pozdní večer nad lesy na obzoru. 509 si sedl a opřel se o stěnu baráku. Byla ještě lehce vyhřátá sluncem. Bucher si přišel sednout vedle něho. „Je to zvláštní," řekl po chvíli. „Někdy jich umře sto a člověk nic nepocítí, a pak umře jen jediný, člověku na něm ani tak moc nezáleží -, a je to, jako by jich umřelo tisíc." 509 přikývl. „Fantazie neumí počítat. A cit číslu nezesílí. Počítá vždycky jen do jedné. Do jedné. - ale to stačí, když to člověk skutečně cítí."

Hellwig vyšel z baráku. Vykročil skloněn ze dveří a na okamžik to vypadalo, jako by vynášel páchnoucí tmu, podobnou ovčákovi. nesoucím na ramenou černou ovci, a jako by ji odnášel vyprat v čistém večeru. Pak se napřímil a stal se z něho opět vězeň.

„Bylo to rouhání?" zeptal se 509.

„Ne. Neudělal jsem nic, co by směl vykonat jenom kněz. Pomáhal jsem mu jen při zpytování svědomí."

„Rádi bychom ti něco dali. Cigaretu nebo kus chleba." 509 podával Hellwigovi misku. „Ale sami nic nemáme. Můžeme ti nabídnout jenom Ammersovu polévku, když umře před večeří. To ji ještě dostaneme."

„Nic nepotřebuju. Ani nic nechci. Bylo by svinstvo vzít za to něco."

509 uviděl až teď, že Hellwig má v očích slzy. Ohromeně na něj zíral. „Uklidni se?" zeptal se pak.

„Ano. Dnes v poledne ukradl kus chleba, který patřil vám. Chtěl, abych vám to řekl."

„Věděl jsem o tom."

„Byl by rád, kdybyste přišli. Chce vás všechny poprosit, abyste mu to odpustili."

„Proboha! Proč?"

„Chce to. Zvlášť chce odprosit nějakého Lebenthala."

„Slyšíš, to?" řekl 509.

„Protože si to chce ještě honem u Boha vyžehlit," poznamenal Lebenthal nesmířlivě.

„To bych neřekl." Hellwig si vsunul misku pod paži. „Představte si, že jsem kdysi opravdu chtěl být knězem," řekl. „Ale zběhl jsem z toho. Teď to nechápu. Neměl jsem toho nechat." Svými zvláštníma očima těkavě přelétl po veteránech, sedících před ním. „Člověk mihně trpí, když v něco věří."

„Ano. Ale je toho hodně, v co se dá věřit. Nejenom v Boha."

„Jistě," odpověděl Hellwig náhle tak zdvořile, jako by stál a diskutoval někde v salónu. Hlavu měl lehce nakloněnou, jako by něčemu naslouchal. „Byla to jakási nouzová zpověď." řekl pak.

„Nouzové křty bývají celkem obvyklé. Ale nouzová zpověď -" V obličeji mu zaškubalo. „To je otázka pro teology - dobrou noc. pánové -"

Odešel na tenkých nohou jako velký pavouk ke svému oddělu. Ostatní se za ním užasle dívali. Zarazilo je zejména to, jak se s nimi rozloučil; něco podobného neslyšeli, co byli v lágru. „Jdi k Ammersovi, Leo," řekl po chvíli Berger.

„Ostatně, proč ne? A taky nám vykal."

Lebenthal otálel. „Jdi," opakoval Berger. „Nebo bude zase křičet. My teď rozvážeme Sulzbachera."

..*

Soumrak se změnil v šerosvit. Z města se ozýval zvon. Na polích ležely v brázdách temně modré a fialové stíny. Seděli v malé skupince před barákem. Uvnitř stále ještě umíral Ammers. Sulzbacher se vzpamatoval. Zahanbeně seděl vedle Rosena.

Náhle se Lebenthal vzpřímil. „Co je to tamhle?"

Upřené se zadíval skrz ostnatý plot do polí. Cosi tam poskakovalo sem a tam, zastavilo se a znovu hopsalo dál.

„Zajíc," řekl Karel.

„Blbost! Odkudpak znáš zajíce?"

„U nás doma je jich. Když jsem byl malý, viděl jsem jich spousty. Tedy tenkrát, když jsem byl ještě na svobodě." Řekl Karel. Mládí, to pro něho byla doba, než přišel do tábora. Než mu poslali rodiče do plynu.

„Opravdu je to zajíc." Bucher napínal zrak a mhouřil oči. „Nebo králik. Ne, na králíka je moc velký."

„Bože na nebesích!" zasténal Lebenthal. „Živý zajíc!"

Všichni ho teď spatřili. Na okamžik zapanáčkoval a dlouhé slechy měl vztyčené. Pak hopkoval dál.

„Kdyby sem tak vlezl!" Lebenthalovi cvakal umělý chrup. Myslel na zajíce od Bethkeho, na jezevčíka, za kterého musel dát Lohmannův zlatý zub. „Vyměnili bychom ho. Sami ho nesníme."

„Nevyměnili bychom ho. Snědli bychom ho sami," řekl Meyerhof.

„Tak? A kdo ho upeče? Chceš ho snad jíst syrového? Když ho dáš někomu upéct, tak už se s ním neshledáš," prohlásil Lebenthal rozohněně. „To je prostě úžasně, kolik toho vědí někteří lidé, co nevytáhli paty z baráku celé týdny."

Seděli předklonem a očima zapadlými v umrlích lebkách sledovali zajíce. Sotva sto metrů od nich poskakovala vidina jídla, chlupatý uzlík obsahující několik kil masa, který by leckomu z nich mohl zachránit život. Meyerhof to cítil až do morku kostí; pro něho by ten zajíc znamenal jistotu, že se mu nemoc nevrátí.

„Dobrá, třeba i s kaštany," zaskuhral. Ústa měl náhle vyschlá a zaprášená jako sklep na uhlí.

Zajíc se vztyčil a čenichal. V tom okamžiku ho zřejmě uviděl jeden z podřimujících strážných. „Edgare! Koukej! Ušák!" vykřikl. „Po něm!"

Zarachotilo několik výstřelů. Vystříkla hlína. Zajíc pádl dlouhými skoky pryč.

„Vidíš," řekl 509. „Daleko líp se umějí strefovat do vězňů zblízka."

Lebenthal vzdychl a zadíval se za zajícem.

„Myslíte, že dostaneme dnes večer chleba?“ zeptal se Meyerhof po nějaké době.

..*

„Je mrtev?“

„Ano. Konečně. Chtěl ještě, abychom vyndali toho nového z jeho pryčny. Toho, co má horečku. Myslel si, že by se mohl nakazit. Přitom toho nového sám nakazil. Ke konci začal zase naříkat a nadávat. Ten kněz moc dlouho nepůsobil.“

509 přikývl. „Teď už se člověku těžko umírá. Dřív to bývalo lehčí. Teď je to těžké. Tak krátce před koncem.“

Berger si sedl k 509. Bylo po večeři. Malý tábor fasoval jen řídkou polévku; na každého připadl jeden hrnek. Chleba nedostali. „Co ti chtěl Handke?“ zeptal se.

509 rozevřel ruce. „Tohle mi dal. Čistý arch papíru a plnicí pero. Chce, abych na něho přepsal peníze, které mám ve Švýcarsku. Žádnou polovinu, ale všechno. Celých pět tisíc franků.“

„A dál?“

„Za to mě prozatím nechá naživu. Dokonce mi naznačil, že můžu počítat s čímsi jako s protekcí.“

„Dokud nebude mít tvůj podpis.“

„To znamená do zítřejšího večera. I to stojí za to. Někdy jsme neměli ani tolik času.“

„To nestačí, 509. Musíme vymyslet něco jiného.“

509 pokrčil rameny. „Tohle snad vydrží. Třeba si myslí, že mě potřebuje, aby si mohl peníze vybrat.“

„Třeba si taky myslí pravý opak. Že se tě musí zbavit, abys nemohl převod zrušit.“

„Nebudu jej moci zrušit, jakmile bude mít v ruce mé prohlášení.“

„To on neví. A třeba bys mohl. Byl jsi k němu přinucen.“

509 okamžitě mlčel. „Ephraime,“ řekl pak tiše. „Není to třeba. Já totiž ve Švýcarsku žádné peníze nemám.“

„Cože?“

„Nemám ve Švýcarsku ani frank.“

Berger chvíli civěl na 509. „Ty sis to všechno vymyslel?“

„Všecko.“

Berger si otíral hřbetem ruky zanícené oči. Ramena mu pošukávala.

„Co je ti?“ zeptal se ho 509. „Snad nebrečíš?“

„Ne, směju se. Je to hloupé, ale směju se!“

„Jen se směj. Tady jsme se zatraceně málo nasmáli.“

„Směju se, protože jsem si představoval, jak se asi Handke v Curychu tváří. Jak jen jsi na ten nápad přišel, 509?“

„Ani nevím. Člověka ledacos napadne, když jde o život. Hlavně že na to naletěl. Nemůže si ani nic ověřit, dokud válka neskončí. Musí tomu prostě věřit.“

„Správně.“ Berger se už zase tvářil vážně. „Proto mu nedůvěřuju. Může ho zase popadnout rapl a zničehonic něco udělá. Musíme být na něco takového připraveni. Nejlepší bude, když umřeš.“

„Umřu? Já? Jak? Nemáme lazaret. Jak bychom to zaonačili? Tady je poslední stanice.“

„Přes tu nejposlednější. Přes krematorium.“

509 se podíval na Bergera. Uviděl starostlivý obličej s usazenými očima a úzkou lebkou a ucítil, jak ho zaplavuje vlna tepla. „Myslíš, že by to nějak šlo?“

„Musíme se o to pokusit.“

509 se neptal, jak se o to Berger chce pokusit. „Ještě si o tom pohovoříme,“ řekl. „Zatím máme čas. Upíšu dnes Handkemu jen dva tisíce pět set franků. Vezme potvrzení a bude žádat zbytek. Tím získám několik dní. Potom mám ještě dvacet marek od Rosena.“

„A až ty budou v tahu?“

„Do té doby se snad stane zase něco jiného. Člověk má myslet jen na nejbližší nebezpečí. Vždycky jenom najedno. A brát jedno po druhém. Jinak by se zbláznil.“ 509 otáčel listem papíru a plnicím perem sem a tam. Pozoroval matné odlesky na peru. „Zvláštní.“ řekl po chvíli. „Tohleto jsem už dávno nedržel v ruce. Pero a papír. Kdysi jsem se tím živil. Jestlipak to ještě svedu?“

XV.

Dvě stě mužů záchranného komanda bylo rozmístěno v řadě po celé délce ulice. Poprvé byli tentokrát nasazeni k odklizení trosek uvnitř města. Dosud odstraňovali jenom sutiny továren na předměstích.

SS obsadili všechny východy ulic a kromě toho se po celé levé straně rozmístili strážníci. Bombami byla zasažena převážně pravá strana: zdi a střechy se zřítily na vozovku a skoro znemožnily provoz. Vězňové neměli dost lopat a motyk, museli zčásti pracovat holýma rukama. Kápoové a předáci byli celí nervózní; nevěděli, jestli mají vězně bít a popohánět, nebo jestli je mají krotit. Civilistům byl sice přístup do ulice zakázán; ale nebylo možné vyhodit nájemníky, bydlící v okolních nerozbořených domech.

Lewinsky pracoval vedle Wernera. Oba se spolu s dalšími ohroženými politickými vězni přihlásili do záchranného komanda. Práce byla těžší než jinde; ale takhle aspoň unikli přes den z dosahu esesáků v lágru; večer, po návratu, mohli pak v případě nebezpečí za tmy snadno zmizet a zůstat skryti.

„Všiml sis, jak se ta ulice jmenuje?“ zeptal se Werner potichu.

„Ano." Lewinsky se ušklíbl. Ulice nesla jméno Adolfa Hitlera. „Posvátné jméno. Jenže proti bombám to nebylo nic platné."

Vlekli ze zbořeníště jakýsi trám. Žáda jejich pruhovaných kazajek byla tmavá potem. U skládky narazili na Goldsteina. Přestože měl slabé srdce, připojil se ke komandu a Lewinsky s Wernerem proti tomu nic nenamítali; - byl rovněž jedním z vězňů, jimž hrozilo nebezpečí. V obličejí byl celý sinálý. Začichal. „Smrdí to tu. Mrtvolama. A žádnýma čerstvýma, -tady budou někde mrtvolky ještě z dřívějšíka."

„Máš pravdu." Znali to. Věděli, jak páchnou mrtvolky. Na tohle byli všichni odborníci.

Začali rovnat vylámané kameny na sebe ke zdi. Omítka byla odvážena na malých kárkách. Za nimi, na protější straně ulice, byl obchod koloniálním zbožím. Skla výloh byla rozbitá; ale ve výkladě se už opět objevilo několik plakátů a krabic. Za nimi vyhlížel chlapík s knírkem. Měl obličej, jakých bývalo mnoho vidět v třiatřicátém roce při demonstracích pod nápisy „Nekupujte u židů!"

Za zadní stěnou výkladní skříně vypadala hlava jakoby odříznuta - podobně jako na laciných fotografiích ze zábavních parků, kde zákazníci vystrkují hlavu za namalovanou kapitánskou uniformou. Tahle hlava civěla nad prázdnými krabicemi a zaprášenými plakáty: docela se to k ní hodilo.

V jednom nezasaženém průjezdu si hrály děti. U nich stála žena v červené blůze a dívala se na vězně. Z průjezdu najednou vyrazilo několik psů a uháněli po ulici k vězňům. Začali jim očichávat kalhoty a boty a jeden z nich vrtěl ocasem a vyskakoval na trestance číslo 7105. Kápo, který dožíral na tomto úseku, nevěděl, co má dělat. Byl to pes, k tomu civilní pes, a nikoli člověk; přesto se zdálo být nevhodné, aby se choval přátelsky k vězni, zvláště v přítomnosti SS. 7105 už vůbec nevěděl kudy kam. Udělal to jediné, co vězeň mohl udělat; předstíral, že zvíře vůbec nevidí. Ale pes ho sledoval; rychle k němu pojal přichylnost. 7105 pracoval sehnut s horlivým úsilím. Byl znepokojen; pes mohl znamenat i jeho smrt. „Táhni, potvoro jedna!" vykřikl kápo konečně a zvedl klacek. Rozhodl se; raději být přísný, když esesáci přihlížejí. Ale pes nedbal; poskakoval a tančil dál kolem 7105. Byl to velký, hnědo-bílý německý stavěč.

Kápo sbíral kameny a házel je po psu. První kámen zasáhl vězně 7105 do kolena; teprve třetí kámen zasáhl psa z boku do břicha. Kápo zvedl další kámen. „Zmiz, mrcho!" Pes kousek odběhl, ale neutekl odtud. Obratně oběhl obloukem kápa a skočil na něj zezadu. Kápo upadl přes hromadu sutin a pes nad ním s vrčením zůstal stát. „Pomoc!" vykřikl kápo a ani se nepohnul. Okolostojící esesáci se mu smáli.

Žena v červené blůze se k němu rozběhla. Pískla na psa. „Pojď sem! Okamžitě pojď sem! To je ale psisko! Ještě by člověka přivedlo do neštěstí."

Táhla psa pryč, do vrat průjezdu. „Vyběhl." říkala ustrašeně nejbližšímu esesákovi. „Promiňte! Ani jsem si toho nevšimla. Utek! Dostane výprask!"

Esesák se zašklebil. „Tamhle tomu mohl klidně ukousnout kus té jeho pitomé kušny."

Žena se slabě usmála. Myslela si, že kápo patří k SS. „Děkuji! Mnohokrát vám děkuji! Hned ho uvážu."

Táhla psa za obojek pryč, ale najednou ho pohládila. Kápo ze sebe oprašoval vápenný prach. Strážní SS se pořád ještě křenili. „Cos ho nekousnul?" zvolal jeden z nich na kápa. Kápo neodpověděl. Bylo to lepší. Ještě chvíli se oklepával. Pak zlostně zámířil k vězňům. 7105 se zrovna pokoušel vytáhnout z hromady kamení a sutin záchodovou mísu. „Dělej, svině liná!" zasyčel kápo a nakopl vězně do podkolení. 7105 upadl a pažemi sevřel poklop na míse. Všichni věžňové kápa koutkem oka pozorovali. Esesák, který mluvil se ženou, se přicoural ke kápoovi a zezadu ho rýpl holínkou. „Toho nech! Ten za to nemůže! Radši kousni toho psa, magore!"

Kápo se překvapeně obrátil. Z obličejů mu zmizel vztek, ustoupil úslužně grimase. „Ano! Chtěl jsem jenom -"

„Koukej mazat!" dostal druhý kopanec do břicha, jakžtakž se postavil do pozoru a klidil se pryč.

„Viděls to?" zašeptal Lewinsky Wernerovi. „Světě žasni. Ale snad to udělal kvůli civilistům." Věžňové kradmo dál pozorovali protější stranu ulice a protější strana ulice pozorovala je. Byli vzdáleni od sebe jen pár metrů; ale byli od sebe dál, než kdyby žili ve dvou různých světadílech. Většina vězňů viděla město takto zblízka poprvé od doby, kdy byli zavřeni. Viděli opět chodit lidi za svými záležitostmi. Dívali se na to jako na život na Marsu.

V jednom bytě čistila služka v modrých šatech s bílými puntíky okna, která zůstala celá. Měla vyhrnuté rukávy a prozpěvovala si. Za jiným oknem stála stará, bělovlasá paní. Slunce jí dopadalo na obličej a na rozhrnuté záclony a na obrázky v pokoji. Na rohu ulice stál před lékárnou lékárník a zíval. Nějaká žena v levhartím kožichu šla ulicí: kráčela blízko zdi domů. Měla na sobě zelené rukavice a boty. Esesáci na rohuji propustili. Byla mladá a svižně cupitala přes hromady sutin. Mnoho vězňů už léta nevidělo ženu. Všichni na ni upřeli oči; nikdo z nich se však za ní nedíval; jen Lewinsky.

„Dej si bacha." zašeptal mu Werner. „A pomoz mi s tímhle." Ukázal na kus látky, vyčuhující z trosek. „Někdo tam leží." Odhrabali sutiny a kamení. Pod nimi se objevil úplně rozdrcený obličej se zakrváceným plnovousem, plným prachu a omítky. Těsně vedle vyčuhovala ruka; zřejmě ji muž zvedl na ochranu, když se budova řítila. SS na druhé straně ulice volali povzbudivé vtípy za mladou ženou v levhartím kožichu, půvabně přelézající kupy trosek. Dívka se smála a koketovala s nimi. Vtom zavlyly sirény.

Lékárník na rohu ulice zmizel v krámě. Žena v levhartím kožichu strnula a pak se rozběhla nazpátek. Upadla přes hromadu sutí; roztrhla si punčochy a zelené rukavičky si celé zamazala od bílého prachu z omítky. Věžňové se vztyčili. „Zůstat stát! Kdo se pohne, bude zastřelen!" Esesáci se stahovali z nárožních postavení. „Rozptýlit se! Nástup po oddílech, klusem!"

Věžňové nevěděli, který povel mají uposlechnout. Padlo už několik výstřelů. Stráže SS, které stály na nárožích, je konečně sehnaly do houfu. Scharführeri se radili, co dělat. Zatím byl odhoukán jen výstražný poplach; všichni však co chvíli vzhledli neklidně k obloze. Zdálo se, že se zářivá obloha zároveň rozjasnila i zachmuřila.

Druhá strana ulice ožila. Z domů vycházeli lidé, které až dosud nebylo vidět. Ozýval se pláč dětí. Z koloniálu vyběhl obchodník s knírkem, vrhl kolem sebe nenávislné pohledy a začal jako tučný červ přelézat rozvaliny. Nějaká žena v

kostkovaném plédu nesla opatrně v natažené ruce klec s papouškem. Bělovlasá paní zmizela. Ze dveří vyběhla se zvednutými sukněmi služka. Lewinsky ji sledoval očima. Mezi černými punčochami a naditými modrými kalhotami jí prosvítalo bílé maso. Hubená stará panna za ní lezla po kamení jako koza. Všechno se náhle obrátilo: klid a mír na svobodné straně byl nenadále rozvrácen; lidé se tam poděšeně řítili z bytů a běželi se zachránit do protileteckých úkrytů. Naproti tomu stáli na protější straně vězňové mlčky a nehybně před rozbořenými zdmi a dívali se na přehájecí. Jeden ze scharführerů si to zřejmě uvědomil. „Všichni čelem vzad!“ zavelel. Trestanci zírali teď na trosky. Rozvaliny byly oslnivě ozářeny sluncem. Jen v jednom zasaženém domě byl vyhrabán průchod do sklepa. Bylo tam vidět schody, vchod, tmavou chodbu a v temnotě pruh světla od východu vedoucího na dvůr.

Scharführeri byli na rozpacích. Nevěděli, kam s vězni. Nikdo nepomyslel na to, odvést je do úkrytu; protiletecké kryty byly beztak už plné civilního obyvatelstva. Ale nechtěli ani sami zůstat nechráněni. Několik z nich rychle prohledalo nejbližší domy. Našli vybetonovaný sklep.

Zvuk sirén se změnil. Esesáci se rozběhli ke sklepu. Jen dva strážní zůstali stát ve vchodu do domu a na obou koncích ulice stáli rovněž vždy dva esesáci. „Kápoové a předáci, dávat pozor, aby nikdo ani necek! Kdo se hne, bude zastřelen!“ Vězňové měli napjaté obličej. Dívali se na zdi před sebou a čekali. Nedostali rozkaz, aby ulehli na zem; esesáci na ně líp viděli, když stáli. Stáli tu němí, namačkaní do houfu, obklíčení kápy a předáky. Mezi nimi pobíhal pes, který se asi znovu utrl a hledal 7105. Když ho našel, začal na něj vyskakovat a snažil se mu olíznout obličej.

Na okamžik hluk a jekot ustal. Do neočekávaného ticha, které působilo jako vzduchoprázdno a drásalo nervy, zazněly pojednou tóny klavíru. Zazněly hlasitě a jasně a bylo je zřetelně slyšet jen krátkou chvíli; přesto rozeznal Werner, pozorně a soustředěně naslouchající, že je to sbor vězňů z Fidelia. Nemohlo to být rádio; při leteckém poplachu se hudba nevysílala. Zřejmě to byl gramofon, který zapomněli zastavit, anebo hrál někdo při otevřeném okně na klavír. Sirény se znovu rozječely. Werner se upřeně soustředil na těch několik tónů, které slyšel. Sevřel čelisti a snažil se ty tóny v paměti rozvést. Nechtěl myslet na bomby a na smrt. Jestli se mu podaří zachytit melodii, bude zachráněn. Zavřel oči a za čelem ucítil tvrdé uzlíky usilovného přemýšlení. Teď už nesmí zemřít. Ne takhle nesmyslně. Ani na to nechtěl myslet. Musí zachytit melodii; zpěv těch vězňů, kteří byli osvobozeni. Sevřel pěsti a pokusil se zaslechnout opět tóny klavíru; ale ty utonuly v kovovém běsnění strachu.

Městem oťrásky první výbuchy. Jekot svržených pum prořízl vytí sirén. Země se chvěla. Z jedné zdi zvolna padal kus římsy. Několik vězňů se vrhlo do sutin.

„Vstát! Vstát!“ křičeli předáci, kteří k nim běželi.

Hlasy nebylo slyšet. Tahali ležící, aby vstali. Goldstein uviděl, jak jednomu vězni, který se vrhl k zemi, praskla lebka a vytryskla z ní krev. Muž, který stál vedle něho, se chytil za břicho a skácel se dopředu. Nebyly to střepiny bomb; to stříleli esesáci. Výstřely nebylo slyšet.

„Sklep!“ volal Goldstein v rachotu na Wernera. „Támhle ten sklep! Nebudou nás pronásledovat!“

Upřeně civěli na vchod do sklepa. Jako by se zvětšoval. Ve tmě uvnitř byla chladivá záchrana. Byl to černý vír, jemuž bylo těžké odolat. Vězňové tam hleděli jako hypnotizováni. Řady zakolísaly. Werner zadržel Goldsteina. „Ne!“ Sám hleděl upřeně na sklep a překřikoval dunění. „Ne! To ne! Všechny postílejí! Ne! Zůstaňte stát!“

Goldstein k němu otočil sinalý obličej. Oči v něm tkvěly jako dva ploché, lesklé kousky břidlice. Napětím křivil ústa. „Ne se ukrýt!“ vyrazil ze sebe. „Uprchnout! Skrz! Dozadu vede východ!“

Wernera to zasáhlo jako úder do žaludku. Celý se roztřásl.

Netřásl se mu ruce nebo kolena; hluboko v něm se třáslы tepny. Krev se vzpěnila. Věděl, že by se útěk jen velmi těžko podařil; ale samo pomýšlení bylo už dost velkým pokušením; utéct, v nějakém domě ukrást šaty a ve zmatku, který všude vládl, uniknout.

„Ne.“ Myslel, že šeptá, ale ve skutečnosti překřikoval rachot. „Ne!“ Nebylo to určeno jen Goldsteinovi, platilo to i jemu samotnému. „Teď už ne! Ne, teď už ne!“ Byl si vědom, že je to šílenství; všechno, čeho bylo až dosud dosaženo, by se tím octlo v nebezpečí. Druhé by byli pobiti, deset za každého, kdo by se pokusil utéct, ten namačkaný houf tady by čekala krvavá lázeň, v táboře by byla zavedena nová opatření - a přesto tu ten vchod zel a lákal - „Ne!“ zvolal Werner a svíral Goldsteina, a tím, že držel Goldsteina, držel i sám sebe.

To slunce! pomyslel si Lewinsky. To prokleté slunce! Všechno nemilosrdně vydává napospas. Proč nesestřelí slunce? Jako by tu člověk stál nahý pod obrovskými reflektory, vystaven cílím přístrojů letadel. Kdyby se tak objevil mrak, jen na okamžik! Po těle mu v potůčkách stékal pot.

Zdi se třáslы. Nablízku zaduněl strašný ořes a v tom rachotu se začal řítit kus zdi s prázdným okenním rámem.

Nevypadal ani nebezpečně, když dopadl na vězně. Byl široký asi pět metrů. Jen vězeň, na kterého spadl prázdný obdélník okna, zůstal stát a nechápavě se rozhlížel. Nechápal, proč najednou stojí až po pás v sutinách a ještě žije. Nohy, trčící vedle něho z hromady trosek, sebou několikrát cukly a pak znehybněly.

..*

Tlak pomalu polevoval. Zpočátku to bylo skoro nezmatelné; jen tlak na mozk a v uších trochu povolil. Pak začalo prosakovat vědomí, jako slabé světlo štolou. Ještě zazníval rachot jako předtím; ale přesto si všichni náhle uvědomili: už je po tom. Esesáci vylezli ze sklepa. Werner se díval na zeď před sebou. Ponenáhlu se z ní opět stávala obyčejná zeď ozářená sluncem, s vyhrabaným vchodem do sklepa; - už to nebyl oslnivý, výsměšný balvan, v němž se točil vír temné naděje. Spatřil opět u svých nohou mrtvý obličej s plnovousem: spatřil nohy zasypaného druha. Pak překvapeně zaslechl, jak do skomírající palby zazněl znovu klavír. Pevně stiskl rty.

Ozvaly se rozkazy. Zachráněný vězeň, který stál v okenním rámu, vylezl z hromady sutin. Pravou nohu měl vymknutou. Držel ji zvednutou a stál najedno noze. Neodvažoval se svalit se na zem. Jeden z esesáků přišel k hromadě, pod níž byli

zasypání. „Dělejte! Rychle! Vyhrabte je!"

Věžňové odhazovali suť a kamení na strany. Pracovali holýma rukama, lopatami a špičáky. Netrvalo dlouho a odkryli své druhy. Byli čtyři. Tři byli mrtví. Jeden ještě žil. Vyzvedli ho. Werner se ohlížel po pomoci. Uviděl vyjít ze vrat ženu v červené blůze. Neutekla do protileteckého krytu. Opatrně nesla v plechové misce vodu a ručník. O nic se nestarala, pronesla vodu kolem esesáků a postavila ji vedle raněného. Esesáci na sebe nerozhodně hleděli, nic však neřekli. Žena omývala vězni obličej.

Raněný vykašlával krvavou pěnu. Žena mu ji otírala z úst. Jeden z esesáků se dal do smíchu. Měl nezralý, nesourodý obličej s tak světlými řasami, že jeho bledé oči vypadaly hole.

Protiletadlová děla zmlkla. V tichu zaduněl opět klavír. Werner teď uviděl, odkud zaznívá; z okna v prvním patře nad koloniálním obchodem. Nějaký bledý muž v brýlích tam hrál na hnědé pianino ještě pořád sbor vězňů. Esesáci se šklebili. Jeden z nich si poklepal na čelo. Werner nevěděl, jestli muž hrál, aby tak přečkal nálet, anebo jestli jeho hra měla nějaký jiný význam. Rozhodl se věřit tomu, že to je poselství. Vždycky věřil v to lepší, pakliže to bylo bez rizika. Zjednodušovalo to život.

Přibíhali sem lidé. Esesáci se začali chovat vojensky. Zazněly povely. Věžňové se seřadili. Velitel čtyř nařídil jednomu esesákovi, aby zůstal s mrtvými a raněnými; pak následoval rozkaz klusem uhánět ulicí. Poslední výbuch zasáhl protiletecký kryt. Věžňové jej měli vyhrabat.

..*

Kráter páchl po kyselinách a síře. Na okraji stálo šikmo několik stromů s obnaženými kořeny. Rozervané mřížoví, jímž byly obehnané trávníky, trčelo k nebi. Bomba nezasáhla kryt přímo; ze strany jej promáčkla a zasypala. Věžňové pracovali přes dvě hodiny u zavaleného vchodu. Stupeň po stupni uvolňovali schodiště. Tlakem bylo zmáčknuto nakřivo. Všichni věžňové pracovali tak rychle, jak jen mohli; pracovali, jako by tam byli zasypání jejich vlastní druhy. Za další hodinu byl vchod uvolněn. Už dlouho předtím slyšeli výkřiky a nárek. Do krytu se zřejmě dostával ještě někudy vzduch. Křik zesílil, když prorazili první otvor. Protáhla se jím křičící hlava a rovnou pod hlavou se objevily dvě ruce a začaly hrabat v suti, jako by se prodíral na světlo obrovský krtek.

„Pozor!" vykřikl jeden z předáků. „Ještě to může sletět!"

Ruce hrabaly dál. Pak někdo strhl hlavu zpátky a s křikem se místo ní objevila jiná. Taky ta byla od otvoru odtržena.

Lidé uvnitř byli zachvázeni panikou a rvali se o místo na světle.

„Strčte je zpátky! Ještě přijdou k úrazu. Otvor se musí zvětšit! Zatlačte je zpátky!"

Odstrkovali obličej. Obličej jim chňapaly po prstech. Krumpáči roztloukali beton. Pracovali, jako by jim šlo o vlastní život. Po chvíli byl otvor dost velký, aby jím mohl první prolézt. Byl to silný chlapík. Lewinsky v něm okamžitě poznal muže s knírkem, který předtím stál v obchodě koloniálním zbožím. Prodral se na první místo a cpal se a hekal, aby se dostal ven. Zůstal vězet za břicho. Křik uvnitř zesílil; svým tělem zatemnil otvor. Tahali ho za nohy a strhávali ho zpátky. „Pomoc!" sténal vysokým, pisklavým hlasem. „Pomoc! Pomozte mi ven! Ven odtud! Ven! Já vám dám, co -" Černá očka mu vylézala z kulatého obličej. Hitlerovský knírek se chvěl. „Pomoc! Pánové! Prosím vás! Pánové!" Vypadal jako uskřípnutý mluvící tuleň. Popadli ho v podpaží a po chvíli ho přece jen vytáhli dírou ven. Svalil se, vyskočil a beze slova upaloval odtud. Vrazili do vchodu prkno a rozšířili jej. Pak ustoupili.

Lidé vylézali. Ženy, děti, muži, - někteří chvatně, bledí, zpocení, jako by utíkali z hrobu, - jiní hystericky, vzlykající. křičíce a nadávající, - a pak pomalu a mlčky vyšli ti, kteří nepodlehli panice.

Utíkali a prolézali kolem vězňů. „Pánové," šeptal Goldstein. „Slyšeli jste to? Prosím vás, pánové! Ten chlap tím myslel nás -"

Lewinsky přikývl. „Já vám dám -" opakoval, co říkal tuleň. „Houby." dodal. „Mazal odtud jako opice." Pohlédl na Goldsteina. „Co je s tebou?"

Goldstein se o něj opřel. „Je to k smíchu!" Sotva popadal dech. „Místo aby-nás osvobodili oni -" těžce oddychoval, „vysvobožu - jeme my - je . . ."

Zachechtal se a pomalu se kácel na bok. Zachytili ho a nechali ho pomalu sklouznout na hromadu hlíny. Pak čekali, až se kryt vyprázdní.

Stáli tu, dlouholetí věžňové, a dívali se, jak kolem nich spěchají ti, kdo se stali vězni na pouhých několik hodin.

Lewinsky si vzpomněl, že něco podobného už jednou zažil - když věžňové potkali na silnici proud uprchlíků z města. Viděl, jak z otvoru vylezla služka v modrých šatech s bílými puntíky. Natřásla si sukně a usmála se na něj; za ní vylezl jednohýbový voják. Napřimil se, vsunul si pod paže berly, a než se odbelhal, pozdravil vězně. Jako jeden z posledních vyšel zcela starý muž. Měl v obličejí dlouhé záhyby jako ohař. „Děkuji," řekl. „Uvnitř jsou ještě zasypání." Pomalu, neudrživě a důstojně stoupal po křivých schodech. Za ním leželi věžňové do krytu.

Pochodovali zpátky. Dostali do těla. Nesli své mrtvé a raněné. Zасыpaný zatím zemřel. Na obloze zářily nádherné červánky. Všechny vzduch byl jimi prosvícen a byla to tak nesmírná krása, že se zdálo, jako by se čas zastavil a jako by na chvíli zmizely ze světa trosky a smrt.

„Že to ale jsme hrdinové," řekl Goldstein. Už se vzpamatoval ze svého záchvatu. „Takhle se sedět pro tyhle -"

Werner se na něho podíval. „Už s námi nesmíš chodit odklízet. Je to nesmysl. Zničíš se, i když toho zrovna moc nenaděláš."

„Co mám tedy dělat? Čekat, až mé nahoře esesáci najdou?"

„Musím ti sehnat něco jiného."

Goldstein se unaveně usmál. „Pomalu už asi patřím do malého tábora, co?"

Wernera to nepřekvapilo. „Proč ne? Byl bys tam v bezpečí a my bychom tam potřebovali mít někoho od nás."

K 7105 se přiblížil kápo a kopl ho. Chvilí šel vedle něho, pak mu něco vsunul do ruky a zůstal opět pozadu. 7105 se podíval. „Cigareta?“ řekl užasle.
„Měknou. Trosky jim jdou na nervy,“ prohlásil Lewinsky. „Myslí už na budoucnost.“
Werner přikývl. „Dostávají strach. Zapamatuj si toho kápa. Třeba se nám bude hodit.“
Vlekli se dál v pohasinajícím světle. „Město,“ řekl Münzer po chvíli. „Domy. Volní lidé. Na dosah, na dva metry. Už si člověk nepřipadá tak docela odříznutý od světa.“
7105 zvedl hlavu. „Rád bych věděl, co si o nás myslí.“
„Co by si mysleli? Bůhví, co vůbec o nás vědí. Sami nevypadají moc šťastně.“
„Ted' ne,“ řekl 7105.
Nikdo neodpověděl. Začínalo namáhavé stoupání k táboru. „Toho psa bych chtěl mít,“ řekl 7105.
„Byla by z něho pěkná pečínka.“ odpověděl Münzer. „Určitě takových patnáct kilo čistého.“
„Já jsem na jídlo nemyslel. Jen tak.“

..*

Vůz už neprojel. Ulice byly všude zataraseny. „Jed' zpátky, Alfredě,“ řekl Neubauer. „Počkej na mě u domu.“
Vystoupil a pokoušel se jít dál pěšky. Přešel zeď, která se zřítíla a padla napříč přes ulici. Zbytek domu ještě stál. Zeď odhalila jako stržená opona, co bylo za ní; do bytů bylo vidět. Obnažené schodiště stoupalo vzhůru. V prvním patře se zachovala celá mahagonová ložnice. Obě postele stály vedle sebe; jen jedna židle se převrhla a zrcadlo rozbilo. O patro výš byl v kuchyni utržen vodovod. Voda tekla po podlaze a na okraji stékala dolů; třpytivý, tenký vodopád. V salóně stála červená plyšová pohovka. Na zdi, polepené pruhovanými tapetami, visely nakřivo obrazy ve zlatých rámech. Tam, kde byla čelní stěna utržena, stál nějaký muž. Krvácel a nehybně zíral dolů. Za ním pobíhala žena a snažila se nacpat do kufrů, které měla v rukou, všelijaké tretky, polštáře z pohovky a prádlo.
Neubauer cítil, že se pod jeho nohou pohnuly rozvaliny. Ustoupil. Sutiny se znovu pohnuly. Sehnul se a začal rozhrabávat kamení a omítku. Z rumiště se jako unavený had vysunula šedá, zaprášená ruka a kus paže. „Pomoc!“ vykřikl.
„Tady ještě někdo je! Pomoc!“
Nikdo ho neslyšel. Rozhlédl se. Na ulici nebylo živé duše. „Pomoc!“ zakřičel znovu nahoru na muže ve druhém poschodí. Muž si pomalu setřel krev z obličeje, ale Neubauerovi nevěnoval pozornost.
Neubauer odsunul hroudu malty. Uviděl vlasy a sáhl po nich, aby je vyprostil. Nepovolily. „Alfredě!“ vykřikl a ohlédl se. Vůz už tu nestál. „Svině,“ řekl Neubauer a najednou se bezdůvodně rozzuřil. „Kdž je člověk potřebuje, tak jsou bůhvíkde!“ Hrabal dál. Pot mu stékal za límec uniformy. Už odvykl námaze. Policie, napadlo ho. Záchranné družstvo! Kde jsou všichni ti darebáci?!

Kus malty se rozlomil a povolil a Neubauer pod ním uviděl něco, co bylo ještě nedávno obličejem. Ted' to byla rozpláclá, šedě špinavá hmota. Nos byl promáčknutý, oči zmizely, důlky byly vyplněny vápennou drtí; taky rty chyběly a místo úst tu byla zrnitá malta a vylomených zubů. Z celého obličeje zbyl jen šedý ovál a nad ním vlasy, jimiž prosakovala krev.

Neubauerovi se zvedl žaludek a začal zvracet. Vedle rozdrcené hlavy zvrátil oběd, který se skládal z kyselého zeli, klobásy, brambor, rýžového nákypu a kávy. Pokusil se o něco zachytit, ale nebylo o co. Zpola se otočil a znovu zvracel.

„Co se tu děje?“ zeptal se někdo za ním.
Ani nezaslechl, že sem přišel nějaký muž. Nesl lopatu. Neubauer ukázal na hlavu v sutinách.
„Zasypaný?“
Hlava sebou trochu pohnula. Současně se něco pohnulo v šedé hmotě obličeje. Neubauer začal znovu zvracet. Přejedl se u oběda. „Vždyť se dusí,“ zvolal muž s lopatou a přiskočil k zasypanému. Přejel rukama po obličejí, aby našel a uvolnil nos, a dloubl prsty tam, kde zřejmě byla ústa.

Obličej začal náhle silněji krváct. Rozpláclá maska ožila přicházející smrtí. Ústa chroptěla. Prsty ruky se zářvaly do omítky a hlava se slepýma očima se rozechvěla. Zachvěla se a pak znehybněla. Muž s lopatou se narovnal. Otřel si umazané ruce o žlutou, hedvábnou záclonu, která spadla na ulici i s oknem. „Mrtev,“ řekl. „Jsou tam pod ním ještě další?“

„Nevím.“
„Vy nejste tady z toho domu?“
„Ne.“
Muž ukázal na hlavu. „Váš příbuzný? Znamý?“
„Ne.“

Muž se podíval na kyselé zeli, klobásu, rýži a brambory, pak pohlédl na Neubauera a pokrčil rameny. Zdálo se, že nemá mnoho úcty k vysokému hodnostáři SS. Na válečné časy to ovšem bylo hodně jídla. Neubauer cítil, jak rudne. Rychle se odvrátil a začal slézat z trosek dolů.

..*

Trvalo mu bezmála hodinu, než se dostal na Friedrichsallee. Tam pumy nedopadly. Rozčileně kráčel dál. Nebudou-li rozbořeny domy v příští příčné ulici, bude jistě stát i jeho obchodní dům, říkal si pověřivě. Ulice byla nepoškozena. Další dvě rovněž. Nabyl odvahy a přidal do kroku. Ještě jednou si to vyzkouším, pomyslel si; když to v příští ulici

nezasáhlo první dva domy, tak jsem z toho taky vyvázl. Vyšlo to. Teprve třetí dům byl proměněn v hromadu trosek. Neubauer si odplivl; prach mu vysušil hrdlo. Důvěřivě zahrnul za roh do ulice Hermann Göringa a zastavil se. Bomby tu vykonaly důkladné dílo. Horní poschodí jeho obchodního domu se úplně propadla. Nárožní průčelí zmizelo. Exploze je vrhla přes ulici do starožitnictví. Protitlak z krámu vymrštil daleko doprostřed ulice bronzového Buddhu. Orientální svatý seděl docela sám na nepoškozeném místě dlažby. Ruce měl složeny v klíně a s vyrovnaným úsměvem hleděl přes tu zkázu směrem k nádraží - jako by čekal, až pro něho přijede nějaký pomyslný vlak a odveze jej tam, kam patřil.

Neubauer měl v prvním okamžiku bláhový pocit, že ho osud hanebně podvedl. S příčnými ulicemi to všechno vyšlo. - a teď tohle! Bylo mu jako bolestně zklamanému dítěti. Div že se nedal do pláče. Jemu, jemu se muselo stát právě něco takového! Pohlédl vzhůru ulicí. Několik domů ještě stálo. Proč to nezasáhlo tyhle? myslel si. Proč to muselo potrefit zrovna mě, řádného vlastence, dobrého manžela, starostlivého otce?

Obešel kráter ve vozovce. Všechny výkladní skříně módního oddělení byly roztrženy. Všude bylo plno střepin, podobných úlomkům ledu. Skřípaly mu pod nohama. Došel k oddělení.

„Německé ženě - nejnovější móda!“ Štít s nápisem visel napolo utržen k zemi. Sehnul se a vešel do místnosti. Páchlo to tam požárem, ale oheň neviděl. Figuríny ležely jedna přes druhou. Vypadalo to, jako by je byla znásilnila horda divochů. Některé ležely na zádech s vyhrnutými šaty a odhalenými nohama; jiné na břiše se zlamanými pažemi a vystrčenými voskovými zadky. Jedna byla až na rukavičky nahá; v koutě stála druhá s ulomenou nohou, na hlavě klobouk se závojičkou přes obličej. Všechny se v těchto pózách usmívaly - a právě to vypadalo strašně necudně. Vyřízen, myslel si Neubauer. Jsem vyřízen. Ztracen. Co řekne Selma? Na světě není žádná spravedlnost. Vrátil se a troskami a sklem se brodil kolem domu. Když došel na roh, uviděl na druhé straně postavu, která se přikrčila a rozběhla se v okamžiku, kdy ho zahlédla.

„Stůj!“ vykřikl Neubauer. „Stát! Nebo střelím!“

Postava se zastavila. Byl to malý, ušlápnutý mužík.

„Ke mně!“

Mužík se začal sunout k němu. Neubauer ho poznal, až když se zastavil těsně před ním. Byl to bývalý majitel obchodního domu.

„Blanku,“ řekl udiveně, „to jste vy?“

„Ano, herr obersturmbannführer. Já - já -“

„Mluvte jasně, chlape! Co tu děláte?“

Když pocítil, jak účinkuje jeho uniforma, našel Neubauer rychle opět svou starou autoritu i sebe sama.

„Já - já -“ koktal Blank. „Jenom jsem přišel se - se -“

„Co-se -se?“

Blank mávl bezmocně rukou směrem k troskám.

„Se z toho radovat, co?“

Blank skoro uskočil. „Ne, ne, herr obersturmbannführer. Ne, ne. Jenom -je to škoda.“ zašeptal. „Škoda.“

„Samozřejmě, že je to škoda. Teď se můžete smát.“

„Nesměju se! Nesměju se. herr obersturmbannführer.“

Neubauer si ho změřil pohledem. Blank stál ustrašeně před ním, paže přitisknuty k tělu. „Pochodil jste líp než já.“ řekl po chvíli Neubauer trpce. „Dostal jste dobře zaplacen. Nebo snad ne?“

„Ano, velmi dobře, herr obersturmbannführer.“

„Vy jste dostal hotové peníze. A já hromadu trosek!“

„Ano. herr obersturmbannführer! Lituji - opravdu nesmírně lituji. Taková věc -“

Neubauer civěl před sebe. Opravdu se teď domníval, že se Blankovi podařil skvělý obchod. Okamžik uvažoval, jestli by neměl tu hromadu trosek prodat za velké peníze zpátky. Ale něco takového by bylo proti zásadám strany. A kromě toho měly i ty sutiny větší cenu, než svého času zaplatil Blankovi. O pozemku ani nemluvě.

Zaplatil pět tisíc, a jen roční nájemné vynášelo patnáct tisíc. Patnáct tisíc! V tahu!

„Co to máte? Co pořád kroutíte těma rukama?“

„To nic, herr obersturmbannführer. Upadl jsem, před lety -“

Blank se potil. Velké kapky mu stékaly z čela do očí. Pravým okem pomrkal víc než levým. V levém, skleněném, ho potolik neštípalo. Báł se, aby si Neubauer nevyložil jeho chvění jako drzost. To už zažil. Ale Neubauer v tu chvíli na nic takového nemyslel; vůbec ne na to, že než Blank prodal, vyslýchal ho v táboře Weber. Hleděl jen zamyšleně na hromadu trosek. „Dopadl jste líp než já,“ řekl. „Asi vás to kdysi ani nenapadlo. Teď byste ale, jak vidíte, přišel o všechno. Takhle máte své hodnotné peníze.“

Blank si neodvažoval utřít pot. „Ano, herr obersturmbannführer,“ zamumlal.

Neubauer se na něj náhle pátravě zadíval. Hlavou mu bleskla myšlenka. Myšlenka, která se mu v posledních týdnech stále víc vtírala. Poprvé ho napadla, když byla zničena budova Mellerer Zeitung; zahrnul ji, ale vracela se neustále znovu jako dotěrná moucha. Mohlo by se opravdu stát, že by se takoví Blankové zase vrátili? Ten chlapík před ním na to nevypadal; byla to troska. Ale ty rozvaliny kolem dokola nebyly taky nic jiného. Nevypadaly zrovna vítězně.

Zvláště když patřily tomu, kdo se na ně díval. Vzpomněl si na Selmino sýčkování. A na zprávy z novin! Rusové byli před Berlínem, na tom už se nedalo nic změnit. Porúří bylo obklíčeno, s tím se taky nedalo nic dělat.

„Poslyšte. Blanku,“ řekl srdečně. „Jednal jsem s vámi přece naprosto slušně, ne?“

„Velice! Velice!“

„To nemůžete popřít, co?“

„Ne, ovšemže ne, herr obersturmbannführer. Ovšemže ne.“

„Lidsky -"

„Velice lidsky, herr obersturmbannführer. Jsem vám hluboce zavázán -"

„No, no," řekl Neubauer. „Nezapomeňte na to! Všechno jsem pro vás riskoval. Ale co tady vůbec děláte? Ve městě?"
Proč nejste dávno v nějakém táboře, byl by se málem zeptal.

„Já-já-"

Blank byl celý mokrý. Nevěděl, kam všechny ty Neubauerovy řeči a zájem směřují. Získal jen tu zkušenost, že přátelsky rozmlouvající nacisté mají vždycky v záloze nějaký obzvlášť ďábelský kousek. Takhle mluvil Weber, než mu vyrazil oko. Teď se v duchu proklínal, že se neovládl a že mu to nedalo, aby neopustil kryt a nešel se podívat na svůj bývalý obchod.

Neubauerovi neušel jeho zmatek. Využil příležitosti. „Že jste na svobodě. Blanku - víte jistě dobře, komu za to můžete vděčit. ne?"

„Jistě - ano - děkuji - děkuji mnohokrát, herr obersturmbannführer."

Blank za to nevděčil Neubauerovi. Věděl to a Neubauer to věděl také. Avšak staré pojmy se před doutnajícími rozvalinami začaly zničehonic rozplývat. Nic už nebylo jisté. Bylo třeba se zabezpečovat. Neubauerovi to připadalo nesmyslné, ale člověk opravdu nemohl vědět, nebude-li takového žida jednou přece jen zase potřebovat. Vytáhl jednu deutsche wacht. „Tady máte. Blanku, vemte si. Je to dobrá bylinka. Tenkrát, Blanku, to byla tvrdá nutnost. Vždy myslíte na to, jak jsem vás chránil."

Blank nekouřil. Po Weberových experimentech s hořícími cigaretami potřeboval celá léta, aby nepodlehly hysterii, jakmile ucítil zápach tabáku. Ale netroufl si odmítnout. „Děkuji mnohokrát. Jste velice laskav, herr obersturmbannführer."

Opatrně se vzdaloval s doutníkem v ruce. Neubauer se rozhlédl. Nikdo ho neviděl mluvit se židem. Tím líp. Zapomněl ihned na Blanka a začal počítat. Pak začíchal. Zápach požáru byl pronikavější. Rychle přešel na druhou stranu. Módní obchod hořel. Rozběhl se zpátky a křičel: „Blanku! Blanku!" A když ho neviděl: „Hoří! Hoří!"

Nikdo nepřicházel. Město hořelo na mnoha místech a hasiči už dávno nemohli projet. Neubauer přeběhl zpět k výkladům. Skočil dovnitř, popadl balík látky a táhl jej ven. Podruhé se mu to už nepodařilo. Krajkové šaty, které sebral, mu vzplály v ruce. Oheň začal olizovat látku i šaty. Stěží se dostal ven.

Bezmocně přihlížel z protější strany ulice, jak obchod hoří. Plameny zachvacovaly figuríny, poskakovaly po nich, užíraly jim šaty, - a jak se figuríny roztékaly a hořely, probudil se v nich podivný život. Svíjely se a vzpínaly. Paže se zvedaly a ohýbaly, bylo to jako voskové peklo - pak se vše propadlo a oheň se nad figurínami uzavřel jako nad mrtvolami v krematoriu. Neubauer couval před žárem, až narazil na Buddhu. Aniž se podíval, posadil se na něj, ale hned zase vyskočil. Nevšiml si, že ozdoba na světově hlavě má bronzový hrot. Vztekla se zadíval na balík látky u svých nohou, který zachránil; byla to světle modrá látka potištěná letícími ptáky. Začal do ní kopat holíčkami: Do háje s tím! Odtáhl balík zpátky a hodil jej do plamenů. Ať to všechno táhne k čertu! Do háje! Toporně odcházel. Nic už nechtěl vidět. Bůh už nebyl s Němci. Ani Wodan. Kdo jim vlastně zůstal?

Za hromadou sutí naproti přes ulici se pomalu zvedl bleďý obličej. Josef Blank se díval za Neubauerem. A poprvé za mnoho let se usmíval. Usmíval se a zchromlými prsty drtil doutník.

XVI.

Na dvoře krematoria stálo opět osm vězňů. Všichni měli červené označení politických. Berger z nich neznal nikoho: ale znal teď jejich osud.

Kápo Dreyer byl už na svém místě ve sklepe. Berger měl pocit, že se v něm hroutí něco, co stále ještě potají počítalo s odkladem. Dreyer tu minul tři dny nebyl. To Bergerovi zabránilo vykonat, co si předsevzal. Dnes už neexistovala výmluva; musel se do toho pustit.

„Tak se do toho hned dejte," řekl Dreyer mrzutě. „Jinak to nestačíme. Chcípá to tam zas jako mouchy."

S rachotem se začali hrnout dolů první mrtví. Tři vězňové je svlékali a třídili jejich věci. Když prohlédl Berger mrtvolám zuby, naložili je do výtahu. Po půl hodině přišel Schulte. Vypadal svěže a vyspale, ale přesto ustavičně zíval. Dreyer zapisoval a Schulte se mu občas podíval přes rameno.

Sklep byl velký a větraný, ale zápach mrtvol jím brzy prosákl. Držel se i v šatstvu; nejenom na nahých tělech. Lavina mrtvol se bez ustání řítila dolů; zdálo se, jako by pod sebou zasypávala čas, a Berger si nebyl jist, jestli už je večer nebo teprve poledne, když Schulte konečně vstal a prohlásil, že se půjde najíst.

Dreyer si skládal věci. „O kolik jsme před spalovnou?"

„O dvaadvacet."

„Dobrá. Je polední pauza. Řekněte těm nahoře, ať přestanou shazovat, dokud se nevrátím"

Tři vězňové, kteří svlékali mrtvoly, ihned odešli. Berger ještě narovnával jednoho mrtvého. „Koukej vypadnout!" zavrčel Dreyer. Z puchýřku na rtu mu vyrostl bolestivý nežit.

Berger se napřímil. „Tohohle jsme zapomněli odepsat."

„Cože?"

„Zapomněli jsme tohohle mrtvého označit v seznamu."

„Blbost! Všechny jsme zapsali."

„Nemáme to správně." Berger se snažil mluvit co neklidněji. „Zapsali jsme o jednoho míň."

„Zbláznil ses, chlape?" vyštěkl Dreyer. „Co to žvaníš?"

„Musíme do seznamu jednoho připsat."

„Ale," Dreyer se na Bergera ostře zadíval. „A proč bysme museli, co?"

„Aby seznam souhlasil."

„Nestarej se o mé seznamy."

„O ostatní se nestarám. Jenom o tento."

„Ostatní? Jaké ostatní, kostroune jeden?"

„Seznamy zlata."

Dreyer chvíli mlčel. „Tak. a teď mi hezky pověz, co to všechno znamená?" zeptal se po chvíli. Berger nabral dech.

„To znamená, že je mi jedno, jestli souhlasí seznamy zlata, nebo ne."

Dreyer se prudce pohnul, ale ovládl se. „Ty souhlasí," řekl výhružně.

„Dejme tomu. Ale třeba taky ne. Stačilo by je porovnat."

„Porovnat? A s čím?"

„S mými vlastními seznamy. Vedu si je od té doby, co tu pracuju. Z opatrnosti. Pro sebe."

„To se podívejme! Tak ty máš svůj seznam, chytráku? A ty si myslíš, že by ti věřili víc než mně?"

„Proč ne? Já ze svého seznamu přece žádný užitek nemám."

Dreyer si prohlédl Bergera od hlavy až k patě, jako by ho viděl poprvé. „No ne. nepovídej. Snad si nemyslíš, že ti to věřím? A vybral sis taky pravou chvíli, abys mi to vyklopil, tady ve sklepě. co? Když jsi tady se mnou sám - jenže to byla právě tvoje chyba, chytráku." Ušklíbl se. Nežít zabolet. Ušklebek vypadal, jako by pes, nakažený vzteklinou, vycenil zuby. „To bych moc rád věděl, co by mi teď mohlo zabránit v tom, abych ti tu tvou šišku trochu nerozmaširoval a neuložil tě k těm ostatním. Nebo že bych ti trochu přimáčknu vzdušnici? Pak budeš chybět v seznamu sám sobě."

Tady se takové okolnosti nevysvětlují. Jsme sami, rozumíš? Prostě ses skácel. Srdeční slabost. O jednoho víc, na tom tu nesejde. Nikdo to vyšetřovat nebude. Já už tě odepíšu."

Přikročil blíž. Byl o víc než třicet kilo těžší než Berger. Berger neměl, třebaže držel v ruce kleště, ani tu nejmenší naději, že by se mu ubránil. Ustoupil o krok a zakopl o mrtvolu, která ležela za ním. Dreyer ho popadl za ruku a zkroutil mu zápěstí. Berger upustil kleště. „Takhle je to lepší," řekl Dreyer. Trhnutím si ho přitáhl k sobě. Berger viděl jeho znetvořený obličej těsně před sebou. Byl rudý a na rtu se mu leskl nežit. Berger mlčel; jen co nejdál zaklonil hlavu a napjal to, co mu zbylo z krčního svalstva. Viděl, jak Dreyer zvedá pravici. V hlavě se mu vyjasňovalo. Věděl, co je třeba udělat; zbývalo málo času. Naštěstí se zdálo, že se ruka zvedá zvolna jako ve zpomaleném filmu. „S tímhle jsme ovšem počítali," řekl rychle. „Je to sepsáno a potvrzeno svědky."

Ruka se nezastavila. Pomalu, ale přece jen se zvedala dál. „Kecy," zavrčel Dreyer. „Chceš se z toho dostat. Všecko to jsou jenom kecy. Ale dlouho už žvanit nebudeš."

„To nejsou kecy. Počítali jsme s tím, že se mě pokusíte zlikvidovat." Berger hleděl Dreyerovi upřeně do očí. „To hlupáky napadne vždycky nejdřív. Všechno je černé na bílém, a jestli se do večera nevrátím, bude to doručeno lagerführerovi i se seznamem a zjistí se, že chybějí dva zlaté prsteny a brýle." Dreyer zamrkal. „Tak?" řekl.

„Přesně tak. Myslíte, že nevím, do čeho lezu?"

„Jseš si tedy toho vědom?"

„Ano. Všechno je zapsáno. Na brýle, které chybějí, si ještě Weber, Schulte a Steinbrenner zaručeně vzpomenu. Měl je jeden jednooký. To se tak rychle nezapomene."

Ruka se už nezvedala. Zastavila se a pak sklesla dolů. „Nebylo to přece žádné zlato," řekl Dreyer. „Sám jsi to říkal."

„Bylo to zlato."

„Neměly žádnou cenu. Takový šmejda. Nestálo to za zlámanou grešli."

„Tohle pak můžete už všechno vysvětlit sám. Máme svědectví přátel toho člověka, co mu patřily. Bylo to právě bílé zlato."

„Ty všiváku!"

Dreyer Bergera odstrčil. Berger znovu upadl. Pokusil se zachytit a ucítil pod rukou zuby a oči mrtvého. Upadl přes něj, ale nespustil oči z Dreyera. Dreyer prudce oddechoval. „Tak - a co myslíš, že se pak stane s těmi tvými přáteli? Myslíš, že budou odměněni? Za to, že ti pomáhali, když ses pokoušel propašovat sem jednoho mrtvého?"

„Nepomáhali mi."

„A kdo tomu uvěří?"

„Kdo uvěří vám, když to řeknete? Budou se pouze domnívat, že jste si to vymyslel, abyste mě odstranil kvůli těm prstenům a brýlím."

Berger opět vstal. Cítil, jak se najednou roztrásl. Sklonil se a oprašoval si kolena. Neměl co oprašovat; ale nedokázal ovládnout chvění nohou, a nechtěl, aby si toho Dreyer všiml. Dreyer si toho skutečně nevšiml. Ohmatával si nežit.

Berger viděl, že mu vřed už praskl. Vytékal z něho hnis. „Nedělejte to," řekl.

„Co?"

„Nedotýkejte se toho nežitu. Mrtvolný jed je smrtelný."

Dreyer se na Bergera strnule zadíval. „Nedotkl jsem se dnes žádné mrtvoly."

„Ale já ano. A vy jste sáhl na mě. Můj předchůdce zemřel na otravu krve."

Dreyer cukl rukou od nežitu a hned si ji otíral o kalhoty.

„Ksaku! Co teď? Ztracené svinstvo! Už jsem na to sáhl." Díval se na své prsty, jako by byl stížen malomocenstvím.

„Tak dělej něco!" vykřikl na Bergera. „Myslíš si snad, že chci zdechnout?"

„To jistě ne." Berger se vzpamatoval. Rozhovor se obrátil jinam a to mu dopřávalo čas. „Zvláště ne teď, když bude brzo konec," dodal.

„Cože?"

„Když bude brzo konec," opakoval Berger.

„Co, konec? Tak sebou hni. lumpe! Dej mi na to něco!"

Dreyer byl bílý jako stěna. Berger přinesl z poličky lahvičku jodu. Věděl, že Dreyerovi nic nehrozí; taky mu to bylo jedno. Hlavně že se mu podařilo odvrátit nebezpečí. Potřel nežit trochou jodu. Dreyer ušklubl. Berger postavil lahvičku zpátky na poličku. „Tak, a je to dezinfikováno."

Dreyer se pokoušel podívat na nežit. Šilhal si po nose.

„Určitě?"

„Určitě."

Dreyer ještě chvíli pošilhával po nežitu. Pak zahýbal horním rtem jako králík. „Cos to vlastně chtěl?" zeptal se.

Berger si uvědomil, že má vyhráno. „Jak jsem říkal. Vyměnit věci jednoho mrtvého. To je všechno."

„A Schulte?"

„Nedával pozor. A už vůbec ne na jména. Kromě toho byl dvakrát venku."

Dreyer se zamyslel. „A co šaty?"

„Všechno bude souhlasit. I čísla."

„Jak to? Máš -"

„Ano," řekl Berger. „Mám s sebou ty, které chceme vyměnit."

Dreyer se na něho podíval. „Máte to zřejmě moc dobře všechno promyšleno. Nebo sis to vymyslel sám?"

Zastrčil ruce do kapes a prošel několikrát pomalu sem a tam. Pak se zastavil před Bergerem. „A kdo mi ručí za to, že ten tvůj seznam nikdo neuvidí?"

„Já."

Dreyer pokrčil rameny a odplivl si.

„Dosud to byl jen seznam," řekl Berger klidně. „Seznam a obvinění. Byl bych ho mohl použít a nic by se mi nestalo, nanejvýš bych byl pochválen. Po tomhle -“ ukázal na papíry, ležící na stole, „- budu spoluvinen za zmizení jednoho vězně." Dreyer rozvažoval. Opatrně pohnul horním rtem a znovu zašilhal po nežitu.

„Pro vás je riziko nepoměrně menší," pokračoval Berger. „Ke třem čtyřem pokleskům prostě přidáte další. V tom není skoro žádný rozdíl. Já však něco takového беру na sebe poprvé; dávám v sázku mnohem víc. A to je, myslím, dost velká záruka." Dreyer neodpovídal.

„Rozvažte ještě tohle," řekl Berger a nespouštěl z něho oči. „Válka je tak jako tak prohraná. Německá vojska byla zatlačena z Afriky a od Stalingradu daleko za vlastní hranice a za Rýn. Proti tomu nemůže už nic zmocit žádná propaganda nebo povídačky o nějakých tajných zbraních. Za pár týdnů nebo měsíců je konec. Pak dojde k účtování i tady. Proč byste měl pykat za jiné? Až se zjistí, že jste nám pomáhal, budete v bezpečí."

„Komu je to: nám?"

„Je nás mnoho. Všude. Nejen v malém táboře."

„A co když vás teď udám? Že se organizujete?"

„Co to má společného se zlatými prsteny a brýlemi?"

Dreyer zvedl hlavu a křivě se usmál. „Máte to opravdu moc dobře promyšlené."

Berger mlčel.

„Ten, kterého chcete zaměnit, má uprchnout?"

„Ne. Chceme ho jen uchránit před tímhle." Berger ukázal na háky na zdi.

„Politický?"

„Ano."

Dreyer přimhouřil oči. „A co když přijde důkladná prohlídka a najdou ho? Co pak?"

„Baráky jsou přeplněny. Nenajdou ho!"

„Někdo ho třeba pozná. Jestli je to nějaký známý politický?"

„Není známý. A u nás v malém táboře vypadáme jeden jak druhý. Tam se toho moc nepozná."

„Víš o tom váš blockältester?"

„Ano," zalhal Berger. „Jinak by to nešlo."

„Máte spojení s písařnou?"

„Máme spojení všude."

„Má ten váš člověk vytetované číslo?"

„Ne."

„A věci?"

„Vím, které potřebuji vyměnit. Už jsem si je dal stranou."

Dreyer se podíval na dveře. „Tak se do toho dej! Ale honem, než někdo přijde!"

Pootvěřel dveře a naslouchal skulinou. Berger prolézal mezi mrtvými a prohledával je. V posledním okamžiku ho něco napadlo. Chtěl provést dvojitou výměnu. Dreyer by tak mohl být sveden ze stopy, aby nikdy nemohl zjistit jméno 509.

„Rychle! Ksaku!" hlesl Dreyer. „Co tam tak dlouho hledáš?"

Berger měl u třetího mrtvého štěstí; byl z malého tábora a neměl na těle žádné označení. Stáhl mu blůzu, vytáhl zpod vlastní kazajky blůzu a kalhoty s číslem 509, které s sebou tajně přinesl, a oblékl je mrtvole. Pak odhodil věci mrtvého na hromadu šatstva a vytáhl z ní blůzu a kalhoty, které si předtím odložil stranou. Omotal si je kolem těla, stáhl je opaskem a oblékl si opět svou vlastní blůzu.

„Hotovo."

Berger těžce oddychoval. Před očima mu po stěnách poletovaly černé skvrny. Dreyer se obrátil. „V pořádku?"

„Ano.“

„Dobrá. Nic jsem neviděl. O ničem nevím. Byl jsem na záchodě. Jestli se tu něco stalo, pak jsi to udělal ty. Já o ničem nevím, jasné?“

„Ano.“

Výtah, na kterém ležely mrtvoly, vyjel nahoru a zakrátko se vrátil prázdný.

„Jdu teď pro ty tři venku, aby šli nakládat,“ řekl Dreyer. „Zatím tu budeš sám. Rozumíš?“

„Rozumím,“ odpověděl Berger.

„A seznam -“

„Přinesu ho zítra. Nebo ho zničím.“

„Můžu se na to spolehnout?“

„Naprosto.“

Dreyer se chvíli rozmýšlel. „Teď v tom lítáš taky,“ řekl. „A víc než já. Co?“

„Mnohem víc.“

„A kdyby vyšlo něco najevo -“

„Neřeknu nic. Mám u sebe jed. Nebudu mluvit.“

„Zřejmě máte opravdu všechno.“ V Dreyerově obličeji se objevil nechtěně jakýsi obdiv. „To jsem nevěděl.“ Jinak bych si byl dal mnohem lepší pozor, pomyslel si. Zatracení chcípáci. Ani těm člověk nemůže věřit. „Tak už začni s tím výtahem,“ řekl. Chtěl odejít.

„Tady je ještě něco,“ řekl Berger.

„Co?“

Berger vytáhl z kapsy pětimarku a položil ji na stůl. Dreyer ji zastrčil do kapsy. „Aspoň něco za to riziko -“ „Příští týden přinesu dalších pět marek -“

„Za co -?“

„Za nic. Prostě dalších pět marek za dnešek.“

„Dobrá.“ Dreyer se chtěl ušklíbnout, ale hned se zarazil; nežit zabolet. „Koneckonců, nejsem přece žádný nelida.“ řekl.

„Kamarádovi vždycky rád pomůžu.“

Odešel. Berger se opřel o stěnu. Zmocňovala se ho závrať, šlo to líp, než doufal. Nic si však nenamlouval; věděl, že Dreyer jistě stále ještě přemýšlí, jak by se ho zbavil. Načas se to urovnalo výhrůžkou podzemní organizací a příslibem dalších pěti marek.

Na ty si Dreyer počká. U zločinců se lze spolehnout, že si nedají zisk ujít, to bylo ponaučení, které získali veteráni u Handkeho. Peníze pocházely od Lewinského a jeho skupiny. Pomohou i později. Berger nahnatal blůzu, kterou si omotal kolem těla. Držela pevně. Nic nebylo vidět. Byl hubený a jeho vlastní blůza na něm i tak visela dost volně. V ústech měl sucho. Mrtvola s falešným číslem ležela před ním. Vyprostil z hromady jinou a položil ji vedle. V témž okamžiku sjel se hřmotem do sklepa další mrtvý. Nahore začali opět shazovat.

Dreyer se objevil se třemi vězni. Podíval se po Bergerovi. „Co tu děláš? Proč nejsi venku?“ obořil se na něj.

Říkal to zřejmě kvůli alibi. Ti tři si měli vštípit do paměti, že byl Berger dole sám.

„Musel jsem vytáhnout ještě jeden zub,“ řekl Berger. „Nežvaň! Máš dělat, co je nařízeno! Pak se tady může leccos stát.“

Dreyer se obřadně usadil ke stolku se seznamy. „Pokračovat!“ přikázal.

Krátko nato přišel Schulte. Vytáhl z kapsy Kniggeho „Společenská pravidla“ a dal se do čtení. Věžňové svlékali další mrtvé. Třetí v řadě byl ten, kterému Berger vyměnil blůzu. Berger to zařídil tak, aby ho svlékali dva pomocníci. Slyšel, jak hlásí číslo 509. Schulte nevzhlédl. Četl si v klasické učebnici etikety pravidla, jak jíst rybu a raky. Očekával v květnu pozvání od rodičů své snoubenky a chtěl se na to připravit. Dreyer lhostejně zapisoval osobní údaje a srovnával je s hlášením bloku. Čtvrtý mrtvý byl opět politický. Berger ho ohlásil sám. Řekl číslo trochu hlasitěji a neušlo mu, že Dreyer vzhlédl. Odnesl věci mrtvého ke stolu. Dreyer se na něho díval. Berger mu pokynul očima. Pak vzal kleště a baterku a sklonil se nad mrtvými. Dosáhl, čeho chtěl. Dreyer se domníval, že jménem dosud žijícího, zaměněného vězně je jméno čtvrté mrtvoly - nikoli třetí. Byl takto sveden ze stopy a nemohl v žádném případě nic vyrazit.

Dveře se otevřely. Vstoupil Steinbrenner. Za ním vešli Breuer, dozorce z bunkru, a scharführer Niemann. Steinbrenner se na Schulteho usmál. „Máme tě vystřídat, až budou mrtví zapsáni. Na Weberův rozkaz.“

Schulte sklopil knihu. „Už budeme hotovi?“ zeptal se Dreyera.

„Ještě tu jsou čtyři mrtvoly.“

„Dobrá. Tak končete.“

Steinbrenner se opřel o stěnu, na níž bylo vidět rýhy, které tam vydrápali oběšenci. „Jen si to dodělejte. Máme čas. A pošlete pak těch pět, co nahore shazovali, dolů. Máme pro ně překvapení.“

„Ano,“ řekl Breuer. „Dneska mám narozeniny.“

..*

„Kdo z vás je 509?“ zeptal se Goldstein.

„Proč?“

„Byl jsem sem přeložen.“

Byl večer a Goldstein přišel do malého tábora spolu s dvanácti jinými. „Posílá mě Lewinsky,“ řekl Bergerovi.

„Jsi u nás v baráku?“

„Ne. V baráku 21. V tom spěchu to jinak nešlo. Později to půjde nějak změnit. Byl nejvyšší čas, abych se ztratil. Kde je

509?"

„509 už neexistuje.“

Goldstein vzhledl. „Mrtvý, nebo schovaný?"

Berger váhal. „Tomu můžeš věřit," řekl 509, který seděl vedle něho. „Lewinsky o něm mluvil, když tu posledně byl." Otočil se ke Goldsteinovi. „Teď se jmenuju Flormann. Co je nového? Dlouho jsme od vás nic neslyšeli."

„Dlouho? Dva dny."

„To je dlouho. Co je nového? Pojď sem. Tady nás nikdo neuslyší."

Sedli si stranou od ostatních. „Včera v noci jsme chytili v šestém bloku na našem rádiu zprávy. Anglické. Bylo špatně slyšet, moc poruch: ale docela jasně jsme zaslechli, že Rusové už ostřelují Berlín."

„Berlín?"

„Ano -"

„A Američani a Angličani?"

„Nic nového jsme neslyšeli. Bylo plno poruch a museli jsme si dávat pozor. Porúří je obklíčeno a jsou daleko za Rýnem, to je jisté."

509 hleděl zamyšleně na ostnatý drát. za nímž pod těžkými dešťovými mraky plál pruh červánků. „Jak to jde všechno pomalu -"

„Pomalu? Tomu říkáš pomalu? Během jednoho roku byla německá vojska zahánána z Ruska až k Berlínu a z Afriky až k Ruhru - a tomu ty říkáš pomalu?"

509 zavrtěl hlavou. „Tak jsem to nemyslel. Pro nás tady je to pomalu. Najednou! Nechápeš to? Jsem tu mnoho let - ale tohle jaro mi připadá nejdleší ze všech. Přichází tak pomalu, protože se tak těžko čeká."

„Chápu." Goldstein se usmíval. Zuby se mu křídově odrážely od zšedlého obličej. „To znám. Zvláště v noci. Když nemůžeš spát a nemáš dost vzduchu -" Jeho oči se neusmívaly. Zůstaly bezvýrazné a olověně šedé. „Jde to zatraceně pomalu, když se to tak vezme."

„Ano, tak jsem to myslel. Před několika týdny jsme ještě nic nevěděli. A teď už se zdá, že to jde všechno pomalu: zvláštní, jak se to změní, když má člověk naději. A čeká. A bojí se. že by ještě mohl zahynout."

509 myslel na Handkeho. Nebyl ještě docela v bezpečí. Záměna by byla celkem stačila, kdyby Handke osobně neznal 509. Byl by se prostě stal oním mrtvým, který byl zapsán jako 509. Teď byl úředně mrtev a jmenoval se Flormann. ale dosud ještě pobýval v malém táboře. Nic jiného nešlo udělat, už to bylo hodně, že blockältester z baráku 20, kde Flormann zemřel, se na podvodu podílel. 509 si musel dávat pozor, aby ho Handke nezahledl. Taky si musel dávat pozor, aby ho neprozradil někdo jiný. Kromě toho tu byl ještě Weber, který ho mohl při nenadálé prohlídce poznat.

„Přišel jsi sám?" otázal se Goldsteina.

„Ne. Poslali se mnou ještě dva jiné."

„Přijdou ještě další?"

„Asi. Ale ne úředně jako přeložení. Máme tam ukryto dobrých padesát až šedesát lidí."

„Jak jich dokážete tolik schovat?"

„Každou noc střídají baráky. Spí jinde."

„A když je esesáci předvolají k bráně? Nebo do písárny?"

„Tak nejdou."

„Cože?"

„Nejdou tam," opakoval Goldstein. Viděl, že 509 se udiveně napřimil. „Esesáci už nemají tak přesný přehled," vysvětloval. „Zmatek se už několik týdnů stále zvětšuje. Napomáhali jsme tomu, jak jsme mohli. Když někoho hledají, řekne se, že byl poslán na velitelství, nebo se prostě nedá najít."

„A co esesáci? Nepřijdou si pro ně?"

Goldsteinovi se zablýskly zuby. „Nijak moc rádi už nechodí. A když, tak ve skupinách a ozbrojeni. Nebezpečná je jenom ta skupina, v níž je Niemann, Breuer a Steinbrenner."

509 chvíli mlčel. To, co právě slyšel, bylo skoro neuvěřitelné.

„Odkdy je to tak?" zeptal se pak.

„Už asi týden. Každý den se něco změní."

„Myslíš, že mají esesáci strach?"

„Zdá se. Najednou si uvědomili, že jsou nás tisíce. A vědí, jak to vypadá s válkou."

„Takže vy prostě neposloucháte?" 509 to pořád nemohl pochopit.

„Ale ano, posloucháme. Jenže děláme všechno pomaloučku, protahujeme to a sabotujeme, co se dá. Esesáci jich přesto ještě pořád dost seberou. Všechny zachránit nemůžeme."

Goldstein vstal. „Musím se jít kouknout, kde bych se mohl vyspat."

„Když nic nenajdeš, tak se zeptej Bergera."

„Dobrá."

509 ležel vedle hromady mrtvých mezi baráky. Hromada byla vyšší než obvykle. Předchozího večera se nevydával chleba a to se pak vždycky projevilo v počtu mrtvých. 509 ležel těsně vedle hromady, protože vál mokrý, studený vítr. Mrtví jej před ním chránili.

Myslel na to, jak ho chrání. Chránili ho ještě i z krematoria, i pak, když už se změnili v dým. Někde ve vlhkém, studeném větru se honil kouř z Flormanna, jehož jméno teď používal; jinak z něho zbylo jen několik spálených kostí, které se zanedlouho v mlýnku promění v kostní moučku. Ale jméno, to nejpomíjivější a nejnicotnější, zůstalo a stalo se záštitou jiného života, bránícího se zániku.

Slyšel, jak hromada mrtvých vzdychá a posunuje se. Tkáně a šťávy v nich ještě pracovaly. Plížila se jimi druhá,

chemická smrt, rozkládala je, proměňovala je v plyny a připravovala je na rozpad, - a jako děsivý reflex uniklého života se břicha ještě hýbala, nadýmala se a splaskávala, z mrtvých úst vyrážel vzduch a z očí kanula kalná tekutina jako příliš pozdní slzy.

509 pohnul rameny. Měl na sobě attilu, kabát z uniformy honvédských husarů. Byl to jeden z nejteplejších kusů šatstva, jež v baráku měli, a ti, co leželi v noci venku, si ji po řadě půjčovali. Pozoroval výložky. probleskující ze tmy. Skrývala se v tom určitá ironie: právě teď, když se zase začal rozpomínat na svou minulost a na sebe sama, kdy už nechtěl být číslem, byl přinucen žít pod jménem mrtvého a k tomu na noc oblékat maďarskou uniformu.

Zamrazilo ho a schoval ruce do rukávů. Byl by mohl odejít do baráku a přespát tam několik hodin v teplém zápachu; ale neudělal to. Na to byl příliš rozrušený. Raději seděl a mrzl a civěl do noci a čekal a ani nevěděl, co by se mělo v noci stát, že tak na to čeká. To je to, z čeho člověk obyčejně zcvokne, myslel si. Čekání viselo bezhlesně nad táborem jako rozprostřená síť a polapilo každou naději i bázeň. Čekám a Handke a Weber jdou po mně, Goldstein čeká a každou chvíli mu může vysadit srdce; Berger čeká a bojí se, že ho odstraní spolu s osazenstvem krematoria dřív než budeme osvobozeni; - všichni čekáme a nevíme, jestli nás ještě v posledním okamžiku nepošlou do transportu smrti a do vyhlazovacích táborů -

„509," řekl Ahasver ze tmy. „Jsi tu?"

„Jsem. Tady. Co je?"

„Vlčák umřel."

Ahasver se došmátral k 509. „Vždyť nebyl nemocný," řekl 509.

„Ne. Jen tak usnul, a už se nevzbudil."

„Chceš, abych ti ho pomohl vynést?"

„Není třeba. Byl jsem s ním venku. Leží tamhle. Jen jsem to chtěl někomu povědět."

„Ano, starý."

„Ano, 509."

XVII.

Transport nikdo nečekal. Železniční tratě směřující k městu od západu byly několik dní vyřazeny z provozu. Když byly opraveny, přivezl jeden z prvních vlaků řadu krytých nákladních vagónů. Měly být odeslány dál do vyhlazovacího tábora. V noci však byly spoje znovu bombardovány. Vlak zůstal den stát na nádraží; potom ti, které přivezl, byli posláni do mellernského tábora. Byli to samí židé. Židé ze všech končin Evropy. Polští a maďarští, rumunští a čeští, ruští a řečtí židé, židé z Jugoslávie a Holandska a Bulharska, a dokonce i několik z Lucemburska. Mluvili tuctem rozličných jazyků a většinou si navzájem nerozu- měli. Bylo jich dva tisíce a teď jich ještě zbývalo pět set. Několik set mrtvých leželo v nákladních vagónech.

Neubauer byl bez sebe. „Kam je máme dát? Vždyť tábor už je přecpaný! A kromě toho k nám nebyli úředně přeloženi! S tím nemáme co dělat! To je hotový bláznec! Co je tohle za pořádek! Co se to jenom děje?"

Pobíhal sem a tam po své kanceláři. Ke všem jeho osobním starostem teď ještě tohleto! Jeho úřednická krev se bouřila. Nechápal, proč se dělá tolik okolků s lidmi odsouzenými na smrt. Vztekle se zahleděl z okna. „Jako cikáni to tam leží před bránou s ranci a vším tím harampádím! Jsme snad někde na Balkáně, nebo v Německu? Rozumíte tomu, co se děje, Webere?"

Weber se nedal vyvést z míry. „Zřejmě to někdo nařídil," odvětil. „Jinak by nám je sem neposílali."

„To je právě ono. Někdo tam dole na nádraží. Aniž se mě zeptali. Ani mě o tom neuvědomili. O náležitém úředním postupu ani nemluví! Něco takového už zřejmě neexistuje. Každý den se objeví nějaký nový úřad a přikazuje. Ti na nádraží tvrdí, že tihle lidé prý strašně křičeli. Prý to dělalo špatný dojem na civilní obyvatelstvo. Co ale nám je do toho, ne? Naši lidé nekřičí."

Pohlédl na Webera. Weber se nedbale opíral o dveře. „Mluvil jste už o tom s Dietzem?" zeptal se ho.

„Ne, ještě ne. Máte pravdu, hned to udělám!"

Neubauer se dal spojit a chvíli hovořil. Pak zavěsil. Uklidnil se. „Dietz říká, že si je tu máme nechat jen přes noc. Máme je zavřít do jednoho bloku. Nerozdílet na baráky. Nepřejímat. Jen je tu nechat a hlídat je. Zítra je pošlou dál. Do té doby už bude trať zase opravena." Pohlédl znovu z okna. „Ale kam je máme proboha nacpat? Vždyť máme všechno přeplněno."

„Mohli bychom je nechat na apelplacu."

„Apelplac potřebujeme ráno pro komanda. Z toho by byl jen zmatek. Kromě toho by nám ho ti Balkánci úplně zasvinili. To nepůjde."

„Mohli bychom je strčit na apelplac do malého tábora. Tam by nepřekáželi."

„Je tam dost místa?"

„Je. Musíme jen všechny naše nacpat do baráků. Doposud zčásti spali venku."

„Proč? To jsou baráky tak přeplněné?"

„Přijde na to, jak se to vezme. Lidé se dají nacpat jako sardinky. I jeden na druhého."

„Na jednu noc to musí jít."

„Půjde to. Z malého tábora nebude mít nikdo zájem dostat se do transportu." Weber se zasmál. „Budou se toho bát jako cholery."

Neubauer se letmo ušklíbl. Líbilo se mu, že jeho vězňové chtějí zůstat v táboře. „Musíme rozestavit stráže," řekl. „Jinak

nám noví zmizí v barácích a bude z toho chaos."

Weber zavrtěl hlavou. „I na to si dají ti v barácích sami pozor. Budou mít strach, abychom jich zítra část neposlali s transportem na doplnění počtu."

„Dobrá. Určete několik našich lidí a dostatečný počet kápů a táborové policie jako stráž. A dejte zamknout baráky v malém táboře. Nemůžeme si dovolit rozsvítit reflektory jenom kvůli ohlídkám transportu."

..*

V pološeru to vypadalo, jako by se blížilo hejno velkých unavených ptáků, kteří již nemohou létat. Vrávorali a klopýtali, a když některý upadl, ostatní přes něj přešli, aniž si ho skoro povšimli, až ti, co šli za nimi, ho zvedli.

„Dveře pozavírat!" velel SS scharführer, který zaháněl vězně v malém táboře do baráků. „Zůstaňte uvnitř! Kdo vyjde ven, bude zastřelen!"

Zástup byl nahnán do prostoru mezi baráky. Valil se sem a tam. někteří upadli, jiní si k nim přidřepli, vytvořili tak ostrůvek klidu, který se zvětšoval, a brzy si polehali všichni a večer se na ně snesl jako sprška popela. Leželi a spali; ale jejich hlasy nezmlkly. Co chvíli se rozlehly podivně cizí a pronikavé výkřiky těch, kteří se s hrůzou probouzeli ze spánku plného děsivých snů, a často se slévaly ve stoupající a klesající nárek v několika stále se opakujících tónech, nárek se vzdouval proti barákům, jako by moře bĕd bilo vlnami o archy bezpečí a jistoty.

V barácích to slyšeli po celou noc. Drásalo to nervy a už v prvních hodinách z toho začínali zuřit. Rozkřičeli se, a když to ti venku uslyšeli, zesílil i jejich nárek, a tím zase vzrostl křik uvnitř. Bylo to jako jakési středověké litanie, sbory se střídaly - až o baráky zadunĕly pažby a venku se ozvaly výstřely a tupé údery klacků dopadajících na těla, a ostřejší, když zasáhly lebky. Pak se všechno trochu uklidnilo. Ty, kteří křičeli v barácích, přemohli jejich druhové; a zástupy venku sklátil konečně spánek z vyčerpání, který působil víc než obušky. Rány klacky už téměř nevnímali. Nárek se občas ještě vznesl a zase klesl; zeslábl, ale docela neumkl.

Veteráni dlouho naslouchali. Poslouchali a obcházela je hrůza, že by to s nimi mohlo dopadnout podobně. Zevně se sotva lišili od těch venku, kteří přibýli s transportem, - ale přesto se v barácích z Polska, prolezlých smrtí, uprostřed smradu a umírání, těsnĕ natlačeni a ležící jeden přes druhého, pod hieroglyfy, které do stĕn vryli umírající, a prožívající muka z toho, že nemohou na záchod, cítili tak jisti, jako by toto všechno znamenalo domov a bezpečí proti té nezmĕrnĕ, cizí bolesti tam venku, - a zdálo se, že tento pocit je skoro ještě strašlivĕjší než cokoli jiného předtím -

..*

Ráno je probudilo mnoho tichých, cizích hlasů. Byla ještě tma. Nárek ustal. Zato se teď na stĕnách baráků ozývalo škrábání. Vypadalo to, jako by se zvenčí chtěly dovnitř prohledat stovky krys. Bylo to takové kradmé a nepřítel silnĕ škrábání, a pak se začalo ozývat opatrnĕ klepání na dveře, na zdi, a zvenčí zaznívaly cizí, zpĕvavĕ hlasy, sklíčenĕ naprostým zoufalstvím, téměř žadonivĕ, prosili, aby byli vpuštěni.

Vzývali archy o pomoc před potopou. Byli tišší, už odevzdání, přestali křičet, jen prosili, hladili dřevĕné stĕny, leželi u nich a škrábali po nich rukama a nehty a ze tmy prosily jejich tlumenĕ, temnĕ hlasy.

„Co říkají?" zeptal se Bucher.

„Prosí nás pro smilování boží, abychom je vpustili dovnitř, pro -" Ahasver zmlkl. Plakal.

„To nemůžeme." řekl Berger.

„Vždyť já vím -"

Za hodinu nato přišel rozkaz k odchodu. Venku se rozlehly povely. Odpovědĕl hlasitý nárek. Následovaly jiné povely, vzteklĕ a hlasitĕ.

„Vidíš něco, Buchere?" zeptal se Berger. Krčili se u malĕho okénka na horní pryčnĕ.

„Ano. Vzpírají se. Nechtĕjí."

„Vztyk!" ozýval se křik venku. „Nastoupit! Nastoupit a odpočítat!"

Židé nevstávali. Zůstali ležet na zemi a očima plnýma dĕsu hledĕli na strážĕ nebo si zakrývali hlavu rukama.

„Vstát!" řval Handke. „No tak, neslyšeli jste! Vztyk, chamradi jedna! Máme vás vzkřísit? Tak ven!"

Křísení nic nepomohlo. Pĕt set tvorů, kteří jen proto, že mĕli jiné bohoslužebnĕ obřady než jejich trýznitelĕ, byli zbaveni svĕho lidství, už nereagovalo na křik, kletby a rány. Zůstali ležet, snažili se obejmout zemi, zarývali se do ní - ubohá, zaneřádĕná půda koncentračního tábora jim připadala jako splnění snů, jako ráj a záchrana. Vĕdĕli, kam je chtějí odvĕzt. Při transportu a za pochodu se stále tupĕ pohybovali vpřed. Teď, když už se zastavili a rozložili k odpočinku, vzpírali se stejnĕ tupĕ dát se znovu na pochod.

Dozorci si nebyli jisti. Mĕli rozkaz, že je nesmĕjí umlátit, a to bylo dost obtížnĕ. Rozkaz mĕl ovšem jen obvyklý byrokratický důvod: transport nebyl do tábora přeložen; mĕl ho proto opustit co nejdříve. Objevili se další esesáci. 509 vidĕl oknem baráku, jak přichází dokonce i Weber v naleštĕných, elegantních holínkách. Zůstal stát u vchodu do malĕho tábora a vydal rozkaz. Esesáci zalícili a vystřelili těsnĕ nad ležícími. Weber stál u brány rozkročmo, s rukama v bok. Očĕkával, že po salvách židĕ vyskočí.

Nepohnuli se. Žádnĕ hrozby už na ně neplatily. Chtĕli zůstat ležet. Nechtĕli už nikam jít. Nebyli by se pravdĕpodobnĕ pohnuli, ani kdyby esesáci vystřelili přímo do nich.

Weber zrudl. „Zvednĕte je!" vykřikl. „Vytřískejte je ven! Ať už jsou na nohou!"

Dozorci se vřítili do davu. Mlátili kolem sebe klacky a pĕstmi. nohama kopali věznĕ do žaludků a přirození, rvali je za vlasy a vousy a zvedali je; ale ti zase klesli na zem, jakoby byli bez kostí.

Bucher hledĕl upřenĕ ven. „Podívej se na to," šeptal Berger:

„Nemláti je tam jen esesáci. Ani jenom zelení. Nejenom zločinci. Jsou mezi nimi i jiné barvy. Jsou tam lidé od nás! Vězňové jako my, ze kterých nadělali kápy a dohlížitele. Bijí zrovna tak jako jejich páni." Mnul si zanícené oči, jako by si je chtěl vytlačit z hlavy. Těsně u baráku stál stařec s bílým vousem. Z úst mu tekla krev a pomalu zbarvovala vous červeně.

„Jděte od okna," řekl Ahasver. „Když vás uvidí, vezmou vás taky."

„Nás není vidět."

Okno bylo špinavé a neprůhledné a zvenčí nebylo vidět, co se děje v temném prostoru za ním. Zevnitř bylo zato vidět dost.

„Neměli byste se na ně dívat," řekl Ahasver. „Je to hřích, dívat se, když k tomu není člověk nucen."

„Není to hřích," řekl Bucher. „Nechceme na to nikdy zapomenout. Proto se tam díváme."

„Neviděli jste toho dost v táboře?"

Bucher neodpověděl. Opět se zadíval oknem ven.

Venku se běsnění zvolna vyčerpávalo. Dozorci by byli museli odtáhnout každého jednotlivce. Na to by jich muselo být tisíc. Chvillemi se jim podařilo sehnat na cestu deset dvacet vězňů pohromadě, ale víc ne. Když jich bylo víc, prorazili strážnými a vrátili se zase nazpět do trhajícího se velkého, temného houfu.

..*

„Tamhle je sám Neubauer," řekl Berger.

Přišel do malého tábora a rozmlouval s Weberem. „Nechtěl jít pryč." říkal Weber, už ne tak netečný jako obvykle. „Dají se radši umlátit, ale nehnou se."

Neubauer vyfukoval hustá oblaka kouře. Po apelplacu se šířil pronikavý zápach. „Toje zatracená záležitost! Proč jenom nám je semposílali! Vždyť je mohli rovnou zlikvidovat tam, kde byli, a ne je tahat takovou dálku jen kvůli tomu, že mají jít do plynu. To bych rád věděl, jaké k tomu byly důvody?"

Weber pokrčil rameny. „Důvodem je to, že i ten nejposranější žid má tělo. Pět set mrtvol. Zabitý není nic těžkého; daleko horší je zařít, aby ty mrtvoly zmizely. A tam jich byly dva tisíce."

„Nesmysl! Skoro všechny tábory mají krematoria, tak jako my."

„To ano. Ale pokud jde o náš čas, pak krematoria pracují příliš pomalu. Zvlášť když je třeba tábory rychle vyklizovat."

Neubauer vyplivl lísteček tabáku. „Přesto tomu nerozumím, proč ty lidi tahají takovou dálku."

„To je zase kvůli mrtvolám. Naše úřady nevidí rády, když se najde příliš mnoho mrtvol. A zatím jenom krematoria je odstraňovala tak, že se jejich počet nedal později zjistit - bohužel, i ta pracují ve srovnání s velkou potřebou stále ještě příliš pomalu. Neexistuje žádný vpravdě moderní prostředek, jak se zbavit velkého množství mrtvol. Hromadné hroby je možno otevřít ještě za dlouhou dobu a vymýšlet si hrůzostrašné povídačky. To jsme zažili v Polsku a v Rusku."

„Proč jenom se tahle chamraď při ústupu -" Neubauer se ihned opravil: „- chci říct při strategickém zkracování fronty nenechala jednoduše tam, kde byla? Vždyť už se k ničemu nehodí. Měli bychom je nechat Američanům nebo Rusům, aby je obšťastnili."

„To bychom se zase octli u těch těl," odpovídal Weber trpělivě. „Americká armáda prý s sebou tahá celé zástupy novinářů a fotografů. Mohli by to všechno vyfotografovat a tvrdit, že ti lidé byli podvyživeni."

Neubauer vyňal z úst doutník a pronikavě se na Webera zadíval. Nepoznal,

není-li zase svému lagerführerovi pro smích. V tom se nedokázal nikdy vyznat, třebaže se o to často pokoušel. Weber se tvářil jako obvykle. „Co tím chcete říct?" zeptal se Neubauer. „Jak to myslíte? Přirozeně že jsou podvyživeni."

„Ale jde o hrůzostrašné povídačky, které si o tom ten jejich tisk vymýšlí. Ministerstvo propagandy před tím denně varuje."

Neubauer se ještě pořád díval na Webera. Vlastně ho vůbec neznám, myslel si. Dělal vždy, co jsem si přál, ale v podstatě o něm nic nevím. Nedivil bych se, kdyby se mi najednou vysmál do obličeje. Mně a snad dokonce i samému vůdci. Žoldák bez skutečného světového názoru. Patrně mu není vůbec nic svaté; ani strana. Jen když se mu zrovna hodí. „Poslyšte, Webere -" začal a zase zmlkl. Nemělo smysl dělat velké okolky. Na okamžik se ho znovu zmocnil strach. „Ovšemže jsou podvyživeni," řekl „Ale ne naší vinou. Nutí nás k tomu nepřítel se svou bloádou, ne?"

Weber zvedl hlavu. Nevěřil svému sluchu. Neubauer se na něj díval podivně napjatě. „Ovšem," řekl Weber rozvážně.

„Nepřítel se svou bloádou."

Neubauer přikývl. Strach z něho opět spadl. Rozhlédl se po apelplacu. „Upřímně řečeno," pravil skoro důvěrně, „přece jen jsou ještě mezi tábory velké rozdíly. Naši lidé, dokonce i ti z malého tábora, vypadají daleko lip než ti, co přišli. Nemyslíte?"

„Jistě," odpověděl Weber zmateně.

„Vynikne to, když může člověk srovnávat. Určitě jsme jedním z nejhumnějších táborů v celé říši," Neubauer měl blahý pocit úlevy. „Samozejmě že nám tady umírají. A dokonce jich umře hodně. Tomu se v takových dobách nejde vyhnout. Ale zacházíme s nimi lidsky. Kdo už nemůže, nemusí u nás pracovat. Kde jinde mají zrádci a záškodníci takovéhle výhody?"

„Skoro nikde."

„Taky bych řekl. Že jsou podvyživeni? Naše chyba to není. Já vám povím, Webere -" Neubauera najednou něco napadlo. „Poslyšte, už vím, jak ty lidi odsud dostaneme. Víte jak? Nachytáme je na jídlo."

Weber se zašklebil. Starý se přece jen pořád nevznášel v oblacích svých vlastních představ. „Znameníť nápad," prohlásil. „Když nepomáhají klacky -jídlo pomůže vždycky! Jenže pro ně nemáme nic nachystáno."

„Co se dá dělat, tak se musejí naši něčeho zřeknout. V zájmu svých druhů. Dostanou míň k obědu." Neubauer se

napřimil v ramenou. „Rozumějí ti tady německy?"

„Pár jich bude rozumět."

„Je tu nějaký tlumočník?"

Weber se poptal u několika z těch, kteří transport střežili. Přivedli tři zbědované postavy. „Překládejte ostatním, co řekne pan obersturmbannführer!" zahulákal na ně Weber.

Tři tlumočníci se postavili vedle sebe. Neubauer postoupil o krok vpřed. „Lidi!" řekl důstojně, „Byli jste špatně informováni. Máte být převedeni do zotavovacího tábora."

„Spusťte!" Weber strčil do jednoho ze tří tlumočnicků. Odřikali něco, čemu nebylo rozumět. Na prostranství se nikdo ani nepohnul.

Neubauer opakoval znovu svá slova. „Teď půjdete ke kuchyni." dodal. „Bude vám vydána káva a jídlo!"

Tlumočníci to vyvolávali po svém. Nikdo se nepohnul. Nikdo ničemu takovému nevěřil. Každý už příliš často viděl zmizet lidi podobným způsobem. Jídlo a koupání, to byly nebezpečné sliby.

Neubauer se rozzlobil. „Ke kuchyni! Odchod ke kuchyni! Pro jídlo! Kávu! Dostanete jídlo a kávu! Polévku!"

Stráže se vyřítily s klacky na vězně. „Polévku! Neslyšíte? Jídlo! Polévku!" Po každém slově následovala rána.

„Zpátky!" vykřikl Neubauer zlostně. „Kdo vám rozkázal, abyste je mlátili?! Sakra!"

Dozorci odskočili. „Koukejte zmizet!" vykřikl Neubauer.

Z lidí s klacky se najednou zase stali vězňové. Odplížili se po okraji prostranství a tlačili se jeden přes druhého.

„Vždyť je tím mlácením zmrazí," vrčel Neubauer. „Pak nám zůstanou na krku."

Weber přikývl. „Beztoho nám sem z nádraží poslali na spalení několik aut mrtvých, když je tam z transportu vykládali."

„A kde jsou?"

„Jsou narovnáni u krematoria. A navíc máme ještě nedostatek uhlí. Zásoby paliva, které máme, potřebujeme nutně na své vlastní lidi."

„Hrome, ale jak jenom tyhlety dostaneme pryč?"

„Jsou poděšení. Nerozumějí už, co se jim říká. Leda - kdyby to ucítili."

„Ucítili?"

„Kdyby ucítili jídlo. Ucítili nebo uviděli."

„Myslíte, jako kdybychom sem přivezli kotel?"

„Ano. Na tyhle lidi sliby neplatí. Musejí to vidět a cítit."

Neubauer přikývl. „To by šlo. Nedávno jsme přece dostali několik pojízdných kotlů. Dejte jeden přivést. Nebo radši dva. Jeden s kávou. Je už jídlo?"

„Ještě ne. Ale jeden kotel se snad sehnat dá. Od všerejška od večera, myslím."

..*

Přijely kotle. Stály na cestě asi dvě stě metrů od transportu. „Zajedte s jedním do malého tábora," přikázal Weber. „A sundejte poklop. Pak, až přijdou, jedte zase pomalu zpátky sem"

„Musíme je dostat do pohybu," řekl Neubauerovi. „Jakmile opustí apelplac, nebude zatěžko vyhnat je ven. To je tak vždycky. Chtějí zůstat tam, kde přespali, protože se jim tam nic nestalo. Považují to za jakousi jistotu. Všeho ostatního se bojí. Jakmile se však dají do pohybu, půjdou i dál. Zatím tam zajedte jen s kávou," přikázal. „A nevozte ji zpátky. Vydejte ji! Rozdělte jim ji už tam!"

Zavezli kotel až mezi vězně. Jeden z kápu nabral bryndu naběračkou a vylil ji nejbližšímu vězni na hlavu. Byl to onen stařec se zakrváceným bílým vousem. Tekutina mu stékala po obličeji a zbarvovala mu vous tentokrát dohněda. Byla to třetí proměna.

Stařec zvedl hlavu a olizoval kapky. Drápovitými rukama šmátral kolem sebe. Kápo mu přidržel naběračku se zbytkem kávy u úst. „Chlastej! Kafe!"

Stařec otevřel ústa. Jeho krční šlachy začaly najednou pracovat. Rukama sevřel naběračku a polykal, polykal, celé jeho tělo polykalo a lokalo, obličej mu cukal, třásl se a polykal.

Jeho soused to uviděl. Druhý, třetí. Vstávali, nastavovali ústa, ruce, strkali se, rvali se o naběračku, věšeli se na ni, houf paží a hlav.

„Hergot! Tak ksakru!" Kápo nemohl naběračku vytáhnout. Trhal za ni a rozdával kopance, šilhaje opatrně dozadu, kde stál Neubauer. Mezitím povstali další a skláněli se nad horkým obsahem kotle. Snažili se přiblížit hlavu nad hladinu a nabírat kávu hubenými rukama. „Káva! Káva!"

Kápo ucítil, že se naběračka uvolnila. „Tak po pořádku!" vykřikl. „Jeden za druhým! Postavte se za sebe!"

Nebylo to nic platné. Dav se nedal udržet. Nic neslyšeli. Ucítili břечku, které se říkalo káva, něco teplého, co se dalo pít, a slepě záutočili na kotel. Weber měl pravdu: když už mozek nevnímal, žaludek ještě zůstával pánem.

„Teď táhněte vůz s kotlem pomalu sem," přikázal Weber.

Nešlo to. Kolem dokola se tlačili vězňové. Jeden z dozorců se udiveně zatvářil a začal se pomalu kácet. V mačkanici mu podtrhli nohy. Bil kolem sebe rukama, jako by chtěl plavat, a pak se svalil.

„Nastoupit úhlem vpřed!" zavelel Weber.

Strážní a táborová policie se rozestavila. „Vpřed!" vykřikl Weber. „Na ten vůz! Vytáhněte ho ven!"

Strážní vletěli do davu. Strhávali vězně stranou. Podařilo se jim uvolnit řetěz kolem vozu a rozjet se s ním. Byl už skoro prázdný. Srazili se rameny k sobě kolem něho a strkali jej ven. Za nimi se táhl zástup vězňů. Rukama se pokoušeli dosáhnout přes ramena a pod pažemi dozorců na vůz. Náhle spatřil jeden ze sténajících houfu druhý vůz, stojící opodál. Vratkými, groteskními skoky se k němu rozběhl. Jiní za ním. Ale tady se už Weber pojistil; vůz byl obklopen

silnými dozorci a okamžitě se dal do pohybu. Dav se vrhl za ním. Jen několik jich zůstalo, kde bylo. Rukama vytírali stěny kávového kotle a pak si z nich vlhkost olizovali. Zůstalo taky asi třicet těch, kteří se už nemohli zvednout. „Odtáhněte je za ostatními," přikázal Weber. „A pak utvořte řetěz přes ulici, aby se sem nemohli vrátit." Prostranství bylo plné lidského smetí; ale na jednu noc se stalo místem odpočinku. A to znamenalo hodně. Weber měl zkušenosti. Věděl, že se sem dav pokusí vrátit, jako se voda vrací k nejnižšímu bodu, sotvaže pomine jejich hladové šílenství.

Stráže hnaly před sebou ty, kteří tu zůstali. Zároveň odvlékaly umírající a mrtvé. Mrtvých bylo jen sedm. Transport se skládal z těch nejhouževnatějších posledních pěti set.

Tam, kde ústil malý tábor na silnici, se několik vězňů vytrhlo. Strážní, táhnoucí umírající a mrtvé, se nemohli za nimi dost rychle rozběhnout. Tři nejstatečnější uprchli zpět. Doběhli k barákům a trhali za dveře. Dveře ve dvaadvacítce povolily. Vlezli dovnitř.

„Stát!" vykřikl Weber, když se strážní chtěli pustit za nimi. „Všechno sem! Pro ty tři si dojdeme později. Dávejte pozor! Ostatní se vracejí!"

..*

Shora přicházel ulicí zástup vězňů. Jídlo z kotle zmizelo, a když je dozorci chtěli seřadit k odchodu, obrátili se na druhou stranu. Ale už nebyli takoví jako předtím. Předtím byli jako z jediného kvádru, zoufalství už nechali za sebou, a to jim dodávalo jakousi tupou sílu. Hlad a jídlo a pohyb je uvrhly zpět do zoufalství -opět v nich zakmital strach, poplašil je a oslabil, jednolitá masa se proměnila v množství jedinců, z nichž každý si chránil svůj vlastní zbytek života, a to z nich činilo snadnou kořist. A navíc se už netiskli příkře k sobě. Už neměli sílu. Pocítili opět hlad a bolest. Začínali poslouchat.

Část jich byla odříznuta už nahoře; jiná cestou zpátky; zbytek dostal Weber se svými lidmi. Netloukli po hlavách; jen po tělech. Čety se pomalu seřazovaly. Omráčeně se stavěli do čtyřstupů, paže zaklesnuty do sebe, aby neupadli. Mezi silnějšími byl vždy zaklíněn jeden umírající. Někomu, kdo nic netušil, to mohlo zdálky připadat, jako by se potácela skupina veselých opilců, držících se vzájemně pod paži. Pak se náhle dali někteří do zpěvu. Hleděli upřeně před sebe, zvedali hlavy, pevně svírali své druhy a zpívali. Nebylo jich mnoho a zpěv zněl slabě a přerývaně. Přešli přes velký apelplac kolem nastoupených pracovních jednotek a branou vyšli ven.

„Co to zpívají?" zeptal se Weber.

„Píseň za mrtvé."

Tři uprchlíci se choulili v baráku 22. Protlačili se co nejdál. Dva leželi zpola pod pryčnou. Hlavy strčili daleko dozadu. Třesoucí se nohy jim čouhaly ven. Třetí zíral bílým obličejem na vězně. „Schovat - člověk - člověk -" Pořad to opakoval a ukazováčkem si píchal do prsou. To bylo jediné, co znal německy.

Weber rozrazil dveře. „Kde jsou?"

Stál s dvěma strážnými mezi dvěma. „Tak bude to? Kde jsou?"

Nikdo neodpovídal. „Stubenältester!" zařval Weber.

Berger předstoupil. „Barák 22, oddělení -" začal hlásit.

„Nežvaň! Kde jsou?"

Berger neměl na vybranou. Věděl, že uprchlíci by byli tak jako tak za pár okamžiků nalezeni. Uvědomoval si taky, že barák nesmí být v žádném případě prohledán. Byli v něm ukryti dva političtí, uprchlíci z pracovního tábora.

Zvedal ruku, aby ukázal do kouta, když jeden z dozorců, který se díval mimo něj, ho předešel. „Tamhle jsou! Pod pryčnou!"

„Vytáhněte je!"

V nacpaném prostoru nastala tahanice. Oba strážní rvali uprchlíky jako žáby za obě nohy zpod pryčny. Utečenci zatínali prsty do spár mezi prkny. Trhali sebou ve vzduchu. Weber jim šlápl na prsty. Chřuplo to a ruce povolily. Dozorci oba vězně vytáhli. Nekřičeli. Jak je vlekli po špinavé podlaze, jen tiše, tenounce sténali. Třetí, ten s bílým obličejem, vstal sám a šel za nimi. Oči měl jako dvě velké černé díry. Hleděl na vězně, kolem nichž procházel. Odvrátili oči.

Weber stál rozkročen před vchodem. „Kdo z vás, vy svině, otevřel dveře?"

Nikdo se nepřihlásil. „Nastoupit venku!"

Vyšli ven. Handke už tam stál. „Blockälteste!" obořil se na něho Weber. „Bylo nařízeno zamknout dveře! Kdo je otevřel?"

„Dveře jsou staré. Uprchlíci vytrhli zámek, herr sturmbannführer."

„Kecy! Jak by to mohli udělat?!" Weber se sklonil k zámku. Visel vytržený ze zpuchřelého dřeva. „Okamžitě sem přidělat nový zámek! To už dávno mělo být! Proč se to neudělalo dřív, co?"

„Dveře se nikdy nezamykají, herr sturmbannführer. Tady nemají v baráku záchody."

„To je jedno. Postarejte se o to." Weber se obrátil a odcházel vzhůru ulicí, za uprchlíky, kteří se už nebránili.

Handke si prohlížel vězně. Očekávali jeden z jeho obvyklých výbuchů vzteku. Ale nic se nedalo. „Pitomci," řekl.

„Koukejte. ať to svinstvo odtud zníží." Pak se otočil k Bergerovi. „To byste asi neměli velkou radost, kdyby vám ten barák důkladně prošmejdili, co?"

Berger neodpověděl. Díval se na Handkeho, aniž dával najevo, co si myslí.

Handke se krátce zasmál. „Myslíte, že jsem praštěný, co? Vím víc, než si myslíš. A ještě vás dostanu! Všecky! Všecky, vás nafoukaný politický blbouny, rozumíš?!"

Oddupal za Weberem. Berger se obrátil. Goldstein stál za ním. „Co tím myslel?"

Berger pokrčil rameny. „Každopádně musíme ihned vyrozumět Lewinského. A ty schované musíme dnes ubytovat jinde. Snad by to šlo na bloku 20. Domluvíme se s 509.“

XVIII.

Z rána se mlha válela nízko nad táborem. Kulometné věže a zátaras nebylo vidět. Nějakou dobu to vypadalo, jako by koncentrační tábor přestal existovat; jako by se hradby v mlze rozpustily v hebkou, klamnou volnost a jako by stačilo jen jít stále kupředu, aby se zjistilo, že odtamtud zmizely.

Pak zazněly sirény a krátce po nich se ozvaly první exploze. Přicházely odněkud z měkkého prázdna a nikam nemířily a nikde nevznikaly. Mohly právě tak dobře pocházet ze vzduchu nebo z nějakého místa za obzorem, jako z města.

Odrážely se a převalovaly jako tlumené hřmění mnoha bouřek, a jak se ozývaly z bílošedého, vatovitého nekonečna, nezdály se ani nebezpečné.

Obyvatelé baráku 22 se unaveně choulili na pryčnách a v chodbičkách. Málo spali a měli hlad; předešlého večera dostali jen řídkou polévku. Bombardování ani nevnímali. I to už teď znali; stalo se rovněž součástí jejich bytí. Nikdo nebyl připraven na to, když se ozvalo prudce sílící vytržení a skončilo ohlušujícím výbuchem.

Barák se zakymácel jako při zemětřesení. Do znějící ozvěny hromového úderu zařinčelo sklo z vyražených oken.

„Bombardují nás! Bombardují nás!“ vykřikl kdosi. „Pusťte mě ven! Pryč odtud!“

Nastala panika. Lidé padali z pryčů. Jiní se pokoušeli zalézt pod ně a zaklesávali se s těmi, kteří spadli, ve spleti údů. Slaboučké paže byly kolem sebe. z umrlčích lebek se cenily zuby, z propadlých důlků civěly vyděšené oči.

Nejpříšernější bylo, že se to všechno odehrávalo zdánlivě bezhlesně; dunění protiletadlových děl a pum zaznívalo teď tak silně, že zcela přehlušilo hluk uvnitř baráku. Zdálo se, že otevřená ústa křičí bez hlasu, jako by je oněmil strach.

Země se otřásla druhým výbuchem. Panika se proměnila ve vzbouření a útěk. Ti, kteří mohli ještě chodit, se jeden přes druhého tlačili chodbičkami; ostatní leželi zcela apaticky na pryčnách a dívali se na své nehlasně posunkující druhy, jako by přihlíželi pantomimě, která už se jich netýkala.

„Zavřít dveře!“ zvolal Berger.

Bylo pozdě. Dveře se rozlétly a první houf kostlivců vyklopýtal do mlhy. Další za nimi. Veteráni se krčili ve svém koutě a měli co dělat, aby nebyli strženi ven. „Zůstaňte tady!“ volal Berger. „Strážte budou střílet!“

Úprk pokračoval. „Lehnout!“ zvolal Lewinsky. Přes Handkeho hrozby strávil noc v baráku 22. Byl jistější tady než v pracovním táboře, kde byli minulého dne čtyři lidé, jejichž jména začínala písmeny H a K, odvedeni zvláštním komandem, v němž byli Steinbrenner, Breuer a Niemann, do krematoria. Naštěstí pokračovalo hledání byrokraticky.

Lewinsky nečekal, až přijde řada na písmeno L. „Přimáčkňte se k zemi!“ volal. „Budou střílet!“

„Ven! Kdo by tady zůstával déle v pasti?!“

Do vytržení a dunění zapraskaly už venku výstřely. „Už je to tu! Lehnout! Přimáčkňte se! Kulomety jsou nebezpečnější než pumy.“

Lewinsky neměl pravdu. Po třetím výbuchu kulomety ztichly. Strážní úprkem opustili věže. Lewinsky dolezl ke dveřím. „Už je po nebezpečí!“ křičel Bergerovi do ucha. „Esesáci zmizeli!“

„Zůstaneme uvnitř?“

„Ne. To by nás neochránilo! Mohlo by nás to tu chytit a uhořeli bychom!“

„Ven!“ zvolal Meyerhof. „Jestli to zasáhlo dráty, můžeme utéct.“

„Drž hubu, blbče! V tomhle mundúru tě lapnou a zastřelí.“

„Pojďte ven.“

Výhrnuli se ze dveří. „Zůstaňte pohromadě!“ křičel Lewinsky. Popadl Meyerhofa za blůzu a přitáhl ho k sobě. „Jestli budeš blbnout, tak ti vlastníma rukama zakroutím krk, slyšíš? Idiote, myslíš si, že to teď můžeme riskovat?“ Zatřásl jím. „Rozumíš? Nebo ti mám radši zakroutit krk hned na místě?“

„Nech ho,“ řekl Berger. „Nic neudělá. Na to je moc slabý a já na něj dohlédnu.“

Leželi blízko baráků, tak blízko, že ještě viděli ve vířící mlze temné zdi. Vypadalo to, jako by se z nich valil dým nějakého neviditelného ohně. Tak leželi, v týlu jim sedělo rozléhající se dunění, tiskli se k zemi a čekali na další výbuch.

Neozval se. Jen protiletadlová děla štekala dál. I od města se brzy přestaly ozývat výbuchy. Zato opět proniklo hlukem zřetelné praskání výstřelů z pušek.

„Střelili se tady v táboře,“ řekl Sulzbacher.

„To jsou esesáci.“ Lebenthal zvedl hlavu. „Třeba byla zasažena kasárna a Weber a Neubauer jsou mrtvi.“

„To by bylo příliš velké štěstí,“ řekl Rosen. „To se jen tak nestane. Za mlhy přece nemohli pořádně mřít. Asi to slízlo jen pár baráků.“

„Kde je Lewinsky?“ zeptal se Lebenthal.

Berger se rozhlédl. „Nevím. Před několika minutami tu ještě byl. Nevíš, kam zmizel, Meyerhofs?“

„Nevím. A taky mi po tom vůbec nic není.“

„Asi šel na výzvědy.“

Naslouchali dál. Napětí rostlo. Znovu se ozvaly jednotlivé výstřely. „Možná že tam na druhé straně utekli,“ řekl Bucher.

„A teď je honí.“

„Doufejme, že ne.“

Všichni věděli, že by byl celý tábor svolán k apelu a že by tak museli stát, dokud by nebyli uprchlíci, mrtví či živí,

přivedeni zpátky. To by znamenalo desítky mrtvých a podrobnou prohlídku všech baráků. To taky byl důvod, proč se Lewinsky tak rozkřikl na Meyerhofa. „Proč by ještě teď utíkali?“ zeptal se Ahasver.

„Proč ne?“ odpověděl otázkou Meyerhof. „Každý den –“

„Mlč,“ přerušil ho Berger. „Vstal jsi z mrtvých, to tě zjančilo. Myslíš si asi, že jsi Samson, co? Ani pět set metrů bys neušel.“

„Třeba Lewinsky sám upláchl. Má pro to důvody. Víc než kdo Jiný.“

„Nežvaň! Ten neuteče.“

Protiletadlová děla utichla. V tichu bylo slyšet povely a dupot. „Nezmizíme radši do baráku?“ ozval se Lebenthal.

„Dobrá.“ Berger vstal. „Všichni z C zpátky na světnici. Goldsteine, dohlédni, aby se vaši lidé schovali co nejdál vzadu. Určitě se každou chvíli objeví Handke.“

„Esesáky to určitě nesebralo,“ řekl Lebenthal. „Ta pakáž vždycky ze všeho vyvázne. Nejspíš to roztrhalo na kusy pár stovek našich.“

„Možná že už jdou Američani,“ řekl někdo v mlze. „Třeba už to bylo dělostřelectvo.“

Chvilí všichni mlčeli. „Drž hubu,“ řekl pak Lebenthal hněvivě. „Nezakřikni to.“

„Tak rychle, kdo může ještě lézt, dovnitř! Určitě bude apel!“

Nalezli zpátky do baráku. Opět došlo málem k panice. Mnozí, zvláště ti, kteří vlastnili kousek pryčny, dostali strach, že jim jiní, rychlejší, místo zaberou. Křičeli ochraptělými slabounkými hlasy a padali a drali se kupředu. Barák byl ještě stále přeplněn, bylo tu místa pro méně než třetinu. Část vězňů zůstala přes všechno volání ležet venku; byli rozčilením příliš vyčerpaní, takže už nemohli ani lézt. Panika je vyhnala s ostatními ven z baráků: teď však už nemohli dál. Některé odtáhli veteráni k baráku; v mlze viděli, že dva jsou mrtví. Krváceli. Usmrtily je kulky.

„Pozor!“ Z bělavé záplavy zaslechli kroky ráznější, než bylo šourání muslimanů. Kroky se blížily a pak se zastavily před barákem. Dvorní nahlédl Lewinsky. „Bergere,“ zašeptal. „Kde je 509?“

„Ve dvacítkě. Co je?“

„Pojď ven.“

Berger vyšel ke dveřím.

„509 už nemusí mít strach,“ řekl Lewinsky překotně a trhaně. „Handke je zabit.“

„Zabit? Bombou?“

„Ne. Zabit.“

„Jak se to stalo? Oddělali ho v mlze esesáci?“

„My jsme ho oddělali. To stačí, ne? Hlavně že je vyřízen. Byl nebezpečný. Ta mlha nám přišla vhod.“ Lewinsky se na chvíli odmlčel. „Však ho uvidíš v krematoriu.“

„Jestli jste ho střelili moc zblízka, bude mít stopy po prachu a spáleninu.“

„Nezastřelili jsme ho. Vyřídili jsme v mlze a zmatku ještě další dva pohlaváry. Dva z těch nejhorších. Taky toho z našeho baráku. Vyzradil dva lidi.“

Sirény ohlásily konec náletu. Mlha se vlnila a protrhávala. Vypadalo to, jako by ji byly výbuchy rozerval. Prosvítl jí cípek modře, pak dostala stříbrný nádech a bíle se zaleskla ve slunci. Jako popravni lešení z ní začaly vystupovat kulometné věže.

Někdo přicházel. „Pozor,“ zašeptal Berger. „Pojď dovnitř, Lewinsky! Schovej se.“

Zavřeli za sebou dveře. „To je jen jeden,“ řekl Lewinsky.

„Z toho nic nehrozí. Už týden nechodí sami. Moc se bojí.“

Dveře se opatrně otevřely. „Je tu Lewinsky?“ zeptal se někdo.

„Co chceš?“

„Pojď honem. Mám to tady.“

Lewinsky zmizel v mlze.

Berger se rozhlédl. „Kde je Lebenthal?“

„Šel do dvacítky. Řekne to 509.“

Lewinsky se vrátil. „Dověděl ses, co se tam stalo?“

„Ano, pojď ven.“

„Co je?“

Lewinsky se zvolna usmál. Z obličeje zvlhlého mlhou se mu vyloupily zuby, oči a chvějící se široký nos. „Byl zbořen kus esesáckých kasáren,“ řekl. „Mrtví a ranění. Nevím ještě kolik. Barák jedna má ztráty. Skladiště zbraní a sklad zásob byly poškozeny.“ Obezřele se zadíval do mlhy. „Musíme něco schovat. Třeba jen do večera. Něco jsme sebrali. Naši měli málo času, jen dokud se nevrátili esesáci.“

„Dej to sem,“ řekl Berger.

Postavili se těsně k sobě. Lewinsky podal Bergerovi těžký balík. „Ze skladiště zbraní,“ zašeptal. „Schovej to u sebe v koutě. Mám ještě jeden. Ten strčíme do té díry pod pryčnou 509. Kdo tam teď spí?“

„Ahasver, Karel a Lebenthal.“

„Dobrá.“ Lewinsky zafuněl. „Pracovali rychle. Hned jak bomba prorazila stěnu skladiště. Esesáci tam nebyli. Když přišli, byli naši už dávno pryč. Sebrali toho ještě víc. To se schová na tyfovém oddělení. Rozdělení rizika, rozumíš? Wernerova zásada.“

„Nevšimnou si SS, že něco chybí?“

„Možná že jo. Proto nesmíme nic ponechat v pracovním táboře. Nevzali jsme toho moc a všude je strašný zmatek. Třeba vůbec nic nepoznají. Pokusili jsme se skladiště podpálit.“

„Pracovali jste zatraceně dobře,“ řekl Berger.

Lewinsky přikývl. „Šťastný den. Pojd', ať to nenápadně schováme. Tady to nebude nikdo předpokládat. Jasní se. Nemohli jsme toho pobrat víc, protože esesáci se rychle vrátili. Domnívali se, že je rozbitá ohrada. Stříleli po všem, co jim přišlo do cesty. Čekali hromadný útěk. Teď se trochu uklidnili. Zjistili, že ostatní drát je v pořádku. Bylo štěstí, že dnes ráno zadrželi arbeitskomanda; kvůli nebezpečí útěku v mlze. Takhle jsme do toho mohli aspoň poslat naše nejlepší lidi. Asi bude co nevidět apel. Pojd' a ukaž mi, kde ty věci můžeme nechat.“

..*

Za hodinu potom vysvitlo slunce. Obloha byla jemně modrá a poslední cáry mlhy zmizely. Pole s řadami stromků, pokrytá nádechem zeleně, se tu prostírala syrová a svěží jako po koupeli. Odpoledne se dověděl blok 22, že během náletu a po něm bylo zastřeleno sedmadvacet vězňů; dvanáct jich bylo zabito v baráku I, osmadvacet zraněno střepinami. Deset esesáků bylo mrtvo, mezi nimi Birkhäuser od gestapa. Handke byl mrtev; rovněž dva muži z Lewinského baráku.

„Co je s tou stvrzenkou na švýcarské franky, kterou jsi dal Handkemu?“ zeptal se Berger, když přišel 509. „Co když ji teď najdou v jeho věcech? Co když se dostane do rukou gestapa? Na tohle jsme nepomysleli.“

„Ale ano,“ řekl 509. Vytáhl z kapsy list dopisního papíru. „Lewinsky to věděl a myslel na to. Vzal Handkeho věci k sobě. Jeden spolehlivý kápo je ukradl a přinesl, hned jak Handkeho vyřídili.“

„To je dobře. Roztrhej to! Lewinsky dnes zatraceně dobře zapracoval.“ Berger si oddechl. „Doufejme, že teď konečně budeme mít trochu klid.“

„Snad. Záleží na tom, kdo bude novým blockálestrem.“

Nad táborem se najednou objevilo hejno vlaštovek. Dlouho kroužily vysoko, v širokých spirálách, potom se snesly níž a s křikem prolétly nad polskými baráky. Modrými, lesklými křídly se téměř dotkly střech.

„To je poprvé, co vidím v táboře ptáky,“ řekl Ahasver.

„Hledají si místa k hnízdění,“ vysvětloval Bucher.

„Tady?“ zapochyboval Lebenthal.

„Už přišly o kostelní věže.“

Kouř se nad městem rozptýlil. „Opravdu,“ řekl Sulzbacher. „Poslední věž je zbořená.“

„Tady!“ Lebenthal hleděl, vrtě hlavou, za vlaštovkami, které teď s pronikavým čířkáním kroužily kolem baráků. „A kvůli tomu se vrací z Afriky! Sem!“

„Dokud ve městě hoří, nemají tam nikde místo.“

Zařivali se dolů. „Pěkně to tam vypadá.“ zašeptal Rosen.

„Takhle určitě hoří i spousta jiných měst,“ řekl Ahasver. „Větších a důležitějších. Jak asi ta teprve vypadají.“

„Ubohé Německo.“ řekl někdo, kdo dřepěl poblíž.

„Cože?“

„Ubohé Německo.“

„Lidi!“ řekl Lebenthal. „Slyšeli jste to?“

..*

Oteplilo se. Večer se barák dověděl, že bylo poškozeno i krematorium. Jedna obřadní zeď byla rozbořena a šibenice stála nakřivo, ale komín dýmal naplno dál.

Nebe se zatahovalo. Dusno houstlo. Malý tábor nedostal večeri. V barácích se nic nepohnulo. Kdo mohl, ležel venku. Zdálo se, že je musí nasytit sám ztěžklý vzduch. Houstnoucí a sinavá mračna vypadala jako pytle, z nichž se vysype jídlo. Lebenthal se vrátil unavený z obchůzky. Oznamoval, že jen čtyři baráky v pracovním táboře dostaly večeri.

Ostatní nedostaly nic; prý je poškozeno proviantní oddělení. V barácích nebyly prováděny prohlídky. Esesáci zřejmě dosud nezjistili, že se jim ztratily zbraně.

Oteplovalo se stále víc a víc. Město leželo ve zvláštním, sírovém teple. Slunce dávno zapadlo, ale mračna byla ještě naplněna žlutým, sinalým přísvitem, který nepohasínal.

„Bude bouřka,“ řekl Berger, který ležel vedle 509. Byl bledý.

„Doufejme.“

Berger se na něj podíval. Oči se mu zalily. Pomalu otočil hlavu a náhle mu z úst vytryskl proud krve. Vypadalo to tak lehce a přirozeně, že si to 509 v prvním okamžiku ani neuvědomil. Pak se zvedl.

„Co je, Bergere? Slyšíš? Bergere!“

Berger se stočil a ležel nehybně. „Nic,“ řekl.

„Je to chrlení krve?“

„Ne.“

„Co tedy?“

„Žaludek.“

„Žaludek?“

Berger přikývl. Vyplivl krev, která mu zůstala v ústech. „Není to nic zlého,“ zašeptal.

„To je dost zlé. Co máme dělat? Řekni, co máme udělat?“

„Nic. Nechat mě v klidu ležet.“

„Neměli bychom tě odnést dovnitř? Můžeš mít pryčnu sám pro sebe. Vyhodíme z baráku pár jiných.“

„Nech mě jen tak ležet.“

509 se najednou zmocnilo zoufalství. Viděl umírat tolik lidí a sám byl tak často na pokraji smrti, že se domníval, že smrt jednotlivce už ho nemůže nijak zvlášť dojmout. Teď ho to však zasáhlo poprvé. Zdálo se mu, že ztrácí posledního a jediného přítele ve svém životě. Rázem ztratil naději. Berger se na něj usmíval zpoceným obličejem - ale 509 ho už viděl ležet nehybného na okraji betonové vozovky.

„Někdo přece musí mít ještě něco k jídlu! Nebo seženeme nějaký lék! Lebenthal!”

„Nic jíst,” zašeptal Berger. Zvedl ruku a otevřel oči. „Věř mi. Řeknu, co bude třeba. A kdy. Teď nic. Věř mi. Je to jen žaludek!” Opět zavřel oči.

Po odpískání vyšel Lewinsky z baráku. Přisedl si k 509.

„Proč ty vlastně nejsi ve straně?” zeptal se.

509 pohlédl na Bergera. Berger pravidelně oddychoval. „Proč to chceš vědět zrovna teď?” odpověděl rovněž otázkou.

„Je to škoda. Byl bych rád, kdybys byl jedním z nás.”

509 věděl, co tím Lewinsky míní. Komunisté tvořili v podzemním vedení tábora zvláště houževnatou, semknutou a průbojnou skupinu. Spolupracovali sice s ostatními, ale byli příliš podezřelí, než aby jim zcela důvěřovali.

„Hodil by ses k nám,” řekl Lewinsky. „Čím jsi byl dřív? Myslím jako povoláním?”

„Redaktor,” odpověděl 509 a sám byl udiven, jak divně to zní.

„Redaktory bychom obzvlášť potřebovali.”

509 neodpověděl. „Víš něco o tom, jakého dostaneme blockálestera?” zeptal se po chvíli.

„Ano. Možná že někoho z našich vlastních lidí. Určitě to však bude politický. U nás taky ustanovili nového. Patří k nám.”

„Tak to se zase vrátíš?”

„Zítřka nebo pozítří. S tím nemá blockálestera co dělat.”

„Slyšels jinak ještě něco?”

Lewinsky se na 509 zkoumavě zadíval. Pak se přitáhl blíž. „Očekáváme převzetí tábora asi do dvou týdnů.”

„Cože?”

„Ano. Do dvou týdnů.”

„To myslíš, že budeme osvobozeni?”

„Osvobození a převezmeme tábor. Musíme jej převzít my, až esesáci odtáhnou.”

„Kdo my?”

Lewinsky opět na okamžik zaváhal. „Budoucí vedení tábora,” řekl potom. „Musí se ustavit a už se organizuje; jinak bude jenom zmatek. Musíme být připraveni ihned zasáhnout. Zásobování musí pokračovat bez přerušení, to je nejdůležitější. Stravování, zásobování, řízení - tisíce lidí se nemůžou hned rozběhnout, kam je napadne -”

„Tady zaručeně ne. Tady většina není schopna pohybu.”

„I to je třeba zařídit. Lékaře, léky, zajistit možnosti odsunu, přísun potravin, rekvizice ve vesnicích -”

„A jak to chcete všechno udělat?”

„Jistě nám pomůžou. Ale organizovat to musíme sami. Angličani nebo Američani, kteří nás osvobodí, to jsou bojové jednotky. Nejsou vybaveni na to, aby rázem převzali správu koncentračního tábora. To musíme obstarat my sami. S jejich pomocí ovšem.”

509 viděl Lewinského hlavu proti oblačnému nebi. Mohutnou, oblou, nezměkčilou. „To je zvláštní,” řekl. „Jak samozřejmě počítáme s pomocí svých nepřátel, co?”

..*

„Vyspal jsem se,” řekl Berger. „Už jsem zase v pořádku. Byl to jenom žaludek, nic víc.”

„Jsi nemocný a žaludek to není,” odpověděl 509. „Nikdy jsem neslyšel, že by někdo od žaludku plival krev.”

Berger vypoukl oči. „Zdál se mi podivný sen. Velice živý a jako skutečný. Operoval jsem. Jasně světlo -”

Pohlédl do noční tmy. „Lewinsky věří, že do čtrnácti dnů budeme na svobodě, Ephraime,” řekl 509 obezřele. „Dostávají teď neustále zprávy.”

Berger se nepohnul. Zdálo se, že nic neslyšel. „Operoval jsem,” řekl, „nasadil řez. Resekce žaludku. Nasadil jsem, a najednou jsem nevěděl jak dál. Všechno jsem zapomněl. Vyrázil na mně pot. Pacient ležel přede mnou otevřený a v bezvědomí, a já nevěděl jak dál. Zapomněl jsem postup operace. Bylo to strašné.”

„Nemysli na to. Co mně už se všechno zdálo. A co se nám ještě bude zdát, až se odsud dostanem ven.”

509 najednou docela zřetelně ucítil sázená vejce na slanině. Snažil se na to nemyslet. „Nebude to všechno jenom samá sláva,” řekl, „to mi věř.”

„Deset let,” Berger se zadíval do nebe. „Deset let ničeho. Pryč! V tahu! Prozahálana! Dosud jsem na to nemyslel.

Nejspíš jsem taky hodně zapomněl. Ani teď si nemůžu vzpomenout, jaký je postup operace. Ze začátku, když mě sem přivezli, opakovával jsem si po nocích operace. Abych z toho nevyšel. Později už ne. Možná že jsem zapomněl -”

„Člověku leccos sejde z mysli; ale doopravdy na to nezapomene. Je to jako s cizími jazyky nebo jízdou na kok.”

„Ale je možné se to odnaučit. Ruce. Přesnost. Člověk začne být nejistý. Nebo na to už nestačí. Za deset let se taky hodně stalo. Mnoho bylo jistě objeveno. A o tom já vůbec nic nevím. Jenom jsem starší, starší a unavenější.”

„To je zvláštní,” řekl 509. „Před chvílí jsem si taky náhodou vzpomněl na svoje dřívější zaměstnání. Ptal se mě na to Lewinsky. Věřil, že se odtud do dvou týdnů dostaneme. Umíš si to představit?”

Berger zamýšleně zavrtěl hlavou. „Kam se poděl čas?” řekl. „Bylo to nekonečné. Teď říkáš dva týdny. A člověka napadne: Kam se podělo těch deset let?”

V kotlině žhnulo hořící město. Třebaže už nastala noc, bylo pořád ještě dusno. Země se pařila. Blýskalo se. Na obzoru

doutnaly dva jiné požáry - vzdálená, bombardovaná města.

„Neměli bychom se zatím spokojit tím, že můžeme vůbec myslet, co si teď myslíme, Ephraime?“

„Ano, máš pravdu.“

„Vždyť zase myslíme jako lidi. A myslíme na to, co bude, až tohle skončí. To přece dřív nebylo. Všechno ostatní se už pak vrátí samo sebou.“

Berger přikývl. „A i kdybych musel celý život látat punčochy, až odtud vyjdu! Přesto -“

Oblohu protřel blesk a z dálky se ozvalo táhlé hřmění. „Chceš jít dovnitř?“ zeptal se 509. „Můžeš opatrně vstát nebo lézt?“

..*

Bouře propukla v jedenáct hodin. Oblohu osvětlovaly blesky a rozbité město se vynořovalo na zlomek vteřiny jako sinálá měsíční krajina s krátery a rozvalinami. Berger pevně spal. 509 seděl v otevřených dveřích bloku 22. Od té doby, co Lewinsky zabil Handkeho, mohl opět pobývat v tomto baráku. Pod blůzou měl ukrytý revolver a náboje. Báł se, aby v díře pod prýčnou za lžákou nezvlhly a nezničily se.

Tu noc však přišlo málo. Bouřka pomalu zatahovala oblohu a rozpadávala se v několik menších, které si dlouho pohazovaly blesky od obzoru k obzoru jako blýskavými míči. Dva týdny, myslel si 509 a díval se, jak se krajina za ostnatým drátem rozsvěcuje a pohasíná. Zdálo se mu, že se podobá jakémusi jinému světu, který se v poslední době stále přibližoval, pomalu vyrůstal z nicoty beznaděje a teď se rozprostřel těsně za ostnatými dráty a čekal, nasycen dýmem zkázy a požárů, ale také vůní deště a polí. rašení a lesů a zeleně. Cítil, jak jím blesky pronikají a ozařují jej a jak se zároveň pozvolna vynořuje ztracená minulost, vybledlá, vzdálená, skoro nepochopitelná a nedosažitelná. V teplé noci ho zamrazilo. Nebyl si tak docela jist, jak to dával před Bergerem najevo. Dokázal se rozpomenout a to bylo hodně a připadalo mu to významné, ale jestli to stačilo po letech prožitých v táboře, to nevěděl. Mezi minulostí a přítomností bylo navrženo příliš mnoho smrti. Věděl jenom to, že vyvážnout z tábora znamená život, ale dál se mu už všechno zdálo nejisté a obrovité a vratké, a tak daleko ani nedokázal dohlédnout. Lewinsky ano, ale ten uvažoval jako příslušník své strany. Strana ho podepře a on bude v ní, to mu postačí. Co to tedy může být? Myslel si 509, co se to ozývá, kromě pudové touhy po životě? Touha po pomstě? Pomsta sama zmůže málo. Pomsta patří k té druhé, temné stránce, která musí být vyřízena, ale co pak? Ucítil na obličejích několik teplých dešťových kapek jako slzy odnikud. Komu ještě zbyly slzy? Už léta jsou vypáleny, vysušeny. Jenom tupý, rvoucí pocit někdy, ubývání něčeho, co se už předtím zdálo téměř jako nic. - to bylo jediné, co ukazovalo, že je stále ještě co ztratit. Teploměr, který už dávno ukazoval na nejnižší bod citu - a že přituhlo, to se poznalo jen podle toho. že někdy skoro bez bolesti odpadl zmrzlý úd, ať prst či noha.

Blesky se střídaly stále rychleji a kopec naproti jasně vyvstával v trhavém světle pod oblohou, na níž se převalovalo dlouze rachotící hřmění, - vzdálený, bílý domek se zahrádkou. Bucher, pomyslel si 509. Bucher ještě něco má. Je mladý a Ruth je s ním. Někdo, kdo s ním vyjde. Ale vydrží to? Kdo se však na to ptá? Kdo by chtěl záruky? A kdo by je mohl dát?

509 se zaklonil a opřel. Jaké si to vymýšlím hlouposti, pomyslel si. Zřejmě mě tím nakazil Berger. Jsme jenom unaveni. Dýchal zvolna a měl dojem, že skrz zápach apelplocu a baráku cítí opět vůni jara a rašení. To se vracelo každý rok, s vlaštovkami a květy. Ihosojné k válce a smrti a zármutku a naději. Přišlo. Bylo tu. To stačilo.

Zavřel dveře a zalezl do svého kouta. Celou noc se ještě blýskalo, rozbitými okny padalo přízračné světlo a barák byl jako loď, klouzající nehlasně po podzemním proudu, naplněná mrtvými, kteří jakýmsi tajemným kouzlem ještě dýchají, - i takovými, kteří se nevzdali.

XIX.

„Bruno,“ řekla Selma Neubauerová tiše. „Nebud' blázen. Mysli, než začnou myslet jiní. To je naše jediná možnost. Co můžeš prodat, prodej. Pozemky, zahradu, tenhle dům, všechno - ať na tom třeba proděláš.“

„A peníze? Co s penězi?“ Neubauer zavrtěl hněvivě hlavou. „Kdybys měla mít pravdu, jakou by pak měly peníze cenu? Zapomněla jsi na inflaci po první světové válce? Bilion měl cenu jedné marky. Hodnotu měly i tenkrát jen a jen věci!“

„Věci, ano! Ale věci, které se dají schovat do kapsy!“ Selma Neubauerová vstala a přistoupila ke skříni. Otevřela ji a odklidila několik hromádek prádla. Pak odtamtud vyndala skříňku a odemkla ji. Byla v ní zlatá cigaretová pouzdra, pudřenky, několik spon zdobených diamanty, dvě rubínové brože a několik prstenů. „Podívej se,“ řekla. „To jsem nakoupila za poslední léta, aniž jsi o tom věděl. Ze svých peněz a z toho, co jsem ušetřila. Prodala jsem na to ty akcie, co jsem měla. Dnes už nemají cenu. Továrny leží v troskách. Tohleto si však svou cenu zachovalo. To se dá odnést. Jen kdybychom měli pouze takovýchle majetek!“

„Odnést! Odnést! Mluvíš, jako bychom byli zločinci a museli utíkat?“

Selma ukládala věci zpátky do skříňky. Rukávem šatů vyleštila pouzdro na cigarety. „Může se nám stát to, co se stalo jiným, když jste se dostali k moci, nemyslíš?“

Neubauer vyskočil. „Když tě tak poslouchám -“ řekl vztekle a bezmocně, „tak je to na oběšení. Jiní muži mají ženy, které je chápou, které je potěší, když přijdou ze služby, které je rozveselí. - ale ty! Jen vrčíš, vyčítáš a běduješ! Celý den! A v noci taky! Ani pak nemá člověk pokoj! Jenom otravuješ s tím svým věčným: Prodej, prodej!“

Selma ho neposlouchala. Uklidila skříňku a uložila před ni opět prádlo. „Diamanty.“ řekla. „Krásné, čisté diamanty! Nezasažené. Samé nejlepší kameny. Jeden karát, dva karáty, tři karáty, až šest nebo sedm, kdyby se daly sehnat. To je

to, co má cenu. To je lepší než tvoji Blankové a zahrady a pozemky a domy. Ten tvůj advokát tě jenom napálil. Určitě za to dostal dvojnásobnou provizi. Diamanty se dají schovat. Dají se zašít do šatů. Dokonce i spolknout. Ty tvoje pozemky ne."

Neubauer na ni hleděl strnule. „Ty ale mluvíš! Jeden den jsi kvůli několika bombám strachy hysterická. - a druhý den mluvíš jako žid, který by člověku pro peníze podřezal krk."

Změřila si ho pohrdavým pohledem, jak tu před ní stál v holínkách, v uniformě, s revolverem a s knírkem. „Židi nepodřezávají krky. Židi se starají o své rodiny. Líp než mnozí němečtí nadlidé. Židi vědí, co dělat ve zlých dobách."

„Ale? Copak udělali? Kdyby byli věděli, co dělat, tak by tady nezástali a my bychom jich většinu nepochytali."

„Nevěřili, že byste s nimi mohli udělat to, co jste udělali.“ Selma Neubauerová si potírala spánky kolínskou vodou. „A nezapomeň, že od roku 1931 byly v Německu zablokovány peníze. Od té doby, co se darmstadtská a národní banka octly v potížích. Proto jich mnoho nemohlo pryč. Vy jste je pak dostali. Tak. A zrovna tak tu teď chceš zůstat. A zrovna tak dostanou vás."

Neubauer se rychle rozhlédl. „Pozor! Ksaku! Kde je služka? Jestli tě někdo uslyší, je s námi amen. Lidový soud nezná milosti. Stačí udání."

„Děvče je na vycházce. A proč by s vámi nemohli udělat totéž, co jste vy udělali s jinými?"

„Kdo? Židi?"

„Židi ne. Američani a Angličani."

Neubauer se znovu zasmál. „Ti? Ti teprve ne! Vždyť to se jich vůbec netýká! Ti se o takovéhle vnitropolitické záležitosti, jako jsou naše tábory, vůbec nezajímají! To, co s nimi máme, to je čistě zahraničně politická, vojenská záležitost. Nechápeš to?"

„Ne."

„To jsou demokrati. Ti by s námi jednali korektně, v případě, že by třeba vyhráli, - ale to je ještě otázka. Vojensky. Korektně. Prostě bychom byli přemoženi se ctí. Oni totiž jinak ani nemůžou, protože to je jejich světový názor, kdežto s Rusy by to bylo něco docela jiného. Jenže ti jsou na východě."

„To tedy uvidíš. Jen si tu zůstaň!"

„Ano, to tedy uvidím. A taky že tu zůstanu. A nechceš mi říct, kam bychom měli vůbec jít, kdybychom chtěli odtud zmizet?"

„Kam? Už před lety jsme měli odjet s diamanty do Švýcarska -"

„Měli!" Neubauer udeřil do stolu. Láhev piva, stojící před ním, poskočila. „Měli! Měli! Už zase! A jak, co? Měli jsme snad uletět přes hranice ukradeným letadlem? Mluvíš nesmysly."

„V ukradeném letadle ne. Mohli jsme však podniknout několik prázdninových cest. Pokaždé s sebou vzít peníze a skvosty. Dvě, tři, čtyři cesty. Pokaždé tam všechno nechat. Znáš lidi, kteří to tak udělali -"

Neubauer šel ke dveřím. Otevřel je a zase je zavřel. Pak se vrátil. „Uvědomuješ si vůbec, co říkáš? Vždyť to je vyložená velezrada! Kdyby se z toho, cos řekla, jen slovo dostalo ven, byla bys okamžitě zastřelena."

Selma se na něj podívala. Oči se jí leskly. „No a? Můžeš ještě honem ukázat, jaký jsi hrdina! A přitom se zbavíš nepohodlné ženy. Možná že by ti to přišlo docela vhod -"

Neubauer nevydržel její pohled. Odvrátil se a začal rázovat po pokoji. Nevěděl, jestli nezaslechla něco o vdovičce, která ho tu a tam navštívila. „Selmo," řekl po chvíli změněným hlasem. „Co blázníš? Musíme přece stát při sobě! Buďme rozumní. Nemůžeme teď dělat nic jiného než vydržet. Nemohu utéct. Mám své rozkazy. A kam taky bych měl utíkat? K Rusům? Nebo se ukrýt někde v neobsazeném Německu? To by mě gestapo brzy našlo a snad si umíš představit, co by to znamenalo. Na druhou stranu, k Američanům a Angličanům? Taky ne. To už je lepší počkat na ně tady, jinak by to vypadalo, jako bych měl špatné svědomí. Věř mi, všechno jsem si dobře rozmyslel. Musíme vydržet, nic jiného nám nezbývá."

„Ano."

Neubauer udiveně vzhlédl. „Opravdu? Pochopila jsi to konečně? Dokázal jsem ti to?" „Ano."

Nedůvěřivě si Šelmu prohlížel: nevěřil tak lehkému vítězství. Ale náhle se vzdala. Tváře jí jakoby opadly. Dokázal, pomyslela si. Důkazy. Co dokázali, tomu věří, - jako by se život skládal z důkazů. Nedá se s nimi nic dělat. Hlinění bohové. Věřící jen sami sobě. Dlouho pozorovala svého muže. Dívala se na něj se zvláštní směsicí soucitu, pohrdání, ale i trochou něhy. Neubauer byl celý nesvůj. „Selmo -" začal.

Přerušila ho: „Bruno, jen jedno ještě, poslední, - prosím tě o to -"

„Co?" zeptal se nedůvěřivě.

„Dej přepsat dům a pozemky na Freyu. Zajdi hned za advokátem. Jen tohle, nic jiného."

„Proč?"

„Ne navždy, jen prozatím. Když všechno dobře skončí, můžou se zase přepsat zpátky. Svě dceři můžeš důvěřovat."

„Ano - jistě - ale jaký to vyvolá dojem? Advokát -!"

„Na dojem se vykašli! Při převzetí moci byla Freya dítě. Nic se jí nemůže vytýkat."

„Co to znamená? Myslíš, že mně se může něco vytýkat?" Selma mlčela. Dívala se na Neubauera opět tím podivným pohledem. „Jsme vojáci," řekl. „Jednáme na rozkaz. A rozkaz je rozkaz, to ví každý." Vypjal se. „Vůdce rozkazuje; my posloucháme. Vůdce přejímá plnou odpovědnost za to, co nařizuje. Vždyť to nejednou prohlásil. To každému vlastenci stačí. Nemyslíš?"

„Ano," řekla Selma odevzdaně. „Ale za advokátem zajdi. A dej náš majetek přepsat na Freyu."

„Pro mě za mě. Můžu s ním promluvit." Neubauer to neměl v úmyslu udělat. Měl za to, že jeho žena je strachy hysterická. Poklepal jí na záda. „Spolehni se na mě. Však jsem dosud všechno vždycky zařídil."

Vyšel ven. Selma Neubauerová přistoupila k oknu. Viděla ho, jak nasedá do auta. Důkazy! Rozkazy! Mají to jako

rozhršení pro všechno. Bylo to docela pěkné, dokud to šlo. Copak se toho sama nezúčastnila taky? Pohlédla na svůj snubní prsten. Nosí ho už čtyřicet let; dvakrát si ho musela dát zvětšit. Tenkrát, když ho dostala, byla docela jiná. V té době tu byl taky jeden žid, kterýsi ji chtěl vzít. Malý, přichlívý človíček, který mluvil šeptem a nekřičel. Josef Bornfelder se jmenoval. V osmadvacátém odjel do Ameriky. Chytrák. V pravý čas. Pak o něm ještě něco slyšela od jedné známé, které psal, že se mu daří docela dobře. Selma zamyšleně otáčela snubním prstenem. Amerika, myslela si. Tam není nikdy inflace. Tam jsou příliš bohatí.

..*

509 se zaposlouchal. Ten hlas znal. Opatrně se přikrčil za hromadu mrtvých a naslouchal.

Věděl, že Lewinsky chtěl této noci přivést z pracovního tábora někoho, kdo by měl zůstat několik dní ukryt: ale Lewinsky, věren staré zásadě, že znát se mají jen spojky, neřekl, kdo to bude. Muž hovořil tiše, ale zřetelně.

„Potřebujeme každého, kdo je s námi,“ říkal. „Až se zhroutí nacionální socialismus, nebude tu žádná semknutá strana, aby převzala politické vedení. Za těch dvanáct let byly všechny strany rozeznány nebo zničeny. Zbytky pak přešly do ilegality. Nevíme, kolik z nich se zachovalo. K výstavbě nové organizace bude třeba odhodlaných lidí. Jen jedna jediná strana zůstane ve zmatku porážky nedotčena: nacionální socialismus. Nemyslím tím takové stoupence, kteří se ze ziskuchtivosti přidají ke každé straně, - mám na mysli jádro. To odejde semknuto do podzemí a bude vyčkávat, aby zase vyšlo ven. Proti tomu musíme bojovat; a k tomu potřebujeme lidi.“

To je Werner, pomyslel si 509: jistě je to on; ale vždyť je přece mrtev. Nic neviděl; byla bezměsíčná, mlhavá noc. „Masy venku jsou z velké části demoralizovány,“ říkal muž. „Dvanáct let teroru, bojkotu, udavačství a strachu vykonalo své; - k tomu teď přistupuje prohraná válka. Podzemním terorem a sabotážemi mohou být ještě léta udržováni ve strachu z nacistů. Musí být znovu získáni, - ti svedeni a zastrašení. Ironií osudu se protivníci nacistů udrželi líp v táborech než kdekoli venku. Tady nás zavřeli pohromadě; venku skupiny rozeznali. Venku bylo obtížné udržovat spojení; tady to bylo jednoduché. Venku se musel skoro každý probíjet sám; tady dodával jeden druhému síly; výsledek, který nacisté nepředvídali.“ Muž se zasmál. Byl to krátký, neradostný smích.

„Až na ty, co byli zabiti,“ řekl Berger. „A co zemřeli.“

„Ovšem, až na ty. Ale přesto nám zbyli lidé a každý z nich vydá za stovky jiných.“

To musí být Werner, pomyslel si 509; rozeznával teď ve tmě stínový obrys asketické hlavy. Už zase rozebírá situaci.

Organizuje. Řeční, zůstal nadšencem a teoretikem své strany. „Tábory se musí stát zárodky obnovy,“ říkal tichý, jasný hlas. „Nejdůležitější jsou především tři věci. První: pasivní a v krajním případě aktivní odboj proti esesákům, dokud budou v táboře. Druhá: zabránit výtržnostem a zmatkům při přejímání tábora. Musíme jít příkladem svou disciplinovaností a nedat se strhnout k výstřelkům msty. O to se později postarají řádné soudy.“

Muž se zarazil. 509 vstal a kráčel ke skupince. Byli v ní Lewinsky, Goldstein, Berger a neznámý. „Wernere -“ řekl 509.

Muž hleděl do tmy. „Kdo jsi?“

Zvedl se a přistoupil k 509. „Myslel, jsem, že jsi mrtev,“ řekl.

Werner mu pohlédl z těsné blízkosti do obličeje. „Koller,“ řekl 509.

„Koller! Ty ještě žiješ? A já si myslel, že už jsi dávno mrtev.“

„To taky jsem. Úředně.“

„To je 509,“ řekl Lewinsky.

„Tak ty jsi 509! Tím se všechno zjednodušuje. Já jsem taky úředně mrtev.“

Oba se na sebe dívali černou temnotou. Nebylo na tom nic divného. Mnozí už našli v táboře někoho, koho považovali dávno za mrtvého. Ale 509 a Werner se znali ještě z dob, než přišli do tábora. Bývali přáteli.

„Zůstaneš teď tady?“

„Ano. Několik dní.“

„Esesáci probírají poslední písmena abecedy,“ řekl Lewinsky. „Sebrali Vogela. Vletěl do rukou někomu, kdo ho znal. Nějakému zatracenému unterscharführerovi.“

„Nebudu vám dělat starosti,“ řekl Werner. „Pokud jde o jídlo, postarám se o sebe sám.“

„Jistě,“ řekl 509 s nádechem ironie. „Nic jiného bych od tebe ani nečekal.“

„Münzer ráno sežene chleba. Lebenthal jej může u někoho vyzvednout. Opatří víc než jenom pro mě. I něco pro vaši skupinu.“

„Já vím,“ odpověděl 509. „Já vím, Wernere, že nevezmeš nic zadarmo. Zůstaneš ve dvaadvacítce? Mohli bychom tě ukvartýrovat i na dvacítce.“

„Můžu zůstat ve dvaadvacítce. Ty přece taky. Vždyť Handke tu už není.“

Nikdo z ostatních nepostřehl, že se mezi těmi dvěma odehrává jakýsi slovní souboj. Jak jsme děti, myslel si 509. Je tomu celá věčnost, co jsme byli politickými protivníky, - a pořád ještě nechce jeden druhému zůstat nic dlužen. Já cítím pitomé zadostiučinění nad tím, že u nás Werner hledá ochranu; a on mi naznačuje, že nebýt jeho skupiny, byl by mě Handke asi zlikvidoval.

„Slyšel jsem, co jsi tu před chvílí vykládal,“ řekl. „Je to tak. Co bychom tedy měli dělat?“

Seděli ještě venku. Werner, Lewinsky a Goldstein spali v baráku. Za dvě hodiny je měl Lebenthal vzbudit, aby se vystřídali. Byla dusná noc. Přesto měl Berger na sobě teplou husarskou attilu; 509 trval na tom, aby si ji vzal.

„Kdo je ten nový?“ zeptal se Bucher. „Nějaký pohlavár?“ „Byl pohlavárem, než přišli nacisti. Nijak moc velkým. Tak prostředním. Byl krajskou veličinou. Zdatný. Komunista. Teď je jedním z vůdců podzemí v táboře.“

„Odkud ho znáš?“

509 se zamyslel. -Před třiatřicátým rokem jsem dělal redaktora v jednom časopise. Často jsme spolu diskutovali. A já

často napadal jeho stranu. My jsme bývali pro něco, co teď zní značně pompézně a směšně. Pro lidskost, snášenlivost a právo jednotlivce na vlastní smýšlení. K smíchu, co?"

„Ne," řekl Ahasver a zakašlal. „Existuje něco jiného?"

„Pomsta," řekl najednou Meyerhof. „Ještě pomsta! Pomsta za tohleto! Pomsta za každého mrtvého, za každého ubitého. Pomsta za všechno, co napáchali. Oko za oko, zub za zub!"

Všichni překvapeně vzhledli. Meyerhof měl znetvořený obličej. Zatímal pěsti a pokaždé, když vyslovil slovo pomsta, udeřil do země.

„Co je s tebou?" zeptal se Sulzbacher.

„Co je s vámi?" otázal se Meyerhof.

„Zbláznil se," řekl Lebenthal. „Uzdravil se a tím zcvokl."

„Nestojím o pomstu," zašeptal Rosen. „Chci jen odtud!" „Co? A všichni esesáci by měli vyváznout bez zúčtování?"

„Mně je to jedno! Já jenom chci odtud!" Rosen si zoufale tiskl ruce a šeptal tak usilovně, jako by na tom všechno záviselo:

„Nechci nic, než dostat se odtud! Odtud!" Meyerhof na něj upřeně hleděl.

„Viš, co jsi? Ty jsi -"

„Mlč, Meyerhofs!" Berger se posadil. „Nechceme vědět, co jsme. My všichni tady už nejsme to, co jsme byli a čím jsme chtěli být. Co ještě opravdu jsme, to se ukáže později. Kdo to teď může říct? Teď můžeme jenom čekat a doufat a třeba se i modlit."

Přitáhl si husarskou blůzu a opět se uložil. „Pomsta," řekl po chvíli Ahasver zamyšleně. „To by muselo být hodně pomsty. A pomsta na sebe přivolává novou pomstu - čemu by to prospělo?"

Nebe na obzoru zaplápolalo. „Co to bylo?" zeptal se Bucher. Odpovědělo tiché zadunění. „To není nálet," vysvětloval Sulzbacher. „Přijde další bouřka. Teplo je na ni dost."

„Jestli bude pršet, vzbudíme ty z pracovního tábora," řekl Lebenthal. „Ať leží tady venku. Jsou silnější než my." Otočil se k 509. „Tvůj přítel, ten pohlavár, taky."

Opět se zablýsklo. „Slyšel někdo z těch uvnitř něco o odsunu?" zeptal se Sulzbacher.

„Jen co se povídá. Naposledy, že prý se jich má tisíc vybrat!"

„Proboha!" Rosenův obličej bledě prosvítal ze tmy. „To vezmou samozřejmě nás. Nejslabší. Aby se nás zbavili."

Díval se na 509. Všichni si vzpomněli, jak viděli onen poslední transport.

„To se jen povídá," řekl 509. „Teď bude lítat každý den spousta poplašných zpráv. Buďme klidni, dokud nepřijde rozkaz. I potom bychom zjistili, co by pro nás Lewinsky, Werner a ti v písárně mohli udělat. Nebo co bychom mohli podniknout my tady."

Rosen se třásl hrůzou. „Jak jenom je tenkrát rvali za nohy zpod pryč -"

Lebenthal se na něj pohrdavě podíval. „To jsi v životě neviděl nic víc než tohleto?"

„Ano!"

„Jednou jsem byl na jatkách," řekl Ahasver. „V Chicagu. Někdy zvířata vycítla, co se bude dít. Cítla krev. Pak utíkala tak - jako oni tenkrát tady. Kamkoli. Do rohů. A zrovna tak je za nohy tahali ven."

„Ty jsi byl v Chicagu?" zeptal se Lebenthal.

„Ano -"

„V Americe? A ty ses vrátil?"

„To bylo před pětadvaceti lety."

„Ty ses vrátil?" Lebenthal zíral na Ahasvera. „Slyšel to kdy někdo?"

„Stýskalo se mi. Po Polsku."

„Viš -" Lebenthal zmlkl. Bylo to na něho příliš mnoho.

XX.

Ráno se počasí vyjasnilo a zrodil se pošmourný, mléčný den. Už se víc neblýskalo; za lesy se však ještě pořád ozývalo tlumené a vzdálené dunění.

„To je divná bouřka," řekl Bucher. „Obvykle je vidět blýskavici a není slyšet hrom, když bouřka se vzdaluje. Teď je to naopak."

„Třeba se vrací," odpověděl Rosen.

„Proč by se vracela?"

„U nás doma se někdy honí bouřky mezi horami celé dny."

„Tady nejsou žádné kotliny. Je tu jen to jedno pásmo tamhle a to není moc vysoké."

„Ty máš ale starosti," řekl Lebenthal.

„Leo," řekl Bucher tiše. „Radši se nám poohlédni po nějakém jídle. I kdyby to měla být kůže ze starých bot."

„Tak ještě příkazy?" řekl Lebenthal, když se vzpomatoval z úžasu.

„Ne."

„No dobrá. Tak si dávej dobrý pozor, co kecneš. A žrádlo si sežeň sám, holobrádku jeden! Taková drzost!" Lebenthal se pokusil odplivnout, ale v ústech měl vyschlo, takže při té snaze mu vypadl umělý chrup. V posledním okamžiku ho zachytil ve vzduchu a opět si ho nasadil. „To má člověk z toho, že pro vás každý den nasazuje kůži," řekl rozezlý.

„Výčitky a rozkazy! To mě podržte!"

„Copak?“ zeptal se 509, který sem přicházel.

„Zeptej se tohohle.“ Lebenthal ukázal na Buchera. „Rozkazuje si. Vůbec bych se nedivil, kdyby se chtěl stát blockálestrem.“

509 pohlédl na Buchera. Změnil se, pomyslel si. Nevšiml jsem si toho tolik, ale změnil se. „Oč jde?“

„Ale o nic. Hovořili jsme jen o bouřce.“

„Co máte s tou bouřkou?“

„Ale nic. Jenomže je to divné, že pořád ještě hřmí. Přitom není vidět žádné blýskání ani mraky. Jenom tu šedou břečku nahoře. Ale to přece nejsou bouřkové mraky.“

509 pohlédl na nebe. Bylo šedé a zdálo se, že mračna na něm nejsou. Pak se zaposlouchal. „Hřmí oprav -“ Zmlkl. Náhle se v jeho držení těla cosi změnilo. Zaposlouchal se celým tělem.

Lebenthal chtěl něco říct, ale 509 ho okřikl. „Ticho!“

„Tak ty taky?“

„Ticho, ksakru! Bud zticha, Leo!“

Lebenthal zmlkl. Uvědomil si, že už nejde o bouřku. Pozoroval 509, který napjatě naslouchal vzdálenému burácení.

Všichni teď mlčeli a napínali sluch.

„Poslyšte,“ řekl po chvíli 509 pomalu a tak tiše, jako by se bál, že by něco odlétlo, kdyby promluvil hlasitěji. „To není bouřka. To je-“

Znovu se zaposlouchal.

„Co?“ Bucher stál těsně vedle něho. Oba se na sebe podívali a zase naslouchali. Rachocení o něco zesílilo a opět zesláblo. „To není hřmění,“ řekl 509. „To je-“ Ještě chvíli vyčkal, pak se ohlédl a znovu skoro nehlasně řekl: „To jsou děla.“

„Cože?“

„Dělostřelecká palba. To není hřmění.“

Všichni se na sebe strnule podívali. „Co je vám?“ zeptal se ve dveřích Goldstein.

Nikdo mu neodpověděl.

„No tak - zkameněli jste?“

Bucher se otočil. „509 říká, že je slyšet děla. Fronta už nemůže být moc daleko.“

„Cože?“ Goldstein přicházel k nim. „Opravdu? Nebo vám už přeskočilo?“

„O něčem takovém se nežvaní.“

„Poslyšte, nezdá se vám to jenom?“

„Nezdá.“ zamručel 509.

„Ty tomu trochu rozumíš?“

„Rozumím.“

„Panebože,“ zašklebil se Rosen. Náhle se rozvzlykal.

509 pořád naslouchal. „Jestli se otočí vítr, uslyšíme to zřetelněji.“

„Co myslíš, jak daleko můžou ještě být?“ zeptal se Bucher.

„Těžko říct. Padesát šedesát kilometrů. O moc dál ne.“

„Padesát kilometrů. To není daleko.“

„Ne. to není daleko.“

„Určitě mají tanky. Mohli by to urazit brzy. Jestli prorazí - kolik dní by potřebovali, co myslíš-třeba jen jeden-“ Bucher se zajíkl.

„Jeden den?“ opakoval Lebenthal. „Co to mluvíš? Jeden den?“

„Když prorazí. Včera jsme ještě nic neslyšeli. Dnes už je to tady. Zítra to může být ještě blíž. Pozitíí - nebo popozitíí -“

„Mlč! Neříkej takové věci! Neplet lidem hlavu!“ vykřikl náhle Lebenthal.

„Je to docela dobře možné, Leo,“ řekl 509.

„Nel!“ Lebenthal přitiskl ruce k očím.

„Co myslíš, 509?“ Bucher vypadal smrtelně bleďe a rozrušeně. „Pozitíí?“ Nebo kolik ještě dní?“

„Dní!“ vykřikl Lebenthal a svěsil ruce. „Jak to teď můžou být už jenom dní?“ mumlal. „Léta, celá věčnost, a teď najednou mluvíte o dnech, o dnech! Nelžete!“ Přiblížil se k nim. „Nelžete!“ šeptal. „Proboha vás prosím, nelžete!“

„Kdo by v takových věcech lhal?“

509 se obrátil. Za ním stál Goldstein. „Taky to slyším.“ Usmíval se. Jeho oči se rozšiřovaly a zvětšovaly a černaly. Usmíval se a zvedal podivně paže a nohy, jako by se chtěl dát do tance, náhle se však přestal usmívat a skácel se.

„Omdlel,“ řekl Lebenthal. „Rozepněte mu blůzu. Dojdu pro vodu. V odpadu musí ještě něco být.“

Bucher, Sulzbacher, Rosen a 509 obrátili Goldsteina. „Nezavoláme Bergera?“ zeptal se Bucher. „Může vstát?“

„Počkej!“ 509 se sklonil těsně ke Goldsteinovi. Rozepnul mu blůzu a pásek u kalhot. Když se narovnal, byl tu už Berger, kterého Lebenthal informoval. „Měl jsi zůstat ležet,“ řekl 509. Berger poklekl vedle Goldsteina a přiložil mu ucho na srdce. Chvilí poslouchal. Pak řekl: „Je mrtev. Asi srdeční mrtvice. Dalo se to každou chvíli čekat. Úplně mu zničili srdce.“

„Ještě to slyšel,“ řekl Bucher. „A to je hlavní. Ještě to slyšel.“

„Co?“

509 objal Bergera kolem jeho úzkých ramen. „Ephraime,“ řekl mírně. „Myslím, že už je to tady!“

„Co?“

Berger vzhlédl. 509 si náhle uvědomil, že se mu to těžko říká. „Tamti -“ řekl, zajíkl se a ukázal rukou k obzoru. „Přicházejí, Ephraime. Už je slyšíme.“ Pohlédl na drátěné zátarasy a kulometné věže, tonoucí v mléčné záplavě. „Jsou tu, Ephraime“

_"

V poledne se vítr obrátil a dunění bylo slyšet o trochu zřetelněji. Bylo to, jako by nějakým dotekem přeskočila z dálky do tisíců srdcí elektrická jiskra. Baráky zneklidněly. Do práce bylo vysláno jen několik komand. Všude se k oknům tiskly obličejy. Před dveřmi se neustále objevovaly vyzábělé postavy a zůstávaly stát s nataženými krky.

„Přiblížilo se to?"

„Zdá se. Je to slyšet jasněji."

V obuvnickém oddělení pracovali všichni mlčky. Kápoové dávali pozor, aby nikdo ani nehlesl, byli tu i dozorcí SS. Nože krájely kůži, odřezávaly popraskané části a nejedny ruce, které je svíraly, se jich teď dotýkaly jinak než jindy. Ne jako nástrojů; jako zbraní. Tu a tam se setkal pohled s kápy, s esesáky a s lehkým kulometem, který tu včera ještě nestál. Ale přes všechnu bdělost dozorců byl každý v oddělení po celý den dobře o všem informován. Většina vězňů se už před lety naučila mluvit, aniž pohybovala rty, a pokaždé, když nosiči kousky kůže sesypali a plné koše odnesli, proběhlo vzápětí skupinou těch, kteří zůstali sedět, hlášení nosičů, dávajících zvenčí posunky najevo: Je to ještě slyšet.

Neustávalo to. U arbeitskomand, pracujících mimo tábor, byly zdvojnásobeny stráže. Oddíly obešly město a pochodovaly starou částí města k trhu. Strážníci velmi zneklidněli. Křičeli a vydávali rozkazy zcela bez důvodu: věžňové pochodovali v naprostém pořádku. Dosud odklízeli trosky jen v nových částech města; tentokrát vkročili poprvé do vnitřního, starého města a uviděli, jak bylo zpustošeno. Viděli vypálené zbytky čtvrti, kde stávaly dřevěné středověké domy. Nezůstalo z nich téměř nic. Dívali se na tu zkázu, jak tam pochodovali. a obyvatelé, kteří tam ještě zbyli, se zastavovali nebo odvraceli, když je míjeli. Věžňové se už necítili jako zajatci, když pochodovali ulicemi. Někakým zvláštním řízením dosáhli vítězství, aniž při tom byli. a léta věznění jim najednou už nepřípadala jako léta porážky, kdy se nemohli ani bránit, ale jako léta boje. A tento boj vyhráli. Přezili.

Došli na tržiště. Radnice byla zcela rozbořena. Dostali motyky a lopaty, aby odstraňovali sutiny. Dali se do práce.

Páchlo to tam požárem; ale kromě něho cítili ještě jiný zápach, nasládlý, hnilobný. Zápach, který znali líp než všechny zápachy ostatní: zápach rozkladu. V teplých dubnových dnech zapáchalo město mrtvolami, které byly dosud pohřbeny pod troskami.

Po dvou hodinách našli pod sutinami prvního mrtvého. Nejdřív uviděli jeho holínky. Byl to SS hauptscharführer.

„Obrátilo se to." šeptal Münzer. „Konečně se to obrátilo! Ted' vyhrabáváme jejich mrtvé. Jejich mrtvé!"

Pracoval dál s novou silou. „Pozor!" zařval přicházející strážný. „Vždyť je tam nějaký člověk, copak to nevidíš?"

Odhrabali další sut. Objevila se ramena a pak hlava. Vytáhli mrtvého a odnesli ho stranou. „Dál!" Esesák byl nervózní.

Díval se na mrtvého. „A teď dál už opatrně!"

Rychle za sebou vykopali ještě tři další a položili je k prvnímu. Odnášeli je za nohy v holínkách a paže v rukávech uniformy. Byl to pro ně nepoznaný, vzácný pocit; doposud takhle odnášeli vždycky jen své rozbité, zdecimované druhy z mučireň, umírající nebo mrtvé, a pak, v posledních dnech, několik civilistů. Ted', poprvé, takhle nesli své nepřátele. Pracovali dál a nikdo je nemusel popohánět. Až je zaléval pot, jak se snažili nalézt další mrtvé. Sami byli překvapeni, kde se vzala síla, s jakou odvlékali trámy a železné tyče a hrabali plni nenávisti a zadostiučinění hledající mrtvé, jako by hledali zlato.

Po další hodině našli Dietze. Měl zlomený vaz. Hlavu měl vmáčknutou do prsou, jako by si chtěl sám prokousnout hrdlo. Zpočátku se ho nedotkli. Úplně ho vyhrabali a uvolnili. Obě paže měl přeražené. Ležely mu podle těla, jako by v nich byl jeden kloub navíc.

„Přece je spravedlnost," zašeptal muž vedle Münzera, aniž se na někoho díval. „Přece jen je spravedlnost!"

„Drž hubu!" vykřikl jeden SS. „Co to tam říkáš?" Kopl muže do kolena. „Cos to říkal? Viděl jsem, že jsi mluvil." Muž se zvedl; upadl přes Dietze.

„Říkal jsem, že pro pana obergruppenführera musíme udělat nosítka," odpověděl, aniž hnul brvou. „Nemůžeme ho přece nést jen tak jako ostatní."

„Tady nemáš co vykládat! Tady poroučíme ještě my! Rozumíš? Rozumíš?"

„Ano."

Ještě, slyšel Lewinsky. Poroučíme ještě! Tak oni to vědí. pomyslel si. Zvedl lopatu. Esesák pohlédl na Dietze. Bezděky se postavil do pozoru. Po chvíli se otočil a došel pro velitele oddílu. Taky on se lehce napřímil.

„Nosítka tu ještě nejsou," vysvětloval esesák. Odpověď muže, který opět uvěřil ve spravedlnost, na něho udělala dojem. Takového vysokého důstojníka SS opravdu nešlo odtáhnout jen za ruce a nohy. Velitel oddílu se rozhlédl.

Uviděl, že o kus dál jsou pod troskami dveře. „Vyhrabte je. Použijeme jich jako nosítek."

Zasalutoval směrem k Dietzovi.

„Položte opatrně pana obergruppenführera tamhle na ty dveře."

Münzer, Lewinsky a dva další přinesli dveře. Byla to řezbářská práce ze 16. století, zobrazující nalezení Mojžíše. Byla v nich prasklina a částečně byly zuhelnatělé. Popadli Dietze za ramena a nohy a zvedli ho. Paže se kymácely a hlava mu přepadla dolů.

„Opatrně! Darebáci!" vykřikl kolonnenführer.

Mrtvý spočíval na širokých dveřích. Pod jeho pravou paží vykukoval s úsměvem z proutěného košíku Mojžíšek.

„Chopte se toho! Osm mužů!" Osm mužů přiskočilo tak hbitě jako dosud nikdy. Kolonnenführer se rozhlédl. Naproti stál zbořený kostel Panny Marie. Na okamžik se zamyslel, ale hned nápad zavrhl. Nemohli Dietze odnést do katolického kostela. Nejradši by si byl zatelefonoval o pokyny; ale telefonní spojení bylo přerušeno. Musel udělat to, co nejvíc nenáviděl a čeho se nejvíc obával: jednat samostatně.

Münzer něco řekl. Kolonnenführerovi to neušlo. „Co? Co jsi to říkal? Vystup, všiváku!"

Všivák byl zřejmě jeho oblíbeným výrazem. Münzer vystoupil a postavil se do pozoru.

„Říkal jsem, jestli to není proti zásadám povinné úcty, aby obergruppenführera nesli věžňové." Pevně a uctivě hleděl

na kolonnenführera.

„Cože?" vykřikl vedoucí oddílu. „Co, všiváku? Co je ti do toho? Kdo jiný? Máme -" Oněměl. Na Münzerově námitce něco bylo. Vlastně by měli mrtvého nést esesáci; jenže mezitím by mohli vězňové upláchnout.

„Co tu čumíte!" vykřikl. „Vpřed!" A rázem se mu taky rozbřesklo, kam by mohli Dietze odnést. „Do nemocnice." Nikomu nebylo jasné, co má mrtvý ještě dělat v nemocnici. Zdálo se jen, že je to vhodné, neutrální místo. „Kupředu -" Kolonnenführer kráčel v čele. I to mu připadalo nutné.

Vulici vybíhající z tržiště se náhle objevilo auto. Byl to nízký mercedes. Auto přijíždělo pomalu a hledalo si cestu mezi troskami. Svou eleganci působilo uprostřed vši té zkázy téměř nestoudně. Velitel oddílu se postavil do pozoru.

Mercedes byl úředním vozem velkých pohlavárů. Vzadu seděli dva vysocí důstojníci SS, další vpředu vedle řidiče. Několik velkých kufrů bylo přivázáno na autě, pár menších leželo uvnitř. Důstojníci se tvářili hněvivě a odmítavě. Řidič musel sutinami projíždět pomalu. Jeli těsně kolem vězňů, kteří na dveřích nesli mrtvého Dietze. Nepodívali se po nich.

„Přidej!" řekl ten vpředu řidiči. „Rychleji!"

Vězňové stáli nehybně. Lewinsky držel dveře za pravý zadní roh. Viděl před sebou zvrácenou Dietzovu hlavu a usmívající se, vyřezanou hlavičku zachráněného Mojžíška, viděl mercedes s kufry a prchajícími důstojníky a zhluboka se nadechl. Vůz se proplazil kolem nich. „Hajzlové." řekl najednou jeden esesák, obrovitý zabiják s boxerským nosem.

„Zatracený hajzlové!" Nemyslel tím vězně.

Lewinsky se zaposlouchal. Vzdálené hřmění nakrátko zaniklo ve vrčení motoru mercedesu; pak opět zaznělo, tlumeně a neodvratně. Podzemní bubny smutečního pochodu.

„Hněte sebou!" vykřikl velitel oddílu podrážděně. „Jdeme! Jdeme!"

..*

Bucher se díval na bílý domek na kopečku naproti táboru. Stál v zapadajícím slunci mezi stromy a vypadal neporušeně. Stromky v zahradě měly světlý nádech, jako by se po nich rozlévala růžová a bílá barva prvních třešňových květů.

„Už tomu konečně věříš?" zeptal se. „Slyšíš přece jejich děla. Každou hodinou se blíží. Vyjdeme odtud."

Opět se zadíval na bílý domek. Pověřivě věřil, že dokud se domku nic nestane, půjde všechno dobře. Ruth a on zůstanou naživu a zachrání se.

„Ano." Ruth seděla u ostnatého drátu na zemi. „A kam bychom šli, jestliže odtud vyjdeme?" zeptala se.

„Pryč. Co nejdál."

„Kam?"

„Kamkoli. Snad ještě žije můj otec."

Bucher tomu nevěřil; ale jistotně nevěděl, jestli je jeho otec mrtev. 509 to věděl, ale nikdy mu to neřekl.

„Já už nemám nikoho naživu," řekla Ruth. „Byla jsem při tom, když je odváděli do plynu."

„Třeba je poslali jen do transportu. Nebo je nechali žít někde jinde. Tebe přece taky nechali naživu."

„Ano," odpověděla Ruth. „Mě nechali naživu."

„Měli jsme domek v Münsteru. Snad ještě stojí. Sebrali nám ho. Jestli ještě stojí, dostaneme ho třeba zase zpátky. Odjeli bychom tam a usadili se tam."

Ruth Hollandová neodpověděla. Bucher se na ni podíval a viděl, že pláče. Neviděl ji skoro nikdy plakat a myslel si, že se dala do pláče proto, že si vzpomněla na své mrtvé příbuzné. Smrt v táboře však byla něčím tak všedním, že mu připadalo přepjaté projevovat po tak dlouhé době ještě tolik bolesti. „Nesmíme myslet na to, co bylo, Ruth," řekl s lehkou netrpělivostí. „Jak bychom potom mohli vůbec ještě žít?"

„Já nevzpomínám."

„Proč tedy pláčeš?"

Ruth Hollandová si vytřela pěstmi slzy z očí. „Chceš vědět, proč mě neposlali do plynu?" řekla.

Bucher nejasně cítil, že by bylo lepší, kdyby o tom, co má přijít, nic nevěděl. „Nemusíš mi to říkat," pravil. „Ale jestli chceš, tak mi to řekni. Nezáleží na tom."

„Záleží na tom. Bylo mi sedmnáct. Tenkrát jsem nebyla tak ošklivá jako dnes. Proto mě nechali naživu."

„Ano," řekl Bucher, aniž jí rozuměl.

Pohlédla na něho a on poprvé spatřil, jak má průhledné, šedé oči. Dřív si toho nikdy nepovšiml. „Copak nerozumíš, co to znamená?" zeptala se.

„Ne."

„Nechali mě žít, protože potřebovali ženy. Mladé - pro vojáky. I pro ty Ukrajince, co se přidali k Němcům. Už to chápeš?"

Bucher seděl chvíli jako omráčený. Ruth ho pozorovala. „Co z tebe udělali?" zeptal se pak. Nedíval se na ni.

„Ano, to ze mě udělali." Už neplakala.

„To není pravda."

„Je to pravda."

„Tak to nemyslím. Chci říct, že tys to přece nechtěla."

Krátce a trpce se zasmála. „V tom není žádný rozdíl."

Bucher se na ni podíval. Zdálo se, že v jejím obličejí pohasl jakýkoli výraz; ale právě to z něho učinilo takovou masku bolesti, že náhle pocítil, nejen uslyšel, že řekla pravdu. Měl pocit, jako by mu to mělo urvat žaludek; ale zároveň to nechtěl uznat, ještě ne - v tu chvíli chtěl jen jedno: aby se ten obličej před ním změnil.

„Není to pravda," řekl. „Tys to nechtěla. Nebyla jsi při tom. Tys to nedělala."

Její pohled se navrátil z prázdna. „Je to pravda. A nedá se na to nikdy zapomenout."

„Nikdo z nás neví, na co může zapomenout a na co ne. Všichni musíme na mnoho zapomenout. Jinak bychom tu mohli klidně zůstat a zemřít.

Bucher opakoval to, co mu řekl 509 předešlý večer. Kdy to bylo? Před lety? Několikrát polkl. „Vždyť žiješ," řekl pak s námahou.

„Ano, žiju. Pohybuju se, mluvím, jím chleba, který mi sem házíš, - ale to druhé žije taky. Žije! Žije!"

Přitiskla si ruce na spánky a obrátila hlavu. Dívá se na mě, myslí si Bucher. už zase se na mě dívá. Nemluví už jen k nebi a ke kopečku s domkem.

„Ty žiješ," opakoval, „a to mi stačí."

Spustila ruce. „Ty jsi dítě," řekla zoufale. „Ty jsi dítě! Co ty víš!"

„Nejsem dítě. Kdo je tady, v lágru, není dítě. Ani Karel, kterému je jedenáct."

Zavrtěla hlavou. „Tak to nemyslím. Teď věříš tomu, co říkáš. Ale to nevydrží věčně. To druhé se zase vrátí, tobě i mně.

Vzpomínky, později, až -"

Proč mi to říká? myslí si Bucher. Neměla mi to říkat, nevěděl bych to a vůbec by to nebylo. „Nevím, jak to myslíš," řekl.

„Ale myslím, že pro nás platí jiná pravidla než ta obvyklá. Tady v táboře jsou lidé, kteří zabili člověka, protože to bylo nutné," - myslí na Lewinského - „a tihle lidé se nepovažují za vrahy, tak jako se za vraha nepovažuje voják na frontě.

Taky ani vrahy nejsou. A podobně je to i s námi. To, co se nám stalo, se nedá měřit obyčejnými měřítky."

„Budeš se na to dívat jinak, až odtud vyjdeme -"

Pohlédla na něho. Najednou porozuměl tomu, proč v posledních týdnech projevovala tak málo radosti. Měla strach - strach z osvobození. „Ruth," řekl a cítil, jak mu čelo zaplavuje vlna horka. „Už je to pryč. Zapomeň na to. Přinutili tě k něčemu, co se ti hnusilo. Co z toho zůstalo? Nic. Ty jsi to neudělala. Člověk udělá jenom to, co sám chce. A tobě z toho nezbyla než ošklivost a hnus."

„Zvracela jsem," řekla tiše. „Skoro vždycky jsem potom zvracela. Nakonec mě vyhnali." Ještě stále se na něj dívala.

„Tak vidíš, co máš, - šedivé vlasy, ústa, v nichž chybí spousta zubů, a děvku."

Škubl sebou při tom slově a dlouho mlčel. „Všechny nás ponížili," řekl potom. „Nejenom tebe. Nás všechny. Všechny, co jsou tady, všechny, co jsou ve všech táborech. Tebe v tvé ženskosti: nás všechny v naší hrdosti a víc než v naší hrdosti, v našem lidství. Pošlapali je, poplivali a tak nás ponížili, že ani nevíme, jak jsme to vůbec přežili. V posledních týdnech jsem o tom často přemýšlel. Taky jsem o tom mluvil s 509. Tolik toho udělali - i mně -"

„Co?"

„Nechci o tom mluvit. 509 říkal, že to není pravda, když to člověk sám v sobě neuzná. Zpočátku jsem tomu nerozuměl. Ale teď už vím, co tím myslel. Nejsem zbabělec, a ty nejsi děvka. Všechno, co nám udělali, nic neznamená, dokud to sami nepřipustíme, dokud se tak necítíme."

„Já se tak cítím."

„Nebudeš se tak cítit, až odtud vyjdeme."

„Budu. Ještě víc."

„Ne. Kdyby tomu tak bylo, pak by mohlo jen málo nás žít dál. Ponížili nás; ale my nejsme poníženi. Poníženi jsou ti druzí, co to udělali."

„Kdo to říká?"

„Berger."

„Máš dobré učitele."

„Ano - a hodně jsem se naučil."

Ruth sklonila hlavu ke straně. Měla teď unavený výraz. V jejím obličejí byla ještě bolest; ale už v něm nebyla křeč.

„Máme před sebou tolik let," řekla. „A všedních dnů -"

Bucher se díval, jak modravé stíny mraků táhnou přes kopeček, na němž stál bílý domek. Na okamžik byl udiven, že tam ještě je. Zdálo se mu, že jej musela zasáhnout nějaká nehluchá bomba. Ale ještě tam stál. „Nepočkáme radši, dokud nebudeme venku a nezkusíme to, než abychom už předem zoufali?" zeptal se.

Podívala se na své vyhublé ruce a pomyslela na své šedivé vlasy a na chybějící zuby, a pak pomyslela na to, že Bucher už léta sotva spatřil nějakou ženu mimo tábor. Byla mladší než on, ale cítila se o mnoho let starší; poznání ji tížilo jako olovo. Nevěřila ničemu z toho, co on tak jistotně očekával, - ale přesto byla i v ní ještě poslední naděje, které se chytala. „Máš pravdu, Josefe," řekla. „Do té doby počkáme."

Odcházela zpátky ke svému baráku. Špinavá sukně jí plandala kolem hubených nohou. Díval se za ní a najednou pocítil, jak v něm jako prudký vodotrysk stoupá hněv. Věděl, že je bezmocný a že nemůže nic dělat, věděl i to, že musí překonat a uznat a sám pochopit, co říkal Ruth.

Pomalů vstal a vracel se k baráku. Náhle už nemohl unést jasné nebe nad sebou.

XXI.

Neubauer strnule civěl na dopis. Pak si ještě jednou přečetl poslední odstavec. „Proto odcházím. Jestli se chceš dát chytit, je to tvá věc. Já chci zůstat na svobodě. Freyu беру s sebou. Přijed' za námi - Selma!" Jako adresa byla udána vesnice v Bavorsku. Neubauer se rozhlédl. Nechápal to. To nemůže být pravda! Každou chvíli se jistě vrátí. Teď ho opustit - to přece není možné!

Nemotorně dosedl do jednoho z francouzských křesílek. Zapraskalo pod ním. Vstal, kopl do křesílka a svalil se na pohovku. Zatracené titěrnosti! Proč proboha má mít tuhle kramárnu, místo aby měl všude poctivý německý nábytek

jako jiní lidé? Sehnal tu veteš jen kvůli ní. Něco si o tom přečetla a domnívala se, že by to vypadalo drahocenně a elegantně. Co jemu je do toho? Jemu, drsnému, poctivému členu vůdcovy družiny? Napřáhl se a chtěl ozdobné křesílko znovu nakopnout, ale vzpomínal se. Ale co. Třeba se ty krámy dají ještě prodat. Jenže kdo by si kupoval umělecké předměty, když jsou slyšet děla?

Opět vstal a prošel bytem. V ložnici otevřel skříň. Než ji otevřel, měl ještě naději, ale ta rázem zmizela, když se podíval do přihrad. Kožešiny a všechno, co mělo cenu, vzala Selma s sebou. Odhodil stranou prádlo; skříňka se šperky zmizela. Pomalu zavřel dveře skříně a chvíli postál u toaletního stolku. Bezmyšlenkovitě bral flakóny z českého křišťálu, odzátkovával je a číchal k nim, aniž něco cítil. Byly to dárky z bohatýrských dob v Československu - nevzala si je s sebou. Asi proto, že byly příliš křehké.

Náhle několika rychlými kroky přikročil ke skřínce ve zdi, prudce ji otevřel a zašmátral po klíčku. Nemusel dlouho hledat. Tajná přihrádka byla otevřená a prázdná. Všechny cenné papíry vzala taky s sebou. Dokonce i jeho pouzdro na cigarety s brilantovým hákovým křížem - dar průmyslových organizací z dob, kdy ještě pracoval v technických službách. Měl tam zůstat a dojit ty chlapíky dál. Ten nápad s táborem se teď nakonec ukázal jako chyba. Ovšem, v prvních letech se toho dalo využít jako dobrého prostředku nátlaku; zato teď to má na krku. Buď jak buď, je jedním z nejlidštějších velitelů. To je známo. Mellern není Dachau ani Oranienburg ani Buchenwald - o vyhlazovacích táborech vůbec nemluvě.

Napjal sluch. Jedno okno bylo otevřeno a jako duch v něm ve větru vlála mušelínová záclona. To zatracené dunění ozývající se od obzoru! Znervózňovalo ho. Zavřel okno. Ve spěchu přiskřípl i záclonu. Znovu otevřel okno a škubal záclonou dovnitř. Uvázla cípem a roztrhla se. Zaklel a přirazil okno. Pak zašel do kuchyně. Služka seděla u stolu a vyskočila, když vstoupil. Zavřel a ani se na ni nepodíval. Samozřejmě že ví všechno, mrcha jedna. Vzal si sám z ledničky láhev piva. Našel taky ještě půl láhve ginu a obojí si odnesl do obývacího pokoje. Pak se vrátil; zapomněl na skleničku. Služka stála u okna a naslouchala. Otočila se, jako by byla dopadena při něčem zakázaném. „Mám udělat něco k jídlu?“

„Ne.“

Hřmotně vyšel opět z kuchyně. Jalovcová byla řízná a kořená; pivo bylo studené. Takhle upláchnout! Jako židi. Hůř! Tohle židi nedělali. Ti zůstávali pohromadě. Nejednou to viděl. Takhle ho napálit! Nechat ho na holičkách! To má za všechno, co pro ně udělal. Byl bych mohl mít ze života daleko víc, kdybych nebyl býval věrným otcem rodiny. Věrným - no, skoro věrným, dalo by se říct. Vlastně věrným, když člověk uváží, co všechno mohl mít. Ta vdovička - to ani nestojí za řeč. Tenkrát ta zrzavá, před pár lety, co přišla zachránit svého muže z tábora - co ta všechno v tom strachu nevyváděla! Přitom byl ten její už dávno mrtev. Pochopitelně, že to nevěděla. Byl to podařený večírek. Ovšem, později, když dostala krabici od cigár s jeho popelem, to se tedy zachovala hloupě. Byla to její vina, že ji pak museli zavřít. Po obersturmbannführerovi se přece nemůže plivat.

Nalil si druhou vrchovatou sklenici. Proč myslí zrovna na tohle? A tak, kvůli Selmě. Co všechno mohl mít! A to ještě propásl nejednu příležitost. Co se jen ostatní navyváděli! Třeba ten Binding od gestapa, ten s tou koňskou nohou! Každý den měl jinou ženskou.

Odstrčil láhev. Dům mu připadal tak prázdný, jako by byla Selma vystěhovala nábytek. Freyu taky odtáhla. Proč neměl syna? Není to jeho vinou, jeho určitě ne! Ach, k čertu! Rozhlédl se. Co tu má ještě co pohledávat? Neměl by se je pokusit najít? V té pitomé vesnici? Jsou na cestě. Může trvat dlouho, než tam dorazí.

Díval se na své neposkvrněné holínky. Neposkvrněná čest - pošpiněná zradou! Toporně vstal a prošel prázdným domovem ven. Venku stál mercedes. „Do tábora, Alfrede!“

Vůz zvolna projížděl městem. „Počkat!“ řekl náhle Neubauer. „Jed' k bance, Alfrede.“

..*

Když vycházel, držel se co možná zpříma. Nikdo to na něm nesmí poznat. Něco takového! Ještě ho zostudit! V poslední době vyzvedla polovinu peněz. Když se zeptal, proč ho o tom neinformovali, pokrčili rameny a mluvili cosi o společném účtu. Dokonce se domnívali, že mu tím prokazují službu. Úřední místa nerada viděla vybírání vyšších částek.

„Na zahradu, Alfrede.“

Trvalo dlouho, než projeli městem. Ale pak se před nimi mírumilovně rozprostřela v ranním slunci zahrada. Ovocné stromy rozkvétaly, ve všech barvách vyrážely narcisy, fialky a šafrán. Mezi světlými zelenými listy svítily jako kraslice. Ty nebyly nevěrné - přicházely včas a byly zde, jak se patřilo. Na přírodu bylo spolehnouti - ta nikam neutíkala. Vstoupil do chlívků. V kotcích za drátěným pletivem chroustali králíci. V jejich jasných, červených očkách se nezračily myšlenky na bankovní účty. Neubauer prostrčil pletivem prst a šimral hebkou srst bílých angoráků. Chtěl dát udělat z jejich vlny šálu pro Selmu. Jaký to byl dobromyslný pitomec, kterého nakonec všichni oklamali!

Opřel se o dvířka kotce a zadíval se ven otevřenými dveřmi. V klidu a míru bezstarostně přežvykujícího chléva se jeho hluboké rozhořčení proměnilo v sebelítost. Zářící nebe, kvetoucí větvíčka pohupující se před otvorem dveří, měkké tváře zvířat v přitíni - to všechno k tomu přispívalo.

Najednou opět zaslechl dunění. Ozývalo se nepravidelně, ale teď silněji než předtím. Tlumený podzemní rachot nezadržitelně pronikal do jeho osobního zármutku. Rachotilo to a rachotilo a s duněním se opět navracel strach. Ale byl to jiný strach než dřív. Hlubší. Byl teď sám a nemohl si už nic namlouvat, jako když se snažil přesvědčit ostatní, a tím i sám sebe. Teď strach cítil už naplno a zcela, vzdouval se mu v hrdle, vyvěraje ze žaludku, a z hrdla se mu opět vracel do žaludku a do vnitřností. Nedopustil jsem se žádného bezpráví, myslel si, aniž tomu věřil. Jen jsem konal svou povinnost. Mám svědky. Spousty svědků. Blank je mým svědkem; ještě nedávno jsem mu dal doutník, místo abych ho nechal zavřít. Jiný by mu obchod vzal a nic by mu nezaplátil. Však to Blank sám připustil, dosvědčí to; zachoval jsem se

slušně, odpřisáhne to. Neodpřisáhne, pomyslelo si v něm cosi ledově jiného a otočil se, jako by to vyslovil někdo za jeho zády. Stály tam hrábě a lopaty, zeleně natřené, s důkladnými násadami; - kdyby tak byl sedlákem, zahradníkem, hostinským, prostě někým bezvýznamným! Ta zatracená větvička, co tu kvete, té je blaze, prostě si kvete a za nic nenese odpovědnost. Ale kam se má vrátit takový obersturmbannführer? Z jedné strany jdou Rusové, z druhé Angličani a Američani, kam se tedy má člověk obrátit? Selmě se to mluví. Utíkat před Američany znamená blíž k Rusům, a co by Rusové udělali, to si člověk může domyslet. Však sem nadarmo nepřitáhli od Moskvy a Stalingradu svou zpustošenou zemi.

Neubauer si setřel pot z očí. Udělal několik kroků. Kolena se pod ním podlamovala. Musí to důkladněji promyslet. Vytápal z chléva. Zhluboka se nadechl; ale vzduchem jako by do sebe nadechl i vzdálené nepravidelné dunění, zaznívající od obzoru. Zachvělo se mu v plicích a znovu se mu udělalo slabo. Docela lehce, bez dávení, zvrátil žaludek ke stromku stojícímu mezi narcisy. „To pivo," pomyslel si. „To je to pivo a ten gin. Nesvědčími." Podíval se ke vchodu do zahrady. Alfred na něj neviděl. Chvilí nerozhodně postál. Pak ucítil, jak na něm pot ve větru usychá. Zvolna šel zpátky k autu. „Do bordelu, Alfredě."

„Kam, pane obersturmbannführere?"

„Do bordelu!" vykřikl najednou Neubauer vztekle. „Nerozumíš německy?"

„Nevěstinec je uzavřen. Je tam teď nouzový lazaret."

„Tak jed' do tábora."

Nasedl. Do tábora - kam jinam by měl jet?

..*

„Co soudíte o situaci, Webere?"

Weber se na něj klidně podíval. „Výtečná."

„Výtečná? Opravdu?" Neubauer hledal doutníky; pak si vzpomněl, že je Weber nekouří. „Nemám tu bohužel žádné cigarety. Měl jsem tu krabičku, ale zmizela. pámbůví, kam jsem je zašantročil."

Nespokojeně pohlédl na zabeďněné okno. Sklo bylo rozbito při bombardování a nové se nedalo sehnat. Nevěděl, že v tom zmatku byly jeho cigarety ukradeny a že oklikou přes zrzavého písaře a Lewinského zajistily veteránům v baráku 22 chleba na dva dny. Naštěstí nepřišel o své tajné záznamy - o všechny ty své lidumilné příkazy, které vždy Weber a jiní špatně pojímali. Pozoroval úkosem Webera. Zdálo se, že lagerführer je zcela klidný, přestože má spoustu nejrůznějších vroubků. To nedávné věšení -

Neubauerovi začalo být najednou opět horko. Byl kryt, dokonce dvojité. Přesto - „Co byste dělal, Webere," řekl srdečně, „kdyby na určitou dobu, z vojenských důvodů, rozumíte, - tedy, kdyby po - po krátkou, přechodnou dobu, řekněme, nás obsadil nepřítel, což," dodal spěšně, „jak se často ukázalo v dějinách, by rozhodně nemuselo ještě znamenat porážku."

Weber mu naslouchal s náznakem úsměvu. „Pro někoho, jako jsem já, se vždycky něco najde," odvětil věcně. „Však se znova vyšvihne - i když třeba pod jinými jmény. Několik let nebudou žádní nacionální socialisti. Všichni budou demokaty. To nevadí. Já budu asi někde a někdy u nějaké policie. Možná že s falešnými dokumenty. Tam se bude v práci pokračovat."

Neubauer se zazubil. Weberova jistota mu vrátila i vlastní sebedůvěru. „To není špatný nápad. A já? Co myslíte, čím budu já?"

„To nevím. Vy máte rodinu, obersturmbannführere. To už není tak lehké změnit se a zmizet."

„To se ví, že ne." Neubauerova dobrá nálada se zase vypařila. „Víte, Webere, rád bych se prošel táborem. Už dlouho jsem to neudělal."

Když došel do dezinfekčního oddělení, věděl už malý tábor, co se děje. Většinu zbraní odklidili Werner a Lewinsky opět do pracovního tábora; jen 509 si ponechal svůj revolver. Prosadil to a ukryl jej pod svou pryčnou.

Za čtvrt hodiny nato přišla z nemocnice přes latrínu udivující zpráva, že prý při inspekci nejde o žádnou trestní akci; ani o podrobnou prohlídku baráků; naopak, Neubauer se prý chová přímo blahovlně. Nový blockältester, který přišel před několika dny, byl nervózní. Pobíhal sem a tam křičel a udílel rozkazy.

„Nekřič tak," řekl Berger. „Tím se nic nespraví."

„Co?"

„To, co ti povídám."

„Budou si křičet, jak se mi bude chtít. Nastoupit! Všechno ven!" Blockältester probíhal barákem. Ti, co mohli chodit, se shromažďovali. „To nejsou všichni! Je jich tady víc."

„Mrtví mají taky nastoupit?"

„Drž hubu. Ven! Nemocní ven!"

„Heleď, o nějaké inspekci není nic známo. Nic nebylo nařízeno. Nemusíš dávat nastoupit barák předem."

Blockältester se potil. „Udělám to, co já budu chtít! Já jsem tu blockältester. Kde je ten, co tu věčně s vámi vysedává? S tebou a s tebou?" Ukázal na Bergera a na Buchera.

Blockältester otevřel dveře do baráku a chtěl se podívat. Právě tomu chtěl Berger zamezit. 509 byl ukrytý; nesměl se znovu setkat s Weberem. „Tady není." Berger se postavil do dveří.

„Cože? Uhní!"

„Není tady," řekl Berger a neucouvl. „A basta!"

Blockältester na něho nevěřícně zíral. Bucher a Sulzbacher se postavili vedle Bergera. „Co to má znamenat?" vyhekl blockältester.

„Není tady," opakoval Bucher. „Chceš vědět, jak zemřel Handke?"

„Zbláznili jste se?"

Rosen a Ahasver se k nim připojili.

„Víte, že vám všem můžu zpřerážet kosti?!" vykřikl Blockäster.

„Poslouchej!" řekl Ahasver a vztáhl kostnatý ukazováček k obzoru. „Už je to zase blíž!"

„Nezahynul při náletu," řekl Bucher.

„My jsme Handkemu vaz nezlomili. My ne," řekl Sulzbacher. „Neslyšel jsi nikdy o táborové fémě?"

Blockäster o krok ustoupil. Věděl, co všechno už se stalo zrádcům a udavačům. „Vy tady k tomu patříte?" zeptal se nevěřicně.

„Buď rozumný," řekl tiše Berger. „A neblázni sebe ani nás. Kdo by se ještě teď chtěl dostat do seznamu těch, s kterými se bude účtovat?"

„Kdo o tom co mluvil?" Blockäster začal posunkovat. „Když mi nikdo nic neřekl, tak nemůžu vědět, na co si to tu hrajete. Tak co je? Na mě se mohl dosud každý spolehnout."

„Tak je to v pořádku."

„Jde Bolte," řekl Bucher.

„Dobrá, dobrá." Blockäster si povytáhl kalhoty. „Však dám pozor. Na mě je spoleh. Vždyť jsem jeden z vás."

..*

K sakru, pomyslel si Neubauer, proč nedopadly pumy sem? Tím by se to bylo aspoň všechno nejlíp vyřídl. Vždycky se stane to, co se stát nemá!

„To je zotavovací tábor?" řekl.

„Zotavovací tábor," opakoval Weber.

„No co." Neubauer pokrčil rameny. „Koneckonců - vždyť je neposíláme na práci."

„To ne." Webera pobavila představa, že by tahleta strašidla měla být poslána na práci.

„Za to může blokáda," řekl Neubauer. „Není to naší vinou - nepřítel -" obrátil se k Weberovi. „Smrdí to tu jak v opičárně. Nešlo by s tím něco udělat?"

„Je tu úplavice," odpověděl Weber. „Tady je vlastně rekonvalescenční středisko pro nemocné -"

„Pravda, jsou tu nemocní." Na tuhle nit Neubauer ihned navázal. „Nemocní, úplavice, od toho to tu samozřejmě smrdí. V nemocnici by to nebylo jiné." Rozpačitě se rozhlédl. „Nemohli by se aspoň vykoupat?"

„Je tu příliš veliké nebezpečí nákazy. Proto jsme udržovali tuto část tábora poměrně odříznutou. Koupelny jsou na druhé straně."

Při slově nákaza Neubauer bezděčně ustoupil o krok zpátky.

„Máme dost prádla, aby ti chlapi mohli dostat čisté? To staré se pak bude muset asi spálit, ne?"

„Nebude to nutné. Dá se dezinfikovat. Prádla je ve skladu dost. Dostali jsme velké zásilky z Belsenu."

„Dobrá," řekl Neubauer ulehčeně. „Tak tedy čisté prádlo a taky nějaké blůzy a kalhoty nebo něco, co tam máme. Ať se jim přidělí chlórové vápno a dezinfekční prostředky. Bude to pak hned aspoň jinak vypadat. Zapište si to." První lagerältester. tlustý vězeň, si to horlivě zaznamenával. „Udržovat naprostou čistotu!" diktoval Neubauer.

„Udržovat naprostou čistotu," opakoval lagerältester.

Weber potlačil úsměšek. Neubauer se obrátil k vězňům. „Máte všechno, nač máte právo?"

Dvanáct let předznamenalo odpověď. „Ano, herr obersturmbannführer."

„Dobrá. Pokračujte."

Neubauer se ještě jednou rozhlédl kolem. Stály tam staré baráky, černé jako rakve. Uvažoval a náhle ho cosi napadlo.

„Dejte sem vysázet nějakou zeleň," prohlásil. „Právě teď je na to příhodná doba. Několik keřů na severní stranu a pás květin podél jižních zdí. Tím se to tu aspoň trochu zvedne. Něco tam v zahradnictví máme, ne?"

„Rozkaz, herr obersturmbannführer!"

„No tak. Hned se do toho dejte. Podobně to uděláme i kolem baráků v pracovním táboře." Neubauer se nadchl svým nápadem. Ozval se v něm majitel zahrady. „Třeba jen záhon fialek.- ne. petrkliče, petrkliče budou lepší, žlutá víc svítí -" Dva vězňové se pomalu skáceli. Nikdo se nepohnul, aby jim pomohl. „Petrklíče - máme v zahradnictví dost petrkličů?"

„Rozkaz, herr obersturmbannführer!" Tlustý lagerältester stál v pozoru. „Petrklíčů je tam hodně. Zrovna kvetou."

„Dobrá. Zařídte to. A ať občas vyhrává táborová kapela trochu blíž, aby taky tady ti něco slyšeli." Neubauer odcházel. Ostatní kráčeli za ním. Opět se trochu

uklidnil. Vězňové si nestěžovali. Mnoho let neslyšel žádnou kritiku a zvykl si považovat to, čemu chtěl sám věřit, za skutečnost. Proto taky teď očekával, že se na něho budou vězňové dívat tak, jak si přál: jako na člověka, který za těžkých poměrů pro ně dělá to nejlepší, co může. Že jsou to lidé, to si už dávno neuvědomoval.

XXII.

„Cože?“ zeptal se Berger nevěřicně. „Vůbec žádná večeře?“

„Ne.“

„Ani polívka?“

„Ani polívka, a chleba taky ne. Výslovný Weberův rozkaz.“

„A co ostatní? Pracovní tábor?“

„Nic. Celý tábor bez večeře.“

Berger se otočil. „Chápete to někdo? Prádlo jsme dostali, ale jídlo ne.“

„Taky jsme dostali petrklíče,“ 509 ukázal na dvě ubohé skvrny po obou stranách dveří. Stálo tam několik polozvadlých rostlin. V poledne je tam zasadili vězňové ze zahradnictví.

„Třeba by se daly jíst.“

„To nezkoušej. Kdyby zmizely, nedostali bychom celý týden nic jíst.“

„Proč to jenom je?“ řekl Berger, „Myslel jsem, že po tom, jak se tu Neubauer předváděl, dostaneme třeba i polívku s brambory.“

„To Weber.“ řekl Lebenthal, který k nim přišel. „Ne Neubauer. Weber má na Neubauera vztek. Myslí si, že si to chce Neubauer pro všechny případy pojistit, a to on taky chce. Proto jde Weber proti němu, kde může. Mám to z písárny. Lewinsky a Werner a ostatní na druhé straně to taky tvrdí. A my to odskáčeme.“

„To zas bude mrtvých.“

Dívali se do rudnoucího nebe. „Weber v písárně říkal, aby si nikdo nic moc nepředstavoval, že už se postará o to, abychom byli drženi pěkně zkrátka.“ Lebenthal si vyňal umělý chrup z úst, letmo si jej prohlédl a opět nasadil.

Od baráku zazněl slabý křik. Zpráva se rozšířila. Ze dveří se vypotáčeli kostlivci a prohlíželi nádoby na jídlo -jestli z nich není cítit jídlo a jestli je ostatní nepodvedli. Nádoby se leskly a byly suché. Nářek zesílil. Mnozí prostě klesli na zem a bušili kostnatými pěstmi do zaneřáděné půdy. Většina vězňů se však odplížila, nebo tam zůstali ležet s otevřenými ústy a vyřeštěnými očima. Dveřmi pronikaly slabé hlasy těch, kteří už nemohli ani vstát. Nebyl to artikulovaný křik; byl to jen tichý chorál zoufalství, jednotvárná litanie, která už pro zoufalství nenalézala ani slov ani proseb, ani kleteb. Bylo to už kdesi mimo ně; bzučela to a cvrkala a pískala a škrábala poslední troška zanikajícího života, jako by baráky byly obrovské krabice s umírajícím hmyzem.

V sedm hodin začala vyhrávat táborová hudba. Stála mimo malý tábor, ale tak blízko, že ji dobře slyšeli. Neubauerova příkazu bylo ihned uposlechnuto. První skladbou byl jako obvykle velitelův oblíbený valčík „Růže z jihu“

..*

„Nakrmíme se nadějí, když nemáme nic jiného,“ řekl 509. „Nakrmíme se vší nadějí, kterou máme. Nakrmíme se duněním děl! Musíme se odtud dostat. A my se odtud dostaneme!“

Skupinka vězňů se krčila přitisknuta těsně k sobě u baráku. Byla chladná, mlhavá noc. Příliš je nezáblo. Během prvních hodin měl barák už osmadvacet mrtvých; veteráni je vysvlékli z toho, co se dalo upotřebit, a část jejich svršků si navlékli sami, aby jim nebylo zima a aby nezemřeli. Nechtělo se jim do baráku. Nechtěli v tom, co měli na sobě, spát. Umírání bylo nakažlivé a zdálo se jim, že by byli ve spánku proti němu bezbranní. A tak seděli venku, na sobě měli věci po mrtvých a dívali se k obzoru, odkud měla přijít svoboda.

„Jen tuhle noc,“ řekl 509. „Jen tuhle jedinou noc! Věřte mi to. Neubauer se to doví a zítra to nařízení zruší. Jsou už nejednotní. To je začátek konce. Dosud jsme vydrželi. Jen ještě tuhle noc!“

Nikdo neodpovídal. Seděli namačkání těsně na sebe jako houf zvířat v zimě. Dodávali jeden druhému nejenom teplo, ale i znásobenou vůli k životu. Ta byla teď důležitější než teplo. „Mluvme o něčem,“ řekl Berger. „Ale o něčem, co nemá s tímhletem nic společného.“ Obrátil se na Sulzbachera, který dřepěl vedle něho. „Co budeš dělat, až se odtud dostaneš?“

„Já?“ Sulzbacher zaváhal. „Radši o tom nemluvme, dokud to není. Přináší to neštěstí.“

„Už to nepřinese neštěstí,“ odpověděl 509 rázně. „Nemluvili jsme o tom celá léta, protože by nás to bylo rozleptalo. Ale teď o tom mluvit musíme. V takovou noc! Kdy jindy? Nakrmíme se svou nadějí. Co chceš dělat, až odtud vyjdeš, Sulzbachere?“

„Nevím, kde je moje žena. Byla v Düsseldorfu. Düsseldorf je rozbořen.“

„Jestli je v Düsseldorfu, tak je v bezpečí. Düsseldorf obsadili Angličani. Už to dávno přiznali v rozhlasu.“

„Nebo je mrtva.“ řekl Sulzbacher.

„S tím se musí počítat. Co víme o těch, co zůstali venku?“

„A co vědí ti venku o nás?“ řekl Bucher.

509 se po něm podíval. Neřekl mu dosud, že jeho otec je mrtev a jak zemřel. Na to je čas, až bude na svobodě. Líp to pak snese. Je mladý a jediný ze všech má někoho, kdo odtud vyjde s ním. Však se to brzy doví.

„Jak jen to bude vypadat, až odtud vyjdeme?“ řekl Meyerhof. „Jsem už v táboře šest let.“

„Já dvanáct,“ řekl Berger.

„Tak dlouho? Kvůli politice?“

„Ne. Léčil jsem pouze od roku 1928 do roku 1932 jednoho nacistu, který se později stal gruppenführerem. Vlastně já ani ne; přišel za mnou do ordinace, ale léčil ho tam můj známý, odborný lékař. Nacista docházel ke mně, protože bydlel ve stejném domě jako já. Měl to pohodlnější.“

„A proto tě dal zavřít?“

„Ano. Měl syfilis.“

„A co ten odborný lékař?“

„Toho dal zastřelit. Já sice dělal, že nevím, co má, a že si myslím, že jde jen o záněty z první války. Ale přesto mě dal radši z opatrnosti zavřít.“
„Co uděláš, jestli bude ještě naživu, až ty odtud vyjdeš?“
Berger se zamyslel. „To nevím.“
„Já bych ho zabil," prohlásil Meyerhof.
„Aby ses kvůli tomu znova dostal do vězení, co?" řekl Lebenthal. „Za zabití. Ještě jednou deset nebo dvacet let.“
„Co chceš dělat, Leo, až se odtud dostaneš?" zeptal se 509.
„Otevřu si kšeft a budu prodávat pláště. Pěknou polokonfekci.“
„Pláště? V létě? Vždyť bude léto, Leo!"
„Vždyť jsou i letní pláště. A přiberu si třeba i obleky. A pláště do deště, samozřejmě.“
„Leo," řekl 509. „Proč nezůstaneš v potravinách? Toho bude zapotřebí víc než pláštíků a taky jsi byl v tomhle oboru machr.“
„Myslíš?" Lebenthalovi to zřejmě zalichotilo.
„Rozhodně!"
„Možná že máš pravdu. Ještě si to rozmyslím. Třeba americké potraviny. To by šlo skvěle. Vzpomínáte ještě na americkou slaninu po první válce? Byla tlustá, bílá a jenná jako marcipán. s růžo -"
„Drž hubu, Leo! Zbláznil ses?"
„Ne. Jen mě to tak napadlo. Jestlipak tentokrát taky nějakou pošlou? Aspoň pro nás?"
„Hele, mlč, Leo!"
„Co chceš dělat ty, Bergere?" zeptal se Rosen.
Berger si zammul zanícené oči. „Půjdu do učení k nějakému lékárníkovi. Pokusím se stát se něčím takovým. Operovat - s těmahe rukama? Po tak dlouhé době?" Zaťal pěsti pod blůzou, kterou si navlékl. „To už není možné. Budu lékárníkem. A ty?"
„Moje žena se dala se mnou rozvést, protože jsem byl žid. Víc o ní nevím.“
„Přece ji nebudeš hledat?" řekl Meyerhof.
Rosen váhal. „Třeba to udělala z donucení. Co jiného jí zbývalo? Sám jsem jí to radil.“
„Možná že zatím zošklivěla tak, že už to pro tebe nebude žádný problém." řekl Lebenthal. „Nakonec ještě budeš rád, že ses jí zbavil.“
„My jsme taky neomládli.“
„Ne. Devět let." Sulzbacher se dal do kašle. „Jaké to jen bude, až člověk po takové době zas někoho uvidí?"
„Bud rád, že máš někoho, s kým se zase sejdeš.“
„Ale po takové době?" opakoval Sulzbacher. „Vždyť to už se lidi ani nepoznají.“

..*

V šourání muslimů zaslechli energičtější krok. „Pozor," zašeptal Berger. „Dej pozor, 509!"
„To je Lewinsky," řekl Berger, který poznal lidi podle chůze.
Lewinsky přišel k nim. „Co děláte? Dneska není žrádlo. Máme spojku v kuchyni. Podařilo se mu ukrást chleba a brambory. Vaří se jen pro pohlaváry. Z toho se bohužel nedalo nic šlohnout. Tady je kus chleba. A tady pár syrových mrkví. Je toho málo; ale my jsme taky nic nedostali.“
„Bergere," řekl 509. „Rozděl to.“
Každý dostal půl krajíčku chleba a jednu mrkev. „Jezte pomalu. Žvýkejte, dokud to pořádně nerozmělníte." Berger jim dal napřed mrkev; pak, za několik minut, chleba.
„Člověk si připadá najednou jako zločinec, že žere tajně," řekl Rosen.
„Tak nejez," odpověděl Lewinsky lakonicky. „Ty kecko.“
Lewinsky měl pravdu. Rosen si toho byl vědom. Chtěl vysvětlit, že jen dnes, v té zvláštní noci, kdy rozmlouvali o budoucnosti, aby překonali hlad, ho napadla taková myšlenka, a že to právě souvisí s budoucností; ale vzdal se toho. Bylo to příliš složité. A nebylo to ani nijak moc důležité.
„Obracejí," vykládal Lewinsky chraptivě a zadýchaně. „Zelení už obracejí. Chtějí s námi spolupracovat. Necháváme je. Kápoové, blockálestři, stubenálestři. Za čas je probereme. Taky dva esesáci. A lékař z nemocnice.“
„Ta svině," řekl Bucher.
„Víme, jaký je. Ale hodí se nám. Dostáváme od něho zprávy. Dnes večer přišel rozkaz k transportu.“
„Cože?" zeptali se současně 509 i Berger.
„Transport. Má být odesláno dva tisíce lidí.“
„Chtějí vyklidit tábor?"
„Chtějí dva tisíce lidí. Prozatím.“
„Transport. Toho jsme se obávali nejvíc," řekl Berger.
„Buďte klidni. Zrzavý pisař na to dohlédne. Jestli budou pořizovat seznam, vy se na něj nedostanete. Naši lidi jsou teď všude. Kromě toho prý Neubauer váhá. Ještě zatím rozkaz nevydal.“
„Nebudou to brát podle seznamu," řekl Rosen. „Pochytají je, jako to udělali u nás. když je nebudou moct dostat jinak. Seznam udělají dodatečně.“
„Nerozčilujte se. Ještě se nic neděje. Každou hodinu se může všechno změnit.“
„Nerozčilujte se, povídá." Rosen se celý třásl.
„V nouzi vás propašujeme do nemocnice. Lékař teď zavře obě oči. Máme tam už několik ohrožených lidí.“

„Říkali něco o tom, že půjdou do transportu taky ženy?" zeptal se Bucher.
„Ne. Ani to neudělají. Vždyť je jich tu moc málo."
Lewinsky vstal. „Pojď se mnou," řekl Bergerovi. „Přišel jsem vlastně pro tebe."
„Kam mám jít?"
„Do lazaretu. Na pár dní tě schováme. Máme tam místnost u oddělení skvrnitého tyfu; tam se žádný nacist neodvážá. Všechno je zařízeno."
„A proč to?" zeptal se 509.
„Krematoriumskomando. Zítra je oddělají. Tak se to říká. Nikdo z nás neví, jestli ho k nim nepočítají. Já si myslím, že ano." Otočil se k Bergerovi. „Moc jsi toho tam dole viděl. Radši pojď se mnou. Převlékni se. Oblékni své věci nějakému mrtvému a jeho hadry si vezmi."
„Jdi," řekl 509.
„A co blockältester? Dá se to s ním vyřídít?"
„Jistě," řekl překvapivě Ahasver. „Bude držet hubu. To už zařídíme."
„Dobrá. Zrzavý pisař ví co a jak. Dreyer v krematoriu se třese sám o sebe. Nebude tě hledat mezi mrtvými." Lewinsky hlučně začíchal. „Je jich tu taky příliš mnoho. Po celé cestě sem o ně člověk zakopává. Bude to trvat dobré čtyři pět dní, než všechny spálí. Do té doby přibudou zase noví. Všude je už takový zmatek, že nikdo neví, co dělat. Hlavně, že tě nebude možno najít." Na tváři se mu mihl úsměv. „To je v takové době vždycky to hlavní. Být mimo dostřel."
„Dejme se do toho," řekl 509. „Musíme najít nějakého mrtvého, bez tetování."
Měli k tomu málo světla. Doutnající, neklidná rudá záře na západě jim nebyla nic platná. Museli se sklánět až k pažím mrtvých, aby zjistili, jestli na nich mají vytetovaná čísla. Našli jednoho, který byl přibližně tak velký jako Berger, a svlékli ho.
„Tak dělej, Ephraime!"
Seděli na té straně baráku, která byla odvrácena od stráží. „Rychle se převlékni!" zašeptal Lewinsky. „Čím méně jich to bude vědět, tím líp. Dej sem svou blůzu a kalhoty!"
Berger se svlékl. Jak stál proti nebi, vypadal jako přízračný harlekýn. Při tom nečekaném výdeji prádla mu hodili ženské kalhoty, které mu sahaly až do půli lýtek. K nim měl ještě košili s hlubokým výstřihem bez rukávů.
„Zítra ráno ohlaste, že zemřel."
„Ano. SS blockführer ho nezná. S blockältestrem to už zařídíme."
Lewinsky se zašklebil. „Docela pěkně jste se rozmohli. Tak a teď pojď, Bergere."

..*

„Tak přece transport!" Rosen hleděl za Bergerem. „Sulzbacher měl pravdu. Neměli jsme mluvit o budoucnosti. Přináší to neštěstí."
„Blbost! Dostali jsme jídlo. Berger je zachráněn. A vůbec není jisté, jestli Neubauer ten rozkaz vydá. Co blázníš s tím svým neštěstím? Chtěl bys mít několikaleté záruky?"
„Vrátí se Berger?" zeptal se někdo za zády 509.
„Je prý zachráněn," řekl trpce Rosen. „Slyšel jsem, že nepůjde do transportu."
„Drž hubu!" odvětil mu ostře 509. Pak se otočil. Za ním stál Karel. „To víš, že se vrátí, Karle," řekl. „Co nejsi v baráku?" Karel pokrčil rameny. „Myslel jsem, jestli nemáte kus kůže, mám hlad."
„Tady máš něco lepšího," řekl Ahasver. Dal mu svůj kus chleba a mrkev. Schoval to pro něj.
Karel začal pomalíčku jíst. Po chvíli si povšiml pohledů ostatních. Vstal a odešel. Když se vrátil, už nežvýkal. „Deset minut," řekl Lebenthal a pohlédl na své hodinky. „To je dobrý výkon, Karle. Já bych to nedokázal. Mně by to trvalo deset vteřin."
„Nemohli bychom ty hodinky vyměnit za jídlo, Leo?" zeptal se 509.
„Dneska v noci se nedá vyměnit nic. Ani zlato."
„Játro se dají jíst," řekl Karel.
„Co?"
„Játro. Čerstvá játra. Když se hned vyříznou, tak se dají jíst."
„Z čeho se vyříznou?"
„Z mrtvého."
„Kdes na to přišel, Karle?" zeptal se po chvíli Ahasver.
„Mám to od Blačka."
„Od jakého Blačka?"
„Od Blačka z brněnského tábora. Říkal, že je to lepší než sám umřít. Mrtví už jsou mrtví, a stejně je spálí. Moc mě toho naučil. Ukázal mi, jak mám předstírat, že jsem mrtvý, a jak musím utíkat, kdyby po mně stříleli: nepravdělně kličkovat, křičet se a zase rychle zvedat. Taky jak se dá udržet v hromadném hrobě místo k dýchání a jak se z něj v noci vyhrabat. Blaček hodně znal."
„Znáš toho opravdu dost, Karle."
„To se ví. Jinak bych tu už nebyl."
„To máš pravdu. Ale myslíme na něco jiného," řekl 509.
„Ještě tomu mrtvému musíme navléct Bergerovy hadry."
Šlo to snadno. Mrtvý nebyl tuhý. Narovnali na něj několik jiných mrtvol. Pak si zase dřepli k sobě. Ahasver polohlasně mumlal. „Dnes v noci se musíš hodně modlit, starý," řekl Bucher zasmušile.

Ahasver vzhlédl. Na chvíli se zaposlouchal do vzdáleného dunění. „Když zabili prvního žida a vrahové nebyli odsouzeni, porušili zákon života," řekl pomalu... Smáli se. Říkali: Co znamená pár židu proti velkému Německu? Nedbali na to. Proto je teď Bůh ničí. Život za život. I ten nejubožejší." Znovu začal mumlat. Ostatní mlčeli. Ochladilo se. Přisedli k sobě ještě blíž.

..*

Scharführer Breuer se probudil. Rozespale nahmatal vypínač a rozsvítil lampu u postele. Současně se rozsvítila dvě zelená světla na jeho stole. Byly to dvě malé žárovky, dovedně upevněné v očních důlcích lidské lebky. Když Breuer stiskl vypínač ještě jednou, zhasly všechny ostatní lampy - jen lebka svítila dál ze tmy. Byl to zajímavý efekt. Breuerovi se to moc líbilo. Sám si to vymyslel.

Na stole stál talíř s drobečky po koláčích a prázdný šálek od kávy. Vedle toho leželo několik knih - dobrodružné romány Karla Maye. Ty tvořily - spolu s pornografiemi o milostných avantýrách nějaké tanečnice - Breuerovo literární vzdělání. Se zívnutím se zvedl. Měl v ústech nepříjemnou pachut'. Chvilí poslouchal. Cely v bunkru byly němé. Nikdo se neodvážil nářikat; však Breuer naučil jejich obyvatele disciplíně.

Sáhl pod postel, vytáhl láhev koňaku a ze stolu si vzal sklenku na víno. Naplnil si ji a vypil. Pak se zase zaposlouchal. Okno bylo zavřeno; přesto se mu zdálo, že slyší dunění děl. Nalil si ještě jednu sklenku a obrátil ji do sebe. Pak vstal a podíval se na hodinky. Bylo půl třetí.

Přes pyžamo si obul holínky. Potřeboval je; rád kopal do břicha. Bez holínek to mělo malý účinek. Pyžamo bylo praktické; v bunkru bylo vedro. Breuer měl dost uhlí. Krematoriu se ho už nedostávalo; ale Breuer si pro své účely včas zajistil zásobu.

Pomalu kráčel chodbou. Každá cela měla okénko, kterým mohl nahlédnout dovnitř. Breuer se ani dívat nemusel. Znal svůj zvěřinec a byl hrdý na tento výraz. Občas taky říkával, že je to jeho cirkus; pak si se svým bičem připadal jako krotitel.

Obcházel cely jako milovník vína procházející svým sklepem. A jako si znalec vybere nejstarší víno. rozhodl se Breuer, že si dnes vezme na paškál svého nejstaršího hosta. Byl jím Lübbe v sedmé cele. Odemkl ji. Cela byla malá a bylo v ní nesnesitelné vedro. Příliš velké těleso ústředního topení bylo puštěno naplno. Na potrubí byl řetězem za ruce a za nohy připoután člověk. Visel v bezvědomí těsně nad podlahou. Breuer ho chvíli pozoroval; pak přinesl z chodby kropicí konev a postříkal muže jako uschlou rostlinu. Lübbe se nepohnul. Breuerodemkl řetězy. Připálené ruce klesly dolů. Zbytkem vody pokropil tělo ležící na zemi. Kolem něho se utvořila louže. Breuer vyšel naplnit znovu konev. Venku se zastavil. O dvě cely dál někdo sténal. Odložil konev,odemkl druhou celu a rozvážně vstoupil dovnitř. Bylo slyšet, jak něco mumlá; pak se ozvaly tupé rány jako kopance; potom hřmot, řinkot, šťouchání a strkání a najednou vřetivé výkřiky, které pomalu přešly v chrapot. Ještě několik tupých ran a Breuer se zase objevil. Pravou holínku měl mokrou. Naplnil konev a odloukal se zpátky k sedmé cele.

„Koukněme se!" řekl. „Tak už jsme se probudili?"

Lübbe ležel na zemi obličejem dolů. Snažil se shrnout oběma rukama vodu na zemi, aby ji mohl slízat. Pohyboval se nemotorně jako polomrtvá ropucha. Náhle uviděl plnou konev. S tichým skuhráním se vzepjal, převalil se a chňapl po ní. Breuer mu šlápl na ruce. Lübbe je nemohl vytáhnout zpod holínek. Natáhl krk co nejdál za konví; rty se mu třáslý, hlava mu cukala a s vypětím posledních sil cosi skuhral.

Breuer ho pozoroval očima odborníka. Viděl, že Lübbe je už skoro hotov. „No tak se nachlastej," zavrčel. „Vychlastej si svou poslední večeři."

Ušklíbl se svému vtipu a odtáhl holínku z Lübbeho rukou. Lübbe se vrhl na konev s takovým chvatem, že se až zakymácela. Nevěřil svému štěstí. „Chlastej pomalu," řekl Breuer. „Máme čas."

Lübbe pil a pil. Měl za sebou šestý stupeň Breuerova výchovného programu: několikadenní výživu ničím jiným než slanečky a slanou vodou; k tomu byl připoután k ústřednímu topení puštěnému naplno.

„Tak dost," řekl konečně Breuer a vyrvál mu konev. „Vstaň a pojď."

Lübbe se potácivě zvedl. Opřel se o zeď a začal zvracet vodu. „Vidíš," řekl Breuer. „Povídal jsem ti, abys pil pomalu. Jdem!"

Strkal Lübbeho po chodbě před sebou do svého pokoje. Lübbe vpadl dovnitř. „Vstaň," řekl Breuer. „Sedni si na židli. Dělej."

Lübbe vylezl na židli. Zakymácel se, opřel se dozadu a očekával další mučení. Nic jiného už neznal. Breuer se na něj zamyšleně díval. „Tyjsi můj nejstarší host, Lübbe. Šest měsíců, co?"

Přízrak před ním se zakymácel. „Co?" opakoval Breuer.

Přízrak přikývl.

„Pěkná doba," pravil Breuer. „Dlouhá. To lidi k sobě tak nějak poutá. Nějak jsi mi přirostl k srdci. Je to směšné, ale opravdu to tak nějak je. Osobně proti tobě přece nic nemám, to víš."

„To víš," opakoval po chvíli. „Že jo?"

Přízrak opět přikývl. Očekával další týrání.

„Jsem prostě proti vám všem. Na jednotlivci prdlajs záleží." Breuer důležitě pokýval hlavou a nalil si koňak. „Prdlajs. Škoda. myslel jsem si, že to přečkáš. Zbývalo nám už jen pověšení za nohy a volné cviky, pak bys to měl za sebou a vyšel bys odtud, to snad víš?"

Přízrak přikývl. Určitě to nevěděl, ale Breuer opravdu někdy propustil vězně, kteří nebyli výslovně určeni na smrt a přestáli všechna mučení. Postupoval v tom svým způsobem byrokraticky, kdo to přečkal, měl naději. Souviselo to i s nechtěným obdivem, že protivník tolik vydrží. Někteří nacisté takto smýšleli a považovali to za sportovní a

gentlemanské.

„Škoda," řekl Breuer. „Vlastně bych tě nechal docela rád běžet, byl jsi statečný. Škoda, že tě přesto musím oddělat. A víš proč?"

Lübbe neodpovídal. Breuer si zapálil cigaretu a otevřel okno. „Proto." Okamžik naslouchal. „Slyšíš to?" Viděl, že se na něj Lübbe dívá nechápavě. „Děla." řekl. „Nepřátelská děla. Blíží se, Proto! Proto budeš dnes v noci zabít, chlapče."

Zavřel okno. „Smůla, co?" křivě se usmál. „Zrovna pár dní předtím, než by vás odtud vytáhli. To je ale pech!"

Těšil se ze svého nápadu. Dodávalo to večeru jemnou promyšlenost; na závěr trochu duševních muk. „Opravdu zatracený pech, co?"

„Ne," zašeptal Lübbe.

„Cože?"

„Ne."

„To už tě tak omrzel život?"

Lübbe zavrtěl hlavou. Breuer se na něho překvapeně díval. Cítil, že to před ním nesedí už táž troska jako před minutou. Lübbe náhle vypadal, jako by byl jeden den odpočíval. „Protože teď si vytáhnou vás," šeptal rozpukanými rty.

„Všechny!"

„Kecáš! Kecáš!" Breuera zachvátil na chvilku vztek. Uvědomil si, že udělal chybu. Místo aby Lübbeho potrápil, prokázal mu vlastně službu. Kdo by tušil, že tomu chlapovi záleží tak málo na životě! „Nic si nepředstavuj! To jsem tě jen trochu podfoukl. Neprohráváme! Jen se to tady vyklizuje! Přemísťuje se fronta, to je všecko."

Nepůsobilo to přesvědčivě a Breuer si to uvědomoval. Napil se. Vždyť je to fuk, pomyslel si a znova se napil. „Mysli si, co chceš." řekl pak. „Přesto máš pech, musím tě oddělat."

Cítil, jak na něho alkohol působí. „Je to tvoje i moje škoda. Měli jsme pěkný život. No, ty ani ne, když se to tak vezme." Lübbe ho pozoroval, třebaže se sotva držel na nohou. „Líbí se mi na tobě," pokračoval Breuer, „že jsi nepovolil. Ale i tak tě musím odkrouhnout, kamaráde, abys nežvanil. Zrovna tebe. mého nejstaršího hosta. Tebe prvního. Na ostatní taky dojde, neboj," dodal chlácholivě. „Nezanechávat svědky, je staré nacionálně socialistické heslo."

Vytáhl ze zásuvky stolu kladivo. „Vyřídím to s tebou jedna dvě." Položil kladivo vedle sebe. V témž okamžiku vstal Lübbe vrávoravě ze židle a pokusil se spálenými rukama sáhnout po kladivu. Breuer ho lehce odstrčil pěstí. Lübbe upadl. „Koukněme," řekl Breuer dobromyslně. „Věčně nedáš pokoj. Ale máš pravdu. Proč ne. co? Jen zůstaň takhle dřepět na zemi. mám tě aspoň líp po ruce." Přidržel si ruku u ucha. „Cože? Co říkáš?"

„Oni vás všechny - všechny zrovna tak -"

„Že kecáš. Lübbe. To vím, to bys rád. Takové věci oni nedělají. Na to jsou moc nóbl. Zatím však taky včas zdrhnu. A z vás už nikdo nepromluví." Znovu se napil. „Chceš ještě cigaretu?" zeptal se pojednou.

Lübbe se na něho podíval. „Ano," řekl.

Breuer mu vsunul cigaretu do krvácejících rtů. „Tady máš!" Zapálil mu cigaretu a touž zápalkou zapálil i sobě. Oba kouřili a mlčeli. Lübbe si byl vědom, že je ztracen. Zaposlouchal se směrem k oknu. Breuer dopil sklenku, pak odložil cigaretu a sáhl po kladivu. „A teď se do toho dáme!"

„Táhni k čertu!" zašeptal Lübbe. Cigaretu mu nevypadla z úst. Pevně se mu přilepila k zakrvácenému hornímu rtu.

Breuer ho několikrát udeřil tupým koncem kladiva. Pro Lübbeho, který se pomalu sesul, to byla poklona, že na něho nevzal špičatý konec.

Breuer chvíli seděl a dumal. Pak ho napadlo, co říkal Lübbe. Cítil, jakoby byl nějak podveden. Lübbe ho podvedl. Měl naříkat. Ale Lübbe nikdy nenaříkal: ani kdyby ho pomalu zabíjel. Sténal by; ale to neplatí, to je jen tělo. To je jen jako hlasité dýchání. Breuer zaslechl opět dunění za oknem. Někdo musí ještě naříkat, dnes v noci, jinak se všechno zhroutí. To je ono: teď na to přišel. Nemůže to takhle skončit Lübhem. Jinak by Lübbe vyhrál. Ztěžka vstal a krácel ke čtvrté cele. Měl štěstí. Brzy se ozval zděšený hlas. začal výt, prosit, křičet, skučet, a teprve po dlouhé době utíchal a utíchal. až nakonec oněměl.

Breuer se vrátil spokojeně do pokoje. „Vidíš! Přece vás ještě máme v moci." řekl Lübbeho mrtvole a strčil do ní nohou. Nestrčil do ní nijak prudce; připadalo mu, jako by na něj byl Lübbe vyplázl šedivý jazyk. Pak zjistil, že cigaretu v ústech mrtvého dohořela až ke rtům: jak do něho strčil, sloupek popela upadl. Breuer najednou pocítil únavu. Nechtělo se mu už tahat mrtvého ven z pokoje; proto ho nohama zastrčil pod postel. Do zítřka dost času. Na podlaze zůstala tmavá stopa. Breuer se ospale ušklíbl. A to jsem nemohl krev ani vidět, když jsem byl malý, pomyslel si, k smíchu!

XXIII.

Mrtví leželi narovnáni na hromádách. Auto odvážející mrtvoly už nepřijelo. Stříbřité dešťové kapky jim uvízly ve vlasech, na řasách a na ruce. Hřmění na obzoru utichlo. Až do půlnoci viděli věžňové záblesky šlehaající z hlavní a slyšeli dělo - střelbu - potom všechno zmlklo.

Výšlo slunce. Obloha byla modrá a vanul mírný, teplý větřík. Na silnicích za městem nebylo nic vidět; ani uprchlíky. Město bylo černé a vypálené; řeka se jím vinula jako obrovský třpytivý had. sytící se jeho rozkladem. Nikde nebylo vidět vojáky. V noci hodinu pršelo, drobně a hustě lilo, a po dešti zůstalo několik louží. 509 dřepěl u jedné z nich a náhodou si povšiml, že se v ní zrcadlí jeho obličej.

Sklonil se níž nad hladkou, čistou plochu kaluže. Nevzpomínal si, kdy se naposled díval do zrcadla; bylo tomu jistě už mnoho let. V táboře nikdy žádné zrcadlo neviděl; a obličej, který teď na něho hleděl, nepoznával. Místo vlasů viděl šedobílé strniště. Než přišel do tábora, měl vlasy husté a hnědé. Věděl, že změnil barvu, to viděl, když při střihání

padaly chomáče vlasů na zem; ale vlasy ležící ustrížené na zemi mu připadaly cizí, jako by nepatřily už k němu. V obličeji skoro nic nepoznával; ani oči. To, co nad chatrnými zuby a příliš velkými nosními dírkami prosvítalo ze dvou vpadlých jamek, to bylo jen něco, čím se ještě lišil od mrtvých.

To že jsem já? pomyslel si. Znovu se na sebe zadíval. Mohlo mu napadnout, že vypadá podobně jako všichni ostatní, jenže na to nikdy vážně nepomyslel. Pozoroval ostatní a uvědomoval si, jak se rok za rokem mění; ale protože je vídal každý den, nepřipadlo mu to tak jako teď, kdy po takové dlouhé době uviděl poprvé sám sebe. Nezáleželo na tom, že měl šedivé a prořídle vlasy a že jeho obličej byl výsměchem té pevné, masité tváři, na kterou se pamatoval - zarazilo ho, že před sebou vidí starce.

Chvilí seděl bez pohnutí. V posledních dnech hodně přemýšlel, nikoli však o tom, že zestárl. Dvanáct let neznamenal tolik. Být dvanáct let zavřený znamenalo víc. A dvanáct let v koncentračním táboře - kdoví, jak se to později projeví? Zachoval si dost sil? Nebo se zhroutí, sotvaže odtud vyjde, jako zevnitř prohnitý strom, který za bezvětří vypadá zdravě, ale skácí se při první bouři? Neboť život v táboře byl takovým bezvětřím, nesmírným, strašným, osamělým, ďábelským, - nicméně to bylo bezvětří. Z vnějšího světa sem pronikl stěží hlásek. Co bude, až padne ostatný drát? 509 se znovu zadíval do lesklé louže. To jsou mé oči, myslel si. Sklonil se níž, aby viděl zřetelně. Voda se zčeřila jeho dechem a obraz se rozplynul. To jsou mé plíce, pomyslel si, ještě pracuji. Ponořil ruku do kaluže a rozstříkl vodu - a to jsou mé ruce, které mohou tento obraz zničit -

Zničit, pomyslel si. Ale budovat? Nenávidět. Umím však ještě něco jiného? Nenávist sama, to je málo. K životu je třeba víc než jen nenávist.

Narovnal se. Viděl přícházet Buchera. Ten to má, pomyslel si, je mladý.

„509,“ řekl Bucher, „viděls? Krematorium už nepracuje.“

„Opravdu!“

„Tí. z komanda jsou mrtvi. Podle všeho ještě nové neurčili. Proč asi? Že by -“

Pohlédli na sebe. „Že by to už nemělo cenu? Že by už chtěli -“

Bucher se zajíkl. „Odtáhnout?“ řekl 509.

„Možná. Dnes ráno už neodvezli mrtvé.“

Přidali se k nim Rosen a Sulzbacher. „Děla už nejsou slyšet,“ řekl Rosen. „Co se to asi jenom děje?“

„Možná že prorazili.“

„Nebo je odrazili. Esesáci prý budou bránit tábor.“

„Kecy. Každých pět minut se říká něco jiného. Jestli budou skutečně bránit tábor, pak nás budou bombardovat.“

509 vzhlédl. Kéž by už byla raději zase noc, pomyslel si. Ve tmě se člověk daleko líp skryje. Kdoví co všechno se ještě může stát? Den má mnoho hodin a smrti stačí vteřiny. Mnoho smrtí se mohlo tajit v těch zářivých hodinách, jež slunce nemilosrdně zdvíhalo nad obzor.

„Tamhle je letadlo.“ zvolal Sulzbacher.

Vzrušeně ukazoval na nebe. Po chvíli spatřili všichni malý bod. „Určitě je to německé!“ zašeptal Rosen. „Jinak by přece vyhlásili poplach.“

Rozhlíželi se po nějakém úkrytu. Objevily se pověsti, že německá letadla mají nařizeno vymazat v posledním okamžiku tábor z povrchu země.

„Je jen jedno! Samé!“

Zastavili se. Na nálet by nepochybně vyslali víc letadel než jenom tohle jedno, „Třeba je to americký pozorovatel,“ řekl Lebenthal, který se náhle odněkud vynořil, „Kvůli těm se už poplach nevyhlašuje.“

„Odkud to víš?“

Lebenthal neodpověděl. Všichni hleděli na rychle se zvětšující temnou skvrnu. „To není německé!“ řekl Sulzbacher.

Teď už všichni viděli letadlo docela zřetelně. Mířilo přímo na tábor. 509 měl pocit, jako by mu čísi ruka rvala zdola vnitřnosti k zemi. Bylo mu, jako by stál nahý na volném prostranství, vystaven napospas příšernému, vražednému božstvu, které se na něj řítí a před nímž nemůže uprchnout. Uvědomil si, že ostatní leží na zemi, a nechápal, proč zůstal stát. V tom okamžiku zapraskaly výstřely. Letadlo vyrovnaně střemhlavý let, otočilo se a oblévalo tábor. Výstřely se ozvaly z tábora. Za kasárnami zarachotily kulomety. Letadlo kleslo ještě níž. Všichni hleděli vzhůru. A náhle pohnulo křídly. Vypadalo to, jako by jim pokynulo. V první chvíli si věžňové mysleli, že bylo zasaženo; ale letadlo znovu zakroužilo a křídla se ještě dvakrát pohnula nahoru a dolů, jako křídla ptáka. Pak vzlétlo do výše a vzdalovalo se. Střelba se nesla za ním. Teď se ozvala i z některých věží. Ale brzy nato kulomety utichly a bylo slyšet jen slábnoucí bzukot motoru letadla.

„To bylo znamení,“ řekl Bucher.

„Vypadalo to. jako by kynul křídly. Jako když někdo kyne rukou.“

„To bylo znamení pro nás! Docela určitě. Co jiného by to bylo?“

„Chtěl ukázat, že o nás tady vědí. To bylo pro nás! Nic jiného to nemohlo být. Co myslíš, 509?“

„Taky si to myslím.“

Bylo to první znamení, které dostali zvenčí, za celou tu dobu. Co byli v táboře. Připadalo jim, že strašná osamělost dlouhých let byla prolomena. Viděli, že nejsou pro svět mrtvi. Mysleli na ně. Neznámí zachránci jim kynuli. Už nebyli sami. Byl to první viditelný pozdrav svobody. Už nebyli jen lidským blátem. Navzdory nebezpečí k nim poslali letadlo, aby je ujistilo, že se o nich ví a že pro ně zachránci přijdou. Už nebyli jen lidským blátem, opovrhovaným, poplivaným, nebyli už mň než červi - byli opět lidmi - pro lidi, které neznali

„Co je to se mnou? pomyslel si 509. Slzy? Já? Já, starý chlap?“

..*

Neubauer si prohlížel oblek. Selma jej pověsila v šatníku docela dopředu. Pochopil pokyn. Civil - ten už na sobě neměl od třiatřicátého roku. Šedý oblek se vzorkem pepř a sůl. Směšné. Sňal oblek s ramínka a prohlížel si ho. Pak si svlékl uniformu, pooděšel ke dveřím ložnice, zamkl dveře a zkusil si sako. Bylo mu těsné. Nemohl je dopnout; ani když zatáhl břicho. Předstoupil před zrcadlo. Vypadal komicky. Určitě přibral dobrých patnáct dvacet kilo. Koneckonců na tom nebylo nic zvláštního; před třiatřicátým rokem se musel zatraceně uskovňovat.

„Zvláštní, jak se bez uniformy z obličeje vytratí odhodlaný výraz. Člověk rozbředne a změkne. A taky se tak cítí. Prohlížel si kalhoty. Ty by mu padly ještě hůř než sako. Nemá cenu je zkoušet. A vůbec, nač to všechno? Předá tábor, korektně. Budou s ním zacházet vojensky, korektně. Dělá se to tak tradičně podle společenských pravidel a vojenských zvyklostí. Vždyť je sám voják. Skoro jako voják. Nosí uniformu. Je vysokým důstojníkem. Však si budou rozumět. Neubauer se vypjal. Budou ho internovat, to je možné. Jistě jen na krátkou dobu. Třeba někde na zámku v okolí, s důstojníky stejné hodnosti. Uvažoval, jak má tábor předat. Vojensky, samozřejmě. S řízným pozdravem. Nikoli s hitlerovským pozdravem zdviženou pravicí. To ne, to radši ne. Vojensky, prostě, ruku ke štítu čepice.

Udělal několik kroků a zasalutoval. Ne tak prkenně, ne jako podřízený. Zkusil to znova. Nebylo tak lehké dosáhnout té pravé směsi korektnosti a elegantní důstojnosti. Ruka mu vylétávala příliš vysoko. To je v něm pořád ještě ten zatracený hitlerovský pozdrav. Vlastně je to pitomost, aby se takhle zdravili dospělí lidé. Zvedat ruku - to se tak hodí pro nějaké kluky na trampu, ale ne pro důstojníky. Že to tak dlouho člověk vůbec dělal!

Znovu si zkusil vojenský pozdrav. Pomaleji! Ne tak rychle. Podíval se na sebe do zrcadla na šatníku, ustoupil o několik kroků a vykročil vstříc svému obrazu: „Pane generále, odevzdávám tímto -“

Asi takhle. Dřív se při tom odevzdával kord. Napoleon III. u Sedanu; vzpomněl si na to ze školy. Kord neměl. Revolver? Vyloučeno! Avšak: zbraň si nemůže ponechat. Člověku přece jenom chybí ten vojenský výcvik. Má si předem sejmout opasek s revolverem? Zkusil si znova několik kroků. Ne příliš zblízka, samozřejmě. Musí se zastavit několik metrů před ním. „Pane generále -“

Třeba i: pane kamaráde. Ne, to ne, jestliže to bude generál. Ale snad by se hodilo rázně pozdravit a pak stisknout ruku. Krátce, korektně. Nepotřásat. Koneckonců, je to účta nepřítele k nepříтели. Důstojníka k důstojníkovi. Jsou vlastně všichni kamarády, v širším smyslu, i když pocházejí z nepřátelských táborů. Prohra po statečném boji. Čest poraženým. Neubauer cítil, jak se v něm zachvívá duše poštovního tajemníka. Vnímá to jako historický okamžik. „Pane generále -“ Důstojně. Pak přijde stisk rukou. Snad spolu i trochu pojedí, tak se to říkávalo o rytířských protivnicích. Rommel se zajatými Angličany. Škoda že neumí anglicky. Ale co, však je mezi zajatci v táboře dost tlumočnicků. Jak jen si člověk rychle zvykne zdravit opět po stáru, po vojensku! Vlastně nikdy nebyl fanatickým nacistou. Spíš úředníkem, poctivým úředníkem sloužícím vlasti. Weber a jemu podobní, Dietz se svou klikou, to byli nacisté.

Neubauer si vzal doutník. „Romeo a Julie“. Udělá líp, když je vykouří. Čtyři pět jich může v krabici nechat. Popřípadě je nabídnout protivníkovi. Dobrý doutník překlene nejednu obtíž.

Několikrát potáhl. A co kdyby chtěli protivníci vidět tábor? Budiž. Kdyby se jim něco nelíbilo.-vždycky jednal jen na rozkaz. Vojáci to pochopí. Ale -

Náhle ho něco napadlo. Jídlo, dobré, vydatné jídlo! To je ono! To padne každému první do oka. Musí ihned zařídit, aby byly zvýšeny dávky. Tak ukáže, že okamžitě, jakmile přestal dostávat rozkazy, udělal pro vězně vše, co bylo v jeho silách. Řekne to dokonce oběma lagerältestrům osobně. Jsou to vězňové. Budou pak svědčit pro něho.

..*

Steinbrenner stál před Weberem. Obličej se mu leskl horlivostí. „Dva vězňové zastřeleni při pokusu o útěk,“ hlásil. „Oba střeleni do hlavy.“

Weber se pomalu zvedl a nedbale se posadil na roh svého stolu. „Na jakou vzdálenost?“

„Jeden na třicet, druhý na čtyřicet metrů.“

„Opravdu?“

Steinbrenner zrudl. Zastřelil oba vězně z několika metrů - byli jen tak daleko, aby se na okraji ran neobjevila zrníčka střelného prachu.

„A byl to pokus o útěk?“ zeptal se Weber.

„Ano.“

Oba věděli, že to žádný pokus o útěk nebyl. Byl to jen název oblíbené hry esesáků. Vězni se vzala čepice, odhodila se někam dozadu a nařídilo se mu, aby pro ni došel. Když při tom procházel kolem strážného SS, byl zastřelen zezadu pro pokus o útěk. Střelec za to obvykle dostal několik dní dovolené.

„Chceš na dovolenou?“ zeptal se Weber.

„Ne.“

„Proč ne?“

„Vypadalo by to, jako bych chtěl upláchnout.“

Weber zvedl obočí a začal zvolna klátit nohou, kterou seděl na okraji stolu. odraz slunce na pohupující se holínce těkal po prázdných stěnách jako světlý, osamělý motýl.

„Tak ty nemáš strach?“

„Ne.“ Steinbrenner se pevně díval na Webera.

„Dobrá. Potřebujeme dobré lidi. Zvláště teď.“

Weber už delší dobu pozoroval Steinbrennera. Líbil se mu. Byl mladičký a měl v sobě ještě něco z toho fanatismu, jakým byli esesáci proslulí. „Zvláště teď,“ opakoval Weber. „Potřebujeme teď SS z SS. Rozumíš?“

„Ano. Aspoň myslím."

Steinbrenner se opět začervenal. Weber byl jeho vzorem. Slepě ho zbožňoval, tak jako zbožňuje malý chlapec indiánského náčelníka. Slyšel o Weberově srdnatosti v sálových rvačkách v třiatřicátém roce; věděl, že se zúčastnil zavraždění pěti komunistů, dělníků, a že za to seděl čtyři měsíce ve vězení. - Dělníci byli v noci vytaženi z postelí a před očima členů svých rodin ukopáni k smrti.

Znal i to, co se vyprávělo o Weberových brutálních výsledcích u gestapa a o jeho bezohlednosti vůči nepřítelům vlasti. Přál si jen jedno: být takový, jako byl jeho ideál. Vyrostl v ideologii strany. Když se nacionální socialismus zmocnil vlády, bylo mu sedm let a on se stal dokonalou ukázkou této nacistické výchovy.

„Přilíš mnoho se jich dostalo do SS bez důkladných zkoušek," řekl Weber. „Teď začíná výběr. Teď se ukáže, kdo opravdu za něco stojí. Ty krásné, líné časy jsou pryč. Je ti to jasné?"

„Ano." Steinbrenner se vypjal.

„Máme tu už řádku dobrých lidí. Vybrali jsme je, abych tak řekl, pod lupou." Weber se pátravě zadíval na Steinbrennera. „Přijď sem dnes večer o půl deváté. Uvidíme, co bude dál."

Steinbrenner udělal nadšeně čelem vzad a odpochoďoval. Weber vstal a obešel stůl. Zase jeden, pomyslel si. To už stačí, aby se Neubauerovi v posledním okamžiku důkladně pokazil jeho zbabělý obrat. Ušklíbl se. Už dávno si všiml, že se Neubauer snaží ze sebe udělat čistě umytého anděla a svalit všechno na něho. To druhé mu bylo jedno; tak jako tak měl vroubků dost - ale neměl rád čistě umyté anděly.

..*

Odpoledne pomalu ubíhalo. Esesáci už skoro do tábora nevstupovali. Nevěděli, že vězňové mají zbraně, a ani kvůli tomu nebyli tak opatrní. Ani stokrát tolik revolverů by vězňům nebylo nic platné v otevřeném boji proti kulometům. Esesáci se prostě najednou začali bát toho ohromného množství vězňů, které stálo proti nim.

Ve tři hodiny oznámily tlampače jména dvaceti vězňů, kteří se měli během deseti minut dostat k bráně. Mohlo to znamenat všelicos - výslech, poštu, nebo smrt. Podzemní vedení zajistilo, aby všech dvacet zmizelo ze svých baráků; sedm v malém táboře. Rozkaz byl opakován. Všichni předvolávaní vězňové byli političtí. Nikdo rozkazu neuposlechl. Bylo to poprvé, co tábor otevřeně odepřel poslušnost. Krátce nato bylo nařízeno, aby všichni vězňové nastoupili na apelplac. Podzemní vedení vydalo pokyn zůstat v barácích. Na nástupišti se mohli vězňové snázeti postřílet. Weber chtěl nasadit kulomety, ale neodvážil se ještě vystoupit tak. očividně proti Neubauerovi. Vedení vězňů se dovědělo přes- pisárnu, že rozkaz nepřišel od Neubauera, ale jen od Webera. Weber dal vyhlásit tlampači, že tábor nedostane jíst, dokud nenastoupí a nevydá oněch dvacet politických vězňů.

Ve čtyři hodiny přišel rozkaz od Neubauera. Ihned k němu měli přijít lagerältestři. Uposlechl jeho rozkazu. Tábor očekával ve stísněném napětí, jestli se vrátí.

Vrátili se po půl hodině. Neubauer jim ukázal rozkaz k transportu. To byl už druhý. Během jedné hodiny mělo být shromážděno dva tisíce mužů a měli opustit tábor. Neubauer prohlásil, že je ochoten odložit transport do zítřejšího rána. Podzemní vedení tábora se okamžitě sešlo v nemocnici. Především dosáhli toho, že esesácký lékař dr. Hoffmann, který už taky obrátil, slíbil, že uplatní u Neubauera svůj vliv a vyjedná, aby bylo předvolání dvaceti politických vězňů rovněž odloženo na příští den a apel odvolán. Tím by bylo zvikláno nařízení, že nemá být vydáno jídlo. Lékař ihned odešel. Vedení tábora rozhodlo, že příštího rána nedá v žádném případě lidí do transportu. Kdyby chtěli esesáci sehnat dohromady dva tisíce mužů, mělo se jejich rozhodnutí sabotovat. Vězňové se měli snažit uniknout do baráků a uliček. Táborová stráž, složená z vězňů, chtěla při tom být nápomocna. Bylo možno předpokládat, že kromě několika jedinců nebudou mít esesáci zájem na tom, aby se vyznamenali nějakou služební horlivostí.

Tato zpráva přišla od SS scharführera Biedera, který platil za spolehlivého. Jako poslední došlo rozhodnutí dvou set českých vězňů. Prohlásili, že jsou připraveni jít první, kdyby byl transport přece jen vypraven, aby zachránili dvě stě jiných, kteří by transport už nevydrželi.

Werner v nemocničním hábitu se krčil vedle oddělení skvrnitého tyfu. „Jeden den postačí," říkal polohlasně. „Každá hodina pracuje pro nás. Je Hoffmann ještě u Neubauera?"

„Ano."

„Když ničeho nedosáhne, budeme si muset pomoci sami."

„Násilím?" zeptal se Lewinsky.

„Ne, docela otevřeně, jen napůl násilím. Ale už zítra. Zítra budeme dvakrát silnější než dnes." Werner se podíval z okna a pak se znovu chopil svých výkazů. „Ještě jednou. Máme chleba na čtyři dny, budeme-li vydávat denně jednu dávku. Mouku. Kroupy, nudle jsou -"

..*

„Tak tedy dobrá, pane doktore. Vezmu to na sebe. Do zítřka." Neubauer se díval za šéfem nemocnice a tiše si pohvizdoval. Ty taky, myslel si. Pro mě za mě! Čím víc, tím líp. Aspoň si vzájemně dokážeme nevinu. Pečlivě založil rozkaz k transportu do svých zvláštních desek. Pak naklepal na cestovním psacím stroji nařízení, aby byl transport odložen, a připojil je k rozkazu. Otevřel sejf, vložil do něj desky a zamkl. Ten rozkaz přišel šťastnou náhodou. Znova vyňal desky a opět otevřel psací stroj. Pomalu naklepal další memorandum - zrušení Weberova nařízení, že nemá být vydáno jídlo. Místo toho vlastní rozkaz, aby byla v táboře rozdána vydatná večeře. Maličkosti - ale všechny mají svou cenu.

..*

V kasárnách SS panovala stísněná nálada. Oberscharführer Kammier mrzutě přemítal, jestli má nárok na výslužné a bude-li mu penze vyplácena; byl to zkrachovalý student a neuměl pracovat, protože se ničemu nenaučil. Esesák a bývalý řeznický tovaryš Florstedt dumal, jestli jsou mrtvi všichni ti, kdo se mu dostali v letech třiatřicet až pětatřicet do rukou. Přál si, aby byli mrtvi. Asi o dvaceti si tím byl jist. Odpravil je sám bičí, nohami od stolu a býkovci. Ale asi o deseti jiných to tak docela určitě nevěděl. Obchodní příručí scharführer Bolte by se byl rád dověděl od odborníka, jestli jsou promlčeny zpronevěry, kterých se dopustil v občanském povolání. Niemann, proslulý svými injekcemi, měl ve městě homosexuálního přítele, který slíbil, že mu opatří falešné doklady; ale Niemann mu nedůvěřoval a umínil si, že poslední injekci si schová pro něho. Esesák Duda se rozhodl, že se protluče do Španělska a Argentiny; říkal si, že v takových dobách bude vždy zapotřebí lidí, kteří se ničeho nezaleknou. Breuer zabíjel v bunkru katolického vikáře Werkmeistera; pomalu, s přestávkami ho rdousil. Scharführer Sommer, muž malého vzrůstu, jemuž působilo obzvláštní potěšení vynutit si zoufalý křik z vězňů velké postavy, byl naplněn žalem jako nějaká odkvétající dívka, tesknící po zlatých dnech mladosti. Řada dalších esesáků doufala, že o nich vězňové podají dobrá svědectví; někteří ještě věřili v konečné vítězství Německa a pár jich už bylo přesvědčeno, že nikdy vlastně nebyli opravdovými nacisty; mnozí si prostě nemysleli vůbec nic, protože se tomu nikdy nenaučili. Ale skoro všichni byli přesvědčeni, že jednali vždy pouze na rozkaz a tím byli zproštěni jakékoli osobní i lidské viny.

..*

„Už víc jak hodinu," prohodil Bucher. Díval se na prázdné kulometné věže. Stráže byly staženy a nová směna nenastoupila. Něco podobného se stalo už několikrát předtím; ale pokaždé jen na krátkou dobu a jen v malém táboře. Teď však už nebylo stráže vidět nikde.

Den jako by trval padesát hodin a zároveň tři; tak byl vzrušující. Všichni byli úplně vyčerpaní; jen s námahou už mluvili. Zpočátku si příliš nevšímali toho, že kulometné věže nebyly znovu obsazeny. Pak si toho povšiml Bucher. Viděl taky, že pracovní tábor už nikdo nehlídal.

„Možná že už odtáhli."

„Ne, Lebenthal slyšel, že jsou ještě tady."

Vyčkávali. Stráže nepřicházely. Dostali jídlo. Nosiči přinesli zprávy, že esesáci jsou ještě v táboře. Zdálo se však, že se už chystají odtáhnout.

Vydávalo se jídlo. Došlo k chabé rvačce. Vyhladovělí kostlivci museli být zahnáni zpátky. „Máme dost pro všechny." volal 509. „Víc než jindy! Daleko víc! Na každého se dostane!"

Konečně nastal klid. Nejsilnější vytvořili kolem kotle hradbu a 509 začal rozdělovat. Berger se ještě skrýval v nemocnici.

„Koukejte! Dokonce i brambory!" řekl Ahasver. „A šlachy! To je zázrak!"

Polévka byla mnohem hustší než jindy a bylo jí skoro dvakrát tolik. Taky dávky chleba byly dvojnásobné. Stále to však bylo velice málo, ale vězňové v malém táboře to nemohli pochopit.

„Stál u toho sám starý," oznamoval Bucher. „To jsem ještě neviděl, co jsem tady."

„Zřejmě si chce opatřit alibi."

Lebenthal přikývl. „Myslí si o nás, že jsme blbější, než jsme."

„Kdepak." 509 postavil svůj prázdný hrnek vedle sebe. „Ti se ani nenamáhají, aby o nás přemýšleli. Domnívají se, že jsme tam, kde nás chtějí mít, o víc se nestarají. Takhle to dělají všude. Oni vždycky všechno vědí nejlíp. Proto taky prohráli válku. Věděli nejlíp všecko o Rusku. Anglii a Americe."

Lebenthal řihl. „Jaký to nádherný zvuk," řekl nábožně. „Panebože, kdy jsem naposledy řihl!"

Byli rozčileni a unaveni. Hovořili a sotva slyšeli, co říkají. Leželi na neviditelném ostrově. Kolem dokola umírali muslimani. Nepomohla ani vydatnější polévka. Jejich pavoučí údy se pomalu pohybovaly, tu a tam zasípali nebo něco zašeptali nebo umírali ve spánku.

Bucher šel zvolna a vzpřímeně přes apelplac k dvojitému plotu z ostenatého drátu, který odděloval ženský barák od malého tábora. Opřel se o něj. „Ruth!"

Vztyčila se na druhé straně. Večerní červánky jí ozařovaly tvář a dodávaly jí zdání zdraví, jakoby byla dostala už spoustu dobrého a vydatného jídla. „Tady stojíme," řekl Bucher. „Stojíme tu docela otevřeně a o nic se nestaráme." Přikývla. Po tváři jí přelétl letný úsměv. „Ano. Poprvé." -Jako by tohle byl nějaký zahradní plot. Můžeme se o něj opřít a mluvit spolu. Beze strachu. Jako u zahradního plotu na jaře."

Přesto nebyli beze strachu. Co chvíli se ohlíželi za sebe a na prázdné věže. Bylo to v nich příliš hluboko usazené. A byli si toho taky vědomi. Byli si taky vědomi toho, že to musejí překonat. Usmívali se na sebe a každý se snažil vydržet déle než ten druhý nevrhnout chvatný pohled stranou.

Ostatní je začali napodobovat. Kdo mohl, zvedl se a chodil po prostranství. Někteří se přiblížili k ostenatému drátu blíž, než bylo dovoleno - tak blízko, že by strážní už dávno stříleli, kdyby tam byli. Pramenilo z toho zvláštní uspokojení. Vypadalo to dětinsky, ale nebylo to ani trochu dětinské. Kráčeli opatrně po zdřevěnělých nohou; někteří vrávali a museli se přidržovat: hlavy se zvedaly, oči už nezíraly ze zpusťovaných tváří na zem doprázdna - začínali zase vidět. V jejich mozcích se pohnulo cosi mučivého, vyděšeného. něco, co bylo už málem zapomenuto a co ještě nemělo své jméno. Tak chodili po prostranství, procházeli kolem hromad mrtvých, kolem skupin netečných druhů, kteří umírali nebo se už jen sotva hýbali a myslet dovedli jen na jídlo, - byla to přízračná promenáda kostlivců, v nichž navzdory všemu neodumřela a nepohasla jiskra života.

Červánky pohasly. Z údolí se zvedaly modravé stíny a zaplavovaly kopce. Stráže se ještě nevrátily. Snášela se noc. Bolte se nedostavil k večernímu apelu. Lewinsky přinesl zprávy, že v kasárnách je nezvykle živo. Američani jsou očekávání zítra nebo pozítří. Zítkřejší transport se už sestavovat nebude. Neubauer odjel do města. Lewinsky se zašklebil. „Už to dlouho nepotrvá! Musím zpátky!“ Tři z těch, kteří se ukrývali v malém táboře, odvedl s sebou. Noc byla tichá. Přišla, velkolepá a se všemi hvězdami.

XXIV.

Rámus propukl k ránu. 509 uslyšel nejprve křik. Zalétal sem zdaleka nočním tichem. Nebyl to křik mučených lidí; bylo to hulákání opilé tlupy.

Třeskly výstřely. 509 nahmatal svůj revolver. Měl jej pod košilí. Snažil se sluchem rozpoznat, jestli střelí jen esesáci, nebo jestli už odpovídají Wernerovi lidé. Pak se ozval štěkot lehkého kulometu.

Zalezl za hromadu mrtvých a pozoroval vchod do malého tábora. Byla dosud tma a vedle hromady leželo roztroušeno ještě tolik mrtvých, že si k nim mohl lehce lehnout, aniž byl nápadný.

Řev a střelba trvaly několik minut. Pak najednou zesílily a přiblížily se. 509 se přitiskl pevněji a těsněji za mrtvé. Viděl rudé záblesky kulometu. Všude kolem něho pleskaly kulky. Několik střílejících esesáků přicházelo po cestě mezi baráky. Pálili do baráků po obou stranách. Občas se zbloudilé střely měkce zaryly do hromady mrtvol. 509 ležel přitisknut a skryt na zemi.

Na všech stranách se zvedali vězňové jako poděšení ptáci. Mávali pažemi a vrávorali bez cíle sem a tam. „Lehněte!“ zvolal 509. „Lehněte! Dělejte mrtvé! Ležte a nehýbejte se!“

Někteří ho uslyšeli a padli k zemi. Jiní odklopýtali k baráku a nakupili se u dveří. Většinou však vězňové, kteří spali venku, zůstali ležet tam, kde byli.

Tlupa se vřítla kolem latríny do malého tábora. Rozrazili bránu. Ve tmě viděl 509 jejich obrysy a ve světle střelby jejich znetvořené obličeje. „Sem!“ vykřikl někdo. „Sem k těm dřevěným barákům! Ještě těm chlapcům zatopíme! Jinak by nám mohli zmrznout! Sem!“

„Honem! Pojdte sem! Steinbrennere, dělej! Přineste sem ty konve!“

509 poznal Weberův hlas. „Tady u dveří jsou nějakí!“ zvolal Steinbrenner.

Lehký kulomet poplival temný hlouček natěsnaný u dveří. Pomalu se zhroutil. „To je ono! A teď do toho!“

509 slyšel klokotání, jako když se vylévá voda. Viděl, jak esesáci chrstají z temných konví vysoko na zdi baráků jakousi tekutinu. Pak ucítil benzin.

Weberův elitní oddíl slavil rozloučenou. O půlnoci přišel rozkaz k odchodu a většina jednotek taky krátce nato odmaširovala. Ale Weberovi a jeho tlupě zbylo ještě dost kořalky a rychle se opili. Nechtěli odtáhnout jen tak a vyřítli se ještě do tábora. Weber nařídil, aby s sebou vzali konve s benzinem. Chtěli po sobě zanechat planoucí znamení, na které by se pak ještě dlouho vzpomínalo.

Zděné baráky museli nechat na pokoji: zato ve starých dřevěných barácích našli to, co hledali.

„Spusťte ohňostroj!“ zařval Steinbrenner.

Vzplanula zápalka; od ní chytla celá krabička. Muž, který ji držel, ji hodil na zem. Druhý hodil jinou do konve, stojící těsně u baráku. Zhasla. Ale od světla červeného plamínku první zápalky se po zemi rozběhl k baráku tenký namodralý proužek, vyskočil na stěnu, vějířovitě se rozlétl jako hořící plyn a rozšířil se v modrou chvějící se plochu. V prvním okamžiku nevypadal nebezpečně, podobal se studenému elektrickému výboji, který slábne a kmitá a vzápětí pohasne. Pak to však zapraskalo a z modré rozevláté plochy se u střechy vynořily srdcovité. žluté, tékající jazýčky - plameny. Dveře se pootevřely. Ty, co vylezou, odpráskněte!“ zavelel Weber.

Pod paží držel kulomet a střílel. Ve dveřích se skácela nějaká postava nazad. Bucher- pomyslel si 509. Ahasver. Spali těsně u dveří. Jeden z esesáků skočil ke dveřím, strhl stranou zhroutené postavy, ležící dosud před nimi, přirazil dveře a opět odskočil. „Tak, a teď to může začít! Uděláme hon na zajíce!“ Požár vyrazil v snopech jisker. Řevem esesáků pronikal křik vězňů. Dveře vedlejšího oddělení se otevřely. Lidé se vyvalili ven. V obličejích jim zely temné otvory úst. Zapraskaly výstřely. Nikdo neprošel. Cukali sebou před vchodem jako hromada pavouků.

509 ležel zpočátku strnule. Teď se opatrně napřimil. V plamenech viděl zřetelně siluety esesáků. Viděl rozkročeného Webera. Pomalu, říkal si a všechno se v něm zachvívalo. Pomalu, jedno po druhém. Vytáhl revolver zpod košile. Pak, v krátké chvíli ticha, zaslechl hlasitěji mezi řvaním esesáků a hukotem ohně křik vězňů. Ječivý, nelidský křik. Bez uvažování namířil na Weberova záda a stiskl.

Mezi ostatními výstřely svůj výstřel neslyšel. A Weber se neskácel. A najednou ho napadlo, že necítil v ruce zpětný náraz zbraně. Bylo mu, jako by ho někdo udeřil kladivem do srdce. Revolver selhal.

Neuvědomil si, že si prokousl rty. Mdloba ho zavalila jako noc. kousal a kousal, aby se nepropadl do černé tmy.

Nejspíš zvlhl, není k ničemu, slzy, sůl, vztek, naposledy hmát - a náhle je tu spása, ruka se rychle kmitne po hladké ploše, narazí na malou páčku, ta povolí, z očí se vyhrnou slzy - revolver nebyl odjištěn.

Měl štěstí. Žádný z esesáků se neotočil. Z této strany zřejmě nic neočekávali. Stáli a křičeli a stříleli na dveře. 509 zvedl revolver k očím. V plápolavé záři viděl, že je odjištěn. Ještě pořád se mu třásl ruce. Opřel se o hromadu mrtvol a podepřel si ruce, aby měl větší jistotu. Mířil oběma rukama. Weber stál asi deset kroků před ním. 509 se několikrát pomalu nadechl. Pak zadržel dech, napjal co možná nejvíc paže a pomalu ohnul ukazováček.

Výstřel zanikl mezi ostatními. Ale 509 ucítil silný zpětný náraz. Výstřelil ještě jednou. Weber klopýtl kupředu, pootočil se a ohlédl se, jako by byl nesmírně překvapen, a pak se zhroutil na zem. 509 střílel dál. Zamířil na nejbližšího esesáka,

držícího pod paží kulomet. Ještě tiskl spoušť, když mu už dávno došly náboje. Druhý nepadl. 509 zůstal vteřinu stát s revolverem v ochablé ruce. Očekával, že bude ihned zastřelen. Ale nikdo si ho v té střelbě nevšiml. Klesl na zem za hromadu mrtvol.

V tom okamžiku spatřil jeden z esesáků Webera. „Hej!“ vykřikl „Sturmabführere!“

Weber stál za nimi, takže si nikdo nepovšiml, co se mezitím stalo.

„Sturmabführere! Co je?!”

„Je raněn!”

„Kdo to udělal? Kdo z vás?”

„Sturmabführere!”

Nenapadlo je, že by Weber mohl být zasažen jinak než zbloudilou kulkou.

„Sakra! Který blbec -!”

Zarachotily nové výstřely. Ale přicházely od pracovního tábora. Bylo vidět záblesky. „Američani!” vykřikl jeden

esesák. „Rychle zmizet!”

Steinbrenner střílel směrem k latrině. „Zmizet! Doprava! Přes apelplac!” volal někdo. „Rychle! Než nás tu odříznou!”

“A co sturmabführer?”

„Toho přece s sebou nepotáhnete!”

Záblesky od latriny se přibližovaly. „Honem!”

Esesáci oběhli hořící barák. Stříleli v běhu. 509 se vztyčil. Vrávorl k baráku. Jednou upadl. Pak rozrazil dveře. „Ven!

Ven! Jsou pryč!”

„Ještě střílejí -!”

„To jsou naši! Ven! Ven!”

Doklopýtal k dalším dveřím a začal tahat za paže a nohy. „Ven! Ven! Jsou pryč!”

Ze dveří se vyhnuly postavy vězňů. Utíkaly odtud klopýtavě přes ty, kteří leželi na zemi. 509 spěchal dál. Dveře oddělení A už hořely. Nemohl k nim. Křičel, slyšel výstřely, povyk, ze střechy mu dopadl na rameno kus hořícího dřeva, skácel se, znova se potácivě zvedl, ucítil prudký úder, probral se po chvíli z bezvědomí a zjistil, že sedí na zemi. Chtěl vstát, ale nemohl. Slyšel vzdálené volání a viděl jakoby v dálce lidi, najednou jich bylo plno, už tu nebyli žádní esesáci, jen vězňové, kteří odnášeli raněné a klopýtali přes něj; - odleží kus dál, aby jim neprekážel. Druhého esesáka nezasáhl. Možná že pořádně netrefil ani Webera. Bylo to nadarmo. Selhal.

Plazil se dál. Narazil na hromadu mrtvol. Patřil k nim. Nebyl k ničemu. Bucher mrtev. Ahasver mrtev. Měl to přenechat Bucherovi. Měl mu dát revolver. Bývalo by to bylo lepší. Co takhle vůbec dokázal?

Unaveně se opřel o hromadu. Něco ho zabořilo. Přejel si rukou po prsou a zvedl ji k očím. Byla od krve. Díval se na ni bez vzrušení. To už nebyl on. Cítil už jen žár a slyšel výkřiky. Pomalu se vzdalovaly.

..*

Probral se. Barák ještě hořel. Ve vzduchu bylo cítit pach ohořelého dřeva, zuhelnatělého masa a rozkladu. Žár rozpálil mrtvoly. Ležely už několik dní a začínaly se roztékat a zapáchat. Hrůzný křik ztlchl. Nekonečný průvod lidí odnášel ožehnuté a popálené, kteří se zachránili. 509 slyšel někde Bucherův hlas.

Nezahynul tedy. Přece to tedy nebylo všechno nadarmo. Rozhlédl se. Po chvíli si všiml, že se vedle něho něco hýbe.

Trvalo ještě chvíli, než to rozeznal. Byl to Weber.

Ležel na břiše. Podařilo se mu zalézt za hromadu mrtvol dřív, než přišel Werner se svými lidmi. Nezpozorovali ho. Jednu nohu měl přitaženu k tělu a paže rozhozeny. Z úst mu vytékala krev. Ještě žil.

509 se pokusil zvednout ruku. Chtěl někoho zavolat, ale byl na to příliš slabý. V hrdle mu vyschlo. Vydral se z něho jen chrapot. Praskot hořícího baráku byl proti tomu příliš silný.

Weber spatřil pohyb ruky. Jeho oči ji sledovaly. Pak se setkaly s očima 509. Oba na sebe hleděli.

509 nevěděl, jestli ho Weber poznal. Taky nevěděl, co říkají oči naproti němu. Jenom náhle vycítil, že jeho oči musejí vydržet déle než ty před ním. Že musí žít déle než Weber. Najednou nějak cítil, že je to nesmírně důležité-jako by závisela platnost všeho, věc ve svém životě věřil, zač bojoval a trpěl, na tom, jestli bude život doutnat déle za jeho čelem než za čelem naproti němu. Bylo to jako souboj a jako Boží soud. Jestliže teď vydrží, vydrží i to, co pro něho bylo tak důležité, že kvůli tomu nasadil život. Bylo to jako poslední vzepětí. Ještě jednou to bylo vloženo do jeho rukou - a on musí vyhrát.

Dýchal zlehka a opatrně, jen po hranici bolesti. Viděl krev crčící z Weberových úst a sáhl si na svá ústa, jestli taky krvácí. Něco ucítil, ale když si prohlédl ruku, měl ji jen slabě zakrvácenou a uvědomil si, že je to z rozkousaných rtů.

Weberovy oči sledovaly jeho ruku. Pak se zase oba na sebe zadívali.

509 se snažil myslet; chtěl ještě přijít na to, na čem to záleží a co to je. Mělo mu to dodat síly. Má to něco společného s tím nejprostším v člověku, a svět by byl bez toho zahuben, tolik ještě jeho unavený mozek byl schopen zaregistrovat. Zničí se tím také to druhé, absolutní zlo; smrtelné hříchy proti duchu. Slova, pomyslel si. Říkají málo. A k čemu ještě slova? Musí vytrvat. Musí to zemřít před ním. To je všechno.

Zvláštní, že je nikdo nespatriil. Že nespatriili jeho, to chápal. Leželo tu tolik mrtvých. Ale ten druhý! Leží úplně ve stínu hromady mrtvol, tím to asi bude. Uniforma je černá a světlo se na holinkách neodráží. Taky tu nablízku nebylo moc lidí. Stáli opodál a dívali se na baráky, jejichž stěny byly na několika místech proraženy. Hořelo tu mnoho let utrpení a smrti. Ta spousta jmen a nápisů!

Zazněl rachot. Plameny vylétly do výše, střecha baráku se propadla v dešti jisker. 509 viděl, jak vzduchem létají hořící kusy dřeva. Zdálo se, že letí pomalíčku. Jedno proplulo nízko nad hromadou mrtvol, narazilo na vyčnívající nohu,

otočilo se a padlo na Webera. Dopadlo mu na šíji. Weberovy oči se začaly chvět. Z límce jeho uniformy stoupal kouř. 509 by se byl mohl předklonit a poleno odtáhnout, aspoň si myslel, že by to mohl udělat; jen nevěděl, jestli nemá poraněné plíce a jestli by mu z úst nevytryskla krev. Ale kvůli tomu to neudělal. Nenechal dřevo ležet ani proto, aby se pomstil; teď šlo o víc než o pomstu. A byla by to příliš nepatrná pomsta.

Weberovy ruce se pohybovaly. Hlava sebou cukala. Dřevo na jeho šíji stále hořelo. Uniforma byla už propálena. Přeskočily z ní plamínky. Weberova hlava se opět pohnula. Hořící poleno sjelo kupředu. Vlasy od něho začaly uhelnatět. Poleno zasyčelo, oheň olizoval uši a hlavu. 509 viděl, jak Weberovi teď vylézají oči z důlků. Z úst, která se nehlasně pohybovala, se řinula krev. V praskotu dohořívajícího baráku nebylo nic slyšet.

Hlava teď byla holá a zčernalá. 509 z ní nespouštěl oči. Dřevo zvolna dohořovalo. Krev vysychala. Všechno se propadalo. Nezbyvalo nic než oči. Do nich se zmenšil svět. Co nevidět oslepnou.

509 nevěděl, jestli to trvalo hodiny nebo minuty; - ale náhle se zdálo, že se Weberovy ruce bez hnutí napjaly. Potom se oči změnily, a už to nebyly oči. Zbyly z nich dvě vyboulené věci. 509 seděl ještě chvíli nehybně. Pak se opatrně vzepřel, aby se přisunul blíž. Chtěl mít naprostou jistotu, než povolí. Jen v hlavě ještě cítil pevnost; tělo už měl jakoby bez tíže a zároveň v něm byla tíže celé země a skoro už je nemohl ovládat. Nemohl je posunout kupředu.

Zvolna se předklonil, zvedl prst a strčil jej k Weberovým očím. Nereagovaly. Weber byl mrtev. 509 se chtěl posadit zpřímá, ale ani to už teď nešlo. Když se předklonil, stalo se to, co očekával. Così hluboko uvnitř, jako by to přicházelo ze země, prýštilo vzhůru a přetékalo. Krev se řinula lehce a bez bolesti. Stékala na Weberovu hlavu. Zdálo se, jako by vytékala nejen z úst, ale z celého těla, zpět do země, z níž vytryskla jako tichá fontána. 509 se ji nepokoušel zadržet. Paže mu změkly. V mlze zahlédl před barákem obrovitého Ahasvera. Přece tedy není - pomyslel si ještě, pak se země, o kterou se opíral, proměnila v bažinu a on se do ní zabořil.

..*

Našli ho až za hodinu. Když utichl největší rozruch, začali ho hledat. Buchera konečně napadlo zajít ještě jednou k baráku a tam po něm pátrat, a pak ho našel za hromadou mrtvol.

Viděl přicházet Lewinského a Wenera. „509 je mrtev," řekl. „Zastřelen. Weber taky. Tamhle oba spolu leží."

„Zastřelen? Byl tedy venku?"

„Ano. V tu dobu byl venku."

„Měl u sebe revolver?"

„Ano."

„A Weber je taky mrtev? Pak Webera zastřelil," řekl Lewinsky.

Nadzdvihli ho a uložili ho tak, aby ležel rovně. Pak obrátili Webera.

„Ano," prohlásil Werner. „Vypadá to tak. Má v zádech dvě rány."

Rozhlédl se a spatřil revolver. „Tady je." Zvedl ho. „Je prázdný. Střílel z něho."

„Musíme ho odnést," řekl Bucher.

„Kam? Všude je spousta mrtvých. Víc jak sedmdesát jich uhořelo. A je přes sto raněných. Nechte ho zatím tady, než se najde místo." Werner se nepřítomně zahleděl na Buchera. „Rozumíš trochu autům?"

„Ne."

„Potřebujeme," Werner se zarazil. „Co tu vůbec žvaním. Vždyť vy jste přece z malého tábora. Potřebujeme ještě lidi k nákladním autům. Jdem, Lewinsky!"

„Jdeme. Tohohle je zatraceně škoda."

„To je -"

Odcházeli. Lewinsky se ještě jednou ohlédl. Pak se vydal za Wernerem. Bucher zůstal sám. Ráno bylo kalné. Zbytky baráku ještě stále plály. Sedmdesát lidí uhořelo. Bylo by jich uhořelo víc, kdyby nebylo 509. pomyslel si. Dlouho tak stál. Z hořícího baráku sálalo teplo, jako by nepřírozeně nastalo léto. Dýchlo na něj; ucítil je a zase na ně zapomněl. 509 byl mrtev. Bylo mu, jako by jich nezemřelo jenom sedmdesát - jako by jich umřelo několik set.

..*

Vedení podzemního hnutí rychle převzalo tábor. V poledne už fungovala kuchyně. Ozbrojení vězňové obsadili vchody pro případ, že by se esesáci vrátili. Ze všech baráků byl vytvořen výbor, který už pracoval. Bylo sestaveno komando, které mělo co nejdříve v okolí zrekvírovat jídlo.

„Vystřídám vás," řekl kdosi Bergerovi.

Berger vzhlédl. Byl tak vyčerpan, že už ani nerozuměl. „Injekci," řekl a natáhl paži. „Jinak se svalím. Už sotva vidím."

„Já jsem se vyspal." odpověděl druhý. „Teď vás vystřídám."

„Už skoro nemáme žádná anestetika. Nutně je potřebujeme. Ještě se nevrátili z města? Poslali jsme do nemocnic."

Profesor Svoboda z Brna, vězeň českého oddělení, pochopil, oč jde. K smrti unavený automat pracoval mechanicky dál. „Musíte se jít teď vyspat," řekl hlasitěji.

Bergerovy zanícené oči zamrkaly. „Ano. ovšem," prohlásil a znovu se sklonil nad popálené tělo.

Svoboda ho vzal za ruku. „Rozuměl jste! Spát! Vystřídám vás! Spát musíte!"

„Spát?"

„Ano. spát."

„Dobrá, dobrá. Barák -" Berger se na okamžik probral. „Barák shořel."

„Jděte do oděvního skladu. Připravili nám tam několik lůžek. Jděte se tam vyspat. Za pár hodin vás přijdu zase"

vzbudit."

„Hodin . . . Jestli nezůstanu stát, tak se nevzbudím. Musím ještě - můj barák - musím ho -"

„Pojďte!" řekl Svoboda energicky. „Už jste toho udělal dost."

Kývl na pomocníka. „Odvedte ho do oděvního skladu. Je tam pár lůžek pro lékaře."

Vzal Bergera za paži a otočil jej. „509 -" řekl Berger v polospánku.

„Ano, ano, dobrá," řekl Svoboda, který nic z toho nechápal. „509, jistě, všechno je v pořádku."

Berger si dal svléknout bílou blůzu a nechal se vyvést. Vzduch venku ho zaplavil jako prudká vlna. Zavrával a zastavil se. Měl pocit, že se přes něj valí voda. „Panebože, vždyť já jsem operoval," řekl.

Strnule civěl na pomocníka. „Jistě," odpověděl mu. „Co má být?"

„Já jsem operoval," opakoval Berger.

„Ale ano. Napřed jsi obvazoval a mazal olejem nebo co to bylo a pak ses do toho naráz pustil nožem. Dvě injekce a čtyři hrnky kakaa jsi za tu dobu dostal. Sakramentsky ses jim hodil. Za toho útoku!"

„Kakao?"

„Jo. To měli ti chlapi všechno pro sebe. Kakao, máslo a kdoví co ještě."

„Operoval. Opravdu operoval," šeptal Berger.

„A jak. Nikdy bych tomu nevěřil, kdybych to neviděl na vlastní oči. S tou tvou váhou! Ale teď musíš na pár hodin na matraci! Dostaneš pořádnou postel. Po scharführerovi! Nadýchnutou! Pojd!"

„A já myslel -"

„Co?"

„Já myslel, že už to neumím -"

Berger si prohlížel ruce. Otočil je a nechal je klesnout. „Ano-" řekl. „Spát."

..*

Den byl pošmourný. Vzrušení vzrůstalo. Baráky bzučely jako úly. Bylo to zvláštní období nejistoty, neskutečné svobody, promísené nadějemi, zvěstmi a stísněným, temným strachem. Ještě stále se mohla vrátit esesácká komanda nebo zorganizovaná hitlerjugend. Zbraně, nalezené ve skladu, byly sice rozděleny - ale několik dobře vyzbrojených rot by táboru připravilo tuhý boj; a s hrstkou dělostřelectva by jej mohlo podle libosti rozstřílet.

Mrtví byli odnášeni ke krematoriu. Nešlo to jinak: bylo nutno naskládat je na hromadu jako dřevo na topení.

Nemocnice byla přeplněna.

Brzy odpoledne se náhle objevilo letadlo. Vylétělo z nízkých mraků za městem.

Mezi vězni nastal rozruch.

„Na apelplac! Každý, kdo může běžet, na apelplac!"

Z mraků se vynořila další dvě letadla. Zakroužila a vydala se za prvním. Motory duněly. Tisíce tváří hleděly upřeně k nebi.

Letadla se rychle blížila. Předáci přivedli část lidí z pracovního tábora na apelplac, kde je seřadili do dvou dlouhých řad, které vytvořily obrovský kříž. Lewinsky opatřil z kasáren prostěradla a na koncích kříže stáli vždy po čtyřech vězni, kteří jimi mávali.

Letadla byla teď nad táborem a oblétila jej. Stále klesala.

„Hleďte!" vykřikl někdo. „Křídla! Zase!"

Věžňové mávali prostěradly. Mávali rukama. Křičeli do řevu motorů. Někteří ze sebe strhali blůzy a mávali jimi. Letadla se snesla ještě níž. Jejich křídla opět pozdravila vězně. Pak letadla zmizela.

Dav vězňů se tlačil zpátky. Ještě pořád vzhlíželi k nebi. „Slanina," řekl někdo. „Po první světové válce přišly ze zámoří balíky slaniny -"

Pak náhle spatřili dole na silnici nízký a hrozný první americký tank.

XXV.

Zahrada byla zalita stříbrným světlem. Fialky voněly. Ovocné stromy, stojící u jižní zdi, vypadaly, jako by byly posety růžovými a bílými motýly.

Alfred šel v čele. Tři muži ho následovali. Šli potichu. Alfred ukázal na chlév. Tři Američani se nehlasně rozdělili.

Alfred vyrazil dveře. „Neubauere," zvolal. „Vylezte ven!"

Z teplé tmy se ozvalo zabrumlání: „Co? Kdo je tam?"

„Pojďte ven!"

„Co? Alfrede - je to Alfred?"

„Ano."

Neubauer zase zabručel. „Sakra! To jsem měl ale těžké sny." Odchrchlal si. „Zdály se mi nějaké pitomosti. Říkals, že mám jít ven?"

Jeden z vojáků přistoupil nehlučně k Alfredovi. Zasvitla baterka. „Ruce vzhůru! Pojďte ven!"

V kruhu bledého světla se objevilo skládací lůžko, na němž seděl zcela svlečený Neubauer. Mžikal vytřeštěnými očima do oslňujícího kužele světla.

„Co?" řekl nabubřele. „Co se děje? Kdo jste?"

„Ruce vzhůru!“ řekl Američan. „Jmenujete se Neubauer?“

Neubauer zpola pozvedl ruce a přikývl.

„Velitel koncentračního tábora Mellern?“

Neubauer opět přikývl.

„Pojďte ven!“

Neubauer spatřil, že na něj míří temné ústí automatické pistole. Vstal a zvedl ruce tak rychle, že prsty narazil o nízký strop kůlny. „Nejsem oblečen.“

„Ven!“

Neubauer váhavě vyšel. Byl v košili, v kalhotách a holínkách. Stál tam rozespálý a skleslý. Jeden z vojáků jej rychle ohmatl. Druhý prohledával kůlnu.

Neubauer pohlédl na Alfreda. „Ty jsi je sem přivedl?“

„Ano.“

„Jidáši!“

„Vy nejste Kristus. Neubauere!“ odpověděl pomalu Alfred. „A já nejsem nacista.“

Američan, který byl v kůlně, se vrátil. Zavrtěl hlavou.

„Jdem,“ řekl ten, který mluvil německy. Byl to desátník.

„Mohl bych si obléknout kabát?“ zeptal se Neubauer. „Visí v kůlně. Za králíkárnou.“

Desátník okamžik váhal. Pak vešel dovnitř a vrátil se s civilním sakem.

„Ten ne, prosím,“ vysvětloval Neubauer. „Jsem voják. Blůzu od mé uniformy, prosím.“

„Vy nejste voják.“

Neubauer zamžikal. „Je to má stranická uniforma.“

Desátník zašel zpátky a přinesl blůzu uniformy. Ohmatl ji a podal ji Neubauerovi. Neubauer si ji oblékl, napřímil se a řekl: „Obersturmbannführer Neubauer. K službám.“

„Dobrá, dobrá. Jdem!“

Procházeli zahradou. Neubauer si povšiml, že si špatně zapjal blůzu. Znovu ji rozepjal a uvedl knoflíky do pořádku. Všechno se to v posledním okamžiku pokazilo. Weber, zrádce, ho chtěl namočit tím svým žhářstvím. Jednal na vlastní pěst, to se dá lehko dokázat. Neubauer už večer nebyl v táboře. Dověděl se to telefonicky. Ale i tak, je to k podělení, zrovna teď. A pak je tu tenhle Alfred, druhý zrádce. Prostě nepřijel. Neubauer zůstal bez auta, když chtěl v posledním okamžiku uprchnout. Vojsko už odtáhlo - do lesů utéct nemohl - proto se schoval na zahradě. Myslel si, že ho tam hledat nebudou. Ještě si rychle oholil hitlerovský knírek. Alfred, ten padouch!

„Sedněte si sem!“ řekl desátník a ukázal na sedadlo.

Neubauer vylezl do vozu. Tohle bude ten jejich džíp, pomyslel si. Nejsou nepřátelští. Spíš korektní. Ten jeden je asi americký Němec. Slyšel o německých bratřích v cizině. O jejich Bundu, či jak se to jmenovalo.

„Mluvíte dobře německy,“ řekl opatrně.

„Ovšem,“ odpověděl desátník chladně. „Jsem z Frankfurtu.“

„Ach -“ vydechl Neubauer. Vypadalo to opravdu na velmi špatný den. A králíky taky někdo ukradl. Když přišel do chléva, byla dvířka kotců zotvírána. Zlé znamení. Teď už se asi opékají nad ohněm nějakého surovce.

Brána do tábora byla otevřena dokořán. Na barácích visely narychlo sešité vlajky. Z velkého tlampače zaznívala oznámení. Jedno z nákladních aut se vrátilo plné konví mléka. Ulice mezi baráky se hemžila vězni.

Vůz s Neubauerem zastavil před budovou velitelství. Tam stál americký plukovník s několika důstojníky a udílel rozkazy. Neubauer vystoupil, uhladil si blůzu uniformy a předstoupil před plukovníka. „Obersturmbannführer Neubauer. Jsem vám k službám.“ Pozdravil vojensky; nikoli zdviženou paží.

Plukovník se podíval na desátníka. Desátník překládal. „Is this the son of bitch?“¹ zeptal se plukovník.

„Yes, Sir.“

„Put him to work over there. Shoot him, if he makes a false move.“

Neubauer napjatě naslouchal. „Jdem,“ řekl desátník. „Pracovat. Odnášet mrtvolu.“

Neubauer ještě pořád doufal v něco jiného. „Jsem důstojník.“ vykoktal. „V hodnosti plukovníka.“

„Tím hůř!“

„Mám svědky! Jednal jsem lidsky. Zeptejte se těch lidí!“

„Spíš si myslím, že budeme potřebovat pár maníků na vaši ochranu, aby vás vaši lidi neroztrhali,“ odvětil desátník. „Já osobně bych proti tomu nic neměl. Tak jdem!“

Neubauer vrhl ještě pohled po plukovníkovi. Plukovník si ho už víc nevšímal. Obrátil se. Dva vojáci šli vedle něho, třetí za ním.

Po několika krocích ho poznali. Američani srazili ramena. Očekávali útok a semkli se těsně kolem Neubauera. Neubauer se začal potit. Díval se upřeně před sebe a šel tak, jako by chtěl zároveň zrychlit i zpomalit krok.

Ale nic se nestalo. Věžňové zůstali stát a dívali se na Neubauera. Nevrhli se na něj; udělali mu uličku. Nikdo k němu nepřistoupil. Nikdo nic neřekl. Nikdo na něj nekřičel. Nikdo po něm nehodil kamenem. Žádný klacek na něj nedopadl. Jenom se na něj dívali. Vytvořili uličku a dívali se na něj po celou dlouhou cestu až do malého tábora.

Neubauer si zprvu oddychl; pak se začal ještě víc potit. Così mumlal; nevzhlédl, ale cítil na sobě jejich pohledy. Jejich oči. Jako by to byla nesčíslná okénka v obrovských žalárních dveřích - jako by už byl zavřen a všechny ty oči ho chladně a bedlivě pozorovaly.

Bylo mu stále větší horko. Přidával do kroku. Ale oči se z něj nespouštěly. Pronikaly stále hlouběji. Cítil je na kůži. Jako pijavice sající krev. Otřásl se. Ale nemohl je ze sebe setřást. Pronikaly mu kůží. Přisály se mu k žilám. „Já jsem -“ mumlal.

„Povinnost-já jsem nic-byl jsem-vždycky-co vůbec chtějí-?“

Když došli na místo, kde stával barák 22, byl mokrá až na kůži. Pracovalo tam šest esesáků, kteří byli pochyťáni, a několik kápů. Nablízku stáli američtí vojáci se samopaly. Neubauer se prudce zastavil. Uviděl před sebou na zemi několik zčernalých koster. „Co - co je tohle -?“ „Nedělejte ze sebe pitomce.“ řekl desátník nakvašeně. „To je ten barák, který jste podpálili. Uvnitř je jistě ještě nejméně třicet mrtvol. Koukejte jít hledat kosti!“ „To - jsem nenařídil -“ „To se ví, že ne.“ „Nebyl jsem tady - nic o tom nevím. Tohle udělali jiní -“ „Bodejť. Vždycky jiní. A co ti, co tady za ty roky pochcípali? Za to vy taky nemůžete, co?“ „To byl rozkaz. Povinnost.“ Desátník se obrátil k muži, který stál vedle něho. „Tyhle dvě věty se tu v příštích letech stanou okřídleným rčením: Jednal jsem na rozkaz, a: Nic jsem o tom nevěděl.“ Neubauer ho neslyšel. „Vždycky jsem se snažil udělat to nejlepší ...“ „Tohle,“ řekl desátník trpce, „bude to třetí! Tak dělejte!“ vykřikl najednou. „Pusťte se do toho! Vynášejte mrtvé ven! Myslíte si, že je to lehké, nerozmlátit vás na kaši?“ Neubauer se sehnul a začal nejistě hrabat v rozvalinách.

..*

Privázeli je na kolečkách, přinášeli na narychlo sbitých nosítkách. přicházeli podpírání druhý i podpírajíce se navzájem - ukládali je na chodbách kasáren SS, odebírali jim zavšivené hadry, do nichž byli ještě oblečeni, a cáry pálili - potom je odvedli do koupelen SS.

Mnozí nechápali, co s nimi chtějí dělat; seděli a leželi otupěle po chodbách. Až když se z otevřených dveří vyvalila pára, někteří ožili. Začali naříkat a lézt poděšeně zpátky. „Koupat! Koupat!“ křičeli jejich druhové. „Máte se koupat!“ Nebylo to nic platné. Kostlivci se pevně drželi jeden druhého a sténali a lezli jako raci k východu. Byli to ti, kteří znali koupel a páru jen jako název pro plynovou komoru. Ukazovali jim mýdlo a ručníky; nebylo to nic platné. I to už viděli. Používalo se toho, aby byli vězňové snadněji nalákáni do plynových komor. S kouskem mýdla a ručníkem v rukou byli pak zadušeni. Uklidnili se, až když byla kolem nich vynášena první směna vykoupaných vězňů, kteří posunky i slovy potvrzovali, že je to horká voda a koupání, a ne plyn. Pára vířila po vykachličkovaných stěnách. Teplá voda byla jako teplé ruce. Vězňové v ní leželi a zvedali ochablé paže s velkými klouby a plácali kolem sebe. Povlak špíny se rozpustil. Mýdlo klouzalo po vyhladovělé kůži a rozpouštělo nečistotu a teplo vnikalo hlouběji než do kostí. Teplá voda - zapomněli, co to znamená. Blaženě v ní leželi a mnohým se stala prvním pojmem svobody a vykoupení.

..*

Bucher seděl vedle Lebenthala a Bergera. Tělem jim proudilo teplo. Měli živočišný pocit štěstí. Štěstí znovuzrození, byl to život, který se zrodil z tepla a byl navrácen promrzlé krvi a zchradlým buňkám. Procítali k životu jako rostliny; vodní slunce hladilo a probouzelo k životu zdánlivě mrtvé klíčky. Se slupkou špíny na kůži se rozpouštěla i slupka na duši. Cítili se v bezpečí. V tom nejprostším bezpečí; v teple. Jako jeskynní lidé u prvního ohně.

Dostali ručníky. Vyťfeli se dosucha a prohlíželi si udiveně svou kůži. Byla dosud sinalá a skvrnitá od hladu, ale jim se zdála bílá jako květ. Ze skladu dostali čisté věci. Než si je oblékli, ohmatali si je a prohlédli. Pak je odvedli do jiné místnosti. Koupel je oživila a zároveň velmi unavila. Kráčeli ospale a byli připraveni uvěřit v další zázraky. Místnost s lůžky je příliš nepřekvapila. Podívali se na řady postelí a chtěli jít dál. „Tady.“ řekl Američan, který je vedl. Cívěli na něho. „To je pro nás?“

„Ano. Na spaní.“

„Pro kolik?“

Lebenthal ukázal na nejbližší postel, pak na sebe a na Buchera a zeptal se: „Dva?“ Pak ukázal na Bergera a zvedl tři prsty. „Nebo tři?“

Američan se zašklebil. Uchopil Lebenthala a mírně ho strčil na první postel; pak Buchera na druhou; Bergera na další a Sulzbachera vedle. „Tak,“ řekl.

„Každý svou postel!“

„S přikrývkou!“

„No to snad není pravda,“ prohlásil Lebenthal. „I polštáře jsou tady!“

..*

Dostali rakev. Byla to lehká, černá bedna obvyklé velikosti; ale pro 509 byla příliš široká. Snadno by se byl k němu ještě někdo vešel. Poprvé za tak dlouhou dobu měl tolik místa jen sám pro sebe.

Vykopali mu hrob tam, kde stával barák 22. Pripadalo jim, že to bude pro něj správné místo. Byl večer, když ho tam donesli. Na mlhavém nebi visel srpek měsíce. Lidé z pracovního tábora jim pomáhali spustit rakev. Měli malou lopatku. Každý přistoupil k hrobu a hodil na rakev hrst hlíny. Ahasver přistoupil příliš blízko a sklouzl dolů. Vytáhli ho zase nahoru. Jiní silnější vězňové jim pomohli hrob zasypat.

Vraceli se zpátky. Rosen nesl lopatku, kterou měl opět odevzdat. Procházeli kolem baráku 20. Dva esesáci tam právě vynášeli ze dveří mrtvého. Rosen se před nimi zastavil. Chtěli ho obejít. Ten vpředu byl Niemann, specialista na

benzínové injekce. Američané ho chytili za městem a přivedli zpátky. Byl to scharführer, před kterým Rosena zachránil 509. Rosen o krok ustoupil, zvedl lopatku a udeřil Niemanna do obličeje. Zvedl lopatku znovu, ale dozírající americký voják přišel k němu a vzal mu lopatku z třesoucích se rukou. „Come, come. - we'll take care of that later.“ Rosen se chvěl. Niemannovi se moc nestalo; jen měl odřenou kůži na obličeji. Berger vzal Rosena za paži. „Pojď. Jsi na to slabý.“

Rosenovi vyhrkly slzy. Sulzbacher ho vzal za druhou paži. „Odsoudí ho. Rosene. Za všechno.“

„Zabít! Zabít! Zabít je musejí! Jinak to nepomůže! Jinak se budou pořád vracet!“

Odtáhli ho pryč. Američan vrátil Rosenovi lopatku. Šli dál. „To je divné,“ řekl po chvíli Lebenthal. „A právě ty jsi byl vždycky proti pomstě -“

„Nech ho, Leo.“

„Vždyť nic neříkám.“

..*

Každým dnem opouštěli vězňové tábor. Cizinci, nahnání do Německa na práci, kteří byli zdraví a mohli chodit, byli po skupinách odesíláni domů. Skoro všichni z malého tábora byli příliš slabí; museli zůstat ještě nějakou dobu v ošetřování. A mnozí nevěděli, kam by šli. Jejich příbuzní byli rozptýleni a vyhubeni, jejich majetek rozkraden; jejich vlast zpusťována. Byli svobodní, ale nemohli si s tím nic počít. Zůstávali v táboře. Neměli peníze. Pomáhali čistit baráky. Dostávali nocleh a stravu, čekali; spojovali se ve skupinky.

To byli ti, kdo věděli, že je už nikde nic nečeká. Pak byli jiní, kteří tomu ještě neuvěřili. Vydávali se hledat. Denně je bylo vidět. Jak putují z kopce, v rukou průkaz civilní správy a vojenských úřadů, na něž dostávali listky na jídlo - a v srdci pár nejistých údajů. Mnohé dopadlo jinak. Naděje na osvobození byla něčím tak nesmírným, že většina vězňů nemyslela na to, co bude pak. Teď se naděje náhle uskutečnila, a za ní najednou nebyla rajska zahrada se zázraky, shledáním ztracených a spojením odloučených a kouzelným návratem zpět do těch dob, kdy nebylo utrpení - přišlo osvobození, a za nimi se vlekly trosky opuštěnosti, truchlivých vzpomínek a osamění, a před sebou měli poušť a trochu naděje. Táhl dolů z kopce a všechno, večeřeli, byla jména několika míst, několika lidí, několika jiných táborů a skomíravé snad. Doufali, že snad najdou jednoho nebo dva ze svých blízkých - že by našli všechny, na to se skoro nikdo z nich neodvážil pomyslet.

„Je lepší odejít co nejdříve,“ řekl Sulzbacher. „Nic se nezmění, a čím déle tu člověk zůstane, tím to bude těžší. Než se nadějeme. octneme se v nějakém novém táboře - pro lidi, kteří nevědí, kam jít.“

„Myslíš, že to vydržíš?“

„Přibral jsem pět kilo.“

„To nestačí.“

„Nebudu se přepínat.“

„Kam chceš jít?“

„Do Düsseldorfu. Hledat svou ženu -“

„Jak se chceš dostat do Düsseldorfu? Copak tam jezdí vlaky?“

Sulzbacher pokrčil rameny. „To nevím, ale jsou tu ještě dva, kteří chtějí do stejných končin. Do Solingenu a Duisburgu. Zůstaneme pohromadě.“

„To jsou tvoji známí?“

„Ne. Ale je to přece jen lepší, když není člověk sám.“

„To máš pravdu.“

„Taky si myslím.“

Potřásl ostatním rukama. „Máš co jíst?“ zeptal se Lebenthal.

„Na dva dny. Cestou se budeme hlásit u amerických úřadů. Nějak to už dopadne.“

Sestupoval z kopce s oběma dalšími, kteří chtěli dojít do Solingenu a Duisburgu. Ještě jednou zamával: pak už ne.

..*

„Máš pravdu.“ řekl Lebenthal. „Půjdu taky. Dnes večer už zůstanu ve městě. Musím si promluvit s někým, kdo chce být mým společníkem. Chceme si otevřít obchod. On má peníze, já zkušenosti.“

„Dobrá, Leo.“

Lebenthal vytáhl z kapsy balíček amerických cigaret a nabídl kolem dokola. „Tohle půjde na dračku.“ vysvětloval.

„Americké cigarety. Tak jako po minulém válce. Člověk se toho musí včas chytit.“

Prohlížel si pestrý balíček. „Tohle je lepší než všechny peníze, to mi věřte.“

Berger se usmál. „Leo.“ řekl. „Vidím, že už jsi v pořádku.“

Lebenthal na něj nedůvěřivě pohlédl. „Nikdy jsem netvrdil, že bych byl idealista.“

„Nemusíš se urážet. Myslím to, jak to říkám. Dost často jsi nás udržel nad vodou.“

Lebenthal se polichocně usmál. „Člověk dělá. co může. Vždycky je dobré mít mezi sebou praktického obchodníka.

Jestli pro vás mohu něco udělat - co bude s tebou, Buchere? Chceš tady zůstat?“

„Ne. Čekám, až Ruth trochu zesílí.“

„Dobrá.“ Lebenthal vytáhl z kapsy americké plnicí pero a něco napsal. „Tady je moje adresa ve městě. Pro případ -“

„Odkud máš to plnicí pero?“ zeptal se Berger.

„Vyměnil jsem ho. Američani jsou jako posedlí po suvenýrech z tábora.“

„Cože?"
„Sbírají. Suvenýry. Všecko. Pistole, dýky, odznaky, biče, vlajky - je to prima obchod. Důkladně jsem se zajistil. Zásobil jsem se."
„Leo," řekl Berger. „Je dobře, že tě máme."
Lebenthal přikývl.
„Zůstaneš zatím tady?"
„Ano, zůstanu tady."
„Tak tě ještě uvidím. Spát budu ve městě, ale na jídlo budu chodit sem nahoru."
„To jsem si myslel."
„No jasně. Máš dost cigaret?"
„Ne."
„Tady máte." Lebenthal vytáhl z kapes dvě nenačaté krabičky a dal po jedné Bergerovi i Bucherovi.
„Co ještě máš?" zeptal se Bucher.
„Konzervy." Lebenthal se podíval na hodinky. „Už musím -“
Vytáhl zpod svého lůžka nový americký plášť do deště a natáhl si jej. Na to už nikdo nic neřekl. Vůbec by je nebylo udivilo, kdyby měl venku auto. „Neztraťte tu adresu." řekl Bucherovi. „Bylo by škoda, kdybychom se už neshledali."
„Neztratíme ji."

..*

„Půjdeme spolu," řekl Ahasver. „Karel a já."
Stáli před Bergerem. „Zůstaňte tu ještě pár týdnů. Nejste ještě dost silní."
„Chceme pryč."
„Víte kam?"
„Ne."
„Tak proč chcete pryč?"
Ahasver se zatvářil neurčitě. „Byli jsme tu už dost dlouho."
Měl na sobě staromódní šedočerný havelok, plášť s jakýmsi pláštěnkovým límcem, který mu sahal až po lokty. Sehnal mu jej Lebenthal, který už čile obchodoval. Pocházel z pozůstalosti gymnaziálního profesora, který byl zabit při posledním bombardování. Karel byl oblečen do rozličných částí amerických uniforem.
„Karel musí pryč," řekl Ahasver.
Přišel k nim taky Bucher. Prohlížel si Karlův mundúr. „Co je s tebou?"
„Američani ho adoptovali. Pluk, který sem dorazil první. Poslali pro něho džíp. Tak se s ním kousek svezu."
„Tebe taky adoptovali?"
„Ne. Jen se s ním kousek svezu."
„A pak?"
„Pak?" Ahasver pohlédl dolů do údolí. Plášť mu vlál ve větru.
„Je tolik táborů, kde jsem měl známé -"

Berger se na něho podíval. Lebenthal ho vhodně oblékl, pomyslel si. Vypadá jako poutník. Poputuje od jednoho tábora k druhému. Od jednoho hrobu k druhému. Ale kterému vězni bylo dopřáno toho přepychu mít hrob? Co chce tedy hledat?

„Viš," řekl Ahasver, „leckdy se lidé potkají docela nenadále někde na ulici."
„Ano. starý."
Dívali se za těmi dvěma.
„Je to zvláštní, že se tak všichni rozcházíme," řekl Bucher.
„Taky brzy odejdeš?"
„Taky. Ale neměli bychom se sobě jen tak ztratit."
„Ale ano." řekl Berger. „Ale ano."
„Měli bychom se zase sejít. Po všem tom, co jsme tu prožili. Jednou."
„Ne."
Bucher vzhlédl. „Ne," opakoval Berger. „Nezapomeňme na to, ale taky z toho nedělejme žádný kult. Jinak zůstaneme pořád ve stínu těch prokletých věží."

..*

Malý tábor osiřel. Byl vyčištěn a jeho obyvatelé byli ubytováni v pracovním táboře a v kasárnách SS. Bylo použito proudů vody a mýdla a dezinfekčních prostředků, ale pach smrti a špíny a utrpení dosud nevyčíchl. V plotě z ostnatého drátu byly všude prostřihány průchody.
„Myslíš, že nebudeš unavena?" zeptal se Bucher Ruth.
„Ne."
„Tak tedy půjdeme. Co je dnes za den?"
„Čtvrtek."
„Čtvrtek. To je dobře, že dny mají zase jména. Tady měly jenom čísla. Sedm v týdnu. Všechny stejné."

Od správy tábora si vyzvedli své doklady. „Kam půjdeme?“ zeptala se Ruth.
„Tam.“ Bucher ukázal na svah, kde stál bílý domek. „Napřed si ho zblízka prohlédneme. Přinesl nám štěstí.“
„A pak?“
„Můžeme se sem vrátit. Je tu jídlo.“
„Nevracejme se. Už nikdy.“
Bucher se udiveně podíval na Ruth. „Dobrá. Počkej. Dojdu pro naše věci.“
Nebylo toho mnoho; ale měli chleba na pár dní a navíc i dvě plechovky kondenzovaného mléka.
„Opravdu jdeme?“ zeptala se.
Viděl napětí v její tváři. „Ano, Ruth,“ řekl. Rozloučili se s Bergerem a kráčeli k průchodu prostříhanému v drátěném oplocení kolem malého tábora. Byli už několikrát venku z tábora, i když nikdy daleko - ale pokaždé to bylo znovu stejně vzrušující, stanout najednou na druhé straně. Zdálo se, jako by tu neviditelně zůstal elektrický proud i kulometry, namířené přesně na holý pruh cesty vedoucí kolem. Při prvním kroku přes drátěnou hradbu je sevřela úzkost. Ale pak se jim otevřel nekonečný svět.
Kráčeli pomalu vedle sebe. Byl pošmourný, zatažený den. Celá léta se museli plazit, běhat a lézt - a teď šli klidně a vzpřímeně a nehrozila žádná katastrofa. Nikdo po nich nestřílel, nikdo nekřičel, nikdo se na ně nevrhl.
„Je to nepochopitelné,“ řekl Bucher. „Pokaždé znovu.“
„Ano. Člověku to až nahání strach.“
„Nedívej se zpátky. Chtěla ses ohlédnout?“
„Ano. Ještě jako by mi to sedělo v týlu. Jako by se mi něco snažilo otočit hlavu zpátky.“
„Pokusme se na to zapomenout. Na tak dlouho, dokud to půjde.“
„Dobrá.“
Šli dál a přešli cestu. Prostírala se před nimi louka, zelená a posetá žlutými petrkličí. Často ji viděli z tábora. Bucher si vzpomněl na ubohé, uvadlé Neubauerovy petrkliče u baráku 22. Zahnal tuto vzpomínku a řekl: „Pojď, projdeme tudy.“
„Smí se to?“
„Myslím, že smíme ledacos. A přece se už nemusíme bát.“ Pod nohama a na botách cítili trávu. Ani to už neznali. Znali jen tvrdou půdu apelplaců. „Pojďme doleva,“ řekl Bucher.
Zahnuli nalevo. Zavadil o ně lískový keř. Obešli ho, rozhrnuli větvičky a ohmatali listy a pupeny. I to bylo pro ně nové.
„Pojď, teď se podíváme vpravo,“ řekl Bucher.
Zahnuli napravo. Vypadalo to dětinsky, ale měli z toho hluboké uspokojení. Mohli si dělat, co chtěli. Nikdo jim nic nerozkazoval. Nikdo nekřičel a nestřílel. Byli svobodní. „Je to jako sen,“ řekl Bucher. „Člověk má jenom strach, že se probudí a uvidí zase barák a všechen ten neřád.“
„Je tu jiný vzduch,“ Ruth se zhluboka nadechla. „To je živý vzduch. Není mrtvý.“
Bucher se na ni pozorně zahleděl. Obličej měla znachovělý a oči se jí leskly. „Ano, to je živý vzduch. Voní. Nezapáchá.“
Zastavili se u topolů. „Můžeme si tu sednout,“ řekl. „Nikdo nás nevyžene. Můžeme i tančit, když budeme chtít.“
Posadili se. Pozorovali brouky a motýly. V táboře bývaly jen krysy a modré blyštivé mouchy. Naslouchali bublání potoka, tekoucího kolem topolů. Byl průzračný a bystře plynul. V táboře mívali neustále nedostatek vody. Tady odtékala nezužitkována. Museli si zvykat na mnoho nového.
Vydali se dál po svahu. Dávali si na čas a často odpočívali. Prošli kotlinou, a když pohlédli zpátky, tábor zmizel. Seděli dlouho a mlčeli. Ztratil se tábor i zničené město. Viděli jen louku a nad ní načechranou oblohu. Na tvářích cítili vlahý vítr a připadalo jim, jako by vál černými pavučinami minulosti a strhával je hebkýma rukama. Tak to asi musí začít, myslel si Bucher. Docela od začátku. Nikoli zatřpklostí, vzpomínkami a nenávistí. Tím nejprostším. Pocitem, že člověk žije. Ne tím, že přes to přese všechno žije, jako v táboře. Prostě že žije. Cítil, že to není útek. Věděl, co po něm chtěl 509: aby byl jedním z těch, kteří to přežijí, nezlomeni, aby svědčili a bojovali. Ale náhle taky pocítil, že odpovědnost, kterou na něj vložili mrtví, nebude nesnesitelným břemenem jenom tenkrát, jestliže se spojí s tím čistým, silným pocitem života a jestliže si jej zachová. To ho bude držet a dodá mu dvojnásob sil; aby nezapomněl a taky aby neutonul ve vzpomínkách - tak, jak to myslel Berger, když se loučili.
„Ruth,“ řekl po chvíli. „Myslím, že když někdo začíná tak zhluboka jako my, může mít před sebou ještě spoustu štěstí.“

..*

Zahrada kvetla, ale když přicházeli k bílému domku, spatřili, že za ním dopadla bomba. Rozbořila celou zadní část; nepoškozena zůstala jen fasáda. I vyřezávané dveře v ní zůstaly. Otevřel je. vedly však na hromadu sutin.
„Nebyl to vůbec dům. Celou tu dobu.“
„Dobře, že jsme nevěděli, že je zbořený.“
Prohlíželi si jej. Věřili, že dokud přetrvá, vydrží i oni. Věřili v přelud. V trosky s fasádou. Byla v tom ironie a zároveň jakási útěcha. Pomáhalo jim to a to bylo nakonec nejdůležitější. Nenašli žádné mrtvoly. Dům byl zřejmě opuštěn, když byl zničen. Stranou pod troskami objevili úzká dvířka. Visela nakřivo ve stěžích a za nimi byla kuchyň.
Místnost byla pobořena jen zčásti. Kamna zůstala nepoškozena, a dokonce na nich stálo několik pánví a hrnců. Roura kamen se dala snadno zase připevnit a vyvést rozbitým oknem ven.
„Můžeme rozdělat oheň,“ řekl Bucher. „Venku je dost dříví na topení.“
Prohledávali sutiny. „Tady dole jsou matrace. Za několik hodin je vytáhneme. Můžeme se do toho dát hned.“
„Ale vždyť to není náš dům.“
„Nikomu nepatří. Pár dnů tu můžeme zůstat. Pro začátek.“

..*

Večer měli matrace v kuchyni. Našli taky pokrývky, zaprášené od omítky, a zachovalou židli. V zásuvce stolu bylo několik vidliček, lžic a jeden nůž. V kamnech hořelo. Kouř táhl rourou z okna ven. Bucher hledal ještě venku v sutinách. Ruth našla střípek zrcadla a tajně jej schovala do kapsy. Stála teď u okna a dívala se do něho. Slyšela Bucherovo volání a odpovídala mu; ale nespouštěla oči z toho, co viděla. Šedivé vlasy zapadlé oči; zatrpklá ústa a chybějící zuby. Dlouho a nemilosrdně se dívala. Pak vhodila zrcátko do ohně.

Bucher vešel dovnitř. Ještě našel polštář. Obloha zatím zezelenala a nastal nehybný, tichý večer. Dívali se ven rozbitým oknem a najednou si uvědomili, že jsou sami. To už skoro neznali. Mívali kolem sebe neustále tábor se spoustou lidí. baráky, ba i latríny byly přeplněny. Bylo dobré mít druhy; ale často je stísňovalo, že nemohli být nikdy sami. Bylo to jako válec, který jedince vmáčkl do masy.

„Je to zvláštní, být najednou sami, Ruth.“

„Ano. Jako bychom byli poslední lidé.“

„Poslední ne. První.“

Položili si jednu matraci tak, aby mohli vyhlížet otevřenými dveřmi. Otevřeli několik konzerv a najedli se; pak si sedli vedle sebe do dveří. Po obou stranách hromady sutin probleskovalo poslední světlo dne.